

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

קונטרס

תיקון עירובין

בעיר (אי) מאנהעטען ניו-יארק יע"א

✱

תוכן החבור ויסודו מיוסד לעורר ולחזק לבבות התלמידים ובני הישיבות ללמוד וללמד בהלכות שבת ועירובין, כמו שכתבו רבותינו מוה"ר יוסף אלי' הענקין ומוה"ר משה פיינשטיין שליט"א בהסכמתם על חיבור זה, וכל הקורא בו ימצא טעם לשבח ומרגליות טובות וצורת פתח לעייל בו בדוב ענינים השייכים לדיני רשויות ועירובין, כל או"א על מקומו הראוי לו, ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שיפתח לבינו בתורתו ויראתו ולעבדו בלבב שלם כיר"א.

ממני הצעיר

יוסף דוד ביה"צ מוה"ר יצחק
שליט"א (וצ"ל) מאשקאזויטש

האדרמו"ר משאץ ומפאסוב

(שנת ה' אלפים תשט"ז)

נדפס בשנת תשי"ט לפ"ק

בדפוס "בלשן"

ע"י מרכי שוסטערמאן ושלום דובער פויזנער

KUNTRES TIKUNEI EIRUVIN OF MANHATTEN

כל הזכויות שמורות

כתובת המחבר:

Published and Copyrighted 1959 by

Rabbi Joseph Moskowitz

143 Rodney Street

Brooklyn 11, N. Y.

מחיר הספר:

לתלמידים וכני תשיבות — 1 דאלאר.

לרבנים ובעלי בתים — איש איש כנדבת לבו.

Printed in U. S. A.

נדפס בדפוס "בלשן"

480 Sutter Avenue

Brooklyn 7, N. Y.

EVergreen 5-3278

אזהרה גדולה

אין אני מתיר ה"ו למלטל ברחובות העיר (האי) מאנהעטען,
או לחוציא מן הבית לחוץ או מחוץ לבית ביום שבת קודש, בלי הסכמת
גאוני זמננו שליט"א.

גם לא כתבתי לפסק הלכה, כי מה אני ומה חיי לבוא בשער
המלך, מאן מלכא רבנן גדולי הדור אשר מפיחם אנו היים ומימיהם
אנו שותים, ולחם נאה ויאה לאמר לנו מה נעשה ומה נפעל, וחם
רשאין ולא אנו ואנחנו כחגבים בעיניהם.

כדי שלא אחי' חלילה כגונב דעת חבריות, אודיע בזה שישנם
כמה דברים שהבאתי ממאמרי חז"ל שראיתם רק בספרים.

תודה רבה

אסיר תודה אני לאמי הצדקת הרבנית מרת מלכה תחי' בת
הח"צ מוה"ר יוסף דוד בן הח"צ מוה"ר שלמה מסאסוב כהה"צ מוה"ר
חנוך העניך מאלעסק חתן הח"צ מוה"ר שלו' מבעלזא זצלה"ה.

וגם לאחותי היקרה הרבנית מרת פרידא תחי' אשת חבר הח"צ
מוה"ר יוחנן זצ"ל מקארלין סמולין. ה' יהי' בעזרתם ועזרם ויזכו
לטובה ולברכה.

ה ס כ מ ה

ב"ה י"ב כסלו תשי"ט לפ"ק.

כ' ידידי הג' מהר"ר יוסף דוד מאשקאוויץ שליט"א שלי.

עיינתי בחבורו הנקרא תקון עירובין כפי מסת הפנאי, ושמחתי לדאות כי לא אלמן ישראל, שאף ברוד זה שאף הת"ח ורבנים רבים מהם נדרחקו מלמוד ועיון מספיק בהלכה זו, נמצאים שרידים שכל מעיינם בזה, וראיתי שכת"ר העמיק והרחיב בפרטי שאלות הזמן והמקום שנוגעים לעירובין ביחוד בנוגע למאנהעטען, והרבה יגע להתחקות על כל הגדרים והפרצות, ובגופו ובמאודו טרח לסבוב את כל האי מאנהעטען, ולמוד המחיצות בכדי לדון עליהן, יאשר כחו וחילו לאורייתא, ובודאי אוהבי תורה יעזרוהו בהדפסת חבורו, אפילו מי שאינם מסכימים לדעתו בתקון העיר, כי מני' ומנייהו יתקלס עילאה.

בנוגע למעשה כבר גליתי דעתי העני', שבאם מאנהעטען כמו שהיא יש לה מחיצות מספיקות להיתר ע"פ דין, איני רואה שיש לנו כח למחות במקילין משום גזירה, כי קשה לעמוד על הרבר אם הקלקול שיכול לגרום ח"ו במקומות אחרים הוא מכריע את התקון שבפה גופה, ואמנם אם דרוש עוד לתקן את המחיצות בצוה"פ או בדלתות נקפלות כמו שעשו באיראפא, סובר אני שתקון זה פה אינו בר קיימא ולא כל המקומות שוים.

כשאני לעצמי לא ברידא לי דין הגשרים אם מבטלים המחיצות של מטה, מכיון שהגשרים פרוצים מצד השני למקום האסור, ומצד שכלפי מאנהעטען פתוח להגשר, אמנם המחבר כותב שיש כאן צוה"פ אבל לא ברידא לי'.

וכן מסופקני בהפרצה של המנהרות (טונעלען) שלדעת המחבר יש שם צוה"פ ופי תקרה, אבל כבר אמרתי שמגמ' עירובין (י"א) משמע שכיפה יש לה דין צוה"פ, דק משום שלמעלה שוה וא"צ ליגע, משמע שלולא זה אין להעיגול דין צוה"פ גם לא דין פ"ת, כי ידוע שפ"ת משופע כארזילא אין

---

(1) בס" ה' ביארתי שכל הח"י גשרים אין להם דין פירצה, ואין מבטלין מחיצות העיר, אבל לא כל הגשרים שוים הם בצורתם, וכל חד וחד ניתר מטעמו.

לו דין פ"ת לרש"י ושא"פ²). וכשאני לעצמי מסופקני שמא דין פ"ת שייך רק כשרואין קורה יחידית ולא גג שלם³). וכן בלחי, שהכותל הרי אינו נחשב לקנה בצוה"פ, ואף שהמחבר כבר דן בשתי אלה, אין ראיותיו מכריעות לענ"ד.

2) ומש"כ רבינו דמשמע מהגמ' דצוה"פ שהוא עגול כקשת אין לו דין צוה"פ, כפי ה' אות ג' הוכחתי מכל הני דבוחתא דיש לו דין צוה"פ, ובגדון המעברות (טונעלס) ע' מי ה' אות ו' וסי' ו', וכל מה שכתבתי שם הוא למען יגדיל תורה ויאדיר, לפי שבגדון דידן בעיר מאנהעטען כל המעברות (טונעלס) שוים הם מעל גבן, ובזה הוי צוה"פ אליבא דכ"ע באין חולק, ובענין גג משופע כאורזילא אי אמרינן פי תקרה, חטור והמחבר סי' שני"ח כתבו, קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר, אפילו אם הקידוי משופע, וכתב הפרישה ז"ל, ואף דקיי"ל דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בקירוי משופע וכמו שכתב רבינו בסי' שס"א, מ"מ כיון שהקרפף הוא רה"י מן התורה ורבנן הוא דהחמירו לסטל בה משום גזירת רה"ר, לכך בכה"ג הקילו עכ"ד.

3) בענין פי תקרה אם אמרינן בגג חלק שאין לו קורות למטה, או בעינין קורות דוקא, בעירובין (כ"ה) איתא, קרפף בית שלש סאין וקירה בו בית סאה, רבה אמר אויר קירוי מיתרו ור' זירא אמר אין אויר קידוי מיתרו, רש"י וקירה בו בית סאה, קירוי גג שם רש"י אין אויר קירוי מיתרו, דאמרינן פי תקרה יורד וסותם. לקמן בגמ', דאיתמר אכסדרה בבקעה וכו', רש"י אכסדרה מקורה בגג חלק כעליות שלנו ואינו משופע והיא קירוי שבכל השי"ס, שם (צ"י). אכסדרה, רש"י ואכסדרה זו מרוצה מד' רוחותי, ועומד קירוי על ד' יתדות ונותנין ד' קורות מיתד ליתד ועליהן מסדרין הנסרין, ואוחז הקורות קרי פי תקרה, (צ"ה). רש"י ד"ה אלא דהני מחיצות, פי אותן הקורות הגתונים על ארבעה עמודים, דאינהו פי תקרה לאכסדרה עבידי עכ"ל, ורבינו דצה להוכיח דלא אמרינן פ"ת בגג שלם אלא בקורה, ואין גראה לענין שיהי' כחנת דרש"י על הקורה דוקא ולא על גג שלם, לפי שבקרפף לא הזכירו קורה, וגם לא הזכירו שום אחד מהפוסקים דבר זה, גם לא אמרו פי קורה אלא פי תקרה, וקורה הוא מטעם פ"ת ולא פ"ת הוא מטעם קורה.

והט"ו סי' שס"ה ט"ו בשם הרשב"א כתב, דאם הקורה רחבה ד' טפחים מותר לסטל תחתיה דאמרינן פ"ת, ולא כתב ד' טפחים ולא יותר, ובעירובין (פ"ו). איתא א"ר יהודה קורה ארבעה מתרת בחורבה, וכתב שם רש"י הטעם דהקורה צריכה להיות לא פחות מארבעה, דכי אמרינן חודן יורדין וסותמין, יהא בין חלל המחיצות ארבעה, דמחיצה העשויה לפחות מחלל ארבעה אינה מחיצה, משמע דאין שיעור למעלה ויכולה להיות רחבה יותר.

שם (צ"י). דרש"י, ובי' אמות באכסדרה של בעלים אחרים על גבי תקרה של אכסדרה יותר מבית סאתים, ואין לה מחיצה ואין לה פי תקרה דנימא יורד וסותם, דעבידא כי אורזילא בשופע כגנין שלנו וכדארמין בעושיין פסין, דהשתא הויא לה כרמלית עכ"ל, ואם איתא דלא אמרינן בגג חלק בלי קורה פי תקרה, לא הי' לו לרש"י לומר דהגג עבידא כי אורזילא לכן לא אמרינן פ"ת, אלא אפילו הגג הוא שוה רק אין לו קורה ג"כ לא אמרינן פ"ת.

ומי שכחו יפה יכריע ברבר⁴). גם מכיון שפ"ת מועיל דק מצד אחד, ונמצא שהמנהרה בעצמה אין פ"ת מועיל לה, וממילא יש ספק אם מועיל לפנימה לה⁵.

בנוגע להגשרים המתגבהים אם דינם כמחיצות, כדין דלתות נכפלות ונגללות, לענ"ד דין זה הוא דק בננעלות או דאיות לנעול ע"י אדם, ולא בכח עלקטרי או אטאם, שאין זה טבעי ולא דיינינן בזה בננעלות⁶.

בנוגע לדין זרעים אי מבטלי מחיצתא, וכן בדין אם חיישינן שמא יעלה הנהר שרטון, פשוט לענ"ד שבמחיצות הבנויות לא חיישינן לשרטון, ובגירודי הנהר הטבעיים אולי חיישינן שיתמעטו כי כן דרכם, ואין אצלינו

ושם (צ"ג) אמרינן ולא מצינו מחיצות לאיסור, והתניא בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה, גפנים כאן מותר לזרוע כאן, ואילו הוה את קירוי אסר, ופירש"י חציו מקורה מכוסה בג חלק כעין תקרת עלי, גפנים כאן תחת הקירוי מותר לזרוע כאן חוץ לקירוי מיד, ואין צריך להרחיק דפי תקרה יורד וסותם, והוי מחיצה מבודלת ביניהם, ואילו הוה את קירוי שקירה כל הבית, אסור אלא א"כ הרחיק עכ"ל, ואי ס"ד דג חלק בלי קורה לא אמרינן פ"ת, לא ה"י צריך לומר ואילו הוה את קירוי אסור משום דאין כאן פ"ת, אלא ה"י יכול לומר סילק את הקורה שבסוף הקירוי ג"כ אסור, דלא אמרינן פ"ת בגג חלק בלי קורה, ומדלא אמר כן משמע דס"ל דבגג חלק בלא קורה גמי אמרינן פ"ת. גם מהא דשמואל שם (צ"ד) שנפרץ הבית (והגג) והקירוי עמו דאמרינן פ"ת מד' רוחות וכמו שצ"י שם רש"י משמע דאמרינן פ"ת בגג חלק בלי קורה.

4) אין זה כחי ודעתי, אלא דעת זקנים הוא כמבואר בקונטרסי סי' ר', וכבר כתבתי לרבינו בנדון זה.

5) כן נראה לכאורה דלא מצינו פי תקרה להתיר חוצה לו, וכן פירש"י סוכה (י"ט). וז"ל, פי תקרה זה לשם אכסדרה נעשה, להיות לו מחיצה לחלל זה, אבל לא להיות מחיצה לאויר שחוצה להו, ואילו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכינן עליה, אבל להכשירה ע"י גוד אחית לא, דכי אגמרי רחמנה למשה לגוד אסיק, במחיצה העשו"י לחלל שלה אגמרי ולא לחוצה לה, ומיהו היכא דיש לה פצוימן אע"ג דלגוואי עבידן, לבוד בפחות מג' כמחיצה וחומה היא עכ"ל, והוא לרש"י מדאורייתא, אבל הרא"ש שם כתב וז"ל, אינן הא דאמר רבא דלא מהני פי תקרה, כיון דמחיצות לגוואי עבידן ולא לבדאי, היינו מדרבנן בעלמא עכ"ל, אבל הא דאנו מתירין המעברות (טונעלס) בפי תקרה יורד וסותם, הוא דאנו חושבין צד החיצון של המעברות לפי תקרה, וניתר ג"כ כל המעברה בטלטול עם כל העיר, אבל לפי ענין הוכחתי בסי' ה' אות ב' ובסוף סי' ח' י' דהוא לענין סוכה דוקא אבל לא לענין שבת.

6) גם זה נעשה ע"י אדם מיקרי, שצריך להמשיך כח החשמלי להמכונה שסובבת או שמגבתה הגשר, ואם עושינן את הדברים האלה בשבת, לענ"ד דחייבין עליהם משום מבטרי, ע' מש"כ סי' ה' בשם הגאון מהרש"ק ועוד שאר תשובות.

משגיחים שיבדקו בכל עשׂק אם קיימו המחיצות, והנהר והים עצמו אפשר שאינם חשובים למחיצה, ואף שיש דיעות בראשונים בזה¹).

כן לענין היקף לדירה ושכירות מקום מא״י וממחללים, נראה די ש מקום להקל אם המחיצות הן כדון, והי יעזור לכל היגעים בתוה״ק שלא יארע תקלה ע״י ויעמידם על האמת.

בכבוד רב והוקרה,

יוסף אל״י ב״ר אליעזר ז״ל הענקין

ה ס כ ה

הנה ידידי הרב הג׳ מוהר״ר יוסף דוד מאסקאוויץ בן הרב הגאון הצדיק מוה״ר יצחק זצ״ל, חיבר ספר חשוב מאוד בעניני עירובין, וראיתי הרבה ענינים אשר ירד לעומקם ואסיק להלכה כאמיתה של תורה, ואף שיש גם דברים שיש לע״ד בהם שיטה אחרת כדרכה של תורה שהקב״ה חדי בדברי שני הת״ח כשעוסקין ואמרין לשם שמים, וזה ברור שכל עסקו של מהר״ד המחבר דספרו זה בעניני עירובין הוא רק לשם שמים, ולכן מהראוי להדפיסו ולהוציא לאור עולם ויתעסקו בו מלכי רבנן בענינים שלא מורגל בפי החכמים ותלמידיהן במדינה זו, והחובה על כל אחד מחובבי תורה ומוקירי רבנן לעזור להרב הג׳ המחבר הזה בהדפסת ספר החשוב הזה, ואני מברך להרב המחבר שיצליחהו השי״ת שתבוא משנתו ברורה וסדירה וגם הצלחה בגשמיות כדי שיוכל ללמוד במנוחת הנפש ולחדש חדושים נכונים ובאתי עה״ח לכבוד הרב המחבר ביום שהוכפל בו כי טוב כ״ח ניסן תשי״ט.

נאום משה פיינשטיין

---

(7) בסי׳ י״א כתבתי בשם בה״ג או״ז ותוסי׳ וש״ס, דבמתא דהדרא לה נהרא לא חיישינן לשרטון, ובכה״ג אפשר דאפילו בים ג״כ לא חיישינן לשרטון, וגם הכאתי שם המרש״א שכתב דמשמע מהתוסי׳ דלא חיישינן שמא יעלה שרטון על כל רחב הגהר, ובגדון מחיצות העיר (האי) מאנהעטען ע׳ סי׳ ד׳ מש״כ.

מכתב מהה"ג מוה"ר יונתן שטייף

ב"ה עש"ק מטהו יפרח תשי"ר לפ"ק.

שוכט"ס לכ' הרב המאוה"ג בתורה ויראה קדימה חו"ב זית רענן
מוה"ר יוסף דוד שליט"א מאשקאוויץ.

ב"ה אחדשה"ט תשי"ד.

קבלתי מכתבו מגילה כתובה משני עבריהם מלא וגרוש בבקאות
בהלכות עירובין שכ' מצרר ומשתדל לתקן העיר מאנהעטען שיהא כדאי
לערב שם להציל רבים מעון חה"ש במלאכת הוצאה, וגם לרבות הטריח א"ע
לרבר עמי פה אל פה בענין גדול הלזה.

והנה כבר אמרתי לכ' הדרתו שאין זה דבר חדש וכבר התעסקו בזה
גדולי רבנים וגאונים בשנים העברו, ואציין לו הספרים שצריכין בזה: ספר
תיקון עירובין, ברכת שלז', ס' עירוב והוצאה, הלכתא רבתא לשבתא, וכ' הרב
הגדול בתורה מוה"ר צבי אייזענשטאט נ"י כתב קונטרס בזה ועוד רבים
מהרבנים גם אנכי הארכתי בזה בס"ד, וקשה עתיקא להעתיק הרברים ורק
אכתוב לו מה שכתבתי בענין הספק שנסתפק ה"ג אם מצטרפין גם נכרים
שאינם בני ברית למספר ששים רבוא וכבוד הדרתו הראה בקיאות בזה,
ועיין בהגהת בני בנימין על הרמב"ם פי"ד מהל' שבת שהביא רא'י
דעיר מחווא שהיא בבבל, ובברכות נ"ח, אמרינן דאין אוכלוסא דהיינו ששים
רבוא בבבל ועכ"ז משמע בעירובין י': דמחווא היא רה"ר ומוכח דלא בעינן
ששים רבוא.

אמרינן דבעינן ששים רבוא ישראל לענין ברכת "ברוך חכם הרזים"
ועל זה אמרו בברכות נ"ח, דאין אוכלוסא בבבל, אבל לענין דין רה"ר סגי
בס"ר עם נכרים וזה הי' במחווא.
ונראה דבזה פליגי הני תרי לישנא במנחות ל"ב: (ל"א) דללישנא קמא
צ"ל דס"ל דגם בבבל יש לו דין רה"ר אבל לישנא בתרא ס"ל דאין דין רה"ר
בבבל שאין שם ס"ד*).

(* הערה מהמחבר: המימרא בגמ' שם הוא אם יש קנין לעכו"ם בארץ ישראל
להפקיע מידי מעשה, ולענין אין הנדון דומה לרא"י, דשם מיירי בארץ ישראל דוקא, ובנדון
דין השו"ט הוא בין בא"י בין בח"ל, ועוד דשם החיוב לעשר קאי על הישראל ובג"ד
השאלה הוא אם העכו"ם עצמו מצטרף לס"ר אם לאו.

זכיון שכבר הלכו נמושות בהיתר של עיד מאנהעטען ע"כ לא אאריך
בדברים ובזה שאמרתי לו פא"פ מענין הלזה.

ובאתי באגרת הכבוד ובד"ש,

ידידו יונתן שטייף

מכתב מאדמו"ר מליובאוויטש

ב"ה, ד' ניסן תשי"ט, ברוקלין.

הרה"ג ור"ח אי"א נר"נ צנמ"ס בנש"ק כו' מו"ה יוסף דוד שי.

שלום וברכה.

במענה למכתבו מיום הזמישי, בו כותב אודות ספרו תקון עירובין וכו'.
וחזו"ר בהנוגע להאמור, ובכלל אודות גדול נתיצות עשית העירוב, כבר
כתבתי מאז במכתבי לכת"ר.

ובמ"ש אודות הסכמה, הנה מה אעשה שאין זה בנוהג בבית הרב.
וכמדומה כבר אמרתי לו זה גם בשיחתנו פא"פ. ואתו הסליחה.

ולקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה,
הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמח ולחירות אמתית, חירות מודאגות
בגשם ומדאגות ברות — מכל דבר המעכב עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

ולהמשיך מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.

ובפרט שעבודת השם, כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, הרי היא
בכל עניני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה, וכמו שנאמר בכל דרכיך דעהו.

בכבוד ובברכת החג,

מ. שניאורסאהן

ה ק ד מ ה

יתברך הבורא ויתעלה המסבב כל הסיבות שהדריכני בדרך הזה לתור אחדי כל המחיצות והגידודים של העיר (האי) מאנהעטען ניו-יארק, ועל כל הגשרים והמעברות (טונעלס), כדי שיהי' ביכולתי לדון ולהציע הדבר לפני גדולים וחכמים ותלמידיהם את כל אשר ראיתי ומצאתי והעליתי לא להלכה ולא למעשה, ולא באתי בכ"ז כי אם לעורר ולפתוח פתח כחודו של מחט, לעייל בו בשקלא וטריא לפני זקני הדור ההוא ותלמידיהם, שידונו בדבר ויחוו דעתם בענין הגדול והנחוץ הזה שעומד ברומו של עולם.

ואני טרם אחלה לדבר דבר, אקדם במאמר ידוע, והוא, ששערי התורה מעולם לא ננעלו, והרשות נתונה מאז ומקודם לחכמי המשנה ולחכמי התלמוד, לדרוש ולפלפל בטעמי המקרא, בחסר ויתיר ביש אם למקרא וביש אם למסורה בגורעין ומוסיפין ועוד, ובטעמי המשנה והברייתא, בחסורי מחסרא, באיפוך ולא תיפוך ובאופנים שונים, ואחריהם רבנן סבוראי והגאונים והפוסקים ובעלי התשובות, ועוד חזון למועד, תלמידי חכמים שבכל דור ודור, עד אשר יבוא וינן וישב היום לאיתנו, שנוכה לביאת המבשר במהרה בימינו, שיבוא להשוות המחלוקות ולתרץ קושיות ואיבעיות ולעשות שלום, כדאיתא בסוף עדיות.

וראיתי בקיצור כללי התלמוד על מבוא התלמוד וז"ל, וכתב הגאון וכו', ומאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי ואפילו תלמיד במקום הרב וכו', ובפרק ראשון דסנהדרין כתב (הגאון) הטעם דהלכה כבתראי, מפני שידעו סברות הראשונים וחקרו והכריעו.

והספר תוספת שבת סי' שמ"ו כתב, והנה אף שאין לי פתחון פה להשיב על דברי רבינו הגדול, עם כל זה הרשות נתונה מקדמונינו ז"ל, שקטן יכול לחלוק על הגדול, ובלבד שיתן טעם לדבריו עכ"ד. והתפארת ישראל פ"ד דאבות מ"ח כתב וז"ל, ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתא דאחרי רבים להטות כתיב, מיהו כשמברר שטועין בדבריהם רשאי לומר קבלו דעת תורה.

קדמתי דברי אלה, לפי שהבאתי בספרי שיטות שונות מהרבה פוסקים ומחברים, וכתבתי לענ"ד דברים אשר אפשר נראה שאינם מתאימים לשיטתם, ע"כ הראיתי לדעת שכך היא דרכה של תורה, וראיתי בספרים הקדושים,

בראשית הוא ר"ת ששים רבוא אותיות יש בתורה, שיש לכל בר ישראל אחיזה בתורה, ויכול לדרוש ולפלפל בטעמי התורה, ובלבד שיכוון להראות פנים בתורה כהלכה, ויהי"ד דאימא מילתא דתתקבל לפני רבותי וחברי, וידרכני בדרך אמת שאכוון לאמיתתה של תורה.

ברם זכור אותו לטוב הוא אדוני אבי ומורי ההצה"ק מזה"ר יצחק בן ההצה"ק מזה"ר מאיר זצ"ל, דור ששי בא"ב מהמגיד מזלאטשוב זצ"ל, שהי אבי מורי ורבי וקיים בי מה שאמרו חז"ל ספי לי' כתורא, ובמסירת נפש גדל בניו על דרכי התורה והיראה, וקבלתי ממנו כטיפה מן הים, ולפי שצוה עלי עוד לפני חמש שנים שאצטרף את צוואתו הקדושה לספרי, ע"כ אקיים פקודתו ואדפיס את צוואתו בסוף הספר, וממנו יראו וילמדו ללכת בדרך ה' באמת ובתמים וביושר לבב כמו שנאמ' תמים תהי' וגו' (דברים י"ח י"ג), וכתב רש"י תמים תהי' התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהי' עמו ולחלקו, כן קיים אבי מורי זצ"ל שהי' תמיד מדוכה ביסורים, וכמה הרפתקאות שעברו עליו ובפרט בשני הרוגז והזעם אצל הנאצים ימ"ש שסבל יסורים ועינויים קשים, תמיד הצדיק ע"ע את הדין ואמר תמיד צורי ולא עולתה בו, והי' עבד נאמן לה' ולתורתו הקדושה זכר צדיק לברכה לחה"ב.

ישמחו השמים ותגל הארץ, אלו בני אדם שעושים מעשי שמים והוא תורה ומצות, וגם עוסקים במעשי הארץ, היינו בענין ישוב העולם ובנינה, ואלה האנשים העוסקים בצרכי ציבור באמונה, הם שהתאחדו להתאמץ להחזיק ידי העוסקים בדבר ה' זו הלכה הלכות תקוני עירובין בעיר (באי) מאנהעטען ניו-יארק, וזכות גדולה הוא להם, לפי שעל ידיהם יהיו ניצולין כמה רבבות מבני ישראל מאיסור הוצאה וטלטול בשבת בלי תיקון עירובי חצירות, וזכותם וזכות אבותם יהי' בעוזרם ובסעדם שיוכלו להפיק זממם הטוב והישר וצדקתם עומדת לעד, ובזכות זה יזכו לשמור לעשות ולקיים תורה ומצות בתוך גחתי והרחבה ובשמחת הלבב.

ועליהם יש להמליץ מה שכתוב (במדבר י"ז י"ג) ויעמדו בין המתים ובין החיים וגו', דהיינו אותן האנשים שהם ח"ו מן המתים, והם אלו הפורקים מעליהם עול מלכות שמים ועול תו"מ, והחיים אלו הטרידים בגירסתם ואין להם פנאי לעסוק בתקוני עירובין, בזכות האנשים "הבניגנים" העומדים בין המתים ובין החיים, שעוסקין בתורה ובדרך ארץ, בזכותם תעצר המגיפה ר"ל מעל בני ישראל.

ובשם האר"י ז"ל ראיתי עירוב בגמ' „חסד גבורה“, אנשי מעלה הם בבחינת גבורה והאנשים הבינונים הם בבחינת חסד, ובהתערבם יחד ע"י תיקון עירובין העולם מתקיים, כמש"כ רש"י בדיש ספר בראשית, בראשית ברא א' זו מדת הדין ולא נאמר ה' זו מדת הרחמים שמתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב ביום עשות ה' א' ארץ ושמים ע"כ.

לכן במדת הדין שהוא בחינת גבורה כתיב את השמים ואת הארץ הקדים השמים שהם בני עלי' קודם לארץ שהם הבינונים, אבל אח"כ כשראה שאין העולם מתקיים כך, שותף מדת הרחמים למדת הדין, הקדים ארץ לשמים דהיינו הבינונים קודם לבני עלי'.

ובירושלמי עירובין פ"ג ה"ג איתא, אמר רבי יהושע מפני מה מערבין בחצירות מפני דרכי שלום, מעשה באשה אחת שהיתה דבובה לחברתה ושלחה עירובה גבי ברה, נסת' וגפתי' ונשקתי', אתא ואמר קומי אימה, אמרה הכין הוות רחמה לי ולא הוינא ידעה, מתוך כך עשו שלום, הדא הוא דכתיב דרכי' דרכי' גועם וכל נתיבותי' שלום, פני משה וכל נתיבותי' היוצאים מדרכי', והן דברי סופרים (דהיינו עירובין ושאר מצות דרבנן) שהן נתיבות לדרכי' גורמים שלום.

ה"ק יוסף דוד בהה"צ מוה"ר יצחק זצ"ל האדמו"ר משעץ ומסאטוב

תוכן הקונטרס

סימן א'

כללי הארבע רשויות

בו יבואר רובם ככולם של כללי הארבע רשויות, רשות היחיד, ורשות הרבים, והכרמלית, ומקום פטור, (וגם מחיצות ע"י רואין).

סימן ב'

הצעה להיתר ת"ע

זאת היא קיצור הצעה להיתר תיקון עירובין בעיר (א') מאנהעטען ניריארק, אשר כתבתי להלכה ולא למעשה כמו שנרמז לעיל.

סימן ג'

מצוה לחזור אחר עירובי הצירות

מצוה גדולה לתקן עירובין, לפי שאי אפשר שלא יכשלו בה בני אדם, ואסילו המהדרין מן המהדרין, ובפרט כל בני ביתו. חוב גדול על כל מנהיגי הקהילות להושיב ממונים ת"ח שילכו בכל עש"ק לפקח על עסקי העירובין. הרבנים הגאונים והגדולים שבכל עיר ועיר אחראין לדבר זה.

סימן ד'

יסוד היתר תיקון עירובין בעיר (באי) מאנהעטען ניו יארק יצ"ו

העיר (האי) מאנהעטען ניריארק יש לה מחיצות גבוהין עשרה טפחים שגששו ע"י אדם, אלא שיש ב' או ג' מקומות דחבים יותר מעשר אמות שאין שם עתה חומה, ואפשר הי' שם חומה אלא שנבלעה או נסתרה, והנהר אמשר לצרף לחומה, הנה הברכי יוסף הח"ס והרי"ם כתבו דאם יש ג' מחיצות שלימות, מותר לצרף הים או הנהר למחיצה רביעית, והרי"ם מתיר אסילו אם אין בעומקם עשרה טפחים, וחזן לנה יש ג"כ גדר גבוה עשרה טפחים, המפסיק בין הנהר ובין העיר בכל אורך אותן מקומות, וכל המקום שבין הנהר והגדר יחשב לשיר כמבואר בס"י י"ג.

סימן ה'

בענין הח"י גשרים

כל הח"י גשרים יש להם תיקון, מהם בצוה"ם וגם סוככים או מתגבהין, ומתם רק בצוה"ם לבד. מה שא"א לנעול אלא ע"י כח עלקטרי, וזה א"א לעשות בשבת אלא ע"י א"י מקרי שפיר ראוי לינעול. ראוי לדעת (א) אם סרצות העיר (האי) מאנהעטען ניריארק (היינו הגשרים) ניתרין בצוה"ם, (ב) צוה"ם העומד מאליו, (ג) צוה"ם שהמשקוף עשוי עגול כקשת ועוד שאר שינויים במשקוף, (ד) עמודים או חוטי ברזל קבועים בחלל צוה"ם, (ה) צוה"ם הרחוק שלשה טפחים מן הכותל (ו) אם יש שיעור לרוחב או לעובי המנוזות והמשקוף.

ס י מ ן ו'

בענין המעברות (טונעלס)

המעברות ניתרות בהיתר העיר ע"י צוה"פ או ע"י פ"ת, הסאבווייס הם דשות לעצמן ואינן פרוצין לעיר.

ס י מ ן ז'

בענין הספינות העוברות לנמל

הספינות העוברות בנהר או בים, או באין לנמל אין מבטלין מחיצות העיר.

ס י מ ן ח'

בענין ישבה ולבסוף הוקפה

העיר (א) מאנהעטען דינה כישבה ולבסוף הוקפה, בענין מחיצות דלגוואי עבידי לבראי לא עבידי.

ס י מ ן ט'

עד כמה יהיו המחיצות מרוחקות זו מזו ויהי המקום

שביניהם רה"י

אין שיעוד לגודל המקום המוקף מחיצות יהי כמה שיהי.

ס י מ ן י'

חוות דעת הגדולים שליט"א

חוות דעת הגדולים הה"צ מסאטמאר, הה"צ מליובאוויץ, הה"ג ר"מ פיינשטיין שליט"א ועוד רבנים וגאונים, ירושלים עה"ק אם יש לה דין רה"י או כרמלית.

ס י מ ן י"א

בענין דהעלאת הים שרטון

הנהר (דיווער) הסובב העיר (האי) מאנהעטען דינו כנהר ממש, לפי שיש לו שפה מכאן ושפה מכאן בכל האורך ככל שאר נהרות, ובים הרי"ף והדמב"ם ורבינו תנאל והערוך לא חיישי לשרטון, ובנהר כל הראשונים והאחרונים לא חיישי לשרטון מלבד הט"ז. הלכה כדברי המיקל בעירובין ואפילו במחיצות, אם נפרץ הים מגבולו באיזה מקום ושלת מימיו למרחוק לא חיישינן שם לשרטון לדברי הכל.

ס י מ ן י"ב

איזה הוא רשות הרבים

דה"ד הוא אפילו אם יש לו שתי מחיצות, רק באופן שהמחיצות הן מפולשות, דהיינו שאין להם גיפופין מבי צדדין, דאם יש להן גיפופין מבי צדדין, הוי כמו שם ד' מחיצות. ולדעת התוס' עירובין (כב.) ד"ה דרבנן, בי מחיצות הוי רק כרמלית דאורייתא. אותן הבאים לאיזה צורך לתוך המבוי או לתוך העיר אינם נקראין רבים בוקעין. אותם הנוסעים בעגלות או במכונות אם מיקרי רבים בוקעין, ואם בעלי חיים כגון בני אדם ובהמות חיות ועופות מחלקין דשות לעצמן.

סימן י"ג בענין השיור

עיר קטנה יכולה להיות שיור לעיר גדולה או איפכא, בית עכו"ם יכול להיות שיור לכל העיר.

סימן י"ד בענין שכירות הרשות

יכולין לשכור רשות העיר משר העיר, ואפילו משכירו ולקיטו, ואפילו הוא ישראל, ואפילו אינו דר שם.

סימן ט"ו

ברור הלכה מי מיקרי אינו מודה בעירוב

בו יבורר דאין בישראל זין דאינו מודה בעירוב, אלא אם הוא אינו מחלל שבת בפרהסיא דינו כישראל, ואם הוא מחלל שבת בפרהסיא ואפילו במילי דרבגן דינו כעכו"ם.

סימן ט"ז

בענין זרעים המבטלין את הדירה

זרעים העשויים לגוי אינם מבטלין הדירה. זרעים המוקפין גדר אין מבטלין הדירה. זרעים הגבוהים "טסחים" אם הם עצמן נעשים מחיצה. ועוד שו"ט בענין זה.

סימן י"ז

עד אימתי מותר להשהות את פת עירובי חצירות

עירובי חצירות הוא כפה דוקא, אינו צריך לעשות ע"ה על כל שבת ושבת, ומותר לערב על כל השנה ויותר, ובלבד שיהא ראוי לאכילה, טוב לעשות בערב כסח מצה גדולה ולערב בה, כדי שלא תתעפש ותוכל לעמוד זמן רב.

סימן י"ח

בירור דעת ספר עבודת הקודש להרשב"א בענין סרטיא ופלטיא

בו יבורר אם מהני תיקון עירובין לשוקים של העיר (היינו פלטיא).

סימן י"ט

שקלא וטריא בדברי הרמב"ם בענין פי תקרה יורד וסותם

בענין מה דס"ל להרמב"ם דמבוי שנתקן בקורה הוא כרמלית ולא רה"י, ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ויהי המבוי רה"י ולא כרמלית.

סימן כ'

בענין ששים רבוא בוקעין, אם עכו"ם מצטרפין, אם בני ברית דוקא

הפוסקים דס"ל דאין דה"ד אלא אם כן יש ששים רבוא בני אדם בוקעין שם, אם ישראל דוקא או אפילו עכו"ם. בו יבואר מה שראיתי בחומש תורה שלימה פ' יתרו מהה"ר מ. מ. כשר, ובקושית הגהת בני בנימין על הרמב"ם.

סימן כ"א

שקלא וטריא בדברי הגאון ר"ח הלוי ז"ל סולוביצ'יג מבריסק

שו"ט אם המחיצות עושות את הרה"י, או המקום עושה את הרה"י. אם קראו חו"ל ברייתא משנה. אם המחיצות מצטרפין למקום ד' על ד' אם לאו.

סימן כ"ב

אם צריכין להרמב"ם ארבעה טפחים לרחב הפתח לענין שבת ולענין מזוזה

שו"ט אם צריכין להרמב"ם ארבעה טפחים לרוחב הפתח לענין שבת ולענין מזוזה.

סימן כ"ג

אבקש מאת יו"ח שיחיו לאיוש"ט ומאת קרובי ובני משפחת ומאת ידידי כולם לאיוש"ט בעת שיגיע קצי אחר מאה ועשרים שנה

הצוואה הקדושה ומזמורי תנוכה.

הוספות

מכתב גלוי לרבינו מהר"ם פיינשטיין

בו יבורר גודל נתיבות תיקון עירובין בכל מקום שיש אפשרות לתקן.

צוה"פ בכל הד' רוחות

בו נברר בעוה"ש דעיר שיש לה צוה"פ בכל ד' רוחותי אין לה דין דרה"ד, אלא היא לי"א דק כרמלית מדרבנן, ולי"א דה"י היא אפילו מדרבנן.

השתלשלות הדיונים בענין ת"ע במאנהעטען

בו יסופר שענין ת"ע במאנהעטען אינו דבר חדש אצלינו, וכבר נשאו ונתנו ושקלו וטרו בדבר זה צדיקים וגאונים אשר בארץ החיים המה, ועתה שוב נתעורר הדבר, ולכל זמן ועת לכל תפץ, וכבר הי' לעולמים בימי חכמי המשנה והגמרא, שנשאו ונתנו בדבר הלכה או תיקון או גזירה כמה דורות, עד שקבעוה הלכה למעשה.

ציור העיר (אי) מאנהעטען עם הח"י גשרים

מפתחות

- א) כללי ד' רשויות בקצרה ..... א
- ב) קיצור הצעה לת"ע בעיר (אי) מאנהעטען ניו יורק .... ה
- ג) מצוה לחזור אחר עירובי חצירות ..... ו
- ד) יסוד היתר תיקון עירובין בעיר (באי) מאנהעטען
- ניו יורק יע"א ..... יט
- ה) בענין הח"י גשרים אשר סביב העיר (האי) מאנהעטען .. כג
- ו) בענין המעברות (טונעלס) ..... נד
- ז) בענין הספינות העוברות לנמל ..... נו
- ח) בענין ישיבה ולבסוף הוקפה ..... נז
- ט) עד כמה יהיו המחיצות מרוחקות זו מזו ויחשב המקום שביניהם לרשות היחיד ..... סא
- י) חוות דעת הגדולים שליט"א בענין תיקון ע"ח בעיר (אי) מאנהעטען ניו-יאָרק ..... סה
- יא) בענין דהעלאת הים שרטון ..... עח
- יב) איזה הוא רשות הרבים ..... צג
- יג) בענין השויר ..... קו
- יד) בענין שכירות הרשות ..... קז
- טו) מי מיקרי אינו מודה בעירוב ..... קיג
- טז) בענין זרעים המבטלין את הדירה ..... קכ
- יז) עד אימתי מאתר להשהות את פת העירובי חצירות ... קכו
- יח) בירור דעת בדברי ספר עבודת הקודש להרשב"א בדין דסרטיא ופלטיא ..... קכח
- יט) שקלא וטריא בדברי הרמב"ם בדין פי תקרה יורד וסותם ..... קכג
- כ) בענין ששים רבוא בוקעין בו, אם עכו"ם מצטרפין או בני ברית דוקא ..... קלו
- כא) (א) שקלא וטריא בדברי ר"ח הלוי ז"ל סולוביציג מבריסק בנדון לחי מאשירה שהביא בספרו חידושי ר"ח הלוי (ב) מה שכתב הספר תוספת שבת שנעלם מהט"ז משנה שלימה (ג) מה שנראה לע"ד שהוא פלוגתא בין הט"ז והמ"א ..... קמב
- כב) אם צריכין ארבעה טפחים להרמב"ם ברוחב הפתח לענין שבת ולענין מוזהר ..... קנג
- כג) הצוואה הקדושה ומזמורי חנוכה ..... קנד

הוספות

- מכתב גלוי לרבינו מהר"ם פיינשטיין ..... קסא
- השתלשלות הדיונים בענין ת"ע במאנהעטען ..... קסד
- מקום המוקף בד' רוחות בצוה"ס ..... קע
- ציור העיר (אי) מאנהעטען עם הח"י גשרים ..... קעד

כללי הארבע רשויות

למען שיהי' יד כל אדם שווים בקונטרס זה, וירויץ כל הקורא בו בלי שום עיכוב אמרתי אציגה נא לפניכם כללי הארבע רשויות בקצרה:

(א) רשות היחיד הוא כל מקום המוקף מחיצות שהם גבוהים עשרה טפחים, ושהם רחבים ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר ואפילו כמה מילין, וכן גדר או עמוד או תל שהם גבוהים עשרה טפחים ורחבים ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, וכן חריץ או בור שהם עמוקים עשרה טפחים ורחבים ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, ואפילו הם משופעים רק שיש בשפועם מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, ואפילו החריץ והבור מלאים מים, לפי שאין המים מבטלין מחיצות, וכן כלי כגון תיבה או מגדל או עגלה וכיוצא בו, שהם גבוהים עשרה טפחים ורחבים ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, הרי הם רשות היחיד. ואם בעלי חיים כגון אדם בהמה חי' ועוף מחלקין רשות לעצמן כמו כלי, ע' סי' י"ב. אויר רה"י הוא רה"י אפילו למעלה מעשרה טפחים, לפי שרה"י עולה עד לרקיע, בתוך רה"י אי אפשר להיות שאר רשויות, אלא כל מקום או כל דבר שיש בתוך רה"י הוי ג"כ רה"י.

ברה"י מותר לטלטל בכולה ואפילו היא כמה מילין, מרה"י לרה"י של איש אחר מותר לטלטל אם עירבו ביניהם.

שיעור גובה המחיצות לרה"י הם עשרה טפחים ולא פחות, כן איתא בש"ס בכמה דוכתי, אבל לעובי המחיצות לא נתנו חכמים שיעור, ולפי זה מותר לעשותן אפילו דקה מן הדקה, ואפילו כקליפת השום, כן כתב רש"י והרא"ש ורבינו יהונתן עירובין (עו:) והרע"ב פ"ז דעירובין מ"ב, ובלבד שיהיו יכולין לעמוד ברוח מצוי' ע' סי' שס"ב. שלש מחיצות הוא רה"י מן התורה לכל הדיעות, מלבד להרמב"ם שבשלש מחיצות הוי רק כרמלית, ע' בהה"מ פי"ד מה"ש ה"א, שם פי"ז ה"א וה"ט.

(ב) רה"ר הוא כל דרך שהוא מעבר לרבים מעיר לעיר, ורחב שש עשרי אמה או יותר, זוהי סרטיא המוזכרת בגמ' שבת (ו.), ושהוא דרך ישר בלי שום עיכוב ובלוי שום עיקום.

תיקון עירובין במאנהעמען

וכן כל מקום שהוא רחב שש עשרי אמה על שש עשרי אמה, שמתאסמים שם לסחורה כשווקים ורחובות שבמדינה, וזו היא פלטיא האמור בגמ' שם, ואפילו יש לאותן שווקים ורחובות שתי מחיצות הוי ג"כ רה"ד לרבנן, אבל אם יש לאותן שתי מחיצות ארבעת גידודים, דהיינו גידוד לכל זוית, וזוית, אין להם דין דרה"ד ודינם כרה"י, חזאיל ויש להם שם ארבע מחיצות כמו בפסי ביראות, הלכך צריך להיות רחב אמה לכל גידוד וגידוד, כמו שיש רחב אמה בתדיומרין על פסי ביראות (ש"ע התניא סי' שמ"ה סי"א), עמוד או תל תשעה טפחים מצומצמים ברה"ד ורבים מכתפין עליו, והזאיל ורבים צריכין לו ה"ה רה"ר.

ויש אומרים שצריך להיות ג"כ ששים רבוא של בני אדם בוקעין בו בכל יום (בסרטיא ופלטיא), ואם הששים רבוא של בני אדם הם בני ישראל דוקא, או יוכלו להיות אפילו א"י, עיין כל השקלא וטריא בס"י כ'.

אז"ל רה"ד הוא רה"ר כי אם עד עשרה טפחים, אבל למעלה מעשרה טפחים הוא מקום פטור, בתוך רה"ר אפשר להיות כרמלית רה"י ומקום פטור.

ברה"ד אינו מותר לטלטל כי אם בתוך ארבע אמות, וגם אסור להוליך חפץ פחות פחות מארבע אמות, (המחבר סי' שמ"ט ס"ה), מרה"ד לרה"ר מותר לטלטל בתוך ארבע אמות, דהיינו בין הכל פחות מארבע אמות, אסור לטלטל מרה"ר לרה"י וכן מרה"ר לכרמלית.

(ג) כרמלית הוא כגון הים והנהר והמדבר והיער והבקעה והשדה או רה"ד מקורה, וכן כל מקום הרחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר שהוא מוקף מחיצות שאינם גבוהים עשרה טפחים, וכן חריץ או בור הרחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, ואינו עמוק עשרה טפחים, וצידי רה"ר ע' רמב"ם פי"ד מה"ש ה"ו. שבת (ר') עירובין (צ"ד), אלו הם כרמלית מדאורייתא שדינם כמקום פטור.

אז"ל כרמלית (דהיינו כרמלית מדאורייתא) הוא כרמלית עד עשרה טפחים, ולמעלה מעשרה טפחים הרי הוא מקום פטור כמו ברשות הרבים, בתוך הכרמלית אפשר להימצא רה"ר ורה"י (ולתה"מ גם כן מקום פטור ע"ש פי"ד מה"ש ה"ו וה"ז).

בכרמלית אינו מותר לטלטל כי אם בתוך ארבע אמות, וגם אסור להוליך חפץ פחות פחות מארבע אמות כמו ברה"ר, מכרמלית לכרמלית מותר לטלטל בתוך ארבע אמות, דהיינו בין הכל פחות מארבע אמות, (והוא פלוגתא

תיקון עירובין במאנהעמען

ג

בין הרמב"ם ותוס' ע' ברמב"ם פט"ז מה"ש ה"ב והג"מ שם אות ב'. אסור לטלטל מכרמלית לרה"ר ולרה"י.

ישנם עוד מיני כרמלית שהם רה"י מדאורייתא, אבל חכמים נתנו עליהם חומרת כרמלית ואלו הן, כל מקום שהוא יותר מבית סאתים המוקף מחיצות אבל לא הוקף לדירה, או אפילו הוקף לדירה רק זרעו בתוכו זרעים, אלו הזרעים מבטלין ממנו הדירה והוי ככרמלית, וכן עיר המוקפת חומה ולא עירבו דהיינו שלא עשו עירובי חצירות, וכן חצר שיש בה שני בתים או יותר ולא עירבו הדיורין ביניהם, ומפני מה אסרו חכמים הוצאה וטלטול בין בכרמלית דאורייתא ובין בכרמלית דרבנן, לפי שהם קרובים לרה"ר בדמיון, כרמלית דרבנן הוא רה"י מדאורייתא לכל דבר, רק לחומרא נתנו עליו חכמים דין כרמלית אבל לא לקולא, אין בכלים דין כרמלית, כן הוא ברש"י שבת (ח.) ותוס' שם (ה.) ד"ה כאן, אבל מתוס' שם (פ.) ד"ה פיסלא ומפירש"י עירובין (ל"ד) ד"ה ל"א ומתוס' שם (ל"ג) ד"ה הואיל משמע דיש בכלים דין כרמלית וצ"ע.

(ד) מקום פטור הוא כל מקום שאינו רחב ארבעה טפחים, והוא גבוה מן הארץ שלשה טפחים או יותר, כגון גדר או תל או כלי או כל דבר, שהוא ברה"ר או בכרמלית, לדברי הסוברים דיש מקום פטור בכרמלית, וכן חריץ או בור שאינו רחב ארבעה טפחים ועמוק שלשה טפחים או יותר, אבל בפחות משלשה טפחים בגובה או בעומק אינו כלום, ואינו מחלק רשות לעצמו.

אזיר מקום פטור עולה עד לרקיע, במקום פטור אי אפשר להיות שאר רשויות, בתוך מקום פטור מותר לטלטל בכלו אפילו כמה מילין ואפילו מדרבנן, ממקום פטור מותר להוציא ולהכניס מכל שאר רשויות ובלבד שלא יחליף, דהיינו שיוציא החפץ מרה"י למקום פטור ואח"כ יחזור ויוציא אותו חפץ ממקום פטור לרה"ר או לכרמלית וכן להיפך.

ומה דאמרינן דמקום פטור הוא כל מקום וכל דבר שאינו רחב ארבעה טפחים, עד כמה ישאר ברחבו (בעוביו) ויהי' דינו כמקום פטור, הנה מהגמ' שבת (ז.) גבי לבינה ומרש"י שם, משמע דאין שיעור למקום פטור, אלא שיהי' מקום מסתיים תשמישתי', ובפ"ג דעירובין איתא, נתנו (ע"ח) בראש הקנה או בראש הקונדס וכו', וכתב שם הרמב"ם קונדס דק מאוד והוא מקום פטור.

המוציא ומכניס וזורק ומושיט מרה"ר לרה"י ומרה"י לרה"ר במזיד ובהתראה חייב סקילה, במזיד בלא התראה חייב כרת בשוגג חייב חטאת, וכן המעביר ארבע אמות ברה"ר חייב בכל אלו, אבל פחות מארבע אמות פטור.

תיקון עירובין במאנחעטען

המוציא ומכניס וזורק ומושיט מכרמלית לרה"ר או לרה"י או מהם לכרמלית פטור, בד"א בכרמלית מדאורייתא, אבל בכרמלית מדרבנן שהוא רה"י מדאורייתא חייב כבכל רה"י, לפי שהחכמים עשאם ככרמלית לחומרא ולא לקולא כמש"כ לעיל.

אעפ"י שדינים האלו שייכים לכללי מחיצות, מ"מ אמרתי אכתוב קצת מהם לפי שנחוצים הם לענייננו.

דע שישנם ב' מיני מחיצות, מחיצות ממש דהיינו מחיצות הנראין לעינים, ומחיצות ע"י רואין דהיינו שאין כאן מחיצות ממש, אלא רואין כאילו יש כאן מחיצות ממש, ואלו הן גוד אסיק מחיצה, גוד אחית מחיצה, פי תקרה יורד וסותם, צוה"פ ופסי ביראות (דיומדין), ופירצה, ולבור.

גוד אסיק מחיצה אמרינן בכל תל המתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, וכן גדר או חריץ או בור גבוה עשרה טפחים ורחב ד' טפחים על ד' טפחים או יותר, או עמוק עשרה טפחים ורחב ד' טפחים על ד' טפחים או יותר, עיין סי' שמ"ה.

גוד אחית מחיצה לא אמרינן אלא במחיצות שע"ג המים, דהיינו חים והנהר והבור והוא נקרא מחיצה תלוי, ומחיצה תלוי לא אמרינן אלא במים, לפי שביבשה אמרינן בכה"ג דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה, אם היא גבוהה מן הארץ שלשה טפחים, עיין סי' שני"ה.

היא דמחיצה תלוי פסולה, הוא דוקא במחיצות בלי שילים, אבל מחיצות שיש להם שילים, כגון כוורת תיבה ומגדל ועגלה, אעפ"י שהוא גבוה מן הארץ שלשה טפחים או יותר רה"י גמור הוא, ואין בקיעת גדיים פוסל בו, מ"א רס"י שמ"ה בשם התוס'.

פי תקרה יורד וסותם אמרינן בכל תקרה או קורה שהיא רחבה ארבעה טפחים או יותר, וי"א אפילו אם יש ברחב הקורה טפח אמרינן נמי פי תקרה וכו', עיין סי' שס"א.

צוה"פ הוא בכל רחב ובכל גובה עיין סי' שס"ב, ורחב שבין הפסין היינו דיומדין, לר' מאיר הוא עד י' אמות ולר"י עד י"ג אמה ושליש, עירובין פרק עושין פסין.

כל פירצה שהיא רחבה עד עשר אמות ועשר אמות בכלל ה"ה כפתח, רש"י עירובין (ט"ז) ד"ה ועד עשר, תוס' שם (ל'). ד"ה מצידה, עשר אין פירושו כארבעה, דעשר כשל מטה וארבעה כשל מעלה.

לבור אמרינן בכל פירצה שהוא פחות משלשה טפחים, וכן קנים
 שרחבו כל שהוא אם אין בין קנה לקנה שלשה טפחים נרוך כמחיצה גמורה.
 וכמה הוא שיעור אצבע או טפח או אמה ע' רמב"ם ספ"ז מה"ש.

סימן ב'

זאת הוא קיצור הצעה להיתר תיקון עירובין בעיר (באי)
 מאנהעטען ניו יארק אשר כתבתי לענ"ד להלכה ולא
 למעשה כמש"כ לעיל.

כשיש אפשרות לתקן עירובין בעיר, צדיכין הת"ח ובע"ב יראי ה'
 לחזור אחר תיקון עירובין, כרי שלא יכשלו הם ובני ביתם באיסור הוצאה
 וטלטול בשבת בלי עירוב, ואפילו להקטנים אסור ליתן להם חפצים להוליכם
 ממקום למקום, כמבואר הכל באר היטב בס"י ג'.

העיר (האי) מאנהעטען ניו-יארק מוקפת היא מחיצות מכל סביבותי'
 רהיננו מארבע רוחותי, והרי היא כחצר של רבים שלא עירבו. ופשיטא לן
 רבנודן עיר (אי) מאנהעטען אין צדיכין לדלתות כלל, ואפילו לדלתות הראויות
 לינעול, לפי שדלתות נצדיכין כי אם ברה"ד כדי לבטל ממנו תורת רה"ר, אבל
 כל שיש לו ר' מחיצות, אפילו יש שם פרצות הרבה, ואפילו בפרוץ מדובה על
 העומד ניתר בצוה"פ, ולהרמב"ם כי אם בפרוץ כעומה, וצוה"פ משוי ל' רה"י
 גם לטלטל בכולו ע"י ע"ח, ואין שום רבים בעולם מבטלין אותן מחיצות,
 ואפילו כמה ס"ד, כדאמרינן עירובין (כב:) חצר "שהרבים" נכנסין לה בון
 ויוצאין בון רה"ר לטומאה ורה"י לשבת, וכן אמרו שם (כב:) בפסי ביראות,
 ר"י אומר אם הי' ררך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים
 אינו צדיך, והוא הלכה פסוקא באין חולק, כמבואר בס"י ד'.

כל הח"י גשרים הסובבים העיר (האי) ניתדין בצוה"פ, וגם ישנם מאותן
 גשרים שיש להם צוה"פ, וגם סובבים או מתגבהים בעת שעוברדין שם ספינות
 כמבואר בס"י ה'.

המעברות (טונעלס) ניתדין לפי שיש להם צוה"פ, וגם יש להתירם
 בפי תקרה יורד וסותם כמבואר בס"י ו'.

תיקון עירובין במאנהעטען

הספינות העוברות בנהר יש מהן שבאין לנמל, ויש מהם שעוברים שם ישר ממקום למקום ולא באין לנמל כלל, אלו ואלו אין מבטלין מחיצות העיר (האי) כמבואר בסי' ז'.

העיר (האי) מאנהעטען דינה כישבה ולבסוף הוקפה מכמה טעמים כמבואר בסי' ח'.

העיר (האי) מאנהעטען גדולה היא מאוד, ומי שעומד סמוך למחיצה זו אינו יכול לראות מחיצה שכנגדה, מחמת גודל השטח שבין מחיצה למחיצה, ועם כל זה נדונים כמחיצות יפות, והעיר דינה כמוקפת מחיצות כמבואר בסי' ט'.

לא חיישינן לנהר הסובב את העיר (האי) שמא יעלה הנהר שרטון ויבטלו המחיצות כמבואר בסי' י"א.

הזרעים שנמצאים בהפארקס ובחצירות או אפילו בחוצות, אין מבטלין הדירה כמבואר בסי' ט"ז.

השיטה האחרונה הנה כל הענינים האלה דנו בזה הה"ג מוה"ר צבי אייזענשטאדט ואני הצעיר, בבית רבינו מוה"ר יוסף אלי' הענקין והה"ג מוה"ר מ. מ. כשר שליט"א, יגענו ומצאנו כל מה שכתבתי לעיל, והעיקר החסר אל הספר הוא הסכמת רבנים מובהקים שיסכימו על כל המעשים אשר נעשו ע"י, והכל על מקומו יבוא בשלום.

ס י מ ג

מצוה לחזור אחר עירובי חצירות

מצוה גדולה לתקן עירובין, לפי שאי אפשר שלא יכשלו בה בני אדם, ואפילו המהדרין מן המהדרין, ובפרט כל בני ביתו. חוב גדול על כל מנהיגי הקהילות להושיב ממונים תיח שילכו בכל עש"ק לפקח על עסקי העירובין. הרבנים הגאונים והגדולים שבכל עיר ועיר אחראין לדבר זה.

הנה איתא במס' עירובין (ס"ח), אמר לי רבה בר רב חנן לאביי, מבואה דאית בי' תרי גברי רברבי כרבנן, לא ליהוי בי' לא עירוב ולא שיתוף, והרי"ף מביא מימרא זו להלכה.

תיקון עירובין במאנחהעמען

ז

תוספתא דעירובין פ"ב ה"ה, אמר רבי מאיר לא נמנעו בנות ישראל מלשלח עירוביהן ביד בניהן וביד בנותיהן הקטנים, כדי לחנכן במצות.

תוספתא שם פ"ה ה"ו, מצוה על אדם לבטל רשות עכ"ל נלענ"ד דטעמם הוא כדי שלא יכשלו על ידי זה, באיסור הוצאה וטלטול.

ובמס' ביצה (ט"ז): איתא, אלא אי אתמר לחומרא מאי קלקולא איכא, כיון דמקלקלי בה רבים היינו קלקולא, פירש"י כיון דמקלקלי בה רבים, ששוכחין ומטלטלין בלא עירוב, היינו קלקולא, אם הי' מותר לערב אתמול ותוא אסר.

ז"ל הריטב"א עירובין (ס"ח), מבואה דדיירי בי' תרי גברי רברבי כרבנן וכו', מהא שמעינן דלא מיבעיא לי' לצורבא מרבנן למידר, במבוי וחצר שאינם מעורבים עכ"ל, וזהו ג"כ הטעם שלא יכשלו באיסור הוצאה וטלטול בלא עירוב.

והמאירי שם (ס"ח) כתב ז"ל, הזכרו עוד במעשה זה, דברים שאתה צריך ללמוד מהם הלכה למעשה, והוא שחקרו מבואה דדיירי בי' תרי גברי רברבי כרבנן, לא ליהוי בי' לא עירוב ולא שיתוף. המרדכי עירובין פרק הדר, מבואה דאית בי' תרי גברי רברבי ברבנן ליהוי בלא עירוב, משמע מכאן דמצוה לערב, וטעמא רבא איכא, דלא ליתי לידי איסורא לאפוקי ולעיולי, מבתים לחצירות.

תשובות תשב"ץ ח"ב סי' ל"ו וז"ל, אם יש חשש עבירה בתיקוני מבואות ח"ו, אבל הזריו בזה הרי זה משובח, אדרבא הם תמהים בגמרא על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן, דאמרינן בפרק הדר אמר לי' רבה בר חנן לאביי וכו', ונראה מכאן שאלמלא טרדת הגרסא דרך ת"ח הוא לתקן, ומי שלבו נוקפו בזה, הדיוטות גמורה הוא או מינות נזרקה בו, וזכות גדולה היא למתקן, ובפ"ב דביצה גבי מערבין עירובי חצירות ביו"ט, אמרינן במאן דאורי לאיסורא הויא הוראה קלקולא, משום דמתקלקלי בה רבים ובאים לטלטל בלא עירוב.

שלי"ה מסכת שבת ז"ל, עירובי חצירות «מצוה גדולה», אמרו רז"ל בשעה שתיקן שלמה המלך ע"ה עירובי חצירות, יצאה בת קול ואמרה, בני אם חכם לבך וכו'.

תשובות הרא"ש כלל כ"א ז"ל, הרוצה לבטל תיקון חז"ל, כאלו רוצה לבטל תורת משה רבינו ע"ה, ומי שמעכב תיקוני עירובין, מכשיל את

תיקון עירובין במאנחעטען

הרבים בחילול שבת קודש, וראוי לקנסו ע"ש. והצדק אתו כי כן כתב הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ למס' שבת וז"ל, ומה שחיבנו (חז"ל) להתחיל בדין הוצאה מרשות לרשות, ואם הי' מנוי' בסוף אבות מלאכות (פ"ז), רוצה לומר לפי שזאת המלאכה היא נמצאת תדיר, ובה יכשלו בני אדם על הרוב, לפי שאינם צריכין לכלום.

וכן כתבו התוס' ריש שבת, הוצאה הוצרך לשנות טפי, משום דמלאכה גרועה הוא, עוד שם בתוס' ד"ה פשט, ונראה לר"י דאיצטריך לאשמועינן משום דהוצאה מלאכה גרועה הוא, דמת לי הוציא מרה"י לדה"ר, מה לי הוציא מרה"י לרה"י.

הגהות מיימוניות פ"א מהלכות עירובין, בפרק הדר מבואה דאית בי' תרי גברי רב רבי לא ליהוי עירוב וכו', כתבו התוס' דמכאן משמע דמצוה לערב, וטעמא רבה איכא דלא ליתי לידי איסור, לאפוקי ולעיולי מבתיים לחצירות ולמבוי עכ"ד.

הטור סי' שצ"ה ז"ל, מצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות ועל שניהם מברך על מצות עירוב ע"ש בפרישה.

המחבר סי' שס"ז סי' ג' ז"ל, מצוה לחזור אחר עירובי חצירות ומברך על מצות עירוב, המחבר סי' שצ"ה מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות, ומברך עליו על מצות עירוב, הט"ז שם מצוה לחזור וכו', דלא יבא לידי איסור טלטול.

גרסינן בברכות (לט:) רב אמר זרב אסי כי הוה להו רפתא דעירובא, מברכין עלי' המוציא לחם מן הארץ, אמרי הואיל ואתעבד בי' מצוה חדא געביד בי' מצוה אחריתא.

והט"ז בסי' שצ"ד כתב, ויש לבצוע שחרית, הואיל ואיתעבד חדא מצוה נעשה בו מצוה אחריתא עכ"ל, והיינו מצוה לבצוע על פת של עירובי חצירות, כדי לקיים על פת זו מצוה אחרת, ומה שכתב הט"ז דיש לבצוע עליו שחרית דוקא ולא ליל שבת, שהוא טעודה הראשונה וזריזין מקדימין למצוה, בלע"ד דהטעם הוא, לפי שבערב שבת הי' מנהגם להתפלל תפילת ערבית מבעוד יום, ולאכול תיכף סעודת שבת (המחבר רס"ז), ואעפ"י שהוסיפו מחול על הקודש, והוא כשבת לענין שאר דברים, המחבר סי' רס"ג, מ"מ לענין ע"ח דינו שצריך להיות הפת קיים כל בין השמשות, וכן הדין לענין מילה, אם נולד הולד קודם בין השמשות, הוי כאלו נולד בחול, אעפ"י שהוסיפו מחול על הקודש שבת (קל"ה).

וכן פסק הרמב"ם פ"א מהלכות מילה וז"ל, ואינו תלוי כלל בתפילה, אם קבלו שבת מבעוד יום, לא להקל ולא להחמיר, אלא מן יציאת הכוכבים ע"כ, או אפשר משום דכבוד יום עדיף מכבוד לילה.

כן איתא פסחים (ק"ה) כבוד יום וכבוד לילה, כבוד יום קודם, וכן פסק המחבר סי' רע"א ס"ג.

המחבר רס"י שס"ט כתב ז"ל, הנותן מעות לנחתום ואמר לו אם יבוא בני החצר לקנות ממך לעירוב, זכה לי בעירוב, שיהא לי חלק עמהם בשביל מעה זו אינו עירוב. וכתב המ"א וז"ל, לפי שלא נתכוין ליתן לו מתנת חנם, אלא בשביל מעות שנתן לו, וקיי"ל דמעות אינן קונות, וקצת קשה דבח"מ סי' קצ"ט ס"ג כתב, דהקונה יין לקידוש קנה במעות כיון דצורך מצוה הוא, העמידו דבריהם על דין תורה, דומיא דד' פרקים, והא עירוב נמי מצוה הוא, כמ"ש סי' שס"ו ס"ג, ואפ"ה אין קונה המעות, ולא הוי דומיא דד' פרקים כדאמרינן בגמ' וצ"ע עכ"ל.

הספר תוספת שבת סי' שס"ט, וגם הספר חמד משה הסכים על ידו, וזה לשונם בסגנון אחד, ולי נראה דלא קשה מידי, לפי דמצוה זו לא נזכר בגמ' כלל, אלא דהמרדכי כתב כן בפרק הדר, על פי הא דאמר רבה בר רב חנן לאביי, מבואה דאית בי' תרי גברי דברבי כרבנן וכו', ואלו הוה בזה מצוה דרבנן, לא הוה עוברין על זה, אלא על כרחך דמצוה בעלמא הוא למהדרין, וכן כוונת הטור סי' שצ"ה והמחבר סי' שס"ו, וכמו שכתב שם הב"י הטעם, דלא ליתו לאפוקי ולעילולא בלא עירוב, ולא דמי לבשר בד' פרקים, לפי ששמחת יו"ט ודאי מצוה הוא, וגם יין לקידוש, ויש ס"ל דמדאורייתא הוא, ובהם המצוה גופא, משא"כ זה ראינו אלא "מניעת עבירה" וההירות בעלמא עכ"ל.

ולענ"ד נראה דלו יהי' כדבריהם, דהוא מניעת עבירה, מ"מ מניעת עבירה נמי מצוה הוא ככל שאר מצות, ואפשר להביא רא"י לזה ממה דאיתא במס' גיטין (ל"ה), מעשה באשה אחת שהיתה חצי' שפחה וחצי' בת חורין, וכפו את רבה ועשאוה בת חורין, ואמר רב חנן בר יצחק מנהג הפקר נהגו בה, וכתבו התוס' שם (מ"א) ד"ה כופין וז"ל, וחצי' שפחה וחצי' בת חורין דכפו את רבה, משום דנהגו בה מנהג הפקר ואע"ג דהם פושעים, כיון שהיתה מחזרת אחריהן ומשדלתן חשיבו כאונסין, ועוד מצוה דרבים שאני עכ"ל, הרי אע"ג דבשעת שיחרר לא עביד מצוה, אלא מניעת עבירה הוא, מ"מ מיקרי שפיר מצוה, ה"ה הכא גבי עירוב, אע"ג דהוא דק מניעת עבירה,

תיקון עירובין כמאנהעטען

להציל רבים מעון ומכשול, נמי מצוה מיקרי. עוד אפשר להביא ראי' מבדיקת חמץ, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, פסחים (י'), אלא גזירה שמא ימצא גליסקא יפה ודעתו עלי' שם (ו'). והוא ג"כ רק מניעת עבירה ומ"מ מצוה מיקרי.

ומצאתי און לי בדברי תשובות הח"ס סי' צ"ט שכתב ז"ל, אמר ר' יהודא אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצאה בת קול ואמרה בני אם חכם לכך ישמח לבי גם אני, עירובין (כ"א), והקשה בתוס' הא גם שניות תיקן, וי"ל לפי הג"ל במה שהוסיף חומרא לאיסור שניות, אע"ג שהוא מצוה לעשות סיג לתורה, מ"מ לא שייך ישמח לבי, כי לא יכשלו בזה בני אדם שאינם הגונים, אבל כשעשה סיג לשמירת שבת, וגם עשה התיקון שלא יתקלקלו בו, היינו שיערבו עירובי הצירות, או ישמח לבי גם אני, ובטוש"ע סי' שס"ז כתב, מצוה לחזור אחר עירובי הצירות, ומברך על מצות עירוב, והנה אין כוונת הברכה, על אשר קדשנו ואסר לנו ההוצאה וטלטול בשבת, כמו שמברכין בחופה ואסר לנו את הארוסות, ומה שכתב וצונו על הארוסות, כבר כתב שם הר"ן בזה ע"ש, ועוד מה שכתב דמברכין על איסור הוצאה בפירוטוט משארי מלאכות שבת, שהכל נכלל בברכה שאנו מברכין בקידוש ובתפילה מקדש השבת, אלא על כרחך לומר דהאי על מצות עירוב הוא על מצות התיקון הגדול הלו, להשמר מאיסור הוצאה, אשר ממש אי אפשר להיזהר ממנו כמ"ש לעיל.

ובתשובה הנ"ל כתב עוד, דאפילו תנוקות מצוה להפרישם מאיסור זה, ע' המחבר סי' שמ"ג שכתב, דאסור להרגיל את התנוקות בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהם משום שבות ע"ש.

ובתשובות רבי עקיבא איגר סי' ט"ז כתב וז"ל, ועל דבר טלטול הספרים (הטליתים) לבהכ"נ על ידי תינוק פחות מבן ט', שכתב מעכ"ת דיש לסמוך על הרשב"א, דאיסור דרבנן ספינן לי' בידיה, זה אינו הוא הר"ן כתב להדיא, דאף להרשב"א ספינן לי' רק לצרכו אבל לא, "לצרכינו", ואדרבא מחינן בידי' ע"ש עכ"ל, וכל זה בספרים שהם ראויים גם לצרכו, אבל בטליתים הכל מודים דאסור.

וכן הוא דעת הפרמ"ג שכתב בסי' שצ"ד מש"ז ס"ק ב' ז"ל, ע' ט"ז ובא"ר דהטור ס"ל ע"ת מצוה אבל ע"ח לאו מצוה גמורה הוא, ולדין "באמת ע"ח נמי מצוה הוה", ושבות לא גזרינן בין השמשות.

תיקון עירובין במאנהעמען

יא

גם מהרמב"ם משמע דעשיית עירובי חצירות גופא מצוה הוא, שכתב בפיו"ז מה"ש הלכה י"ב, בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים, ואפילו באיסור הנאה, עכו"ם עצמה או אשירה שעשה אותה לחי כשר, שהלחי עוביו כל שהוא עכ"ל, הנה מש"כ הרמב"ם שהלחי עוביו כל שהוא, הוא לענין שיעור לפי שהלחי אין לעוביו שיעור, הלכך מותר אם עשה הלחי מעכו"ם עצמה או מאשירה, אעפ"י דכתותי מוכתת לשיעורי, אבל לענין הנאה שאסור ליהנות מהם, הרי כתב בפירוש בפ"א מה' שופר ה"ג וז"ל, שופר של עכו"ם אין תוקעין בו לכתחילה, ואם תקע בו יצא וכו', ואם תאמר והלא נהנה משמועת הקול, מצות לאו ליהנות ניתנו עכ"ל, ואם לא הי' בעשוית עירובי חצירות גופא מצוה, לפי שמניעת עבירה לאו מצוה הוא, כדעת התוספת שבת והחמד משה, א"כ יהי' אסור להרמב"ם ליהנות מלחי שעשה מעכו"ם ואשירה, אלא על כרחך לומר דהרמב"ם ס"ל דתקוני ע"ח גופא מצוה הוא.

ובזה יתורץ קושיית הפרמ"ג סי' שפ"ו א"א ס"ק י"א, שהקשה שם על מה שכתב המחבר בסימן זה ז"ל, אם נדר או נשבע שלא יהנה ממנו (ממאכל או משקה), אין משתתפין לו בה, ובסי' שס"ג כתב המחבר לחי שעשה מעצי אשירה כשר, משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, והקשה הפרמ"ג הא נהנה מהלחי שעשה מעצי אשירה, במה דמותר לטלטל על ידו, אלא דאמרינן בו מצות לאו ליהנות ניתנו, הכי נמי נאמר במה שנדר או נשבע שלא יהנה ממנו, מצות לאו ליהנות ניתנו.

אבל לפי מה שכתבתי לעיל לע"ד לא קשה מידי, לפי שהלחי שעשה מעצי אשירה או מעכו"ם אינו צריך לשיעור, דהיינו שאין לו שיעור בעוביו כמ"ש הרמב"ם לעיל, הלכך מותר לעשות אותו מעצי אשירה, אבל עירוב ושתוף בעי שיעור, וכל דבר שאסור בהנאה הוי כמי שאין לו שיעור, ואם לא הי' צריך לפת או לכל דבר שמערבין ומשתתפין בו שיעור, כמו שאין צריכין בלחי, הי' ג"כ מותר לערב באיסורי הנאה, וגם לפי טעם זה אסור לעשות קורה מעצי אשירה, דבעי שיעור רחב טפח עירובין (פ'). כן נראה לענ"ד מלשון המחבר, אעפ"י שבחיבורו על הטור לא משמע כן, א"נ יש לחלק בין דבר שאין בו שיעור לדבר שיש בו שיעור, לפי שדבר שאין בו שיעור הוי כדבר שאין בו ממש כמו שאכתוב לקמן, ודומה למה דאמר רבא ריחא לאו מילתא הוא, ע"ז (פ"ו). ויש לחלק בין הנאת אכילה לשאר הנאות.

וכן הוא בתוס' פסחים (ט'). ד"ה כדי, דמחלקי בין הנאה שאינה של כילוי להנאה של כילוי, והנאת אכילה היא הנאה של כילוי, אבל בתוס' עירובין

תיקון עירובין במאנחהטעמן

(ל"ד.) ד"ה מחמין, משמע דע"ת אינו הנאה של כילוי, ומביא ראי' מהא דאמרין שם (כ"ז:) מערבין לישראל בתרומה, ויש לדקדק אם ע"ת אינו הנאה של כילוי, למה אין מערבין בתרומה טמאה.

דע דהרמב"ם סובר דכל דבר דלא בעי שיעור לעוביו, אע"ג דבעי שיעור לגבהו, מותר לעשות מאיסורי הנאה, והראב"ד ס"ל אם בעינן שיעור לגבהו, אע"ג דאין שיעור לעוביו, אסור לעשות אותו מאיסורי הנאה.

וז"ל הרמב"ם פי"ו מה"ש הלכה י"ב, בכל עושין לחיין אפילו באיסורי הנאה, עכו"ם עצמה או אשירה שעשה אותה לחי כשר, שהלחי עוביו כל שהוא, וגבה הלחי אין פחות מעשרה טפחים, רחבו ועוביו כל שהוא.

והראב"ד כתב על זה וז"ל, אם עוביו כל שהוא, גבהו מיתת צריך שיעור, שיהא גבהו עשרה טפחים, אלא בין לחי בין קורה מותר, דמשום היכר הוא, והאיכא היכר עכ"ל.

ובפ"א מהלכות שופר ה"ג כתב הרמב"ם, שופר הגזול שתקע בו יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול, אעפ"י שלא נגע בו ולא הגביתו יצא, ואין בקול גזל.

ועל זה כתב הראב"ד ז"ל, ואין בקול דין גזל, א"א ואפילו יהי' בו דין גזל, יום תרועה יהי' לכם מכל מקום, הכי משמע בירושלמי עכ"ל.

ולע"ד נראה דאולי הרמב"ם והראב"ד כל חד וחד לשיטתו, והוא דתקיעת שופר דבר דבעי שיעור הוי, דאיתא במשנה דר"ה (ל"ג:) סדר תקיעות שלש של שלש, שיעור תקיעה כשלש תרועות, וברמב"ם פ"ג מה' שופר ה"ד כתב, שיעור תרועה כשתי תקיעות, שיעור שלשה שברים כתרועה, והראב"ד כתב ז"ל, כל זה שיבוש המעתיק הוא, אלא שיעור תקיעה כשלש תרועות, שיעור תרועה כשלשה שברים ע"כ, הרי דלכ"ע יש שיעור לתקיעת שופר.

הרמב"ם אזיל לשיטתו, דכמו בדין דלחי לפי שאין שיעור לעוביו, אעפ"י שיש שיעור לגבתו, מ"מ מיקרי שפיר דבר שאין בו ממש, הלכך מותר לעשות אותו מעצי אשירה, אע"ג דמוכתת כתותי לשיעורי, משום דלא בעינן לעוביו של לחי שיעור, כן הדין נותן לתקיעת שופר, אע"ג דבעינן לאורד התקיעות שיעור, מ"מ הוי לחו כדבר שאין בו ממש, הלכך אין בקול שופר דין גזל.

והראב"ד אזיל לשיטתו והוא, דכמו בדין דלחי אע"ג דאין שיעור לעוביו, הואיל ויש שיעור לגבהו, לכן הוי דינו כדבר שיש בו ממש, ואסור לעשות אותו מעצי אשירה, לולי הטעם דלחי הוי משום היכר בעלמא, כן הדין נותן לתקיעת שופר, אעפ"י דבעלמא סתם קול הוי כדבר שאין בו ממש, ואין בו משום גזל, הכא שאני ריש לקול שופר שיעור, הלכך הוי כדבר שיש בו ממש, ולכן יש בו משום גזל, ולא הי' יוצא בשופר גזול, לולי הטעם שכתב בירושלמי דיוצא בשופר גזול, וטעמו של הירושלמי הוא, לפי דהיום תרועה יהי' לכם שכתוב בתורה, "הלכם" קאי על היום תרועה ולא אשופר.

ואל תתמה על סברה קלישה כזו, שמדברי הה"מ למרתי זאת, שכתב בפ"ז מה' שבת וז"ל, ואיני צריך להשיב על דבריו (הראב"ד), אלא במה שהקשה לדברי דבינו מגובה הלחי, והתירוץ בזה הוא שיש נקודות, וקוים ושטחים, וכל זה לקוח "בדמיון", ואין מציאות "בפועל" לנקודה אלא בקו, והקו לא ימצא אלא בשטח, והשטח לא ימצא אלא בגולם, והגולם הוא שיש לו "שלשה רחקים", שהם ששה צדדים וזה מבואר, ולפיכך כל מה שיצטרך לרחקו שיעור, כקודה ושופר וכיוצא בה, אין עושין אותו מאשירה, לפי שהוא כמוכתת וחסדת השיעור, וכל מה שאין צריך לרחקו שיעור, אלא "לארכו" בלבד, הרי הוא כקוים ומותר בכל רבד עכ"ד, וסברתו וטעמו של הה"מ אפשר להיות ג"כ בנדון דידן, דהיינו בקול שופר, דאעפ"י שאין לרחקו שיעור, לפי שאינו אלא בגולם, אעפ"י כ' יש לארכו שיעור, והוא ג"כ בדמיון. אבל בשופר של עיר הנדחת כ"ע ס"ל דלא יצא בו דכתותי מוכתת שיעורי, ושיעור השופר הוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן כמבואר שם הלכה ה', וגם לעוביו יש שיעור כי א"א בכל שהוא כמובן.

תא חזי דהני תרי גברי רבדי פליגו בזה, הלוא הם הט"ז והמ"א, דהנה המחבר בסי' תקפ"ז ס"ב כתב וז"ל, הגזול שופר ותקע בו יצא, אפילו לא נתיאשו הבעלים ממנו, וכתב הט"ז ס"ק ב' ז"ל, הגזול שופר וכו', בירושלמי מה בין זה ללולב, בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם, ברם הכא כתיב יום תרועה יהי' לכם מ"מ, נראה פירושו דגבי לולב הלכם כתיב אצל לקיחה, משמע שהלקיחה תהי' משלכם, וכן בציצית כתיב ועשו להם, דרשינן העשוי' משלהם ולא גזול, משא"כ כאן כתיב יום תרועה יהי' לכם, סמוך לכם לתרועה ולא נזכר עשיית השופר כלל, שפירושו הוא שתרועה תהי' מ"מ לכם, יהי' מאיזה צד שיהי' בלא עשוי' כלל עכ"ד, משמע דהט"ז סובר דיוצאין בשופר גזול, מטעם הירושלמי, וזהו כשיטת הראב"ד.

תיקון עירובין במאנחעטען

וז"ל המ"א שם ס"ק ד', ותקע בו יצא, דאין בקול דין גזל עכ"ל, הרי
 דהמ"א אול בעקבות הדמב"ם, ולא נראה לו סברת הירושלמי שמביא הט"ז.
 והפרמ"ג רצה להשוות דעת הט"ז והמ"א, דשניהם ס"ל דאין גזל בקול
 ומסיק בצ"ע, אבל לפי מ"ש לעיל, דהט"ז והמ"א אולי בשיטת הרמב"ם
 והראב"ד אתי שפיר.

הטור סי' תרצ"א כתב ז"ל, כתב בעל התרומות ז"ל שאם קדא במגילה
 גזולה יצא וכתב הב"י ע"ז, כתב בעה"ת שאם קדא במגילה גזולה יצא, נראה
 שלמד כן מדין שופר שנתבאר בסי' תקפ"ו, וכן כתב הרשב"א בהדיא בתשובה
 דיוצאין במגילה גזולה, כמו שיוצאין בשופר הגזול, דכאן וכאן בקול הוא
 יוצא, ואין גזל בקול עכ"ל.

והדמב"ם בה' מגילה לא הזכיר דין דמגילה גזולה כלל, ונלע"ד הטעם,
 משום דלא דמי קול דקריאת המגילה לקול שופר, לפי שקול השופר בא מן
 השופר עצמו והוי כקולו של שופר ממש, אבל קול דקריאת המגילה, אינה
 באה מן המגילה עצמה, אלא מן האדם הקורא בה, ע"כ לא דמי למצה גזולה
 ולולב ושופר וכיוצא בו, אלא הוי כגזול מזוזה או ספר או כוס לקידוש, והוי
 כגזול שאר חפצים, דאם הם בעיני חייב להחזירם, ואם לאו משלם דמיהם
 משום תקנת השבים, ומוכרח לחלק בין שופר גזול למגילה גזולה, דבאם לאו
 היאך יוצאין במגילה גזולה להראב"ד והט"ז, דכתבו הטעם דיוצאין בשופר
 גזול הוא לפי זה דהלכם קאי איום תרועה ולא אשופר, וטעם זה אין לומר
 במגילה, אבל חזרתי אחד הרבה מפורשים אשר ירי הכהה מגעת, ולא מצאתי
 לי חבר לדבר זה.

נחזור לענין הקודם, אם עשיית עירובי חצירות גופא מצוה הוא אם
 לא, ונראה להביא עוד רא"י לזה, מהרמב"ם פי"א מה' ברכות ה"ג שכתב, וכן
 כל המצות שהן מדבריי סופרים, בין מצוה שהוא חובה מדבריהם, כגון מקרא
 מגילה והדלקת נר חנוכה, בין מצות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת ידים,
 מברך על הכל קודם לעשייתן עכ"ד.

הנה משי"כ הרמב"ם בין מצות שאינן של חובה, כגון עירוב ונטילת
 ידים, נלענ"ד שהוא כעין משי"כ הרמב"ם לעיל בפרק זה ה"ב וז"ל, יש מצות
 עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה, כגון תפילין וסוכה ולולב
 ושופר, ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות, ויש

תיקון עירובין במאנהעטען

טו

מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה, שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רוצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה עכ"ל.

הרי דכתב הרמב"ם על מצות מזוזה ומעקה, דאינם של חובה מחמת עצמן, אבל אם יש לו בית שפיר חייב במזוזה ומעקה, הכי נמי בעירוב ונטילת ידים, אם אינו רוצה לאכול פת, או שדר במקום שאי אפשר לו להיכשל באיסור הוצאה וטלטול בשבת, כגון הדר בשדה או במדבר, או ישראל אחד הדר בכרך המוקף חומה שכולו עכו"ם וכיוצא בו, אינו חייב לדור בעיר עם שאר ישראל כדי לחייב את עצמו במצות עירוב, ואינו חייב לאכול פת כדי לחייב עצמו במצות נטילת ידים, אבל אם אוכל פת בלי נטילת ידים מיקרי עבדיין, כן איתא סוטה (ז') כל האוכל לחם בלא נטילת ידים, כאלו בא על אשה זונה, כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם עכ"ל, כמו כן הדר במקום שאפשר לו לבא לידי מכשול, באיסור הוצאה וטלטול בשבת, ואינו מתקן עירוב, שפיר קרוי עבדיין וחוטא, ומצות מזוזה ומעקה ומצות נטילת ידים ועירוב, דין אחד להם לדעת הרמב"ם, וכמו שמצות מעקה הוא רק מניעת עבירה, שלא יפול הגופל ממנו והוא מצוה, כן התיקון עירובין שהוא ג"כ מניעת עבירה, שלא יבוא לידי מכשול באיסור הוצאה וטלטול נמי מצוה מיקרי.

ואפילו א"ת דיש חילוק בין מניעת עבירה שהוא מן התורה כגון מצות מעקה, למניעת עבירה שהוא מדרבנן דהיינו עירובי חצירות, יש לשאול אם כן הוא למה מנו אותה מ' מצות דרבנן, והרי היא ככל שאר גזירות שגזרו חכמים, שלא מנו אותם בין מצות דרבנן, וא"ת אפשר שלא יטלטל בהצד או בעיר ולא יצטרכו לע"ה, ומשור"ה לא הוי כשאר מצות דרבנן שחייב לקיימם דוקא, הרי ברכת הנהנין שאינו מחויב ליהנות ואעפ"כ מנו אותה בין ה' מצות, וא"ת ברכת הנהנין חייב לקיים, כגון אכילת מצה וסעודות שבת ויו"ט וכיוצא בו, הרי קיי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו ולא הוי ברכת הנהנין, ואם נחלק בין הנאת אכילה לשאר הנאות, הלא ברכת הדיה טוב, שוה הוא בזה לברכת אכילה, דהיינו לענין ז' מצות, ואנן ס"ל דדיחא לאו מילתא הוא, וכל זה לפי השקלא וטריא, אבל להלכה הראיתי לדעת לעיל דהרמב"ם הוה ע"ה לנטילת ידים.

הקרבן נתנאל פ"ג דעירובין אות (ד') וז"ל, גם בפ"ו כתב (הרמב"ם) כל שמוטר לערוב מותר להשתתף, וכל שאסור להשתתף בו אסור לערוב בו.

תיקון עירובין במאנחעטען

והיינו טעמא דס"ל להרמב"ם דשיתוף נמי מצוה היא מדכתב ופקדת נוך ולא תחטא, וז"מ בב"י סס"י שצ"ד, ובספר הפרדס המיוחס לרש"י ז"ל הלכות עירובין כתב, אבל מי שחביבים עליו מצות עירוב, יחדשו בכל שבת ושבת.

וברפ"ק דמס' הוריות אמרינן, דאפילו שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא שטעו בהא דמצוה לשמוע דברי חכמים, שהורו דמותר לאכול חלב או דם, אינו נקרא מזיד להיפטר מקרבן, אלא מיקרי שוגג לחייב בקרבן, ורבינו הננאל כתב וז"ל, אלא היכי משכחת לה, כגון ידיע דאסור וטעו במצוה לשמוע דברי חכמים, ואפילו אמרו על האסור מותר, כדכתיב על פי התורה וגו' עכ"ל, ואם לענין קרבן מהני הא דמצוה לשמוע דברי חכמים, עאכו"כ דמצוה לשמוע דברי החכם שלמה ע"ה לערב ע"ה שלא להיכשל באיסור הוצאה וטלטול.

ובפ"ג מהלכות הנוכת כתב הרמב"ם, ואעפ"י שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים מברך עלי' אק"ב וצונו, כדרך שמברך על "המגילה ועל העירוב" עכ"ל, ומדסקרן בסקירה אחת שמ"נ שלכולן דין אחד להם, וכן כתב הלח"מ רפ"א מה' עירובין ע"ש.

הרמב"ם פ"א מה"ע הט"ו, וכשמקבל העירוב מברך, אשר קדשנו במצותיו, וצונו על מצות עירוב.

בספר ברכי יוסף סי' שס"ג (ב) כתב אין חשש עבירה בתיקוני מבוואות ח"ו ואדרבא הוריו הרי זה משובה, ואיכא לאתמוה על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן, ואלמלא טרדת הגירסא דרך ת"ח הוא לתקן, ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה או מינות נזרקה בו. הרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סי' ל"ז עכ"ל, הרי שכתב בפירוש, ואלמלא טרדת הגירסא דרך ת"ח הוא לתקן, והוא תירוץ להתוספת שבת והחמד משה שאמרו דאם הי' מצוה בתיקוני עירובין לא היו נמנעו רבנן מלתקן, כי באמת מצוה הוא, אלא רבנן דעסקי בת"ת פטירין מצרכי העיר, והדבר מוטל על אנשי העיר יראי ה' להתעסק בדבר על פי הוראת ת"ח.

והמחצה"ש סס"י שס"ה כתב בשם תשובות פנים מאורות, שאם נשבר העירוב בשבת מותר לומר לעכו"ם, לעשות מלאכה דאורייתא לתקן העירוב. תשובות מהרי"א חלוי ח"ב סי' ק"ח כתב וז"ל, אמנם עלינו לחפש בחורין ובסדקין אחרי פתח היתר, כדי להינצל מחילול שבת ח"ו.

תיקון עירובין במאנהעמען

יו

תשובות נפש חי' סי' כ"ה ז"ל, ולדינה בעיר שרבו המתפורצים ונושאים משאות ביום השבת בפרהסיא, שחלילה דינם כמחללי שבת בפרהסיא כדאיתא בעירובין (ס"ט), ע"כ צדיכין אנחנו לגבב כל הקולות שאפשר להקל, ובתשובות ח"ס סי' פ"ט הביא שבעירו בק"ק פרעשבורג, הי' שם פירצה במקום אחד, באופן שאוסרת ע"פ הדין ולא אמר מידי, לאשר הרור פרוץ במלואו והי' קשה לפניו לתקן, ואם זה אמר הח"ס ז"ל בימים הראשונים אשר היו טובים מאלה, מה נאמר אנחנו בימים האלה עכ"ל.

ובסי' צ"ט כתב הח"ס שהדבר מוטל על הרבנים ות"ח שבעיר והם אחראין על זה, ועתידין ליתן דו"ח על דבר זה.

תשובות מים רבים סי' קמ"ה בשם מו"ה הר"ש אביה"ב ז"ל, כמה עמקו מחשבות דז"ל הרועים הקדמונים, להרים מכשול מבני עמינו למען ייטב להם, מטלטל חפציהם ממקום למקום בהיתר ולא באיסור.

ש"ע או"ח מרבינו בעל התניא סי' שס"ו סי' ח', מצוה לחזור אחר ע"ה כדי שלא יבואו לטלטל באיסור, וצריך לברך אקב"ו על מצות עירוב, כמו שצריך לברך על כל מצות של דבריהם.

פסחא זוטא כלל י"ג, ומה שיש גדולי ישראל שהחמירו עצמם מטלטל אף במבואות המתוקנים בעירובין, דחוששין שמא נפסק העירוב וכדומה, ובשו"ת הר הכרמל כתב שראוי להעמיד ע"ז ממונים ת"ח שילכו בכל ע"ש לפקח על עסקי העירובין, ואם צריך תיקון מתקנים, וכן המנהג כמעט ברוב עיירות ישראל הי"ו וע' ת' אמרי אש רסי' כ'.

ת' שו"מ ממהרורא תנינא ח"א סי' פ"ט, והנה בענין עירוב שנפסק בשבת ותקנו ע"י עכו"ם או בכל עירוב שעושין (שמתקנין) ע"י עכו"ם, יש להסתפק אם יכולין הישראל לברך, וראיתי במחנה אפרים הלכות שלוחין סי' י"א שהאריך בזה דבפועל דידו כיד בעה"ב שייך שליחות לעכו"ם, והוה כאלו הישראל עשהו שליח ומברך עליו הישראל, וכן בטבל כלים ע"י עכו"ם יכול הישראל לברך עליו.

הכ"מ פכ"ד מה"ש הי' כתב ז"ל, כל הדברים שהם אסורים משום שבות וכו', כתב הר' אברהם בנו של רבינו בתשובה, דאע"ג דרבינו סתם ואמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, ולא חילק בין דבר מצוה לדבר הרשות, ואחר דמייתי לה בגמ' עירובין (ל"ד) גבי עירובי תחומין, וקיי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה, ילפינן דרבינו לא שרי אלא

לדבר מצוה, ומ"ש דה"ה לאם הי' טרוד או נחפו, למד כן מדתנן שבת (ל"ד) ספק חשיכה מערבין עירובין חצירות ואין בהנחתן מצוה, אלא שנטרד ונחפו ולא הניח מבעוד יום עכ"ד, ולענ"ד הוכחתי מכל אילין רברוואתא דיש בהנחתן מצוה, ומצוה גודרת מצוה דהבאת שלום בין אדם לחבירו, דאיתא בירושלמי פ"ג ה"ב, א"ר יהושע מפני מה מערבין בחצירות, מפני דרכי שלום, מעשה באשה אחת שהיתה דבובה להבירתה ושלחה עירובה גבי ברה, נסתי' וגפתי' ונשקתי', אתא ואמר קומי אימה, אמרה הכין הוות רחמתי לי ולא הוינא ידעה, מתוך כך עשו שלום, הדא הוא דכתיב דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום, פני משה, וכל נתיבותי' היוצאים מדרכי' והן דברי סופרים שהן נתיבות לדרכי' גורמים שלום.

ואם ז' מצות דרבנן הם בעשה או בלאו, הנה במס' שבת (כ"ג.) איתא מאי מברך אקב"ו להדליק נר של חנוכה, ותיכן צונו רב אויא אמר מלא תסור, רב נחמי' אמר שאל אביך ויגדך וקניך ויאמרו לך, ע' עירובין (י"א) ברכות (י"ט:).

והרמב"ם פ"א מה' ברכות ה"ג כתב, והיכן צונו בתורה, שכתב בה אשר יאמרו לך תעשה זכו', משמע דס"ל להרמב"ם שהוא בעשה ע' הה"מ שם, ורבינו חננאל שם בשבת הקדים רברי רב נחמי' לדברי רב אויא, משמע ג"כ דסובר שהוא בעשה, וכן כתב הרא"ש ריש עירובין הלכה ד', דמה שמקדימין שם אמורא לחבירו, הוא משום שהלכה כמותו.

אבל מרש"י יומא (ע"ד) ד"ה ואליבא דר"ע, משמע דס"ל שהוא בלאו שכתב וז"ל, ואי ס"ל לרש"ל דחצי שיעור אסור מדרבנן, היכי מוקי לה להא דתני חייב באוכל חצי שיעור, והרי אף עליו מושבע משום לאו דלא תסור, וכן משמע מרש"י סוכה (מ"ד) שכתב, מנהג הנהיגו את העם ולא תקנו להם, ונפקא מינה דלא בעיא ברכה, דליכא למימר וצונו דאפילו בכלל לאו דלא תסור ליתא.

ואלו הם חשבע מצות דרבנן לפ"ד הרמב"ם, החינוך והחרידים.

(א) מקרא מגילה, (ב) הדלקת נר של שבת, (ג) נר חנוכה, (ד) עירובי חצירות, (ה) נטילת ידים ע' פ"א מה' ברכות ה"ג, (ו) ברכת הנתנין ע' רפ"א מה' ברכות, (ז) קריאת תהלה ע' פ"ג מה' חנוכה ה"ו.

ויש עוד מצוה אחת מר"ס ותוא תעניות שגזרו ב"ד על הציבור על כל צרה ח"ו שלא תבוא, ע' פ"א מה' תענית ה"ו, ומה שלא תזכירו השאר מזה, אפשר משום שאין זמנה קבוע.

סימן ד'

יסוד היתר תיקון עירובין בעיר (באי) מאנהעטען ניו יארק יצ"ו

העיר (האי) מאנהעטען ניו-יארק יש לה מחיצות גבוהין עשרה טפחים שנעשו ע"י אדם, אלא שיש ב' או ג' מקומות רחבים יותר מעשר אמות שאין שם עתה חומה, ואפשר הי' שם חומה אלא שנבלעה או נסתרה, והנהר אפשר לצרף לחומה, הנה הברכי יוסף הח"ס והרי"ם כתבו דאם יש ג' מחיצות שלימות, מותר לצרף הים או הנהר למחיצה רביעית, והרי"ם מתיר אפילו אם אין בעומקם עשרה טפחים, וחז"ל לזה יש ג"כ גדר גבוה עשרה טפחים, המפסיק בין הנהר ובין העיר בכל אורך אותן מקומות, וכל המקום שבין הנהר והגדר יחשב לשיור כמבואר בס"י י"ג.

יסוד היתר תיקון עירובין בעיר (באי) מאנהעטען ניו-יארק, אשר עליו בניתי, הנה ראיתי כמה פעמים את שפת העיר (האי), דהיינו מחיצותי מבית ומחוק, ומצאתי אשר יש לה בנין חומה בנוי סביב, והיא גבוהה יותר מעשרה טפחים, וג"כ עשוי' בידי אדם ודינה כחצר של רבים, ואמרינן בגמ' עירובין (כ"ב:) חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו, רה"י לשבת ורה"י לטומאה, וכן פסק הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והבאים אחריהם.

חזון איש ה"ע סי' מ"ד ס"ק ה', ועוד דהרי דעת הרמב"ן והריטב"א עירובין (כ"ב.) דאין חילוק בין מחיצות הנעשין ביד"א לנעשין ביד"ש, אלא כל שהעומד רואה עצמו תוך מחיצות, וא"כ אף מחיצות ביד"ש אינן מתבטלות היכי שהן מחיצות גמורות. ע' מש"כ סי' ט'.

מאירי (עירובין כ"ב:), חצר שהרבים נכנסין בה בזו ויוצאין בזו דרך פתחים או פרצות של עשר אמות, רה"י לשבת ואפי' היתה דרסתם נוחה להם, שם (כ'). בחצר אפילו פירצה זכ"ז אין רבים מבטלין מחיצות, עוד שם, ולדברי הכל מה שהוא רה"י גמורה אין בקיעת רבים מבטלתו.

וזהל המרדכי שם (ס"ב), ופסק ר"י דאותן יהודים יחידים הדרים בכרכים מוקפין חומה, שיש בהם מחיצות גמורות וכו', וא"כ הוי ל' הכרך, כמו חצר של רבים, ופשיטא דחצר של רבים וישראל אחד דר שם אין צריך לשכור, דלא פליג בין חצר קטנה לגדולה עכ"ל.

המהרי"ל הלכות ע"ה וז"ל, אותן עירות שלנו המוקפות חומה ומחיצותיהן קיימין, נחשבין כחצירות של רבים, וראי' מיהודי הדר לבד

תיקון עירובין כמאנהעמען

בכרך "שהגאונים קראום הצירות", ת' מהרי"ט ת"א סי' צ"ד, ד"ה אלא כה, נראה עיקרו של דבר שהכשירה של עיר אינה כדין מבוי אלא כולה כחצר אחת הוא.

אבל ישנם עוד איזה מקומות הרחבים יותר מעשר אמות, אשר אין שם בנין חומה, (ואפשר הי' גם שם בנין חומה, רק ברבות הימים נפרץ ונודש ואינו ניכר) והנהר הוא חומתה.

המ"א סי' שס"ג ס"ק ל"א כתב ז"ל, ובקושטאנטינא אעפ"י שפריצה לים בכמה מקומות יותר מעשר אמות כסתום דמי עכ"ל, ובתשובות ח"ס סי' פ"ט כתב, דאם יש למבוי או לעיר שלש מחיצות, ושפת הים מצטרף למחיצה רביעית, אז אין לחוש שמא יעלה הים שרטון, לפי שאם יעלה הים שרטון, ישארו שלש מחיצות שלימות שהן רשות היחיד מן התורה, לפיכך אין לגזור בכאן החשש דשרטון, וכן פסק הדי"ם בתשובותיו סי' ד', וכל זה אם יש רק שלש מחיצות ומחיצה רביעית חסרה כולה, אבל בנדון דידן שיש שלש מחיצות שלימות, ובמחיצה רביעית יש רק איזה פרצות, ואינה פריצה במלואה וגם אינה פריצה לים אלא לנהר, ובנהר כולא עלמא אית להו דלא חיישינן לשרטון, עאכ"כ דלא חיישינן לשרטון והוי מחיצה גמורה, והוא רה"י אפילו מדרבנן כמו שאבאר לקמן בקונטרס זה.

ספר ברכי יוסף סי' שכ"ב (ב') כתב, עיר שמוקפת חומה משתי רוחות, וחצירות מקיפין אותה לרוח שלישית, והים מקיף לרוח רביעית, מהני שכירות הרשות עכ"ל, ומדכתב דמהני שכירות הרשות, משמע דהיא רה"י גמורה לכל דבר, ואינה חסירה אלא שכירות רשות ועירוב בפת ומותרת בטלטול.

חזון איש סי' מ"ג ס"ק ה', ונראה דכל שיש ג' מחיצות של עומד מרובה, לא אמרינן תו דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, דג' מחיצות של עומד מרובה עדיף משם ד' מחיצות, ולא מצינו חילוק בין ג' מחיצות לד' לענין דאורייתא וכו', והא דפירצה יתר מ' אוסרת אינו אלא מדרבנן, ומדאורייתא אין כל פירצה אוסרת כל שעומד מרובה.

שם ס"ק ז', ויצא לנו מזה דבזה"י כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת, דכולן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והוא רה"י, וכיון שכן הן ניתרות בצוה"פ, ובמשנה ברורה סי' שמ"ה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס' רבוא בוקעין, כל שהוא דרך לרבים לעוברים ולסוחרים, ולהאמור ההיתר מחזור ומרזח לכרכים שלנו.

תיקון עירובין במאנחעטען

כא

במקום אחד נעשה כמו רצפה גדולה שמתחלת משפת הנהר ונמשכת אל תוך הנהר, ועומדת על יתדות, ומשתמשת להעמיד שם קרונות, והוא גבוה מן המים יותר מ' טפחים, לענ"ד נראה דיש לדמות דבר זה, לבית העומד סמוך לרה"ר וגזוזטרדא בולטת מן הכותל על רה"ר וחלון הבית פתוח להגזוזטרדא, דהוי כל הגזוזטרדא רה"י, כמו חורי רה"י דדינם כרה"י, והוא משנה עירובין (צ"ח:) ז"ו (גזוזטרדא) שלפני חלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת, פירש"י ז"ו שלפני חלון, בולט מן הכותל גבוה י' (מן הארץ) ורחב ר' נותנין עליו בני עלי' דרה"י הוא עכ"ל, והוא להלכה לכל הפוסקים ע' סי' שנ"ג.

או יש לדמות ענין זה לבית העומד סמוך לרה"ר וגגו בולט חוץ לכותלים על רה"ר, אם יש חלון פתוח מבית על הגג הוי כל הגג רה"י, ע' תוס' שם (פ"ט.) ד"ה במחיצות דמה טעם הוי כל הגג רה"י, אפילו אין מחיצות הבית נראין לעומר על הגג, לפי דע"י החלון נוח להשתמש על הגג, ונעשה כל הגג כחורי רה"י, וגם טעם זה כתב הרא"ש שם (צ"ב.), ומוסכם מכל הפוסקים ע' סי' שמ"ה סט"ז ושנ"ה, ובנדון רידן סנא דארעא מהעיר והרצפה (עקסטענשאן) חד הוא, והוי כחורי רה"י, וזהו ממש דין דזיו הבולט או גג הבולט.

תא חזי עד היכן מגיע כחא דהתירא על גבי המים, שהמחבר ספר תיקון עירובין ה"ה זה"ג מוה"ר ארי' ליבש ז"ל איש הורוויץ אב"ד דק"ק קראקא, כתב בספרו בת' ד' בזה הלשון, מראה לדעת כי הגאון הצדיק הרי"ם זצ"ל, התיר בעיר ווארשא התיקון עירובין, על סמך הנהר בעת הקרישה, ואף שיש מקומות יותר מעשר אמות, אשר המים אינם עמוקים עשרה טפחים אצל השפה, וסמך עצמו על המהרי"ט וסיעתו, ולא חשש לומר דבעינן דוקא תל המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות.

גוף השאלה שהציע השואל אודות הטלטול בעיר ווארשא, לפני הגאון הרי"ם זצ"ל, הלא תשובתו נדפסה בספרו שו"ת או"ח סי' ר', וז"ל השואל בקיצור אמרים, מה שנוהגין בעירנו ווארשא לטלטל בשבת, על סמך שהעיר מוקפת בג' רוחות מהקאב, (הוא חריץ ארוך) ואף שהצד הר' הוא נהר ווייקסעל, ויש מקומות יותר מעשר אמות, אשר אין שפת הנהר גבוה עשרה טפחים, אפילו אם תחשוב גם מה שמכוסה במים, ועיקר הסמך הוא על המהרי"ט הובא בקצרה סי' שס"ג ס"ק ל"א וכו', והשיב הגאון הרי"ם ז"ל וקיצר בלשונו וז"ל שם, על דבר הטלטול בעירנו ווארשא על סמך מחיצות הווייקסעל, איני יודע למה רום מעלתו מחפש אחר חומרות, בדבר שהעיד המהרי"ט

שנהגו היתר עפ"י זקנים ואחריו כנה"ג תלמידו, והגאון החסיד שר"ת דבר שמואל סי' ק"ן שיבח הרבה המתירין, כי באמת הוא להרים מכשול עכ"ל, הרי שדחה הרי"ם ז"ל חששת השואל מדברי המ"א, שמצריך בנהר תל המתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, והוא כי כדאי הם הגאונים עמודי עולם שהתירו הלכה למעשה, וסמכו על הנהר משום מחיצה, אף שאינו מתלקט י' מתוך ד', ואח"כ הולך ומבאר להחליט, שיש לסמוך בזה אף בשעת הקרישה כדברי אבהע"ז וסיעתו, ולא חש לקושית השואל עכ"ל.

ומה נענה אנן אבתרי' אחרי אשר עירנו (אי) מאנהעטען ניריארק, יש לה חומת ברזל סביב מחיצות גבוהות יותר מעשרה טפחים, וגם מחיצות ע"י גוד אסיק, ואותן הפרצות שהוכרתי לעיל, יש להם כמה ספיקות להקל, יש שם מתלקט י' מתוך ד', גם קרוב לודאי שהי' שם מחיצה בתוך המים כמש"ל, ונפרצה לנהר ולא לים, ואפילו בים עצמו הרי"ף והרמב"ם ודעמם גורסין בגמרא עירובין (ח.) לא חיישינן לשרטון, ורש"י והרא"ש ודעמם גורסין חיישינן לשרטון, והוי פלוגתא דרבוותא וחשיבה כספיקא.

ונוסף על כל אלה יש עוד טעם להיתר, כי נמצא בכל אורך אותו השטח שנמצאים שם המקומות שדברנו, גדר גבוה י' טפחים המפסיק בין הנהר ובין העיר, ואותו המקום שבין הנהר והגדר נחשוב לשיוור שצריכין לשייר בעיר כמבואר בסי' י"ג.

ופשיטא לן דבנדון עיר (אי) מאנהעטען אין צריכין לדלתות כלל, ואפילו לדלתות הראויות לינעול, לפי שדלתות אינן נצרכין אלא ברה"ר כדי לבטל ממנו תורת רה"ר, אבל כל שיש לו ד' מחיצות, אפילו יש שם פרצות הרבה, ואפילו בפרוץ מרובה על העומד נותר בצוה"פ, ולהרמב"ם כי אם בפרוץ כעומד, וצוה"פ משוי לי' דה"י גם לטלטל בכלול ע"י ע"ת, ואין שום רבים בעולם מבטלין אותן מחיצות, ואפילו כמה ס"ר כדאמרינן עירובין (כ"ב:) חצר "שהרבים" נכנסין לה בוז ויוצאין בוז רה"ר לטומאה ורה"י לשבת, וכן אמרו שם (כ"ב) בפסי ביראות, ר"י אומר אם הי' דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדידין וחכמים אומרים אינו צריך, והוא הלכה פסוקא באין חולק.

ע"כ חייבים אנחנו לקיים דברי חז"ל, "מצוה הבאה לידיך אל תחמיצה", ואין לנו להרהר על המעות אשר לא יכלו, או לא תקנו הראשונים, ובפרט שרבים נכשלין באיסור הוצאה וטלטול, ויש אפשרות להצילם מאיסור זה, צריכים אנו לזרז בנריות יתירה, וזכות הגאונים והצדיקים זצ"ל אשר בארץ החיים המה, יגן בעדינו ויצילינו משגיאות, וינחינו במעגלי צדק א"ס.

סימן ה'

בענין הח"י גשרים

כל הח"י גשרים יש להם תיקון, מהם בצוה"ם וגם סובבים או מתגבהין, ומהם רק בצוה"ם לבד. מה שא"א לנעול אלא ע"י כח עלעקטרי, וזה א"א לעשות בשבת אלא ע"י א"י מיקרי שפיר ראוי לינעול. ראוי לדעת (א) אם פרצות העיר (האי) מאנהעטען ניריארק (היינו הגשרים) ניתרין בצוה"ם, (ב) צוה"ם העומד מאליו, (ג) צוה"ם שהמשקוף עשוי עגול כקשת ועוד שאר שינוים במשקוף, (ד) עמודים או חוטי ברזל קבועים בחלל צוה"ם, (ה) צוה"ם הרחוק שלשה טפחים מן הכותל (ו) אם יש שיעור לרוחב או לעובי המזוזות והמשקוף.

כל הח"י גשרים אשר סביב העיר (האי) מאנהעטען ניריארק יש להם צורת הפתח, ומאותן הח"י גשרים ישנם איזה גשרים שנקראים (סווינג), שסובבים ונפתחים בעת שעוברים שם הספינות, ואותן גשרים יש להם דרך בשני צדיהם לעבור דרך שם בדגל, והם כאמה רחב ואפשר מעט יותר, וגם יש להם צורת הפתח לעצמן (דהיינו חוץ מצוה"ם הגדול שיש על הגשר באמצע), ועל אותן צוה"ם הקטנים שבב' צידי הגשרים יש להסתפק אם נדונים כצוה"ם כהלכתו אם לאו, ע"כ אמרתי לו יהי' שאין להם צוה"ם כלל, דאשית הרי דינם כפירצה פחותא מעשר אמות שדינה כפתח, וגם נעשו מתחילה לכך, ויפה כוחם מסתם פירצה כסברת הב"ח והט"ו דסי' שס"ה, והשנית אותן הגשרים (סווינג) לפי שסובבים ונפתחים, דינם כדלתות הראויות לנעול אשר חזק כחם מצוה"ם, לפי שבמקום דצוה"ם לא מהני, דלתות הראויות לנעול מהני, כן משמע מהשע"ת סי' שס"ג סי"ב בשם אוהל יעקב.

תשובות אמרי יושר סי' ב' כתב, אמנם בנדון שאלתו שהגשרים אינם קבועים, ועומדים לפרקן בכל יום בעת שהספינות עוברין, שאי אפשר להם לעבור תחת הגשר, ובעת שמסלקין הגשר הדר נראה מחיצות גידודי הנגה, אשר מלפנים היו מכוסים בגשר, וכן אין שום דריסת הרגל על הגידודים, שפיר חזי עיני כ"ת דברי שעה"ת סי' שס"ג בשם אהל יעקב דמתיר, שאין הגשרים ההם קרואים פירצה ומדמה לה לדלת הראוי' לנעול, והכי נמי להיפך דראוי' לפרקה וכו', כ"ת כתב בשם הגה"ק מסאכאטשוב (אבני נזד) ראוי' דזה לא מיקרי ביטול, מתוס' (ב"ב י"ט) שהקשו בהא דפקקו את המאור בטפיח הא לא מבטלין לי', דאין לומר דמיירי בביטול דאם כן הוי לי' בונה בשבת, ודילמא מיירי שלא בטלו שם, דק שפקקו על מנת להוציאו כשיצטרך, ולהחזיר ולהכניס שיהי' עתיד לפתוח ולסתום, דלענין שבת בכה"ג שרי כמבואר בסי'

תיקון עירובין במאנחעטען

שי"ג, וע"כ דבכה"ג לאו ביטול הוא ואין האהל מתבטל ע"י זה, והכי נמי בנדון דידן והוא ראוי נכונה.

ולענ"ד נראה ראוי לדבריו מפ"ג דכלים מ"ג, מגופת חבית אינה חיבור, וכתב התוסיו"ט, מגופה כסוי פי חבית, ואעפ"י שמדבקין אותה בטיט לא חשיב אחד הר"ש עכ"ל, ורש"י ז"ל מפרש הטעם יותר, וז"ל שבת (מ"ח:), מגופה אינה מן החבית עצמו, ואף על פי שדבוקה בו אינו חשוב חיבור שהרי לינטל עומדת, אבל הבגד כשנארג כולו חיבור.

רבינו קעל התניא בש"ע שלו סי' שע"ב כתב, דאם נתן נסר על החריץ ארכו יותר מעשר אמות מערבין אהו, לפי שפרוץ יותר מעשר ע"י הנסר שנתן על החריץ וכו', והוא שאין דעתו ליטל הנסר מכאן לאהר זמן, שכל שאין מבטלין כאן "לעולם" אינו מבטל מחיצה עכ"ל בשנוי מעט.

והשלטי הגבורים בשם ריא"ז ר"פ הלון כתב, וכן שתי גזוזטראות שהיו בשתי צידי רה"ר זו כנגד זו, ויש אויר ארבעה טפחים ביניהם זו מזו, שראויים לעבור מזו לזו דרך הנסר הרי הוא כפתח, רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים, ונראה בעיני שצריך שיהי' הנסר קבוע, שלא יהי' ראוי ליטל משם בשבת כמבואר בקונטרס הראיות, בספר בנין יהושע יש העתקה מכ"י הגאון מהרש"ק מבראד וז"ל, בענין אם יש לחוש על שאינן ראיות לנעול בשבת ע"י השראפין מכח חילול שבת, זה אינו חשש כלל, דאטו אנן בעינן שיהיו ראיות לנעול בכל לילה ולילה זה אינו, אלא סגי בראיות לנעול אפילו רק בשאר לילות בחול, ולא בעינן שיהיו ראיות לנעול בכל לילה ולילה, ועוד כיון דבאמת ראיות לנעול, רק מכח איסור שבת אינן ראיות, זה נחשב שפיר לראיות לנעול, כמ"ש בתוס' פ"ג דסוכה בסוגיא דעבר ומעטן דכשר, דמה שבידו למעטן אף דהוי דרך איסור, מ"מ נחשב ולא נדחה יעו"ש, א"כ מוכח מזה דזה נחשב ראוי מה שבידו לעשות, אף דהוי דרך איסור.

וז"ל הראב"ד פי"ז מה"ש תי"ב, והרי אם עשה לאשירה סולם בין שתי חצירות מערבין אהר, דכל שאיסור דבר אחר גרם לו מותר, והכי איתא פרק חלון עכ"ד.

ובתוספתא פ"ג דשבת איתא, התורם והמעשר בשבת בין בשוגג בין במזיד מעשרותיו מעשר, המטביל כלים בשבת בין בשוגג בין במזיד עלו ידי טבילה, הרי אע"ג דעבר על שבות אהני מעשיו, ה"נ אם עבר על איסור טלטול וסילק הגשר בידיים, או עבר על איסור שבות וצוה לעכו"ם וסילק הגשר ע"י כח החשמל אהני מעשיו, ומיקרי פתח הראוי לנעול.

תיקון עירובין במאנהעטען

ע' תשובות אבני נזר סי' רס"ו, בנדרן דלתות שאי אפשר לנעול מטעם הממשלה, דשקיל וטרי שם בזה הענין, ומסיק הלכה למעשה בזה הלשון, על כן הדבר פשיט וברור דחשוב דאוי לנעול ע"ש.

ואחר העיון ודו"ח עם הה"ג צ. אייזענשטאט והה"ג ר. זילבער, הוברר הדבר שגם הצוה"פ שבצדדין הם כתיקונן כמו שאבאר לקמן.

נסתפקתי בזמנים האלה שיש שעון שיכולין להעריכו בע"ש שתפתח הגשר ביום ש"ק בכל עת שירצו, אם מיקרי עי"ז ראוי לנעול.

ראוי לדעת:

- (א) אם פרצות העיר (האי) מאנהעטען ניריארק ניתרין בצוה"פ.
- (ב) צוה"פ העומד מאליו.
- (ג) צוה"פ שהמשקוף עשוי עגול כקשת, ועוד שאר שינוים.
- (ד) עמודים או חוטים קבועים בחלל צוה"פ.
- (ה) צוה"פ הרחוק שלשה טפחים מן הכותל.
- (ו) אם יש שיעור לרוחב או לעובי המזוזות והמשקוף.

(א) אם פרצות העיר (האי) מאנהעטען ניריארק

(היינו הגשרים) ניתרין בצוה"פ.

העיר (האי) מאנהעטען נהר מקיף אותה מכל סביבותי' ודינה כתל המתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות.
שבת (ק'). אמר רב יהודא אמר רב תל המתלקט עשרה מתוך ארבע, וזרק ונח על גביו חיוב, ולא נתנו חכמים שיעור מוגבל לאורך ולרחב התל, אלא כמה שיהי' דינו כרה"י, כמבואר בסי' ט'.

הרמב"ם פי"ד מה"ש הט"ו, תל המתלקט גובה עשרה מתוך ארבע אמות הרי הוא רה"י, ואם זרק מרה"ר ונח על גביו חיוב, והרי"ף והרא"ש השמיטו הלכה זו, אבל הבה"ג לר"י גאון בהלכות שבת והטור והב"י וכל האחרונים הביאו דין זה, וז"ל הט"ז סי' שס"ג ס"ק כ' אכן אם יש על הנהר ביבשה מקום מדרון, נחשב אותו מדרון במקום מחיצה, והיינו אם יש במקום ההוא גבוה י' במשך ד' (והיינו תל), מ"א שם ס"ק ל"ט, ואם כל העיר מוקפת תל ואח"כ בנו בה בתים אסור כמ"ש סי' שני"ח, מחצה"ש דלא הוי מוקף לדירה עכ"ל, והוא רה"י וחסידה תיקון מעט לעשותה מוקפת לדירה, ולענ"ד נראה דאין חילוק אם העיר עומדת על התל או התל מקיף אותה. פרמ"ג סי' שס"ג

תיקון עירובין במאנהעטען

מ"ז ס"ק כ', ודע דנהר או תל המקיף סביב לעיר הוה כרפף יותר מבית סאתים עמ"א אות ל"ח, אלא שיש לומר שיש גשרים רחבים יותר מי' אמות בטל המחיצה סביב העיר, ואח"כ שעשה "צוה"פ" במקום הגשר כבסי' שנ"ח הוה מוקף לדירה עכ"ל, ודי בצוה"פ לבד. בה"ג פרק הדר, ואי אית לה למתא שורא (חומה), אי נמי הודרין לה נהרייתא, אי נמי יתבא על תילא דמידליא עשרה טפחים, זה הוא עירובה ולא צריכא אלא עירובי חצירות עכ"ל, ומסתמא יש להעיר היושבת על התל או מקיפין אותה נהר, דרכים שנכנסין בתוכה ויוצאין מתוכה, ולא מצריך להו דלתות, מדכתב דאין צדיכין אלא ע"ח משמע שדי בכך.

החזון איש ה"ע סי' מ"ג ס"ק ד', ולפ"ז כל תל המתלקט י' מתוך ד' אע"ג דרה"ר עוברת עליו לא נתבטלו המחיצות, והוי ע"ג רה"ר מה"ת כל שיש לו "ג" מחיצות כאלו", ומתקן רוח ד' "בצוה"פ" ומטלטל בתוכו עכ"ד, ומכש"כ בנדרון (אי) מאנהעטען שיש לה ד' מחיצות.

ונראה לענ"ד ראי' לדבריו ממה שכתב הכסף משנה פי"ד מה"ש הלכה ה' וז"ל, ונראה דה"ה נמי אם יש לה (למדינה) כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זכ"ז, דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רה"ר הוא וכו', ומה"ט נ"ל עוד דלא מצרכינן דלתותי' נעולות בלילה, אלא כשאותו דרך שבתוך העיר המכוון משער לשער יש לו כל דיני רה"ר, אבל אם חסר אחד מהם הוי רה"י גמור עכ"ל, ופשיטא לן דברה"י גמור די לתקן הפירצה בצוה"פ אעפ"י שפרוצה לרה"ר כמו שאיתא בריש עירובין והרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו צוה"פ אינו צריך למעט, והמבוי פתוח הוא לרה"ר, וגם הרבים הבוקעין בין הפתחים אינם מבטלין המחיצות, כמו בדרך הרבים שבין הפסין לרבנן דפסק ר' אלעזר כוותיהו, וכן פסק הר"יף הרמב"ם והרא"ש והמרדכי והבאים אחריהם, דחצר "שהרבים" בוקעין בה ונכנסין בוז ויוצאין בוז הרי הוא רה"י גמורה, ובסי' ד' הבאתי כמה מרבתינו ז"ל שכתבו דאפילו עיר גדולה, אם יש לה מחיצות דינה כחצר של רבים.

הרמב"ם פי"ז מה"ש הלכה ל"ג, הזורק לבין הפסין חייב וכו' ואפילו היו "רבים בוקעין" ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות והרי הן כחצירות שהרבים בוקעין בהן והזורק לתוכן חייב עכ"ל, כונתו כמו חצירות שהן פרוצין מד' רוחות בפירצה פחות מעשר, או ביותר מעשר ובצוה"פ בעומד מרובה לדעתו, אין כל הרבים שבעולם מבטלין המחיצות, כמו כן אין כל הרבים שבעולם מבטלין מחיצות הפסין והרי הוא רה"י גמורה.

ובמס' שבת (ו') איתא, חצירות של רבים ומבואות שאינן מפולשין עירבו מותרין, רש"י חצירות של רבים, שפתוחין לחצר בתים רבים וחצר פתוחה לרה"ר, ובג"ה בתים יוצאים דרך החצר לרה"ר עכ"ל, הרי דחצר או מבוי הפתוחין לרה"ר ביותר מעשר אמות גיתרין בצוה"פ.

ספר הרקח הלכות שבת ה' קע"ב, דרך רה"ר המפסקת בין המבואות, יעשה "צוה"פ" משני צדדין בקנים או בחבלים, ומותרים כל בני המבואות שבתוך אותם פתחים של קנים לטלטל איש לחבירו.

בה"ג ה"ש, ולא מיבעיא דרך רשות הרבים דאורך מלכא הוא, ואסור לטלטל בגווה ארבע אמות היכי דליכא עירוב עכ"ל, והאי עירוב דכתב הבה"ג כוונתו צוה"פ, לפי שכתב בפרק הדר וז"ל, וצריכא מתא למיעבד לה עירוב הדר תודריינא בחבלים או בצורת הפסח עכ"ל, בספר הפרדס המיוחס לרש"י הלכות עירובין כתב, וכן כל המדינה ימעט פתחי' בקנים ובחבלים ויעשה כעין צורת פתח ומותרים בעירוב ע"כ, ולעג"ד סמכו על פסקא דא כל הפוסקים והתשובות, שהתירו לעשות צוה"פ על דרך המלך הרחב ט"ז אמות או יותר.

ומה שאמרו עירובין (כ"ב.) אמר רבב"ח א"ר יוחנן ירושלים אילמלא דלתותי' נגעלות בלילה חייבין עלי' משום רה"ר, משמע דאינה גיתרת בצוה"פ, ירושלים שאני דהיו רחובותי' מכוונים ומפולשין משער לשער זה כנגד זה ברחב ט"ז אמה, והוי לה רק שתי מחיצות, ובשתי מחיצות לרבנן רה"ר הוא, ולדעת התוס' שם הוא רק כרמלית, אבל עיר המוקפת ד' מחיצות או אפילו ג' מחיצות הרי היא רה"י, ופרצותי' גיתרין בצוה"פ אם הם יותר מי', ואם הם רק י' אינו צריך כלום, לפי שפירצה י' דינה כפתח.

או"ז פרק עושין פסין, כי ירושלים רה"ר שלה מכוון משער לשער, ויש בה דריסת ששים רבוא, ורחב שש עשרי אמה, ואילמלא שנועל דלתותי' בכל לילה חייבין עלי' משום רה"ר, אבל געילת דלת משוי לה כחצר של רבים עכ"ל, וכן כתבו כל מפרשי הש"ס, הרי דמשו"ה הי' לה לירושלים דין רה"ר, בלי דלתות נגעלות בכל לילה, לפי שהיתה רה"ר שלה מכוון משער שער, ומפולש זה כנגד זה, ובלי דלתות אין לה כי אם שתי מחיצות, ובסי' י"ב כתבתי בשם הג"א בשם או"ז, דפסקו דבשתי מחיצות הוי רה"י כר"י, והקשתי איך הגיחו רבנן דמצרכי שלש מחיצות ופסקו כר"י, ואמרת לתרץ דהג"א בשם או"ז מיירי בשתי מחיצות ובגיפופין, דהוי כשם ד' מחיצות,

תיקון עירובין במאנהעמען

ולפי זה לא קשה האו"ז דשם על האו"ז דכאן, כדאמרת דשם מיירי בב' מחיצות ובגיפופין דהוי כשם ד' מחיצות, וכאן מיירי בב' מחיצות בלי גיפופין.

צורת הפתח העומד מאליו.

(ב) צוה"פ העומד מאליו, דהיינו שהועמד לצורך דבר אחר, אם מותר לסמוך עליו להכשיר הטלטול בשבת, בעירובין (ט"ו). איתמר, לחי העומד מאליו אביי אמר הוי לחי רבא אמר לא הוי לחי. וז"ל הרי"ף בפ"ק דעירובין, והלכתא כאביי ביע"ל קג"ם והא חד מנייתו, בלחי הוא דפליגי אבל מחיצה העומדת מאליו דברי הכל הוה מחיצה, הרמב"ם פט"ז מה"ש הלכה כ"ב, מחיצה העומדת מאליו הרי זו כשרה, הרא"ש פ"ק דעירובין, ויראה לי דמחיצה אפילו לא סמכינן עלי' מאתמול הוי מחיצה, בה"ג ה"ש, והלכתא כותי' דאביי ביע"ל קג"ם ולמ"ד היינו לחי וכן הלכה, וצוה"פ הויה מחיצה גמורה לחי תלתא רברבי והבאים אהריהם, ובריש עירובין אמרינן והרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו (למבוי) צורת פתח אינו צריך למעט, דלחי אינו מכשיר במבוי אלא עד עשר אמות, וצוה"פ מכשיר בכל רחב ובכל גובה, וכן כתב הרמב"ם פי"ו מה"ש הלכה י"ד, אבל אם היה לו (למבוי) צורת פתח אפילו היה גבוה מאה אמה או רחב מאה אמה הרי זו מותר, וכן פסקו הרי"ף והרא"ש והתוס' וכל האחרונים, ואם לחי העומד מאליו כשר מכש"כ צוה"פ העומד מאליו שיפה כחו מלחי בודאי כשר, וכן כתב המ"א סי' שס"ג ס"ק כ"ה.

הח"מ פי"ז מה"ש הכ"ב, ולחי העומד מאליו וכו', וכתב הרשב"א ז"ל כיצד העמיד לחי במבוי וניטל בשבת אפי' הי' שם אילן וכיוצא בו, ואפי' נטעו הוא בידיים אינו מועיל כיון שלא סמך עליו מע"ש, לא העמיד שם לחי אחר או שהי' שם ונפל מע"ש, אילן זה מתיר משום לחי וכן כל כיוצא בזה, ויראה לי שהקודה העומדת מאליו כאותן שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק את הכותלים, אינה קורה, שהקודה משום היכר ואין כאן היכר ע"כ דבריו עכ"ל, הנה הרשב"א כתב דקורה העומדת מאליו אינה קורה אבל צוה"פ העומד מאליו לא כתב דאינו נדון משום צוה"פ, לפי שצוה"פ יפה כחו מלחי כמש"כ.

המ"א סי' תר"ל ס"ק ב' כתב וז"ל: ירושלמי, פיאה מצלת בסוכה ואין סוף סכך מצלת, מה בין זה לזה, זה נעשה לכך וזה לא נעשה לכך, ע"כ, והאיך מתיר המדרכי והג"מ אעפ"י שלא נעשה לכך וצ"ע וטוב להחמיר עכ"ל, ופי' פיאה הוא זמורה מתוח מקנה לקנה והוא צוה"פ בלשון הירושלמי, ורבים מן הספרים מקשים, איך התירו כל הגדולים שלפנינו צוה"פ העומד מאליו נגד דברי המ"א בשם הירושלמי.

ונראה לע"ד לתרץ דאיתא עירובין (י"א), נעץ ד' קונדסין ומתח זמורה עליהם כשם שהוא מחיצה לענין כלאים כך הוא מחיצה לענין שבת, אבל לענין סוכה לא אמרינן כן, והכי אמרו סוכה (ד:), נעץ ד' קונדסין בארץ וסיכך עליהם וכו' וחכמים אוסדים עד שיהיו שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפה, הרי דלא אמרינן גבי מחיצות דסוכה גוד אסיק גוד אחית פי תקרה וצוה"פ, לפי שאינם מחיצות ממש אלא מחיצות ע"י רואין, כן הוא הלכה למשה מסיני לענין כלאים ושבת דוקא, אבל לענין סוכה בעינן מחיצות מעליות, הלכך גרוע הוא צוה"פ אצל סוכה, ואם יש עוד ריעותא דהיינו שלא נעשה לכך טוב להחמיר משא"כ בכלאים ושבת.

עוד נראה לתרץ דאם נעץ ד' קונדסין בארץ וסיכך על גבן ואח"כ עשו הדפנות פסולה משום תעשה ולא מן העשוי, וצוה"פ העומד מאליו הוי כמי שאינו, ואם סיכך עליו ואח"כ סמך עליו לשם מחיצה הוי כמו תעשה ולא מן העשוי, וכמו בלחי העומד מאליו ולא סמכו עליו מע"ש דלא הוי לחי לכו"ע, נמצא דהסמיכה שסמכו עליו מע"ש מחשבו ללחי ה"נ מה שסומך על צוה"פ לשם דופן סוכה מחשבו לצוה"פ, ואז הוי תעשה ולא מן העשוי, וז"ל הפמ"ג סי' שס"ג א"א ס"ק ט', דכל שנראה מכוונתם שלא לסמוך עליו לא הוי לחי, ובצוה"פ כה"ג שלא טלטלו בו בשבת אחד צ"ע אי הוי צוה"פ להתיר בשבת הבאה עכ"ל, ואם כן כתב הפמ"ג בצוה"פ לענין שבת מכש"כ לענין סוכה.

ומצאתי און לי בספר חזון איש ה"ע לקוטים סי' ג' וז"ל: ובאמת משכ"ל בתקרה ישרה ע"פ כל אכסדרה ואין כאן קנה עליון, אלא אף אם הניח עמודים ע"ג ד' יתדות וכיסה בנסדים ע"ג העמודים וכפירש"י עירובין (ד), ויש כאן צוה"פ גמורה, מ"מ לא חשיבה צוה"פ משום דלחיוק תקרה עבירי, וכדאמרו מנחות (ל"ג), ולא היה בדעתו להשתמש בצוה"פ בשביל לטלטל בשבת, אלא באקראי הוא רוצה לטלטל, ובוה עדיין לא חייל עליו שם צוה"פ.

עוד יש לי לתרץ דכתב הגר"א סי' תר"ל דגמרא דידן פליגי על הירושלמי, וכתב הר"ף סוף עירובין וז"ל: דכיון דסוגיין דגמרא דילן להתירא, לא איכפת לן במאי דאסרו בגמרא דבני מערבא, דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוו בקיעי בגמרא דבני מערבא, ואי לאו דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא קשרי ליה אינהו ע"כ, ולענ"ד הוכחתי לקמן דלא פליגי.

תיקון עירובין במאנהעמען

ואחר כל השקלא וטריא בדברי המ"א, צ"ע למה הביא המ"א חומרת הירושלמי בהלכות סוכה דוקא ולא הזכיר בהלכות שבת מזה, ואיפכא מסתברא לן שבהלכות עירובין כתב המ"א מפורש דצות"פ העומד מאליו כשר, וז"ל המ"א סי' שס"ג ס"ק כ"ח, ונ"ל דאי איכא עמוד בכותל בולט נדון משום קנה (לצוה"פ), דלא גרע מלחי בסי"א עכ"ל, ושם מיירי בענין לחי העומד מאליו, ועיקר צוה"פ הם הקנים שבצדדין כמש"כ הט"ז בסי' הנ"ל ס"ק י"ט, ולא מצינן דפליג המ"א בזה.

ונראה דכוונתו הוא לפי דאיתא בירושלמי גופא דלענין שבת צוה"פ העומד מאליו כשר, וז"ל הירושלמי פ"ק דעירובין הלכה ט': א"ר אבא בר ממל טטרפלויות שבכרמים (שבכרכים) אסור לטלטל תחתיהן, מפני שהן סוף תקרה ואין סוף תקרה מציל, משום פיאה, א"ר פנחס אתא עובדא קומי ר' ירמי' בארבעה עמודים ועליהן ארבע פצמלויות והתיר לטלטל משום פיאה, פני משה, טטרפלויות שבכרמים והן הגוזזטראות היוצאין מכותלי הבתים, אסור לטלטל תחתיהן מפני שהן סוף תקרה, ואין סוף תקרה מציל משום פיאה, בתמי' דנהי דלא נעשו לשם קורה הא מיהת ליהני משום צורת הפתח כשמגיעין סוף תקרה של זה לסוף תקרה של זה, וכדאמר ר' פנחס אתא עובדא וכו', בדי' עמודים ועליהן ד' פוסטליאות כמו פסי קורה, והתיר לטלטל תחתיהן משום צורת פתח, או משום פיאות התקרה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם וה"נ כן.

זהו לפי פירושו של קרבן העדה בסוף מימרא זו אשר סוגיית הירושלמי מסייעתו דאמרו שם פ"ב ה"א, הכותל והאילן והאישות קנים נדונים משום דיומד, עלו מאליהן מטלטלין בהן עד בית סאתיים, ואם עשאן ביד מותר אפילו יש ביניהם יותר מבית סאתיים, כך פירש הקרבן העדה, וצוה"פ הוי מחיצה יותר מדיומדין בין לענין שבת בין לענין כלאים.

מאירי עירובין (ט"ז), ז"ל, וכן בענין פסי ביראות אמרו שאם היה שם אילן או גדר או מחיצת קנים פחות מג' טפחים נדון משום דיומד, אע"פ שלא נעשות לכך, וגם מפירש"י סוכה (י"ט), משמע דחמור מחיצות לענין סוכה ממחיצות לענין שבת.

שוב ראיתי בספר שפת אמת על מס' עירובין (י"א), ז"ל: וגם י"ל נמי בלחי העומד מאליו דגם לדידן דקיי"ל כאביי דמהני, מ"מ צריך להיות סומך עליו מאתמול, וצוה"פ דהוא מחיצה גמורה י"ל דמהני גם בלא סומך עליו ומש"כ המ"א סי' תר"ל ס"ק ב' בשם הירושלמי דאם לא נעשה לשום

סכך לא מהני צוה"פ, היינו היכא שאין הקנה שלמעלה נוגע בקנים שמן הצדדין, דאם נעשה לכך אין צריך ליגע וכמ"ש הפמ"ג עכ"ל. וקשה להבין למה לא הזכיר השפת אמת הירושלמי הנ"ל, דמחלק בין צוה"פ לענין שבת ובין צוה"פ לענין סוכה. וכן קשה להבין דברי הת' מהרש"ם ח"ב, שמביא המ"א בשם הירושלמי, והשואל שם רוצה להביא ראיה לדברי המ"א מסוכה (י"ט), והוא רצה לחלק בין צוה"פ לגוד אחית, דבצוה"פ מותר עומד מאליו והשמיט הירושלמי הנ"ל.

והט"ז סי' שס"ג ס"ק י"ט כתב מפורש דצוה"פ העומד מאליו מותר וז"ל: באם תחת החבל בכותל יוצאים חופופים עד י' טפחים סמוך לקרקע, שפיר יש לסמוך עליהם מערב שבת במקום קנים של לחי עכ"ל. ועיקר צוה"פ הם הקנים שבצדדין להט"ז כמש"כ לעיל מזה וז"ל: דעיקר צוה"פ מכה הקנים שלמטה הוא וכ"מ בגמרא מדאמרין דאין הקנה שלמעלה צריך ליגע בקנים.

תשובת שואל ומשיב מהד"ק ח"ב סי' פ"ח בשם תשובת שבות יעקב כתב דצוה"פ הנעשה מאליו מועיל, וגם כתב שם דטלגרף הוה מחיצה גמורה, וגם בתשו' בית אפרים סס"י כ"ו מכשיר צוה"פ העומד מאליו.

תשו' אבני נזר סי' רצ"א, על דבר ספק שבזוית אחד מהטלגרף עמוד אחד עומד בתוך החצר וכו', והנה מדפשיטא ליה דצוה"פ בעי היכר, לדידי לא נראה כן, דלא מצינו ענין היכר אלא היכא שיש מחיצות מדאורייתא, רק מדרבנן בעי היכר דהיינו בשלש מחיצות, משא"כ בצוה"פ שמועיל בכל הד' מחיצות, משום שהפתח הוא כמחיצה ויש כאן ד' מחיצות ע"ש, משמע מדבריו שהטלגרף מצטרף לצוה"פ.

משנה ברורה סי' שס"ב ס"ק נ"ג ז"ל: אם יכול לסמוך על הטלגרף במקום צוה"פ עיין בתשו' מאמר מרדכי סי' ל"א ובתשו' בית שלמה ח"א סי' מ"א וסי' מ"ו ובתשו' שו"מ מהד"ק חלק ב' סי' פ"ו ופ"ח עכ"ד. משמע דגם הוא מסכים לדבריהם.

ספר חזון איש ה"ע סי' י"ג ס"ק א' וז"ל: ולדידן אין נפקותא בזה דקיי"ל לחי העומד מאליו הוי מחיצה, ואף בצוה"פ דלא גרע מלחי למ"ד משום מחיצה וכמש"כ הגר"א, ושם בליקוטים סי' ג' ס"ק ה' מתיר ג"כ צוה"פ העומד מאליו, ושם ד"ה מן המאור מכשיר צוה"פ על הטלגרף וכתב דחייב עליו אפילו במוזוזה אם היתה משתמרת או לא הי' בו שותפות עכו"ם, ובסי'

תיקון עירובין במאנחעטען

ו' ס"ק כ"ה כתב וכש"כ צוה"פ שהוא משום מחיצה ואין צריך כלל הכירא שבא להתיר, דנראה דאין צריך לסמוך בע"ש בצוה"פ עכ"ל. ובתשו' רע"א סי' ל"ג מתיר פס העומד מאליו, ונראה דכש"כ בצוה"פ.

בת' בית אב ח"א סי' ס' יש שו"ט אם מותר לומר לעכו"ם בשבת לתקן הצוה"פ, אם הוא מלאכה דאורייתא, דהיינו כונה, דצוה"פ מחיצה גמורה הוא מה"ת, וכתב ולע"ד נראה דמה שהוא עושה הצוה"פ, אינו משום שליחות, דאין שליחות לעכו"ם, ומצדו לא עשה כלום דאינו מחויב בדבר והוי כמחיצה שנעשתה מאליו.

ובענין פצומו דעשויו' לחיזוק התקרה בעלמא, דאמרינן מנחות (ל"ג.) דפצימי דעבידי לחיזוק התקרה לא חשיבי פצימי (מנווות). בת' החזון איש ה"ע ליקוטים סי' ג' וז"ל: היינו דלא ניחא לי' כלל בסתימת הכולל אלא העמודים משתמשין לחיזוק תקרה, אבל זה שניחא לי' בסתימתו, ממילא הפרוץ שם פתח עליו ומקצת הסתום שבצדי הפירצה נחשבים לפצומו הפתח עכ"ל, ולקמן הוכחתי מן הגמ' יומא (י"א.) דאם הוא דרך ליכנס למקום דירורין הרי הם כפתח להתחייב במוזזה והה"ד לשבת.

ראיתי בספרים שמקשינן, דאיתא עירובין (י"ד.) קורה שאמרו צריכה שתהא בריאה לקבל ארוח, ומעמיד קורה אינן צריכין שיהיו בריאין לקבל קורה וארוח, ורב חסדא אמר אחד זה ואחד זה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה וארוח, וכתב ר"י שעל הרי"ף, אבל מעמיד קורה, כלומר אם סמך הקורה על גבי יתירות (עמודים) נעוצין בקרקע וכו' עכ"ל, והקשו למה צריכין במעמדי קורה שיהיו חזקים לקבל קורה וארוח, והלא היתדות והקורה הוי כצוה"פ, וקנים של צוה"פ די בכל שהוא ואפילו אם הם מסיד טחוי כמש"כ הט"ז סי' שס"ג סק"ד.

וכן מ"ש שם (צ"י), אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה, אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות, לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ופירש"י, ואכסדרה זו פרוצה מד' רוחותי ועומד קירוי' על ד' יתירות ונותן ד' קורות מיתד ליתד ועליהן מסדרין הנסרין, ואותן הקורות קרי פי תקרה עכ"ד, ואם כן הוא כמ"ש רש"י, הרי יש כאן צוה"פ בכל הצדדין ולמה להו' לפלוגי בפי תקרה, הא צוה"פ יפה כחו מפי תקרה, דאמרו שם (י"א.) נעץ ד' קונדסין ומתח זמורה וכו' הוה מחיצה לענין שבת, ולע"ד לק"מ דבין האי דקורה ובין האי דאכסדרה, מיירי שנעשו לחיזוק תקרה כנ"ל.

צורת הפתח עגול

(ג) בענין צוה"פ שהמשקוף שלו עשוי עגול כקשת, וגם אם ע"ג צוה"פ כנגד המזוזות או מאמצע קבועים איזה ציורים לנוי, או איזה בנינים.

בגמרא עירובין (י"א): איתא, תניא צורת הפתח שאמד קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, צריכין ליגע או אין צריכין ליגע, רב נחמן אמר אין צריכין ליגע ורב ששת אמר צריכין ליגע, פי' רש"י צריכין ליגע, קנה שעל גבן לקנים שבצדדין, או אפילו תלוי למעלה באויר עכ"ל, ולקמן אמרינן כיפה רבי מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין, ואמר אביי דפליגי אם אמרינן חוקקים להשלים, דהיינו שאין בחלל הכיפה עשרה טפחים גובה ור' טפחים דוחב, אם אמרינן דרואין כאילו נחקק בעובי הכיפה ונעשה חלל גובה י' ורחב ד', אבל אם יש בחלל הכיפה שיעור פתח כ"ע ס"ל דחייבת במזוזה.

ופי' רש"י ושונים שאם יש ברגלים י' גובה ברחב ד' קודם שיתחיל לעגל חייבת במזוזה, דהא יש בה י' גובה ברחב ד' ואעפ"י שכל העיגול סתום נשאר שם שיעור פתח כשר, אלמא אין צריכין ליגע דהא הכשירה דפתח ברגלים הוא, והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות.

וראיתי בספרים שרוצים לעשות מחלוקת בין רב נחמן לרב ששת גם בזה, דהיינו לרב נחמן צריך המשקוף להיות שוה למעלה דוקא, ולרב ששת אין צריך המשקוף להיות שוה למעלה, ואפילו אם היא עגולה נמי כשרה, ולענ"ד נראה דאין להרבות במחלוקות, אלא רב נחמן ס"ל דכיפה דפליגי בה רבי מאיר ורבנן היתה שוה על גבה, ורואין כל בנין הכיפה למעלה מי' כמי שאינה, אלא שנשאר פס דק מלמעלה, הרי דאין צריך ליגע, ורב ששת סבר דכיפה היתה עגולה מעל גבה, נמצא שפס הדק שהוא עגול כקשת נוגע בהקנים שבצדדים, משמע דצריך ליגע, אבל בפתח דעלמא אם המשקוף עשויה כקשת גם רב נחמן ס"ל דכשר, והכי מסתברא דרב נחמן הוא המיקל בצוה"פ, וזהו ג"כ דעת רבי מאיר ורבנן, אלא דפליגי אם אמרינן חוקקים להשלים, היוצא לנו מזה דכ"ע ס"ל דמשקוף עגולה חייבת במזוזה, כל זה הבנתי מהרי"ף ורש"י והרמב"ם והרא"ש והטור והבאים אחריהם.

מאירי עירובין (י"א): כיפה הוא ענין שיש מזוזות ישרות מכאן ומכאן

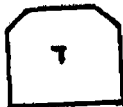
תיקון עירובין במאנחעמען

ומתעגלות בראשיהן, ואותו עגול נעשה להם כמין צריף כגון זו (א) והעגול שלמעלה נקרא כיפה וכו', הנה המאירי מנה כאן ג' אופנים בכיפה א' שיש לה ב' מזוזות שוות גבוהין י' ברחב ד' הויץ מהעייגול שמתחיל להתעגל למעלה כמין צריף, והוא פתח אליבא דכ"ע, ב' שתי מזוזות שוות שאינן גבוהין י', אבל עם העייגול הם גבוהין י' והמשקוף עשויה כמין צריף ואין בה ממה לחוק והיא פסולה אליבא דכ"ע, ג' עשויה על אופן ב' רק למעלה המשקוף היא שוה ורחב ד' ומשהו ויש בה לחוק, והוא פלוגתא בין רבי מאיר ורבנן, ומכאן למד המאירי לרב נחמן דאין צריך ליגע, דהא תפס הדק שעל הכיפה השוה חשוב כמשקוף והשאר הרי הוא כמי שאינו.

אבל הריטב"א שם כתב, פי' עיקרא דמילתא דלא חשוב פתח "לענין מזוזה" אלא כשיש מזוזות עומדות שוות מן הצד גבוהות עשרה לכל הפחות, ובין מזוזה למזוזה ארבעה טפחים אויר לכל הפחות שיעור פתח, ושיהא למעלה סף שוה נתון עליהם כעין משקוף עכ"ל, הרי דהמשקוף צריך להיות שוה ולא עגולה ואפשר לומר דכוונתו רק לענין מזוזה ולא לענין שבת.

תשרי אבני נזר סי' רס"ד מתיר צוה"פ שהמשקוף עשויה עגולה כמו קשת, החזון איש הי"ע סי' ו' ס"ק ג' כתב שמהרמב"ם והטור יור"ד סי' רפ"ד משמע דמשקוף שהיא עגולה חייבת במזוזה ע"ש.

צוה"פ שהמשקוף שלו עשויה מב' חתיכות כמו גגות שלנו (ב) התשרי אבני נזר סי' רס"ד והחזון איש סי' ז' ס"ק ו' מתירין, ומקורם נראה לענ"ד שהוא מפ"ב דמדות מ"ג, כל השערים שהיו שם היו להם שקופות הויץ משער טרו שהיו שם שתי אבנים מוטות זו על גב זו, וכתב התו"ט, מוטות לא ידעתי לשובו כ"כ הר"ש, והרמב"ם פי' ב' אבנים מוטות זו על גב זו, כגון זו (ג) ציר השער מונח במקום א' ובמקום ב' עד כאן לשונו, וכן הוא בביאור הגר"א, והתפארת ישראל, כתב כל השערים שהיו שם היו להם שקופות, דכל השערים היו מחומשות דהיינו בעלות ה' צלעות כמו שנזכר בבנין שלמה (ד), ובספר אלי' רבה סי' שס"ב כתב, מהו צוה"פ קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, ואפילו אחת גבוהה מחברתה הרבה, (רא"ם כ"ה), חזון איש סי' ז' ס"ק ה', אם קנה אחד גבוה מחבירו וממילא גם המשקוף מצד אחד גבוה ובצד אחד נמוך מותר, רק שקנה הקטנה לא יהיה באורכה פחות מ' טפחים, גם כתב שם החזון איש, אם צוה"פ עשוי כמו צריף דהיינו קנה אחד עומד בשוה ועליו נסמך קנה באלכסון (ה) ג"כ מותר.

עוד כתב החזון איש ה"ע לקוטים סי' ג' ס"ק ה' דכל מה שעושין על המשקוף לשם נוי הו' עיקר עשויה לשם צוה"פ, עוד שם סי' ז' ס"ק ט' כתב דאם תחב קנה העליון תוך הקנים שבצדדין, ונשאר חלק מהקנים למעלה מן המשקוף, או שקבע ב' קנים על המשקוף כנגד המזוזה כשר כמש"כ במקו"ח דחשבינן את שלמעלה כמאן דלית' וצוה"פ העומד באלכסון דהיינו במקום שעומדים הקנים על הארץ רחוקים זמ"י, עשר אמות או יותר ולמעלה בראשן רחוקין זמ"ז ד' טפחים מותר, ואפילו עד ג' טפחים, חזון איש שם. מ"א סי' שס"ג ס"ק י"ח. קנה מכאן וקנה מכאן, אפילו אחד גס מחבירו (רא"ם ח"ב כ"ה). המקו"ח ה"ע כתב שהקנים של צוה"פ איזה צורה שיש להם כשרים, דהיינו אם הם עקומים כמה פעמים לצד זה ולצד זה בד' רוחות, ואפילו יוצא מהם כמה בליטות כמו שיוצאים מזמורה, אעפ"י דלענין מזוזה פסולים, כשרים הם לצוה"פ לתיקון עירובין.

תשו' נפש חי' סס"י כ"ה, ולדינא אף שנדאה אף שדאה לפרש לשיטת הריטב"א בסוגיא דסוכה וברש"י דעיגול לא מהני, מ"מ בפוסקים לא נזכר דין זה, ואדרבה הביאו דלכ"ע מועיל לצוה"פ לענין מזוזה ולענין עירובין והכי נקטינן. מאירי עירובין (י"א). וכן יש מי שכתב שאף בכותלים הצריכים צוה"פ או קורה על גביו, לא דוקא תקרה אלא אפילו איזה בנין על עמוד שבצדדין. ואם אמרינן פי תקרה יורד וסותם, בתקרה שהיא עגולה כקשת ע' סי' ו'.

עמודים הקבועים בחלל צוה"פ

ד) עמודים או חוטי ברזל קבועים בחלל צוה"פ בין לארכו ובין לרחבו, וגם המעקה העשוי לאורך הגשר לפני מן הקנים של צוה"פ שלא יפול הנופל ממנו. אהלות פרק י"ג מ"א, הסריגות והרפפות מצטרפות כמלא מקדח כדברי ב"ש ב"ה אומרים עד שיהיו במקום אחד מלא מקדח. ירושלמי עירובין פ"ז ה"א, הסרוגין ממעטים בה (בחלון) לענין שבת אבל לענין חזקות אינם ממעטים בה, קרבן העדה, סרוגים הם מקלות דקים מורכבים זה על זה שתי וערב, פני משה, הסרוגים שעושים לפני החלונות כעין מחיצה שתי וערב ממעטין בה לענין שבת, שאם היה רחב ד' על ד' ועשה סרוגין אפילו במקצתו ממעטין מכשיעור, ומערבין שנים ואין מערבין אחד עכ"ל, משמע שאם היה חללו רחב הרבה ועשה סרוגין על מקצת חללו ונשתייר חלל ד' על ד' מערבין אפילו אחד, והה"ד בצוה"פ אם נשתייר בחללו גובה י' ברחב ד' הרי זה פתח.

רש"י עירובין (י"א): בהא דכיפה וז"ל, דהא הכשירה דפתח ברגלים הוא, והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזה, הריטב"א שם, ושונים וכו', לפי

תיקון עירובין במאנחהעטען

שיש ברגלים גובה י' ברחב ד' כשיעור פתח, מודים חכמים שהוא חייב במזוזה שהרי יש לנו מזוזות וסף, ואותו עיגול יהא כמי שאינו עכ"ל, הרי דרואין את כל העיגול כמי שאינו אעפ"י שהוא בתוך חלל הכיפה, ואינו מבטלה מדין פתח.

המחבר ביו"ד סי' רפ"ו סכ"א, פתח אחד וחלקו בעמוד כל שיש היכר ציר בזה ובזה לצד העמוד הרי הם כשני פתחים וצריך מזוזה לכל פתח, אבל כל שאין צירים לצד העמוד אין העמוד מחלקו לשנים ע"כ, חזינן דעמודים בתוך חלל הפתח אינם כלום וה"ה לצוה"פ.

הט"ז סי' שס"ג ס"ק י"ט כתב, ונ"ל עוד דאם למעלה מן הקנים שמעמידים למטה יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים יש איסור בזה, ולא היה צוה"פ בזה כיון שהגג מפסיק בין צוה"פ להקנים, ואין עושין צוה"פ בענין זה, אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים, בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק עכ"ל, והתו"ש בסימן זה השיג על דברי הט"ז וכתב דמפ"י רש"י והריטב"א בהא דכיפה דאמרינן שחושבין כל העיגול כמי שאינו ורק שנשאר פס דק מלמעלה, נמצא דכל בנין העיגול אינו שייך לצוה"פ רק הוא קבוע בתוך חלל הפתח, ואעפ"כ אינו מבטל צוה"פ, ולע"ד נראה דאפילו להט"ז האוסר לעיל, אינו אוסר אם צוה"פ הוא כדאוי מבחוץ, רק מבפנים קבועים איזה עמודים וכדומה ויש בחלל הפתח כשיעור.

הגהת חכמת שלמה מהרש"ק מבראד על או"ח סי' שס"ג סכ"ו וז"ל, נשאלתי בנדון צוה"פ שנמשך על כמה גגי בתים, בענין שבהפסק בין הבתים האמצעים אין רואין הלחי שתחת צוה"פ מזה ומזה, רק רואין החבל לבד אם כשר העירוב, והיינו לפי שראה (השואל) בתוס' עירובין והרא"ש שם בפסקא דבי רב, דבעינן שבני המבוי יראו הצוה"פ, ובנידון דידן אין האמצעים רואים הצוה"פ כולו וזה אשר השבתי, הנה בזה אין בית מיחוש, דודאי די בזה שרואין צוה"פ שלמעלה (היינו החבל), וכיון שאין רואין מקום שכלה, מידע ידעו שיש שם לחי מכאן ומכאן, ומה שהביא רא"י משו"ת פנים מאירות סי' קמ"ד ומספר מקור"ח לצוה"פ לא מהני אם עומד בתוך הבית, הנה זה לא הוי מטעם דאינו נראה, רק מטעם דביתא כמאן דמליא דמיא וכמש"כ המקור"ח להדיא עיי"ש עכ"ל, הנה השאלה שם היתה רק לפי שא"א לראות הקנים של צוה"פ להעומדים בין הבתים, אבל מה שעומדים הבתים והחצרות והגדרים בתוך חלל צוה"פ ה' פשוט להשואל דאינם פוסלים צוה"פ, וגם למהרש"ק גופא היה דבר זה פשוט וכשר.

תשו' בית שלמה סי' מ"ה, על דבר השאלה אשר יש עוד חוט משוך בתוך חלל צוה"פ, מביא מהרי"ל וז"ל, חצר ה' כלה לכרם והקיפוה בצוה"פ

משלשה צדדים והיה שם למטה מן הצוה"פ עץ אחד ארוך לרחבו של פתח שהיו גפנים קשורים בו, ושאלו מאחר שאותו העץ קשור מן הצד ולמטה מעשרה טפחים אם מבטל צוה"פ שלמעלה הימנו, והפסקת העץ נראה דאינו מבטל, דהא אשכחן דהרשב"א אסר קורת מבוי שהיתה עבה ביותר, שגבהה מקצתה למעלה מעשרה ומקצתה למטה, ומדמה לה לקורה מכוסה במחצלת דקורה אין כאן ומחיצה אין כאן, והרא"ש דוחה דשאני הכא כ"ש דהוי "סתימה טפיי", ה"ג בנדון דידן דע"י העץ המפסיק וקשור שם סותם טפי עכ"ל, ואני רואה עוד אחת, שכתב שהיו גפנים קשורים בו, ואם הגפנים סמוכים זה לזה פחות מג' טפחים אמרינן לבוד, נמצא שהם סותמים כל רחב הפתח למטה מעשרה, ואפילו לא יהיה מהעץ עד המשקוף י' טפחים נמי שרי, ומאי שנא מסרוגין דלעיל שמיעטו בחלון, ואפשר דהתם שאני דאם סתמו הסריגין החלון בטל העירוב, אבל כאן אפילו נסתם כל הפתח אין בכך כלום.

שם סי' מ"ז כתב אודות צוה"פ שהיה בסוף העיר על דרך המלך לרחבו של דרך, ועשו טלגרף כדון צוה"פ לארכו של הדרך, והשו"ט הי' אם הטלגרף מחלק את העיר לשתיים, לענין עיר של יחיד ונעשה של רבים, אם צריך שיעיר או לא כדאיתא עירובין (נ"ט), היוצא לנו מדבריהם שאין צוה"פ העובר בתוך צוה"פ מבטלין זה את זה ושניהם כשרין.

בספר פתחא זוטא על ה' עירובין מה"ה פנחס הלוי הורוויץ מקאסוב סי' שס"ג ח' מביא בשם ת' בית שלמה, דכל העמודים העומדים בתוך חלל צוה"פ בין לארכו בין לרחבו אין מבטלין את צוה"פ, וגם הוא מסכים לדעתו.

תשובת אבני נזר סי' רס"ג מתיר צוה"פ אפילו אם עוברים בחללו ב' גדרים לארכו ובסי' ר"צ בדברי המקו"ח בענין קנה של צוה"פ העומד בחצר כתב דכשר, לפי דלא אמרינן גוד אסיק להחמיר, ובמקום אחר כתבתי בשם החזון איש, דכל החצר הוה כעמוד אחד שהוא עב וכשר.

ספר אלי' רבה סי' שס"ג ס"ק כ"ו, קורה רחבה וכו', פי' רחבה י' טפחים כיון דמשולשת י' טפחים יוצאה מתורת קורה כמו במחצלת והוי מחיצה שתחתיו גדיים בוקעין בה ואסור כמש"כ הרשב"א. קמ"ל דמותר כיון שהקורה נראית ואינה מכוסה במחצלת שם קורה עליה עכ"ד, ויש ללמוד מדבריו דגם עמודים או פסים הקבועים בחלל צוה"פ מותר מטעם זה.

ואחר זמן מה ראיתי בתשובת אבני נזר סי' רצ"ה שכתב צוה"פ שבאמצע חללו משוך חוט ברזל או ב' חוטים, מביא ג"כ ראייה מעירובין (י"ד), ממחצלת, וגם כתב דלא איכפת לן ממה שנסתם במקצת, גם מביא המהרי"ל שהוכיח דצוה"פ שנסתם באמצע כשר וראייתו מקורה שמקצתה בתוך י' טפחים.

תיקון עירובין במאנחהעטען

חזון איש הי"ע סי' ו' ס"ק כ"ב, אמנם צ"ע דאדרבא הצוה"פ מחיצה מעליתא הוא ונתחלק המקום המוקף זה מזה, שהרי צוה"פ עושה סילוק מחיצות לענין עומ"ר וכו', וצוה"פ הוא מחיצה בפועל, וכיון שצוה"פ מפסיק בין המחיצות שפיר הוי הפסקה ובדין שיחשוב צוה"פ.

צוה"פ הרחוק מהכותל ג' טפחים

(ה) בענין צוה"פ הרחוק מהכותל ג' טפחים, כתב לי הה"ג מו"ה יצחק לעווין ממינאפאליס, אם יש לאיזה גשרים דרך לעבור שם בשני צידיהם, אם אין שם צוה"פ כלל או אינו כהוגן, יש לחוש לצוה"פ הגדול שבאמצע, לחומרת הבכור שור שכתב בחידושו למס' עירובין, דאם צוה"פ רחוק הוא מהכותל ג' טפחים, הוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה.

תשובתי היא לע"ד גם ב' צוה"פ שבצדדין הם כהוגן, אבל יש גשר אחד רחב יותר מעשר אמות, שב' הקנים רחוקים מהכותל כארבעה טפחים, ואין רבים בוקעין שם ואפילו יחידיים אין בוקעין שם, שא"א לעבור שם ואפילו בדוחק.

ובענין חומרת הבכור שור אחזה דעתי העני', והוא, דאיתא בעירובין (י"ד) אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע או שהפליגו מן הכותל שלשה טפחים לא עשה ולא כלום, ואפילו לדשב"ג דאמר אמרינן לבוד, הני מילי למעלה, אבל למטה כיון דהויא מחיצה שהגדיים בוקעין בה לא קאמר, וכתב שם רבינו יהונתן וז"ל, ר' יוסי אומר רוחב הלחי ג' טפחים, יש לומר דדעתו דר' יוסי דבעי דבר חשוב במחיצה (היינו הלחי) שאפילו אם יפליגנו מן הכותל ג' טפחים לא ליתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ולבטלי, ומשום הכי מחמיר ר' יוסי ואפילו בסמכו לגמרי בכותל בעי ג' טפחים ברחבו, והלכה כסתם משנה, ובלבד שלא ירחיקנו מן הכותל ג' טפחים.

מדברי רבינו יהונתן משמע דטעם האיטור בלחי הרחוק מן הכותל ג' טפחים הוא, משום דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ללחי מתורת מחיצה, הלכך אם הלחי רחב ג' טפחים ומשהו, אעפ"י שהפליגו מן הכותל ג' טפחים, לא אמרינן אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי, כיון שהלחי רחב יותר מהאור שבינו לכותל, וכן כתב השלטי גבורים וז"ל, לשון ריא"ז שאם הגביהו מן הקרקע ג' טפחים או שהפליגו מן הכותל ג' טפחים לא עשה ולא כלום, ונראה בעיני שאם היה הלחי רחב יותר מג' טפחים, אע"פ שהפליגו מן הכותל ג' טפחים, הואיל והוי עומד מרובה על הפרוץ מותר

כמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל, הרי דכל החשש הוא משום דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ולא משום דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה.

ולע"ד נראה דהא דקאמר רבא משום דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה, הוא דק לסימנא בעלמא, וז"ל הגמרא שבת (צ"ז). אמר ליה רב חסדא לרב הנינונא מנא הא מילתא דאמור דבנן כל פחות מג' כלבוד דמי, אמר ליה לפי שא"א לה לדרשות הרבים שתילקט במלקט ורהיטני, אי הכי ג' נמי, ותו הא דתנן המשלשל הפנות מלמעלה למטה, אם גבוהין מן הארץ ג' טפחים פסולה הא פחות מג' כשרה, התם היינו טעמא משום דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה, תינה למטה "למעלה" מאי איכא למימר, אלא כל פחות מג' כלבוד דמי "הילכתא גמירי לה" עכ"ל, הרי דחזרו בגמרא מטעם דלעיל, והוא משום קושיא זו דמקשי הא תינה למטה למעלה מאי איכא למימר, ותירצו תירץ אחר דהיינו הילכתא גמירי לה, לפי שטעם הראשון איפוך.

וכן נראה מתוס' סוכה (ז'). ד"ה ויעמידנו, על הא דקאמר שם בגמרא ואותו טפח היכן מעמידו, (דסוכה דינה שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ופריך בגמ' אותו לחי של טפח היכן מעמידו), אמר ליה רב כהנא ורב אסי ויעמידנו כנגד ראש תור, וכתבו התוס' שם ואע"ג דעל כיוצא בזה אמר בפ"ק דעירובין (י'). אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטלי ליה, גבי והרחבה מעשר אמות, וגבי עור העסלא, הכא דטפח מחיצה "דאורייתא" הוא והילכתא גמירי לה, לא אתי אוירא ומבטל לה עכ"ל, וצוה"פ ג"כ מחיצה "דאורייתא" הוא בכל מקום וכל רחב, כמבואר במשנה דריש עירובין, והרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו צוה"פ אינו צריך למעט, וכן כתב הרמב"ם פ"ז מה"ש הי"ד ז"ל, אבל אם היה לו צוה"פ אפילו רחב מאה אמה הרי זה מותר, ובעירובין (י"א) מעשה באדם שנעץ ר' קונדסין בארבע פינות השרה ומתח זמורה עליהם ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים, ואמר ר"ל כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת, והתוס' שם (ו'). בד"ה רב כתבו ז"ל, דהא צוה"פ מהני מן התורה אפילו לרב ביותר מעשר, וכדאמרינן לקמן (י"א) גבי כלאים עכ"ל, וכן כתבו התוס' שם (כ"ב). ד"ה והאמר ר"י, דאפילו לרב דתני צריך למעט, הוא מדרבנן, אבל מדאורייתא הוא מחיצה כמו בכלאים. ונראה דמקור התוס' הוא מדין דלבוד, דאם עשה מחיצות מקנים דקים והעמידם פחות מג' טפחים, אעפ"י שיש אויר מב' צדדי הקנה יותר מרוחב הקנה, אעפ"י כ לא אמרינן אתו אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה לקנה, לפי שדין לבוד הוא מדאורייתא, כן לא אמרינן בלחי דסוכה או בצוה"פ אתו אוירא וכו', לפי שהם מחיצה מדאורייתא.

תיקון עירובין במאנהעטען

ואם היה כדעת הבכור שור, דאמרינן אף בפירצה מן הצד ג"כ הטעם, משום דהוה מחיצה שהגדיים בוקעים בה, אם כן מה הועילו התוס' בתירוצם "הכא דטפח מחיצה דאורייתא הוא לא אתי אורא ומבטל לה" הא סוף אמרינן ביה דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה, אלא משמע מהתוס' תרתי, משמע דבמחיצה דאורייתא לא אמרינן אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לה, וגם משמע דאין אומרים באויר שמן הצד דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה, ובתוס' ר"פ עושין פסין (י"ז) אמרו וז"ל, וליכא למימר הכא דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה, דלגבי עולי רגלים הקילו ואוקמוה דאורייתא עכ"ל ומה הועילו חכמים בזה דלא אמרינן דאתי אורא וכו', אם אמרינן משום דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה.

ויש לדקדק, שהבכור"ש ס"ל בזה דלא אמרינן אתו אורא דהאי גיסא וכו', משמע דצוה"פ הוי עומד, ובעומד מרובה על הפרוץ כולא עלמא ס"ל דלא אמרינן גדיים בוקעין, כן איתא בגמ' שם (ט"ז) פסולא דדישא כדי שלא יזדקר הגדי בבת אחת, פסולא דסיפא שלא יהא פרוץ כעומד, ופירש"י משום דלא דמי פסולא דפחות מג' טפחים, לפסולא דג' טפחים, דפחות מג' לא הוי מצי למיתלי בפרוץ מרובה על העומד, דכל כמה דלא הוי פרוץ ג' אע"ג דעומד טפח ופרוץ טפחים כשר, ומכי מטא פרוץ לג', אשמעינן דבהכי מיקרי פרוץ, משום יזדקר הגדי, פסולא דסיפא, היכא דעומד ג' לא מיפסיל משום דיקור גדי, דאי הוה עומד מרובה לא הוה חיישינן לגדי, אלא משום מאי מיפסיל בפרוץ ג', משום דהוי פרוץ כעומד.

והרשב"א בחידושו על מס' עירובין (י'): כתב, ור' יצחק בן אברהם ז"ל סי' דלא אמרינן אורא מבטל אלא העומד ליסגר, אבל אחרינא לא, ונראין הדברים אלא בלחי או קורה אבל "צוה"פ ממש" אין אורא מבטלא עכ"ל.

וז"ל הריטב"א עירובין (י'): ומיהו מסתברא דכל היכא דאיכא "צוה"פ" לא אתי אורא ומבטל ליה, שהרי צוה"פ מתרת את כל האויר, ואפילו הרחב יותר מעשר אמות אינו צריך למעט עכ"ד.

אבל מה שיש לדקדק לענ"ד הוא, הלא הדין דלחי הרחוק מן הכותל ג' טפחים מימרא דרבא הוא, ורבא ס"ל דלחי הוא משום היכר, והוא פלוגתא בגמ' שם (ט"ז) דבא אמר לחי משום היכר ואב"י אמר לחי משום מחיצה, והלכה כאב"י, והוא מיע"ל קג"ם דהלכה כאב"י לגבי רבא, ומ"מ חוינן להרי"ף ותרמב"ם והרא"ש וכל הפוסקים שהביאו האי דרבא להלכה, ואם הלחי הוא משום מחיצה, הא אמרינן לעיל בשם הני רבנותא דלא אמרינן במחיצה אתא אורא דהאי

גיסא וכו', או משום דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים בה, ואפשר לומר לדעתם דאפילו אביי דאמר לחי משום מחיצה, מ"מ בעינן נמי משום היכר קצת, ואם הלחי דחוק הוא ג' טפחים מהכותל ליכא היכר, וכן הוא בגמ' (ה'.) לחי הרחב ד' אמות צדיך לחי אחד להתירו, או גבי לחי שלא סמכו עליו מערב שבת, דאינו מתיר משום לחי לקמן (ט"ו.) והיינו טעמא משום דבעינן בלחי נמי משום היכר קצת, וז"ל התוס' שם (ה'.) ד"ה ארבע אמות, אפילו למ"ד לחי משום מחיצה, דהיה לו להועיל יותר אם סתמו, מ"מ היכר קצת בעינן, ואע"ג דהיכא דהעמידהו לשם לחי לפי הקונטרס מועיל אע"ג דאין הכירא, מ"מ י"ל כשהועמד לשם לחי יש לו קול ואיכא הכירא.

אבל התוס' (ה'.) ד"ה ועושה פס ג' אמות כתבו וז"ל, וצריך לחי אחד דהאי פס לא מהני, הואיל ומופלג מן הכותל ג' טפחים, דאמרינן לקמן דלא הוי לחי עכ"ל, ויש לדקדק הלא הפס הוא ג' אמות רחב ואינו דחוק מהכותל אלא ב' אמות, ולא אמרינן כאן אתי אירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ולמה לן לחי אחר, ואפשר לומר דלהתוס' תדתי בעינן, דלא ליתי אירא דהאי גיסא וכו', וגם שיהיה לו היכר קצת, הלכך כאן בפס של ג' אמות דלא הועמד לשם לחי, אע"ג דאין לומר אתי אירא ומבטלי מ"מ אינו נדון משום לחי הואיל ואין לו קול, כמש"כ התוס' לעיל בשם רש"י, ואפשר דאם העמידהו להאי פס של ג' אמות לשם לחי, אין צריך לחי אחד אפילו להתוס'.

וכן משמע מהירושלמי פ"ק דעירובין שכתבו, היה (המבוי) רחב בתוך חמש עשרה אמה ד' בא ורב הונא בשם רבי, עושה פס של ג' אמות וכל שהוא, ומדחיק מן הכותל שתי אמות, אותו וכל שהוא נדון לשם לחי, והשאר והוא שיהיה העומד רבה על החלל, ופי' הפני משה, וז"ל, עושה פס של ג' אמות וכל שהוא, ומעמידו דחוק מן הכותל שתי אמות, והוי ליה עומד מדובה על הפרוץ באותן ה' אמות היתרין, והאי כל שהוא כדמפרש ואזיל, אותו הכל שהוא היתר על ג' אמות נדון משום לחי, אצל העשר אמות שנשארו שהן כפתת, והשאר כלומר ואותן החמש אמות היתרין ברוחב המבוי, ניתרין באותן ג' אמות של הפס, שצריך שיהו כל כך כדי, שיהא העומד רבה על החלל כדאמרן.

ויש לדקדק דהתוס' הנ"ל ד"ה ועושה פס ג' אמות מצדכי לחי אחר, דלא כהירושלמי ואנן קיי"ל היכא דלא פליגי אתלמוד בבלי הלכה כהירושלמי. עוד שם בירושלמי, מתני' במשיכין מן הכותל אבל היו סמוכין לכותל אף ד' יוסי מודה, ותני כן עשה לחיין למבוי אם גבוהין מן הארץ פחות מג' או שהיו סמוכין לכותל מותר, ג' והוא שיהא העומד רבה על החלל ע"כ, פני משה,

תיקון עירובין במאנחעמען

שלשה ואם הוא מופלג שלשה טפחים מן הכותל בכי האי, והוא שיהא העומד רבה על החלל, "דלא ליתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ולבטלי" עכ"ד. הנה מירושלמי משמע דתנא קמא ור' יוסי לא פליגי, דמה דמתיר ת"ק לחי משהו מיירי שהוא סמוך לכותל המבוי, ור' יוסי דמצריך לחי של שלשה טפחים מיירי שהוא רחוק מן הכותל, אבל אם הלחי הוא סמוך לכותל גם ר' יוסי מודה לת"ק דסגי במשהו, ואם רחוק הוא מן הכותל, אם יש ברחבו יותר מן האויר שבינו לכותל גם לת"ק כשר, מכל הלין משמע דלא חישינן בפירצה מן הצד לבקיעת גדיים.

וכן דעת הדרכי משה סי' שס"ג שכתב, וכן הוא לקמן בסמוך דאם הרחיק ג' טפחים פסול (היינו הלחי), וכתב באור זרוע דאם עבדי ליה צוה"פ, לא אמרינן ביה דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטלי ליה עכ"ל.

וכן פסק בתשובת רבי עקיבא איגר סי' ח"י, ובסוף התשו' כי וז"ל, אבל בצוה"פ דהוי מחיצה גמורה (היינו דאורייתא) י"ל "דמודה התוס" דכשר עכ"ל, הנה התשו' רע"א הוי כמסתפק בדבר, אם לחי דסוכה וצוה"פ דשבת שהם מחיצה גמורה מן התורה, אם ס"ל להתוס' דלא אמרינן אתי אורא וכו', והוא מפורש בתוס' סוכה (ד"י) ד"ה ויעמידנו, דבמחיצה דאורייתא לא אמרינן אתי אורא דהאי גיסא ומבטלי ליה.

ומה דאמרו בגמ' בכמה דוכתי אתו אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה אפילו במחיצות, היינו בפרוץ מרובה על העומד שבשני צדדין, אפילו אם לא נבטל ליה, אבל בצוה"פ אם לא נבטל ליה לא יהי' פרוץ מרובה על העומד, לא אמרינן אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה, וכן בסוכה דסגי בשתיים כהלכתם ושלישית אפילו טפה, ולא תלי טעמא בפרוץ מרובה על העומד בדופן ג', שפיר לא אמרינן בהם אתי אורא דהאי גיסא וכו', כן משמע מגמ' ותוס'.

ורב נסים גאון שבת (ק"א.) כתב, הויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה, עיקר דילה במס' כלאים פרק ד', מחיצת הקנים אם בין קנה לחבירו ג' טפחים, כדי שיכנס הגדי הרי זו מחיצה ובתוספתא פרק ג', כל שהוא פחות מג' צריך שלא יהא בין קנה לחבירו ג' טפחים כדי שלא יכנס הגדי, הנה מוכח מזה שכל מחיצה שהגדיים בוקעין בה אינה מחיצה, ומשכחת לה בפרק אחד מן עירובין (י"ד) עכ"ד, והרע"ב במס' כלאים כתב, דכל פחות מג' כלבוד דמי, והוא שיעור כדי שיכנס הגדי, ועל זה כתב התו"ט, דכל פחות מג' כלבוד דמי, ודבר זה הלכה למשה מסיני הרמב"ם.

תיקון עירובין במאנהעטען

נג

רבינו בעל התניא בתשובותיו בסוף שו"ע שלו סי' ג' כתב, המנהג הפשוט הוא שלא לדקדק כלל בהעמדת צוה"פ, שיהיו סמוכים לכותל בפחות משלשה טפחים, ולית מאן דחש למ"ש הבכור שור ריש עירובין, וטעמם ונמוקם אתם שכל המחמיר בדברי סופרים עליו להביא ראיה כדתנן בפ"ד דידיים, וראיתו מלחי יש לדחות דהתם היינו טעמא משום דלחי אינו נדון משום מחיצה, אלא בצירוף מחיצות גמורות שתיים פחות, אבל בלא צירוף מחיצות גמורות לא מהני כלל, אלא דכעין פסי ביראות, הלכך לא מהני אלא בסמוך למחיצה גמורה, ולא במופלג ממנה שאינו מצטרף עמה, משא"כ בצוה"פ שאין צריך לצירוף מחיצות כלל, שהרי נעץ ד' קונדסין וכו' ועיין סי' תר"ל עכ"ד.

עיין תשובות מהרש"ם ח"ג סי' רמ"ב שכתב, ואי משום שרחוקים לפעמים מן הכותל (צוה"פ הרחוק מן הכותל), הנה בשו"ע התניא הביא ג"כ דברי הבכור שור, וסיים דלית מאן דחש לה, ומנהג פשוט להקל, ולכן במקום דוחק יכול להקל בזה עכ"ל.

ואפילו אם נאמר כדברי הבכור שור דאמרינן בכה"ג בקיעת גדיים, הוא דוקא במקום שאין שם רה"י, אבל ברה"י לא אמרינן זה, כן משמע מדברי התוס' שם (ל"ג). ד"ה אי וז"ל, דכיון דהאילן רה"י הוא, הויא ליה כלכלה חורי רה"י, ובחורי רה"י אין לחוש אם גדיים בוקעין בה עכ"ל, וצידי רה"י הם כחורי רה"י, כן הוא במימרא דאביי בשבת (י"ד), וצוה"פ הוה רה"י מדאורייתא לכל דבריו כמבואר מכמה דוכתי, הלכך אין לומר בזה דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה, וא"ת בלתי שהרחיקו מן הכותל ג' טפחים אמאי פסול, וי"ל דשאני לחי דהוי משום היכר ג"כ, ובהרחיקו מן הכותל ג' טפחים אין כאן היכר.

ת' בית אפרים סי' כ"ו בשם ת' פנים מאירות ח"א סי' כ"ה, בשידלאצי הי' מבוי פתוח לשוק של עכו"ם ובכלות המבוי העמידו שער עם צוה"פ כדינו, אך שהי' השער מופלג מב' צדדי המבוי יותר מד' טפחים, ורבים היו יכולין ליכנס בפירצה מצד זה ומצד זה, והעלה להלכה למעשה שאין צריך תיקון אחר.

ת' שו"מ ח"א סי' ס"ט, ח"ב סי' פ"ח מתיר צוה"פ הרחוק מן הכותל ג' טפחים, חדושי שפת אמת על מס' עירובין (י"א) ז"ל, ולכאורה יש לומר (בתירוצו על קושית התוס' שם (י"א). ד"ה איפכא) דנ"מ בהרחיק הקנים יותר מג"ט מן הדופן, דלחי פסול כה"ג וצוה"פ נראה דכשר דמ"מ פתח הוא, וכל שלא נשאר להלן מהפתח שיעור פירצה מותר, וכ"מ בד"מ סי' שס"ג בשם האו"ז, אכן

תיקון עירובין במאנהעטען

בבכור שוד כאן כתב לתוכיה מדברי התוס' דגם בצוה"פ צ"ל הקנים סמוכים לכותל, אבל בתר"ש ובת' רע"א סי' י"ח חולקין עליו ע"ש.

ת' אבני נזר סי' רפ"ז, ונראה דבמקום שהאזיר שבין צוה"פ נותר בעומד מרובה אפילו האזיר רחב ד' טפחים, וכן יש הרבה צוה"פ שרחוקין מן הכותל, שם סי' רפ"ה, בדבר העירובין שצוה"פ רחוקין מן הכותל באיזה מקומות כחמשה אמות ובקעו רבים וכו', ואם עומד מרובה אף שצוה"פ בין העומד ובין הפרוץ נראה לי דמהני.

משנה ברורה סי' שס"ג ס"ק כ"ג, והיכי שקובע צוה"פ למבוי דעת הרבה פוסקים שאין צריך לדקדק שיחא בתוך ג' טפחים לכותל, דצוה"פ מחיזה גמורה היא, ויש פוסקים דס"ל דאין חילוק בין צוה"פ ללחי לענין זה, ובשעת הדחק יש לסמוך להקל.

והפמ"ג סי' שס"ג א"א ס"ק ה' כתב וז"ל, וכתב בע"ש דצוה"פ שהרחיק ג' טפחים הלחי מהכותל לא מהני ע"ש, וא"כ יש ליהרר בזה בצוה"פ שעושין לפירצה יותר מעשר שיהא הקנה סמוך לכותל הבית פחות מג' טפחים, דבלא"ה מזדקר הגדי שם ובטל מתורת קנה לצוה"פ ע"ש עכ"ד.

והפמ"ג כתב דיש ליהרר בצוה"פ שעושין, משמע דוקא לכתחילה אבל בשעת הדחק מכשיר, ואפשר דגם הבכור שוד מכשיר בשעת הדחק, ואינו מחמיר אלא לכתחילה במקום דאפשר, משום דאמרינן ירא שמים יוצא ידי כולם.

אם יש שיעור לעובי ולרוחב המזוזות והמשקוף

(1) אם נתנו חכמים שיעור לעובי ולרוחב המזוזות והמשקוף, בפ"א דמס' תמיד איתא, נטל את המפתח ופתח את הפשפש, פירש"י והרע"ב פשפש קטן שבתוך פתח גדול ובו נכנסין לעזרה, ושם פ"ג, בא לו לפשפש הצפוני ושני פשפשין היו לו לשער הגדול פירש"י והרע"ב, הוא שער ההיכל והיו לו דלתות בתחילת עובי הכותל, שהיו עוביו שש אמות ודלתות אחרות לסוף עוביו.

מדות פ"א מ"ה, ושבצפון שער הנצוץ וכמין אכסדרה היו, ועלי' בנוי על גביו שהכהנים מלמעלן והלויים מלמטן ופתח היה לו לחיל, הרע"ב, וכמין אכסדרה היו, שני כותלים אחד מצד זה ואחד מצד זה לשער היו בולטין ויוצאין מחוץ לחומת העזרה לצד הר' הבית ועלי' בנוי למעלה על אותן ב' כותלים עכ"ל, הרי דפתח השער והב' כותלים אשר העלי' בנוי למעלה, הכל ביחד מיקרי שער דהיינו פתח.

ובפי"ז דכלים מ"ט אמרו, וב' אמות היו בשושן, פי' הרע"ב חדר אחד בנוי על שער מזרחי של עזרה ועליו שושן הבריה מצויירת כדי שתהא עליהם אימת מלכות, הרי דהשער שעליו החדר בנוי, הכותלים מלמטה חשובים כמוזות והתקרה שעליהם חשובה כמשקוף.

יומא (י"א), אמר ליה אביי לרב ספרא הני אבולי דמחוזא (שערים) מ"ט לא עבדי להו רבנן מוזוה, א"ל הנהו חיזוק לאקרא דכוכי הוא דעבידי, א"ל ואקרא דכוכי גופא תיבעי מוזוה דהא אית בה בית דירה לשומר, ופירש"י לאקרא דכוכי, בנין בנוי עלייהו ונקרא כובי והשערים תחתיו עשויין ככיפה ובנין בנוי על גבי כיפין חזק יותר עכ"ד, ומשום אותו בנין שלמעלה חייב השער במוזוה, ובית החייב במוזוה אינו פחות מד' אמות על ד' אמות, והשער תחתיו חייב במוזוה, ומכאן אפשר ללמוד דהא דאמרו מנחות (ל"ג) דפצומי דעבידי לחיזוק תקרה אינן נדונין משום פתח להתחייב במוזוה, היינו דוקא באכסדרה בבקעה שאין נכנסין ממנה למקום דירה, אבל באכסדרה וכיוצא בה שנכנסין משם למקום דירה, לא אמרינן לחיזוק תקרה עבידי.

ספר האשכול הלכות מוזוה, כגון שעל פתח השער יש תקרה לעמוד, ובעלי החצר מפרקין שם משאם ויושבים בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, עכ"ד, ולא אמרינן הני לחיזוק תקרה עבידי לפטור ממוזוה. חזון איש ה"ע סי' ו' ס"ק כ"ב מביא דברי המקו"ח שכתב דאם העמיד קנה של צוה"פ בתוך חצר המוקף ד' מחיצות, בטל צוה"פ לפי דרה"י כמאן דמליא דמיא, ואין כאן קנה עשרה טפחים הסמוך לארץ, ועל זה תמה החזון איש וכתב דכותל החצר נדון משום קנה העליון, ואעפ"י שקנה העליון גבוה הרבה ואינו נוגע בעמוד דאין צריך ליגע כרב נחמן, שם ס"ק כ"ה כתב, אבל נראה דדין המשקוף כפסי חצר שאין ד' אמות פוסל בהם כמש"כ תוס' ה' ב', וכש"כ צוה"פ שהוא משום מחיצה עכ"ל, הרי דלא נתנו חכמים שיעור לעובי ולרחב המוזות והמשקוף בשער ובכיפה, וה"ה למעברות (טונעלס).

מעמד תכני (קאנסטרוקציאן) מהח"י גשרים

חזן ממה שדרשתי וחקרתי אחר כל הח"י גשרים לפני חמשה שנים, חזרנו שנית לחקור אחריהם בשנה זו תשי"ט בצוותא חדא הה"ג מוה"ר צבי הירש שליט"א אייזענשטאט והה"ג מוה"ר רפאל שליט"א זילבער, ומצאנו אותם כמעמדם מאז ומקודם, וזה אשר ראינו מצאנו:

תיקון עירובין במאנהעטען

1. „ברוקלין ברידזש“

באמצע הגשר עוברים שני כבישים וביניהם מחיצה של ברזל, כביש האחד לצאת ממאנהעטין לברוקלין והשני לבא מברוקלין למאנהעטין, הכבישים הללו מיוחדים רק למכוניות, חוץ מזה ישנו דרך בשביל הרגליים העובר באמצע הגשר בין שני הכבישים.

במקום שהנהר מתחיל להמשך תחת הגשר עולים על גבי הגשר כשני קנים אחד מכאן ואחד מכאן, המהוים שני צדי צורת הפתח, והבנין האלכסוני שעל גביהם סוכך בתור צורת הפתח ע"ג שני הכבישים וע"ג דרך הרגליים שביניהם.

כצורה הזאת חוזרת עוד הפעם יותר סמוך לברוקלין בסוף מרוצת הנהר מתחת לגשר, נמצא שכל אחת מן צורות הפתח הללו חוסמת את דרך הרבים שעל גבי הגשרים.

חוץ מזה ישנם עוד צורות הפתח על גבי כל אחד מן הכבישים לבדם, הצורות הללו הן פשוטות קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, כמובן הקנים של עשת הן הן מצד מאנהעטין והן מצד ברוקלין.

נמצא שלכבישים הללו ישנם עוד שני היתרים לכל אחד ואחד.

אולם לדרך הרגליים יש היתר מיוחד בפ"ע, הכניסה וכן היציאה על הנתיב הזה של הרגליים נפסקת ע"י שבעה מדריגות שיש בהם שיעור של יותר מעשרה טפחים לפי ראות עינינו במרחק פחות מדי אמות ודנים אנחנו עליו בתור תל המתלקט יו"ד מתוך ד' אמות.

2. „מאנהעטין ברידזש“

על הגשר עוברים שלשה כבישים בשביל המכוניות ושני דרכים בשביל הרגליים, כביש אחד עובר באמצע למטה והמכוניות רצות בו ושבות. שני כבישים האחרים עוברים מן הצדדים למעלה, האחד מימין ההולך ממאנהעטין לברוקלין בשביל המכוניות היוצאות ממאנהעטין והשני משמאלו בשביל המכוניות הבאות, שני הדרכים בשביל הרגליים עוברות בדיוטא התחתונה, אולם הדרך מצד ימין פתוחה ומצד שמאל סגורה תמיד.

על כל אחד מן הכבישים נמצא צורת הפתח מעשת הגשר, כלומר שלש צורות נפרדות עוברות על גבי שלשת הכבישים. הצורות הללו נכפלות במשך הגשר כך שעל כל אחד מן הכבישים נמצא צורת הפתח פעמים.

על גבי שני דרכי הרגליים יש צורת הפתח מיוחדת במקום שהדרכים עוברים כמו תחת כיפה של בנין גם הכיפות נכפלות בכניסה וביציאה וממילא יש על כל אחד מהדרכים שתי צורות הפתח.

3. „וויליאמסבורג ברידזש“

ארבעה כבישים ישנם להגשר הזה שנים באמצע האחד בשביל היציאה ממאנהעטן והשני בשביל הכניסה ושנים מן הצדדים גם כן לכניסה וליציאה חוץ מזה דרך בשביל הרגליים עובר בדיוטא העליונה על גבי הגשר, הכבישים האמצעים סגורים כל אחד בצורת הפתח תיכף ומיד בכניסה על הגשר וגם ביציאה ממנו מצד ברוקלין.

הכבישים שמן הצד יש להם צורת הפתח במקום שהנהר איסט ריווער מתחיל להמשך מתחת לגשר במקום המגדל הגבוה שעל גבי הגשר.

דרך הרגליים סגור בכניסה על הגשר במדריגות שיש לדונם בתור תל המתלקט עשרה מתוך ארבע. נוסף על זה על גבי הכניסה נמצאת צורת הפתח עוד לפני המדריגות.

4. „קווינס ברידזש“

יום א' חיי שרה נבדק הגשר „קווינס ברידזש“, לגשר הזה ישנם שתי דיוטות דיוטא התחתונה הנקראת (צד התחתון) „לאוער-פארט“ והעליונה הנקראת (צד העליון) „אפפער-פארט“, באמצע הדיוטא התחתונה עובר כביש רחב מאד בשביל המכוניות הבאות והשבות ובשני הצדדים עוברות מסילות הברזל שנשתמשו בהן בשנים קדמוניות, עכשיו נתבטל הקשר הזה של הרכבת והדרכים האלה משותוממים, אסור ללכת על גבי המסילות הללו ולכן אין רבים בוקקים בהן.

על גבי הכביש הרחב עוברות צורות הפתח זה אחר זה ומכיון שצורת הפתח הראשונה קנה ימיני שלה עומד מחוץ לכביש לכן יש לסמוך על כל פנים על הצורות הבאות אחריה, ונמצא כל הכביש סגור בצורות הפתח ההן.

למסילות הברזל השוממות ישנם דלתות מצד קווינס החוסמות על המסילות, אולם אין להדלתות משקוף על גביהם ובשעה שנפתחות לא נשארה צורת הפתח על גבי המסילה, וגם הדלת בעצמה מצד אחד אינה מגיעה לג' טפחים סמוך לקרקע. חוץ מהסגר זה מסכך על גבי הדרכים האלו צורת

תיקון עירובין במאנהעטען

הפתח כזו כלומר הקנה שעל גבי שני הקנים איננו מושכב כדרכו כמשקוף על גבי המזוזות אלא מונח באלכסון ויש לו שיפוע גדול. חוץ מזה סוככת תקרה על גבי דרך מסילת הברזל אצל המקום הבנוי כמין מגדל (נראה כקופסא של בשמים) היות שתקרה הזאת רחבה יותר מד' טפחים אמרינן פי התקרה יורד וסותם.

הדיוטא העליונה נבדקה פעמים ביום א' חיי שרה וביום א' ויצא, תשי"ט, בדיוטא הזאת נמצא כביש אמצעי המתחלק בכניסתו מצד מאנהעטען לשני דרכים, וביציאתו לצד קווינס להמשה.

מימין ההולך ממאנהעטען לקווינס נמצא דרך לרגליים. בכניסה לכביש העליון מצד מאנהעטען ישנן צורות הפתח, אולם הצורה הראשונה אינה ישרה כ"כ על כן יש לסמוך על הצורות הבאות אחריה. בין הקנים של הצורות הללו ובין הכביש יש כמין גדר העובר על פני כל הגשר גבוה עשרה טפחים עשוי משלש חבלים זו למעלה מזו ובין חבל לחבל $9\frac{1}{2}$ אינטש, ואם נדון על הגדר כמחיצה, נמצאת אומר שהקנים עומדים מחוץ לרשות הכביש, ע' מ"ש סי' ה' אות ד'.

בדקנו את היציאה מהגשר לצד קווינס, מצאנו שהכניסה מרחוב ברידזש פלאזא נאָרט עם 21 סטריט יש לה צורת הפתח של עמודי ברזל (ירוקים) אלא שהקנים שמכאן ושמכאן עומדים מחוץ לכביש למטה על הקרקע. אולם אפילו אם לא נשתמש בצורת הפתח הלזו יש שם עוד כביש העובר על גבי הכניסה למעלה כמין גשר ויש תחתיו תקרה יותר מד' טפחים הסוככת על גבי כביש היציאה הנ"ל ונמצא פי התקרה יורד וסותם.

בדקנו את היציאה לרחוב ברידזש פלאזא עם 11 סטריט שם צורת הפתח, אבל גם שם הקנים מבחוץ, אולם על גבי הכביש עובר גשר ויש מתחתיו תקרה יותר מארבעה טפחים וגם כאן נמצא פי תקרה יורד וסותם. בדקנו ביציאת לרחוב 21 ומצאנו צורת הפתח במקום שתכביש מתפצל מהיציאה לרחוב טאמסין.

סוף דבר הדיוטא העליונה נסגרת בצורות הפתח ובפי תקרות מצד קווינס, עד שאפשר לדון עליהם בתור הכשר, מלבד מצורות הפתח הנמצאות על הגשר בעצמו.

הדרך הרגלי שמצד הימיני של הגשר סגור במדרגות גבוהות, הנדונות בתור תל המתלקט עשרה מתוך ארבע, אולם למעלה על הדיוטא העליונה של

הכביש אין הדרך נפרדת מן הכביש אלא בגדר הנ"ל של שלשה חבלים שיש ביניהם $9\frac{1}{2}$ אינטש.

יש גם כמין צורת הפתח המסככת על גבי המדריכה הזאת וצורתה כמין צריף הסמוך לכותל כזה אולם בעיקר הדבר באמצע הגשר במקום שהמדרכה עוברת אחרי הכניסה לוואלפא איילאנד יש פתח סגורה לגמרי החוסמת על העוברים. סוף המדרכה כלה במקום המגדל (הנראה כמין קופסא של בשמים) ואינה מגעת לצד השני.

על כל פנים אם נסמוך על הדרכים היוצאים מן הגשר לקווינס ואשר כולם נסגרים באופני ההיתר המובאים לעיל שוב אין אנו צריכים לדון ביחוד על המדרכה שהרי גם היא נסגרת בתוך ההיקף הנ"ל.

4-איי. „גשר ירוק בשכיל הרגליים ממזל רחוב 102“

יש לה כמה דרכי היתר, ראשית כל איננו רחב עשר אמות וה"ה כפירצה פחות מעשר אמות שהיא מותרת, שנית יש שם דלתות נעולות ממש אבל אין צורת הפתח על גבי הדלתות, שלישית הגשר מסתלק בשעה שהספינות עוברות ונגבה למעלה, רביעית יש שתי צורות הפתח על גבי הגשר.

5. 125 סטריט ברידזש טרייבארט

הכביש עובר תחת צורת הפתח רגילה, המדרכות משני צדדים עוברים תחת תקרה בת ארבעה טפחים ופי תקרה יורד וסותם, וחוף מזה יש על גבי המדרכות צורת הפתח בשני מקומות. הכביש היורד למטה למאנהעטען הוא מקורה ובתחילת התקרה פי התקרה יורד וסותם.

6. „וויליס סטריט ברידזש“

יש לגשר שני אופנים להתירו: (א) כל הגשר מסתובב על גבי צירים ובשעה שהספינות הגדולות עוברות על הנהר מתחתיו סובבים את הגשר ומעמידים אותו בכיוון ישר למרוצת הנהר ובשעה זו נפסקת התחבורה על הגשר, וגדודיו מצד מאנהעטען חוסמים על העוברים. (ב) באמצע הכביש נמצאים מחסומים אשר נסגרים בשעה שהגשר מסתלק, על גבי המחסומים יש כמין צורת הפתח אלא שהקנים מן הצדדים אינם מחטיבה אחת אלא מדובקים מחתיכות בלתי ישרות שאפשר לצרפם. המחסומים הנ"ל הגבוהים יותר מי'

תיקון עירובין במאנחעטען

נ

טפחים ובשעה שנסגרים אינם מגיעים באמצעו של הכביש עד ג' טפחים סמוך לקרקע.

על המדרכות שמן הצדדים סוגרים הדלתות בשעת סילוק הגשר, על גבי הדלתות אין צורת הפתח.

7. אין שם גשר בכלל

הציוור על המפה אולי הוא מנהרה ולמעשה אין שם מעבר כלל. (אינו מהח"י גשרים, כי אינו ח"י).

8. "טירד עוועניו ברידזש"

הגשר הזה יש לו שני אופני ההיתר: א) הגשר מסתובב ומסתלק כמו זוילים עוועניו ברידזש, ב) יש לו צורת הפתח, המדרכות מן הצדדים אינן אוסרות את הגשר מפני שהגישה אליהן הוא על ידי מדריגות שיש בהן עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, גם שם יש דלתות הנעלות בשעת סילוק הגשר, אולם אין שם צורות הפתח על גבי הדלתות.

9. "גשר של מטילות הברזל"

יש לה שני דרכי ההיתר, ראשית כל הגשר נגבה למעלה ונפסק, שנית יש עליו צורות הפתח עוברות על כל רחבו.

10. "מעדיסאן ברידזש"

גם לגשר הזה יש שני אופנים להיתרו, ראשית הגשר מסתובב ונפסק, שנית על הכביש חוסמות דלתות וגם צורת הפתח, וכן על המדרכות חוסמות צורות הפתח וגם דלתות.

11. "149 סטריט ברידזש"

יש לו ג"כ שני אופני היתר, ראשית הגשר מסתובב ונפסק, שנית יש לו צורות הפתח על הכביש אבל לא על המדרכות, אולם הדלתות הנעלות הם בין על הכביש בין על המדרכות אבל גבוהות מן הקרקע יותר מג' טפחים. אין צורת הפתח על הדלתות.

12. "מאקאמפס דאס ברידזש"

גם לגשר הזה ישנו דרכי ההיתר, ראשית הגשר כולו מסתובב ונפסק, שנית ישנן צורות הפתח על גבי הכביש בעצמו אבל לא על גבי המדרכות.

אולם הדלתות הננעלות בשעת הפסק הגשר נועלות על שניהם על המדרכות ועל הכביש, אבל יש ספק אם בשעה שננעלות על הכביש אם אין שם יותר מג' טפחים מהקרקע, אולם זה ברור שבשעה שהדלתות ננעלות על גבי המדרכות שהם מגיעות עד למטה מג' טפחים.

13. "פאלא גראנד ברידזש" "טעווויק טוועניו" "סאבוועי ברידזש" הגשר הוא אינו משמש עכשיו כלום, הוא נפסק לגמרי ועומד ונסתובב ועומד עכשיו בכיוון של משך הנהר, הדרך אל הגשר נסתר לגמרי ואין מעבר. (וג"כ אינו מהחיי גשרים).

14. "האיי ברידזש"

יום הא' וישב א' הנוכה תשי"ט בדקנו את הגשר הזה, הגשר עשוי רק לצורך רגליים והוא צר מצד מאנהעטין, הכניסה לגשר הוא משני צדי הבנין החולש על הגשר (כמין חדר של גזית) הכניסה הזאת הוא ע"י שש מדרגות אבנים היורדות למטה אל הגשר, ומכיון שיש בה מדרגות הללו גובה יותר מי' טפחים בפחות מד' אמות הרי הגשר סתום בתל המתלקט.

15. "וואשינגטאן ברידזש"

יש על הגשר צורות הפתח בשלשה מקומות, אולם יש לדון עליהם מפני שהקנים שמכאן ושמכאן רחוקות מן הכותל יותר מג' טפחים, ע' ס' ה' אות ה'.

16. "אוניברסיטה ברידזש"

לגשר הזה ישנם שני דרכי ההיתר, א' הגשר מסתובב ונפסק לגמרי בשעה שהספינות עוברות בנהר תחתיו, ב' על גבי הכביש נמצאות צורות הפתח וגם דלתות (אולם בדלתות יש ספק אם מגיעות עד למטה מג' טפחים על הקרקע) ועל המדרכות נמצאות דלתות ננעלות עם צורות הפתח על גבם.

17. "בראדוועי ברידזש"

א' הגשר מסתובב ונפסק בשעה שהספינות עוברות מתחתיו, עכשיו נתקלקל הגשר ועומדים לחזור ולבנותו, אולם הסדר יהיה באופן אחר, הגשר לא יסתובב אלא יגביהו אותו עם מעלות כמו הגשר מספר 4-איי וגשר מספר 9. ב' יש לגשר צורות הפתח עומדות על הכבישים וחוף מזה דלתות ראיות לנעול, גם על המדרכה העוברת מצד הגשר יש דלת הראוי לנעול אולם בלי צורת הפתח.

תיקון עירובין כמאנהעטען

18. "תענרי האדסאן ברידזש"

יום א' וארא תשי"ט בדקנו את הגשר הזה שיש לו שתי דיוטות, הדיוטא העליונה יש עליה מחסום שבו יושבים גובי מס הגשר, למחסום הזה יש כמו שלשה פתחים שבהם עוברות המכוניות בשעת גביית המס. הפתחים האלה אם באים אנו לדון עליהם בתור צורת הפתח, או עלינו להניח שהקנים שמכאן ומכאן, הם מקומות ישיבת שומרי המס, אשר נדון עליהם בתור קנים ארוכים, והקנה שעל גביהם הוא התקרה הרחבה בערך ג' אמות, שתחתיה עומדות המכוניות בשעת הגבייה, גם אפשר לדון על התקרה כלבדה בתור פי תקרה יורד וסותם, כמבואר בס"י ז'.

חוץ משלשת הפתחים נמצאות עוד שתי כניסות אשר אין עליהם תקרה רק קנים מן הצדדים כדלעיל שבהן ישיבת הגובים וקורות חוסמות את המעבר בשעת ההסגר. הקורות אינם חוסמות את כל המעבר ונשארה כאמה פתוחה על הכביש אפילו בשעה שהקורות סוגרות רק המכוניות אינן יכולות לעבור, ודרך זה נעשה רק בשביל מכוניות, ובני אדם אינם רשאים לעבור שם, גובה הקורה מן הארץ הוא כאמה, כל אחד מב' המעבורות אין בו עשר אמות, אבל יש לרן עליהם אם אמרינן על בית גביית המס העומד באמצע שתי הפרצות, אתי איירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטלי לי, מאחר שאין בבית גביית המס רוחב יותר מאחת הפרצות שהוא עומד ביניהם.

והי' אפשר להכשיר את שתי הפרצות, לפי שאין בכל אחת מהם עשר אמות רוחב, ואם הכשרנו כל הרוחב בצוה"פ או בפ"ת, בהצטרף מחיצות שאצל הנהר מב' צידי הגשר, נמצא כאן עומד מרובה על הפרוץ הרבה ביותר.

גם נראה דבזה לא אמרינן אתי איירא דהאי גיסא ומבטלי העומד שביניהם, דבגדר וכן בכותל לא אמרינן כן, כדאמרינן בכלאים דאם הי' כותל או גדר מפסיק בין הכרם לזרעים מותרים, ואפילו לכתחילה אין צריך להרחיק, וכן מבוי הרחב כ' אמות מעמיד פס של ד' אמות באמצע ומניח הקורה ע"ג ודינם כב' מבואות.

חזון איש הי' עירובין ס"י הי' ס"ק ז', מבוי שהוא רחב עשרים אמה, וגדר הי' אמות והניח ד' אמות ועשה כותל עובי אמה, וכן בהניח ד' אמות ומחצה ועשה כותל עובי חצי אמה לארכו של מבוי, נראה דאף אם אין כותל ארוך ד' אמות מהני, דכיון דיש שם ג' דפנות, דופן המבוי ודופן שהעמיד כנגדה והי' אמות שגדר, דהוי עומד מרובה שלא נשאר פרוץ אלא פחות מה' אמות, נדון כגדוד ולא חשיב פירצה (דלאמר) תו אתי איירא דהאי גיסא וכי, אף

לענין מבוי הגדול שמן הכותל שהעמיד ולפנים, דנעשה רה"י וכמאן דמליא דמיא, לענין אותו המוקף בג' מחיצות הנעשה בראש המבוי, לא שייך אתי אוריא דה"ג וכו' בכותל שהעמיד, כיון דאין צריך אלא סתימתאה כנגדה, ולא אמרינן אתי אוריא דעלמא שמה"ג ואוריא דעלמא שמהאי גיסא ומבטל (ר"ל אוריא שמחוץ למבוי ואוריא שבתוך המבוי) ע' תוס' עירובין י' ד"ה ואצבעיים.

וגראה בנדרון דידן הצוה"פ הוה במקום הגדר של ה' אמות שכתב, וגם אין כאן צוה"פ הרחוק מן הכותל, כי גם הבית השני שעומדים שם לגבות המס יש בארכו ד' אמות, ואף אם נצרף כותל הנהר היינו מחיצות וגדודי הנהר יש עומד מרובה על הפרוץ.

אהעו"ו סי' שס"ה ד"ה כתב מ"א, כתב דבחצר שנפרץ בצד אחד כמה פרצות ואפילו פרוץ מרובה שרי.

ובסי' ו' ס"ק י"ד כתב החזו"א בשם המקו"ח דמשו"ה מתיר צוה"פ הרחוק מן הכותל ג' טפחים מצד אחד, דהוו מחיצות דעירובין ודינו כעומד מרובה על הפרוץ.

הדיוטה התחתונה יש שם הרבה קנים של עשת מכאן ומכאן וקנה על גביהן וצורות הפתח הללו עוברות על כל רוחב הגשר בין על הכביש בין על הנתיב של הרגליים אלא שיש בין הנתיב לכביש מחיצה יותר מעשר אמות.

19. רעיל ראוד ברידזש — גשר של מסילת הברזל

הגשר הזה מסתובב ונפסק ועל פי רוב הנהו במצב של הפסקת התנועה והוא מונח לאורך הנהר ורק בשעה שרכבת צריכה לעבור נותנים את הגשר במקומו.

20. דזשארדזש וואשינגטאן ברידזש

(א) שני עמודי התוך אשר הגשר נשען עליהם והמחלקים את הגשר לשלשה חלקים הם עשויים בצורת הפתח וישנם מוטות ברזל בנויות בתוך הצורה מן הצדדים במקום שהמדרכות עוברות. (ב) על הכביש יש צורת הפתח כמין כיפה רמה ונשאה, הכביש נחלק מן המדרכות בכניסה ע"י דלת נגעלת ואחרי כן ע"י גדר שנראה כי הוא בדיוק י' טפחים (בין מוטות הגדר אין ג' טפחים) אחרי כן שוב נחלק הכביש מן המדרכה בצורת הפתח של חבלי ברזל מן הצד ועל גבי סילון, ונמצאת המדרכה נבדלת מן הכביש מסוגרת מכל הצדדים, אולם אם לא ניקח בחשבון את הסילוק הזה יש עוד אופנים להתיר

את המדרכה בעצמה אחרי העיון, במוטות הברזל העוברות על המדרכה במקום שני עמודי התוך.

סימן ו'

בענין המעברות (טונעלס)

המעברות ניתרות בהיתר ע"י צוה"פ או ע"י פ"ת, הסאבווייס הם רשות לעצמן ואינן פרוצין לעיר.

המעברות (טונעלס) מלבד שיש לדונם כבית שער, לפי שהם עשויים ככיפה המוזכר בגמ' עירובין (י"א:) ומביאו המחבר בסי' שס"ב, אפשר להתירם ג"כ מטעם פי תקרה יורד וסותם, לפי שיש סביב לעיר (לאי) מאנהעטען ניו-יארק מחיצות, ובדופן הרביעית כולא עלמא אית להו פי תקרה יורד וסותם. ומכש"כ כאן שהוא רק חלק קטן מן הדופן, גם לפי מה שכתב הט"ז סי' שס"ה ס"ו בשם הרשב"א, דבאם הקורה רחבה ד' טפחים מותר להשתמש תחתיה לפי שפתיו"ס, ה"ב אמרינן כאן ג"כ בהמעברות פיתיו"ס, ואפילו פתח המעברות רחב יותר מעשר אמות ג"כ מותר, שהרשב"א בעבות"ק שער א' אות ט"ו כתב, דאם יש גיפוסים מב' צדדין שלא יהי' פרוץ במלואו, אפילו אם רחב יותר מי' אמות אמרינן פיתיו"ס, וכעין זה כתב החו"א סי' ט"ו, דאם כל העיר מוקפת חומה ויש פירצה אחת ומונחת קורה ד' על הפירצה מותר מטעם פ"ת, ולדעת הרמב"ם פי"ז מה"ש הלכה ל"ו שכתב, דאם נפרצה החצר בצידה (היינו בקרן זווית) אפילו בפחות מעשר אמות אסור, לפי שאין עושיין פתח מן הצד, קאמר התם אבל אם יש קורה על הפירצה מותר מטעם פיתיו"ס, ולפי דבריו משמע דסובר שפי תקרה יפה כחה מצוה"פ, וגם לרב עירובין (צ"ד:) לל"ק דמתיר פ"ת ביותר מעשר, ובצוה"פ אינו מתיר אלא עד עשר, וכן כתב הב"י סי' שס"ב ד"ה אבל וז"ל, אבל פירצה שאינה בקרן זווית אמרינן בה פי תקרה, גם זה שם (צ"ד:) איתמר אכסדרה בבקעה רב אמר וכו', כתב הרא"ש שהרז"ה פסק כלישנא בתרא, ולכאורה נראה דבשל סופרים הלך אחר המיקל, וידוע דהלכה כרב באיסורי, וכ"נ שהוא דעת הרי"ף כלישנא קמה וכ"כ סמ"ג וכתב שכן דעת ר"ה וכ"נ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ו, וכתב הה"מ שם שדעת הרשב"א כדעת הרז"ה אבל הוא הסכים לדעת הרי"ף והרמב"ם והכי נקטינן.

ואין לחוש להמעברות שהם ככיפה אם נדונה לצוה"פ, והא יש להם ב' כותלים למש"כ המ"א סימן שס"ג ס"ק כ"ה, דאם נתן הקנה על כותל

המבוי אינו נדון בצוה"פ, לפי שהכיפה הוא כפתח מעלי, ולפתח לא נתנו חכמים שיעור לעובי המזוזות והמשקוף, כמו שביררתי לעיל סי' ח' אות ו'.

כל המעברות (טונעלס) שאנו דנין עליהם אין גגן משופע, וגם אין גגן עגולה, ואפילו הי' גגן עגולה אפשר להתיר לע"ה, דמה דקאמר רש"י עירובין (כ"ה:) כי אודזילא פי' משופע, משמע אבל אם היא עשויה עגולה ככיפה דהיינו כקשת אמרינן שפיר פי תקרה יורד וסותם, וכן נראה ממשנה שם (י"ג:) דאמרו, עקומה רואין אותה כאלו היא פשוטה, ופירוש עקומה היינו שהיא עשויה כמין קשת, וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש.

והל' הרשב"א בספר עבוה"ק שער א' אות (כ"ז), היתה (תקודה) עקומה באמצע (כקשת) והיתה היא בתוך עשרים ועקמימותה למעלה מעשרים, רואין כל שאלו תנטל עקמימותה ואין בין זו לזו שלשה טפחים, אין צריך להביא שם קורה אחרת עכ"ל, ועל זה כתב הב"י סי' שס"ג סד"ה היתה עקומה וז"ל, ורבנו כתב מימרא דר' זירא דמכשיר בעקמימות הנוטה חוץ למבוי או למעלה מעשרים, וכ"ש להיכא דגם עקמימותה בתוך המבוי ותוך עשרים עכ"ה, ונראה דכוונתו בזה הוא, דאם כל הקורה מונחת בתוך עשרים אמה או למעלה מעשרה טפחים, אין צריך לומר רואין כל שאלו תנטל העקמימות ואין בין זו לזו שלשה טפחים, ויכולה להיות עקומה ביותר, לפי שכל הקורה מונחת בתוך כ' אמה או למעלה מ' טפחים.

עבוה"ק שער א' אות (ק"ח), בד"א בקודה שאינה רחבה ארבעה טפחים או שאינה בריאה לקבל את המעזיבה, היתה רחבה ובריאה אפילו פתוח לכרמלית, יראה לי שמותר להשתמש תחתיו, לפי שפי תקרה יורד וסותם עכ"ל, ומביאו להלכה הה"מ פי"ז מה"ש ה"ה והט"ז סי' שס"ה ס"ק ו' והמ"א שם ס"ק י', משמע מדבריהם שדין פי תקרה איתא ג"כ בקודה רחבה ד' טפחים אעפ"י שהיא עקומה כקשת, מדלא חלקו בדין פי תקרה בין קורה פשוטה לקורה עקומה דהיינו עגולה כקשת.

וראיתי שכוונתי לדעת החזון איש ה"ע סי' י"ב (ה) וז"ל, רואין כל שאילו ינטל העקמימות וכו', נראה דהיינו חלק העקמימות שחוץ למבוי ולמעלה מכ' אמה, אבל העקמימות שבתוך המבוי נדון משום קורה, שזהו עיקר פשט המשנה עקומה, והא דצריך לומר רואין אותה כאילו היא פשיטה, היינו משום דאינה יכולה לקבל אריה, אבל עיקר אין בזה פסול בקורה וכמו בצוה"פ דכשר ככיפה כדאמרינן עירובין (יא:), ואין חילוק אם העקום למעלה ככיפה או למטה.

תיקון עירובין במאנהעמען

ולפי מה שראינו הרבה מעברות, הרב מ. מ. כשר והרב צבי אייזענשטאט ואני הצעיר, אין ברוחב המעברות עשר אמות, וגם אינם פרוצים במלואן ואמרו במשנה עירובין (ט"ו:) כל פירצה שהוא כעשר אמות מותר מפני שהיא כפתח, וכן פסק הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור והמחבר סי' שס"ב, ואפילו להמ"א סי' שס"ה ס"ק ד' שכתב, וה"ה בעיר המוקפת חומה ונפרץ בה פירצה בד' טפחים ובקעו בה רבים, לדין דקיי"ל דיש לה דין חצר צ"ע אם היא מותר ויש להחמיר עכ"ל, הא כתב סס"י שס"ג דרבים הם ס"ר דוקא, ובנדון דידן אין בוקעין ס"ר, ועוד המ"א כתב "ונפרץ בה פירצה" משמע דאם עשו פירצה מתחילה לעבוד דרך שם ה"ה כפתח, וכן כתב הב"ח והט"ו רס"י שס"ה, ועוד דבנדון דידן אינו פרוץ למעלה, וכתב המאירי עירובין (י"א.) וז"ל, וכן יש מי שכתב שאף בכותלים הצריכים צוה"פ או קורה על גביה, לאו דוקא תקרה אלא אפילו איזה בנין על עמוד שבצדדין עכ"ל, וכש"כ כאן שיש תקרה ובנין. העלוועטער (האכבאז) והסאבוויי (אונטערגרונדבאן) הם מחלקין רשות לעצמן, לפי שאינן פרוצין לרחובות העיר, שיש להם פתחים בכל כניסה ויציאה, ולדון עליהם דהיינו בתוכם אם דינם כרה"י או ככרמלית, שאפשר אינם מוקפין לדירה, והם יותר מבית סאתים, אין מהצורך שאין לנו עסק בהם, שבני ישראל שומרי ש"ק אינן נכנסין לשם ביום השבת.

סימן ז'

בענין הספינות העוברות לנמל

הספינות העוברות בנהר או בים, או באין לנמל אין מבטלין מחיצות העיר.

הספינות העוברות לנמל, אינן מבטלין את המחיצות, ואפילו הם מחיצות העשויות בידי שמים, כן הוא דעת תשובות הח"ס סי' פ"ט, ובמשנה ברורה סי' שס"ג ס"ק קי"ה, מביא המ"א דזה הסי' ס"ק ל' שכתב, אם הספינות עוברות לנמל מבטלות מחיצה העשויה בידי שמים, וכתב שכמה אחרונים פליגי ע"ז, ובשער הציון חותם שאין מקום כלל לדברי המ"א, ובנדון דידן שמחיצות הנמל עשויות בידי אדם, אין כאן חשש כלל, ואליבא דכולא עלמא אין הספינות מבטלין המחיצות.

תשובות כנסת יחזקאל סי' ג' ד"ה הקשה מר על המ"א כתב וז"ל, עוד הקשה מר בעירובין (כ"ב) ארץ ישראל ובבל, וכי אפשר בכל ארץ ישראל ובבל לא באין ספינות, לא בינת אדם לו, אילו אדם אחר אמרן הייתי מחריש, אמנם מכ"ת יושב בשבת תחמוני מקום מבוא הספינות, ועיניו רואות גם פה

במקום הנמל יש מחיצה וצוה"פ מפני המוכסין, ואפשר כן היו בארץ ישראל ובבל עכ"ל, ולפי דבריו ז"ל אי אפשר בזמן הזה לספינות שיבטלו מחיצות הנמל, לפי שבכל מקום שבאים שם הספינות, אין יורדין ליבשה דהיינו על הארץ שהוא מחיצה העשוי בידי שמים, כי בכל נמל ונמל עשוי בנין לעלות דרך שם ליבשה, והוא מחיצה העשוי בידי אדם.

שמעתי מחכם אחד שרצה לומר דאם הספינות עוברות ישד בים או בנהר סמוך לעיר ואינן עוברות בנמל מבטלין מחיצות להמ"א, וטעות הוא בידו, דבפירוש כתב המ"א וז"ל, וצ"ל דהכא מיירי במקום שאין הספינות עוברות לנמל עכ"ל, משמע דאין לחוש במה דעוברות בים או בנהר ואינן מגישות לנמל, דמה איכפת לן אם הספינות משוטטות במים, והלא המחיצות שלנו אינן מן המים, כי אם משפת הים והנהר במה שהוא גבוה עשדה טפחים, ודק המים אין מבטלין המחיצות, כן הוא בגמ' וכן הוא דעת כל ראשונים והאחרונים.

סימן ח'

בענין ישיבה ולבסוף הוקפה

העיר (אי) מאנהעטען דינה כישיבה ולבסוף הוקפה, בענין מחיצות דלגוואי עבידי לבראי לא עבידי.

בענין העיר (האי) מאנהעטען אם דינה כישיבה ואחד כך הוקפה, או דינה כהוקפה ואחד כך ישיבה, הנה הרבה אנשים אמרו שהעיר הנ"ל מתחילה לא היתה מוקפת במים מכל סביבה, דק במקום אחד היתה סתימה איזה מאות אמה, ואחר שנתיישבה חפרו שם חריץ עמוק ורחב כדי שיוכלו לעבור שם אניות, ועי"ז נעשתה העיר כישיבה ואח"כ הוקפה, ואפילו את"ל שהיתה כך מבריא העולם, המ"א סי' שס"ג ס"ק ל"ט כתב, ואם כל העיר מוקפת תל ואח"כ בנו בה בתים אסורה, כמ"ש סי' שנ"ח ס"ב וע"ש ס"ח עכ"ד.

וז"ל הפרמ"ג סי' שס"ג מש"ז סק"כ, ודע דנהר או תל המקיף סביב לעיר, הוה כרפף יותר מבית סאתים שלא הוקפה לדירה ע' מ"א אות ל"ח וכו', אלא דיש לומר שיש גשרים רחבים יותר מעשר אמות בטל המחיצה סביב העיר, ואח"כ כשעשו צוה"פ במקום הגשר כבסי' שנ"ח ס"ב הוה מוקף לדירה, ולפי זה במקום שאין הגשר רחב יותר מעשר אמות בלא"ה אסור לטלטל בעיר, ואי"ה במ"א יבואר עוד.

וכן משמע מדברי הט"ז סי' שס"ג ס"ק כ' שכתב, שאלה בק"ק שטייניץ במדינות מעהריץ, נהגו לטלטל בשבת בלי עירוב, על סמך שהעיר מוקפת נהר

תיקון עירובין במאנהעטען

סביב לה עכ"ל, ואסר להם הט"ז הטלמול מטעם החשש שמא יעלה הנהר שרטון, ובסוף מסיק וז"ל אכן אם יש על הנהר ביבשה מקום מדרון, נחשב אותו מדרון במקום מחיצה, והיינו אם יש במקום ההוא גבוה עשרה טפחים במשך ד' אמות, כעין ההוא שנזכר בסי' שס"ג סל"ז לענין מבוי ששוה מתוכו עכ"ד.

ומה הועילו במקום המדרון שסביב לעיר אצל הנהר, סוף סוף אסור לטלטל באותה העיר, לפי שהוקפה ולבסוף נתיישרה, אלא מוכרח לומר דמיירי בכה"ג, שעשו גשר על הנהר רחב יותר מעשר אמות, ועשו אח"כ צוה"פ על הגשר, ונעשתה עי"ז כישבה ואח"כ הוקפה ודינה כהוקפה לדירה, וכן נראה מתשובות נובי"ת ות' ח"צ ומכל התשובות ופשוט הוא.

ועוד יש להתיר בנדון דידן, שכתב המחבר סי' שני"ח ס"ח, אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצה אפילו על שפתו מועיל, שהרי דר באויר מחיצות שעשה עתה עכ"ל, וכאן נבנו מחיצות על שפת הנהר בגובה יותר מעשרה טפחים, באורך כמה מאות אמה, ומיקרי עי"ז ישבה ואחר כך הוקפה אליבא דכ"ע.

נסתפקתי בעיר דהורא לה נהרא כמו בנדון דידן, דהוה כמקום יותר מבית סאתים שלא הוקפה לדירה, דהוה כהוקפה ולבסוף ישבה שאסור לטלטל בתוכה יותר מד' אמות, ועשו גשר על הנהר יותר מעשר אמות רחב, שהוא כפירצה הרחב יותר מעשר אמות, ואח"כ עשו על הגשר צוה"פ לשם דבר אחד, וזה הוא צוה"פ העומד מאליו, הנה בשאר מקומות אין להסתפק דמותר, משום דצוה"פ הרי הוא כמחיצה גמורה, כמבואר בסי' ה', אבל בעיר דהורא לה נהרא דצריך להוציאה מדין הוקפה ולבסוף ישבה, ולעשותה כישבה ולבסוף הוקפה, כמו גבי פריץ אמה וגדר אמה שם (כ"ד), יש להסתפק אם יש כח בצוה"פ העומד מאליו לעשות העיר כישבה ולבסוף הוקפה.

וממה שכתבתי לעיל סי' ה' ולקמן סי' י' בשם הגדוע ביהודא הצ"צ והפרמ"ג, דצוה"פ על הגשר מהני לפירצה ואפילו לעשותה כישבה ואח"כ הוקפה, אין ראי' לנדון דידן, דשם לא הוה צוה"פ העומד מאליו, אלא מיירי דעשו צוה"פ להתיר העיר שלא תהי' פרוצה למקום אחד, וממילא מותרת גם לענין ישבה ואח"כ הוקפה, אבל בצוה"פ העומד מאליו יש להסתפק מה יהי' דינו.

ונראה לפשוט ממה דאיתא שם (ט"ז), לחי העומד מאליו אם סמכו עליו מע"ש מותר, פירש"י מה נקרא לחי העומד מאליו, שהועמד שלא לשם לחי אלא לשם דבר אחר, הרי דיש בסמיכה הזאת כח להוציא לחי העומד מאליו ולהכשירו כלחי שהועמד לשם לחי כן יש כח לצוה"פ העומד מאליו אם סמכו עליו לשם פתח לעשות העיר כישבה ולבסוף הוקפה.

ויש לדקדק אם עשו בתחילה צוה"פ אצל שפת הנהר, ואח"כ עשו גשר על הנהר תחת אותו צוה"פ, והוא רחב יותר מעשר אמות' אם נאמר צוה"פ אצל שפת הנהר בלא גשר לא חשוב לכלום, משום דהוה כמו מחיצה על גבי מחיצה, ואם עשו אח"כ הגשר תחת הצוה"פ, הנה הפירצה והמחיצה באים כאחת ודינה ככראשונה, או נאמר דאם לא הי' הצוה"פ, הי' הגשר כמו פירצה מעלי' שהוא יותר מעשר, ורק הצוה"פ סתמה, והוה כישבה ואח"כ הוקפה, ולא דמי למחיצה על גבי מחיצה, שמעולם לא נסדרה המחיצה התחתונה, ואם נדמה אותה למחיצה על גבי מחיצה, יותר ראוי לדמות למש"כ המחבר בזה הסי' ס"ח, בנו מחיצות על הראשונות להקיפו על ידם לדירה אינו מועיל, ואם נבלעו מחיצות התחתונות ונשארו העליונות מאליהם נותר על ידם עכ"ל, ובנדון דידן הוי כנבלעו התחתונות ונשארו העליונות, דהיינו צוה"פ ומותר.

נסתפקתי אם בנו עכו"ם העיר תחילה ואח"כ הקיפו אותה חומה, ולבסוף נתיישבו בתוכה בני ישראל, מה יהי' דינה, הנה מדאורייתא הרי היא דה"י גמורה לכל דבר, ואפילו לחייב עלי' חטאת להזדק לתוכה מדה"ר, אבל אפשר שמדרבנן הוא דאסורה לטלטל בתוכה יותר מד' אמות, משום דהוה כחצר יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, והוא אם נאמר כאן כמו שאמרו בפ' הדר, דמדאורייתא דירת עכו"ם אינה אוסרת לפי דהוה כדיר של בהמה, אבל רבנן הוא דגזרו לאסור כדי שלא ילמד ממעשיו, אף בנדון דידן נאמר ג"כ דדירת עכו"ם אינה דירה, ואם כן הוה העיר כהוקפה ואח"כ נתיישבה ואסורה בטלטול, כי איסור זה הוא מדרבנן, ודירת עכו"ם ג"כ הוא מדרבנן והם אמרו והם אמרו.

לכאורה נראה דבאם מדאורייתא דירת עכו"ם הוה כדיר של בהמה ואינה אוסרת, אבל רבנן הוא דגזרו שתהי' כדירה ממש, משום דהוה לחומרא, אבל כאן בעיר של עכו"ם אם נאמר דגזרו רבנן שדירתם הוה דירה, נפיק מני' קולא בזה לא גזרו.

השלטי הגבורים ר"פ הדר כתב, מכאן ראי' לישראל שדר בעיר (שכולה עכו"ם) שיכול לטלטל בכולה, אם הוא דר יחידי שם, ואפילו יהיו הרבה יהודים דרים בבית אחד, יכולים לטלטל בכולה וכו' עכ"ד, וכן הוא בתוס' ובמרדכי והרא"ש והג"מ, משמע מדבריהם דהוה דינה כישבה ובסוף הוקפה, ומשום הכי מותרת בטלטול, ולפי זה נמצא שדברי הפוסקים האלו סותרים את דברי רז"ל, שאמרו בפ' הדר שמן התורה דירת עכו"ם אינה דירה כלל, אלא הם גזרו שתהי' כדירה לענין שכירות הרשות דהיינו לחומרא, אבל לא לעשות דירתם דירה לקולא, שתהא דינה כישבה ולבסוף הוקפה.

תיקון עירובין במאנהעטען

והרא"ש פרק מי שהוציאווהו כתב וז"ל, וכתב רבינו מאיר ז"ל דסתם עיירות מוקפות לדירה הם, ואין דרך להקיף מחיצת עד שיבנו הבתים תחילה עכ"ל, וכן פסק המרדכי בפרק זה, ואחריהם הטור והמחבר סי' ת"א, ודבריהם ז"ל הם כספר החתום ולא נודע לנו אם ישיבת העכו"ם לברם בלא ישראל, הרי היא כישבה ואח"כ הוקפה, ומותר לטלטל בכלה, או היא כהוקפה ואח"כ ישבה ואסורה בטלטול.

והר"ן בפ"ק דמגילה כתב, דאותן החומות שנבנו קודם שנבנסו ישראל לארץ, אינם בגדר מוקפים חומה מימות יהושע בן נון, נראה שדעתו הוא דשיבת עכו"ם לאו כלום הוא, וא"כ הוה דינה כלא הוקפה לדירה, או אפשר שדעת הר"ן הוא, דזה הוא רק משום חשיבות יהושע בן נון, ואינו ענין לנרון דידן.

וברש"י עירובין (מ"ב.) ד"ה והקיפהו כתב וז"ל, והקיפיה נכרים מחיצות בשבת, ולדירה כגון שהקיפה לדור בתוכה, דאי לא הכי ביותר מבית סאתים לא משתריא לטלטולי בה אלא ד' אמות עכ"ל, משמע דהיקף מחיצות לדירה דעכו"ם לצורך עצמן, הוי היקף לדירה אף לישראל, או אפשר לחלק בין הקיפיה עכו"ם לדירה בעת שדר שם ישראל ג"כ, לבין הקיפיה בעת שלא הי' דר שם ישראל אלא שבא אח"כ.

ונראה לע"ד לפשוט מברייתא דעירובין (ג"ה:) ת"ר אלו שמערבין עמה נפש שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות, והגשר והקבר שיש בהן בית דירה, ובית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן, ובית עכו"ם שיש בה דירה "לכומרים", וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, הרי דבית דירה לכומרים הוה דירה לעיבור העיר ליתן לה שבעים אמה ושיירים, הכי נמי לענין ישבה ואח"כ הוקפה חשובה דירת עכו"ם דירה.

ואפשר דהטעם הוא שכל דירה שחייבת במזוזה הוי דירה, לענין ישבה ואח"כ הוקפה, ולענין עיבור העיר ולשכירות הרשות, אבל העכו"ם עצמו הדר בה אינו אוסר שבהמה המה להם, והוי כדירה בלא דיוורין, זו היא דבר תורה, אבל חכמים גזרו בשכירות הרשות שהעכו"ם עצמו יאסור כדי שלא ילמדו ממעשיהם.

המחבר סי' תרפ"ה כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון זכו והוא שהוקף ואח"כ ישב וכו', הגה אבל מסתמא הוקפה ולכסוף ישבה, והוקשה הט"ו והמ"א וז"ל, לכאורה קשה ממש"כ בס"י שכ"א וסי' שכ"ה וסי' ת"א, וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונים בתים תחילה ואח"כ מקיפין אותה ע"ש מה שתירצו.

ונראה לתרץ דלענין מוקף לדירה אפילו הוקפה ואח"כ ישבה הוה ג"כ כישבה ולבסוף הוקפה, לפי שא"א שלא נפרצה החומה ברבות הימים ביותר מי' ותקנו אותה, או אפילו נשברו דלתותי' הרחבים יותר מי', דאפילו צוה"פ מהני לעשות אותה כישבה ובסוף הוקפה כדאיתא עירובין (כ"ד:).

עוד נראה לתרץ דאפילו אם אמדינן מסתמא הוקפה ולבסוף ישבה לענין מקרא מגילה, מ"מ לענין מוקף לדירה מיקדי ג"כ כישבה ולבסוף הוקפה, לפי שאם מקיפין מקום בחומה על דעת לבנות שם בתים, הוי שפיר מוקף לדירה כן משמע מכל הפוסקים.

אם בנו בתים סביב העיר והבתים הם חומתה, צ"ל אם אמדינן בכה"ג הנך מחיצות (מהבתים) לגוואי עבידן לבראי לא עבידן, פשוט הוא דרק לענין קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אמדינן כן עירובין (כ"ה:), אבל לענין מחיצות כדי שתהי' העיר מוקפת חומה שפיר הוה העיר דה"י גמורה. כן כתב רש"י שם ד"ה לבראי עבידן, ונהי דפירצה ליכא היקף לדירה מיהא ליתא בפרדס, דהוי יותר מבית סאתים, וכן משמע מתוס' שם, וכן כתב השלטי הגבורים פרק עושין פסין בשם די"א, והבי"ח בהגהותיו על הרא"ש שם כתב דהוה כמחיצה דנעשית מאלי' ולא מהני לענין שלא היקף לדירה, אבל לענין שאר דברים הרי הם מחיצות מעליות, כן הוא דעת כל הפוסקים כמו שביארתי בס"י ה' אות ב'.

סוכה (י"ט), תנא פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה, מאי פסל היוצא מן הסוכה אמר עולא קנים היוצאים לאחורי סוכה וכו', אי הכי מאי למימרא מהו דתימא הואיל ולגוואי עבידי ולבראי לא עבידי אימא לא קמ"ל, ואם בסוכה אמדינן כן, דחמירי מחיצות סוכה ממחיצות שבת כדהוכחתי בס"י ה' אות ב' מבש"כ לענין שבת, וז"ל רש"י שם, פי תקרה זה לשם אכסדרה נעשה להיות לו מחיצה לחלל זה, אבל לא להיות מחיצה לאויר שחוצה להו, ואילו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכינן עליה.

סימן ט'

עד כמה יהיו המחיצות מרוחקות זו מזו ויהי' המקום שביניהם רה"י

אין שיעור לגודל המקום המוקף מחיצות יהי' כמה שיהי'.

בענין דבר שיעור ורוחק המחיצות, עד כמה יהיו המחיצות מרוחקות זו מזו, ואעפ"כ יהא נחשב המקום שביניהם רשות היחיד, הנה המקור לזה

תיקון עירובין כמאנהעטען

איתא במשנה דעירובין (י"ח) וז"ל, אבל אם הי' דיר או סהר או מקצה או חצר, אפילו בית חמשת כורין אפילו בית עשרה כורין מותר, ושם (כ"ב) א"ר יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עלי' משום רשות הרבים, יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא, א"ל אבוי לרב דימי מ"ט, אילימא משום דמקיף לה סולמא דצוד מהך גיסא, ומחנתא דגדר מהך גיסא, בכל גמי מקיף לה פרת מהך גיסא ודיגלח מהאי גיסא, דכולא עלמא גמי מקיף לה אוקינינוס, וכתבו התוס' בד"ה דילמא וז"ל, קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אפילו כור אפילו כורים הזורק לתוכו חייב, וה"ה לאלף כור, דמה שיעור יהי' עכ"ל, הרי דלא נתנו התוס' שיעור מוגבל לדיחוק המחיצות, אלא צריך שיהי' המקום מוקף לדירה, ואז מותר לטלטל בכלו אפילו מדרבנן.

הרמב"ם פי"ד מה"ש ה"א, וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחיצות גובתן עשרה טפחים, וביניהם ארבעה טפחים או יותר על כן, אפילו יש בו כמה מילין" אם הוקף לדירה, כגון מדינה המוקפת חומה עכ"ל, לא נתן הרמב"ם כאן שיעור לדיחוק המחיצות להיות המקום רשות היחיד, אלא הכל תלוי רק במחיצות.

ובפיה"מ על מס' עירובין פ"ב מ"ה הפרינו על מדותיו וכתב, וממה שאתה חייב לדעת, כי כל מקום שעשו לו גדר, הכוונה היתה לדור בו שקורין אותו קרפף שהוקף לדירה, אפילו יש במדתו "אלף מיל" מותר לטלטל בכלו.

חדושי הרמב"ן על מס' עירובין (ג"ט) וז"ל, כל שאין המחיצה נראית לעומדין באמצע, ואין ניכרת להם, אי גמי שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בה תורת מחיצה עכ"ל, הרמב"ן כתב טעם ראשון ואח"כ כתב אי גמי וכו', וכלל זה בדיניו דאם מביאין טעם אחר בלשון אי גמי חזר מדבריו משום דהטעם או התירוץ ראשון הוא בדוחק, וכן הוא בכללים על רש"י מובא בסוף ברכות וז"ל, כשאומר רש"י אי גמי כדרך איבעית אימא, והוא כשיש חולשא ודוחק בתירוץ התוא, חוזר לתרץ בענין אחר, ועיין הדוחק שיש בתירוץ הראשון עכ"ד, וכאן הוא הדוחק דאמרו ארץ ישראל אין חייבין עלי' משום דה"ר וכו', ותירצו דילמא מעלות ומורדות קאמר, שהם מעכבין וממעטין על הרבים, ולא תרצו שאין המחיצות נראות לעומד באמצע, משמע דהטעם השני הוא הנכון, ומה שהביא הטעם הראשון הוא משום דלא חזר בו מכל וכל, דגם צריך לידע דיש מחיצות שסומכין עליהן לשבת כמו שאכתוב לקמן.

הריטב"א בעירובין (כ"ב) כתב וז"ל, דהא מקיף לי' פרת מחד גיסא ודגלת מחד גיסא, פי' כמין גם, וכולא עלמא גמי לא לחייב דהא מקיף לי'

תיקון עירובין במאנהעטען

סג

אוקיינוס, פי' דכל שהוא עמוק עשרה טפחים חשובה מחיצה, כדאיתא בפרק קמא דשבת ובכל דוכתא, ולהכי פרכינן דכיון דאמרת דאפילו המחיצות מרוחקות כל כך, דין רשות היחיד להם, אם כן אין רשות הרבים בעולם, אי אפשר, וקשה לי מכל מקום עד אימתי יהיו מרוחקות, שיהיו חשובות מחיצות לשווי' רשות היחיד, דהא קרפף יותר מבית סאתים שהוקף שלא לדירה, רשות היחיד הוא מן התורה, וכמה יהא שיעור אותו יותר מבית סאתים, אומר רבינו ז"ל (הוא הרמב"ן), דהיינו כל שרואה עצמו תוך מחיצות עכ"ד.

נראה לענ"ד דהאי "שיראה עצמו תוך מחיצות" שכתבו הריטב"א והרמב"ן, כוונתם הוא שידע שיש לאותו המקום מחיצות, שסומכין עליהם לענין עירובי חצירות להתיר הטלטול בשבת, ואפשר להביא דאי' לזה מתשובות הח"צ סי' ל"ז, ממה ששאל השואל שם בזה הלשון, ועכשיו קשה בעיני ביותר, איך יתכן שארץ רחבת ידים, ויש עלי' כמה סרטיות ופלטיות בתוכה דדרסי בה רבים, ואולי ששים רבוא בלא עיכוב, תיחשב לרשות היחיד בכח גוד אסיק" לחידי' בלא מחיצות כלל, ואם תאמר כך הוא בטלה תורת רשות הרבים מינה, (השקלא וטריא הוא אודות אנגליא ואיסתכיא), תשובה ואני אומר אם התורה אמרה כך תיבטל ומה בכך וכו', ומסיק שם דאם יש מחיצות העשויות בידי אדם, יוכל להיות אפילו אנגליא ואיסתכיא (סקאטלאנד) עכ"ל, ובמקומות הגדולים כהן, בודאי אי אפשר לאדם אחד לראות את כל המחיצות, אם הוא עומד באמצע המקום שבין המחיצות, אלא בודאי כוונתו של הח"צ הוא, דאם יודע שיש שם מחיצות, וסומך עליהן לענין טלטול בשבת די בכך.

גם מהרמב"ם רפ"א מהלכות עירובין יש ג"כ דאי', דחשב חצר מבוי ומדינה כאחת לענין עירובין, ומדינה גדולה מעיר טובה, כן משמע מהכ"מ פ"ו מהלכות מזוזה ה"ו שכ', אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות ואחד שערי מדינות חייבים במזוזה, ועל המדינות פירש"י ביומא (י"א:), יש מדינה מוקפת הרים ויעדים כמה פרסאות, ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר עכ"ל, ובמס' מכות (ז'), איתא בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ופלך פירש"י הפרכיא.

ושם (י"ב:) איתא, בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך, ופירש"י פלך מדינה, ובהגהות הב"ח כתב פלך עיר, אבל מהגמ' דלעיל דקאמר בשעריך אתה מושב בתי דינים, בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, משמע דפלך לאו היינו עיר, ובתרגום על מגילת אסתר פי' מדינה פלך, ושם (ח' ז'), ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, פי' התרגום ובכל פלכא ופלכא ובכל קרוא וקרוא, פי' על

תיקון עירובין במאנחעמען

מדינה פלכא ועל עיר קרוא, וגם בכל התורה תרגם התרגום על עיר קרתא או קרוא.

ובתרגום שני על מגילת אסתר, מונה לאחשורוש מעשרה מלכין דמלכי על כל העולם, וא"א לכל העולם להימצא בה רק קכ"ז עיירות, ולענ"ד נראה דעיר הבירא עם עיירות וכפרים אשר סביבותי, הכל ביחד נקראת מדינה, פלך, או אפרכיא, ומילת אפרכיא נמצא בתרגום ריש מגילת אסתר, ובריש מגילת איכה על שרתי במדינות, כתב התרגום שליטיא באפרכיא, ושם הוא בא' ולא בה', ומילת פלך הוא בסוף משלי, וכפי' תמכו פלך, ופלך הוא העץ אשר האשה טובבת עליו את חוט הטוי, וגם בעבור שהיא טובבת אותו נקרא פלך, וכן עיר גדולה וכל מה שסביבה נקרא מדינה או פלך, (דברים ג' ד' י"ג) כל חבל הארצות, תרגום אונקלוס בית פלך טרכונא, ויונתן תרגום, כל תחום פלך טרגונא, משמע כדברי.

ע' בתשובות בית אפרים סס"י כ"ז שמביא בשם לקוטי הרמב"ן, כל שאין המחיצה מעכבת וממעתת על הרבים כלום, אין לה תורת מחיצה, ובסגנון זה כתב במשנה ברורה סי' שמ"ו, ובסי' שס"ג בשער הציון אות (צ"ד) מביא כמה דיעות, ומסיק דאפילו רחב הרבה מאוד, עד שאין המחיצות נראות לעומד באמצע, הוי רשות היחיד מן התורה, כיון שעכ"פ מעכבת הרבים מלעבור מחמת מחיצות המוקפות.

ספר ארחות חיים בהגהות מהרש"ם סי' שמ"ה כתב, ובאשכול הלכות עירובין סי' ס"ה ביאר, דדוקא במחיצות העשויות בידי שמים בעינן שיראה עצמו תוך המחיצות, אבל לא במחיצות העשויות בידי אדם.

מהרש"ם בספר עירוב והוצאה כתב, וגם במש"כ הרמב"ן והאשכול דבמחיצות העשויות בידי שמים, אם אינם נראות להעומדים בתוכם ורבים בוקעין לא מהני, י"ל דהיינו לענין ים אוקיינוס, שא"א להגיע אליו ביום השבת, אבל היכי שבכל צד נראה להדרים סמוך לשם, וגם יכולים להגיע שם ביום ש"ק ולראות המחיצות, גם הם מודים דמהני וה"נ בנדון דידן, וגם כתבתי בהגהותי על או"ח שנדפסו זה איזה שנים בארץ הגר, לצדד דבעיר מלאה חומות וגם הפירצה אינה נראית מפולשת, עד שבאים לסוף העיר, ושם רואין את המחיצה שבידי שמים, י"ל דגם הרמב"ן מודה, ובגוף דברי הרמב"ן נראה מדבריו, דגם במחיצה בידי אדם בעינן שיהא נראה לעומד במחיצה, והובא בריטב"א וע' בשו"ת בית אפרים סס"י כ"ז, אבל באשכול הלכות עירובין רס"י ס"ה נראה, דדוקא במחיצה העשויה בידי שמים ס"ל לחלק כן.

סימן י'

חוות דעת הגדולים שליט"א

חוות דעת הגדולים הה"צ מסאטמאר, הה"צ מליובאוויץ, הה"ג ר"מ פיינשטיין שליט"א ועוד רבנים וגאונים, ירושלים עה"ק אם יש לה דין רה"י או כרמלית.

בענין חומרת המ"א בסי' שס"ה ס"ק ד' שכתב, דעיר המוקפת חומה ונפרצה בה פירצה בד' טפחים ובקעי בה רבים, לדידן דקיי"ל דיש לה דין חצר, צ"ע אם מותר ויש להחמיר עכ"ל, נראה לע"ד, דהאי ובקעי בה רבים שכתב המ"א, כוונתו ששים רבוא דוקא, כמו שכתב המ"א גופא סס"י שס"ג, בנדון תל המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות וז"ל, אבל אם רבים בוקעין על אותו התל בטלה המחיצה, משום דעשוי בידי שמים, ואפשר אין רבים פחות מששים רבוא עכ"ד, הכא נמי ס"ד בעינן, וכן הוא בתשובות בית אפרים סי' כ"ו וז"ל, אבל לענין שיהא קרוי רה"ד שיתחייב עלי' משום הוצאה דילפינן ממשכן, דכה"ג שמוציא מרה"י לרה"ד חייב, בעינן דוקא דבקעי בה רבים דהיינו ששים רבוא כדגלי מדבר, והיינו דאמרו בכל דוכתא דבקעי רבים ואתו רבים ומבטלי מחיצה עכ"ד.

הנה ראיתי יש חולקים על המ"א בזה באמרו שזה הוא קולא יתירא, אבל כמדומה שלא כווננו לאמיתו של דבר, כפי הבנת ספר פרשת העיבוד מבעה"מ ת' מים רבים שכתב בזה"ל, ומעתה כיון שבעלי התוס' המה הממציאים זה החידוש, וגילו אונן לאשמעינן דהמחיצות שאינן עשוין בידי אדם, אתו רבים ומבטלו מחיצתא, נראין הדברים שאין לנו אלא חדושם, ולפסוק הדין כוותייהו, דוקא היכא דששים רבוא בני אדם עובדים עליהם, כי הם אמרו והם אמרו, ולא לרכוב אתרי רכשי ולתפוס החבל בשתי דאשינן, ולמנקט חומרא דהאי וחומרא דהאי עכ"ל, כי באמת חידוש הוא, דברפ"ק דביצה אמרינן דהכנה ביד"ש הוה הכנה מעליתא ע"ש ברש"י ותוס', והרמב"ם פט"ז מה"ש ה' ט"ז כתב, כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי', וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה, וכתב הה"מ, אעפ"י שהמחיצות העשויות מאליהן כהל וסלע מועילות (דהיינו עשויות ביד"ש) אלו העשויות בידי אדם ללא תועלת סופן ליבטל ואינן כלום עכ"ל, והם גרועים ממחיצות העשויות ביד"ש, והיה בנדון דידן אם דוצים אנחנו לנקוט חומרת המ"א, בענין מחיצה שאינה עשויה בידי אדם, שלא הזכירה שום פוסק זולתו, נחזיק ג"כ בכללו, דסתם רבים הם ששים רבוא.

תיקון עירובין במאנהעטען

ויש לדקדק בזה ד"ל התו' עירובין (כ"ב:) ד"ה דילמא, ותימא דלרבנן כל ארץ ישראל תעשה רה"י ע"י סולמא דצור ומחנתא דגדר, ובבל נמי דמקיף לה דיגלת, ולא אתו רבים ומבטלו מחיצתן וכו', וי"ל דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבה כולי האי, ואפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלו מחיצה עכ"ל. ושם (ט"ו.) בתוס' ד"ה תל ונקע כתבו, ולא תקשה מכאן למ"ד (בפרק הישן) מחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא שמה מחיצה, דלא אתיא למעוטי אלא דבר שאינו ראוי להעשות בידי אדם כגון בעלי חיים עכ"ל.

נמצא שדברי התוס' אלו סותרין דבריהם דלעיל, משום דלעיל לא מחלקי בין ראוי להעשות ביד"א לראוי להעשות ביד"א, ואם כוונת התוס' דתל ונקע הו' מחיצה, אבל לא הו' מחיצה כולי האי, הי' להם לפדש זה בתל ונקע, ומכש"כ במדינה כולה, והמ"א שדעתו להחמיר בזה, הי' לו לתרץ דברי התוס' וצ"ע.

הרמב"ם פי"ז מה"ש הכ"ח ז"ל, הי' במקום אחד מן הזויות או בכל זויות מארבעתן, אבן גדולה או אילן או תל המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות, רואין כל שאילו יחלק ויש בו אמה לכאן ואמה לכאן בגובה עשרה טפחים, נדון משום זויות שיש בה ב' פסין (של ביראות) עכ"ל, ותל הוא ביד"ש, כן כתב רש"י עירובין (ט"ו.) ז"ל, תל ונקע מבריאת העולם הם, ואעפ"כ אין הרבים העוברין בין הפסין מבטלין אותם.

שכן כתב הרמב"ם שם הל"ג ז"ל, ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות, והדי הן כחצירות שהרבים בוקעין בהן וכו', ואם תאמר שכאן אין דודסין הרבים על התל, הא כתב הרמב"ם שם פי"ד הי"ו, תל המתלקט גובה י' טפחים מתוך אורך ד' אמות, הרי הוא רה"י, ולא מחלק בין רבים בוקעין עליו או לאו, וגם דברי הרמב"ם אינם עולים לדעת המ"א.

בעיקר הדין דששים רבוא, כתב המחבר סי' שמ"ה ס"ז ז"ל, איזה רה"י רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה, ואינם מקורים, ואין להם חומה, ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברין בו בכל יום אינו רה"י.

רבים רצו לומר בזה דהוי כסתם ואח"כ יש אומרים, ועיי' רצו להוכח דס"ל להמחבר כדיעה ראשונה, אבל הפרמ"ג בזה הסימן מש"ז ס"ק ו' כתב, דכאן אין חל זה הכלל, משום דלא הזכיר המחבר בתחילה מס"ר כלום, ז"ל הפרמ"ג וע' מ"א ז' פסק ג"כ לקולא, ואע"ג דהלכה כדיעה ראשונה בסתם, היינו "במפורש" משא"כ כאן שאינו מפורש להיפך עכ"ל, והצדק אתו כי שינה

כאן המחבר, במה דלא הזכיר בדיעה ראשונה מששים רבוא כלל, ואין כאן שתי דיעות אלא דיעה אחת והוא הלכה, וכן פסק המחבר גופא בסי' ש"ג ס' ח"י.

ובכללים בדרכי הפוסקים מבעל כנסת הגדולה אות (ז) כתב, דרך הטור להביא באחרונה הדעת שהוא מסכים בו בנימין זאב סי' ק"ע, וכן דרך הרב מהר"י קארו ז"ל משתמש בכלל זה בשפר בית יוסף.

אחר הדברים האלה שעברתי ושניתי בכל עיר (אי) מאנהעטען ניו-יארק לארכה ולרחבה מבית ולחוץ, וראיתי את המחיצות ואת הגשרים והכל הוא על צד היותר נכון, ויש באפשרות לתקן עירובי הצירות, תכנתי קונטרס תקוני עירובין בקיצור נמרץ, שבאמת הת"ע במאנהעטען אין בו שום סרקה, ואינו נחוץ למיעוד ומשמוש, לפי ראות עיני העני' להלכה, ואח"כ שלחתי אותו הקונטרס לאיזה מהרבנים וצדיקים שליט"א. האדמו"ר מוה"ר יואל שליט"א טייטעלבוים מסאטמאר, קרא אותי להיכלו ודיבר אותי באריכות וקצרות, ואמרתי לו שמחוייבים אנחנו פה בגליותנו בארצות הברית, אשר הוא רוב מנין ורוב בנין מעם ישראל החרדים לדבר ה', להחזיק במצות תקוני ע"ה, אשר החזיקו אותה אבותינו עד זמן החרבן הגדול והמר הזה ר"ל, היכן הם התקוני עירובין דכל עירות אייראפא, אשר לדאבון נפשינו חרבו ואין שם איש, ואם לא נחזק כאן בארצות הברית, המצות והמנהגים שאחזו ונהגו אבותינו במס"ג גדול, אז חלילה ישתכחו מעט מעט מן הלב, והבאים אחרינו לא ידעו מזה כלום.

והאדמו"ר מוה"ר מנחם מענדל שליט"א מליובאוויץ, כתב במכתבו הראשון בזה הלשון, ומ"ש בענין דמצוה לתקן עירובין, יעויין נוסף על מה שהזכיר במכתבו, שיטה מקובצת לביצה (ט"ז) שו"ת הרא"ש כלל כ"א תשב"ץ ח"ב סי' ל"ז ת' ח"ס ח' או"ח סי' צ"ט שו"ת בית אב תנינא סי' א' עכ"ל, והוא תשובה על ששאלתי ממנו לדעת דעתו הישרה והנכונה בזה הענין.

והה"ג מוה"ר יונתן שליט"א שטייף כתב לי יישר כח, ודיבר אותי ג"כ פא"פ בענין הגדול הזה, להציל לע"ע רבבות מישראל במאנהעטען ממכשול טלטול והוצאה בש"ק באיסור ח"ו.

והה"ג מוה"ר יעקב הכהן ז"ל מעסקין כתב לי, ומה דהביא ראי' מגמ' ורמב"ם או מאיראפא, הדמיון אינו עולה יפה, דעמי הארצות גדלה באמעריקא ד' ירחם, לכן דעתי בזה שב ואל תעשה עדיף עכ"ל, ואני אומר שרובם ככולם אינם מומר להכעיס, ואם ספי לי' התירא לא אכיל איסורא, על כן במקום

תיקון עירובין במאנהעמעטן

שאפשר לתקן ולהציל רבבות מעם ישראל מחילול שבת באיסור טלטול והוצאה אין אומרים בזה שב ואל תעשה עדיף.

והרב מו"ה שלמה זלמן ברוין שליט"א בעה"מ ספר שערים מצוינים בהלכה כתב וז"ל, שמחתי בו על פעילתו הנשגבה, וכבר אמרו חז"ל עירובין (כ"א) בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצאה בת קול וכו', וחפץ ה' בירכם יצלח ותזכו ליכות את הרבים, לבל יכשלו בחילול שבת זכותה יעמוד לנו כמ"ש חז"ל, אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין.

והה"ג מו"ה פ. מ. שליט"א טייץ מניו דזשורדיזי כתב, פוק חזי מאי עמא דבר, ודבריו צריכין נגר ובן נגר דלפרקוני.

והה"ג מו"ה יצחק לעווין ממינאפאליס כתב לי בענין חומרת הבכור שוד בצוה"פ הרחוק מן הכותל שלשה טפחים, ותשובתי ע"ז תמצא סי' ה' אות ה'.

ולפי דברי הח"ס סי' פ"ט, הדבר מוטל על יראי ה' של כל מקום ומקום, ועתידין ליתן דו"ח על כל זה.

ואחרון אחרון הה"ג מו"ר משה שליט"א פיינשטיין, אמר לי שיש ת"י קונטרס ת"ע מהה"ג מו"ה מנחם סג"ל ז"ל פאלאק, והבהל"ח מה"ה ר' צבי שליט"א אייזענשטאט, והוא כתב ג"כ קונטרס בזה הענין, וכתב שם טעמים להחמיר ונתנו לי לעיין בו ולחיות דעתי העני' בזה, וזוהו תוכן דבריו ואלו הם ההערות שעשיתי לענ"ד, ותמכתי יתדותי על דברי הספר תוספת שבת סי' שמו"ס"ק ד' שכתב בזה הלשון, והנה אף שאין לי פתחון פה להשיב על דברי רבינו הגדול, עם כל זה הרשות נתונה מקדמונינו ז"ל, שקטן יכול לחלוק על הגדול ובלבד שיתן טעם לדבריו עכ"ד.

והתפארת ישראל פ"ד דאבות מ"ח כתב, ואל תאמר קבלו רעתי שהן רשאים ולא אתה, דאחרי רבים להטות כתיב, מיהו כשמכרר שטועין בדבריהם, רשאי לומר קבלו דעת תורה ע"כ.

בדף (ו') מקונטרס שלו פלפל הרבה בענין הגשרים והוא דרוש וקבל שכר, או משום יגדיל תורה ויאדיר נדה (נ"א), אבל לדינא אין נ"מ, לפי שהמחבר סי' שמ"ה סט"ז וסי' שנ"ג ושנ"ה וסי' שע"ד ס"ד כתב, דאם יש חלון בגג הבית הוי הגג נמי רה"י, אפילו אין המחיצות נלכרות לעומד על הגג, ע' תוס' עירובין (פ"ז) ד"ה גוזזטרא, שם (פ"ט) ד"ה במחיצות, דמה טעם הוי כל הגג רה"י, משום דע"י החלון נעשה כל הגג כחורי רה"י, וגם זה הטעם

כתב הרא"ש שם (צ"ב), וכן משמע מהתוספתא דעירובין פרק ז' ה"ט שאמרו, אחד חלון שבין ב' חצירות ואחד חלון שבין ב' דיורין וגשרים, מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודא וחכמים אוסרין עכ"ד, ראין הפלוגתא אלא בתחתיהן אבל בחלון ועל גבן, כ"ע מורים דהחלון הוי כחורי החצירות, והגשרים הוו כחורי המקומות שהם עומדים ביניהם, וכן משמע מהתוספתא שבת סי' שס"ג והת' גוביית סי' מ"ה והפרמ"ג בזה הסימן במש"ז ס"ק כ' והת' צ"צ סי' ל"ט, שכתבו דצוה"פ מהני לחלק הנשר, וכל חלק וחלק נגרד אחר מקומו, ודינו כיוצא בו והיינו דין דגג.

הרמב"ם בפיה"מ פי"א רשבת וז"ל, גוזזטראות, כצוצרות הוא בנין מעצים יוצא מן הכותל ולחוץ בעליות על דה"ר, ועושין אותו כדי להרחיב העלי' והיו אותן הגוזזטראות רה"י גמורה.

וז"ל, המרדכי פרק כיצד מערבין הלכה תק"ה, צוה"פ מהני לחלק חצר לשתיים, לערב כל או"א לעצמו או לערב שתיים, ע' אבן העוור סי' שס"ג אות (ל"א) וסי' שס"ד שהאריך בזה, ואחר זמן מה מצאתי בספר פרשת העיבור מת' מים רבים כדברי אות באות ושמחתי.

בדף (ט') ד"ה אך הנה, מביא הרשב"א בעבוה"ק רלא מהני ת"ע ברה"ר, ראשית העליתי בזה הקונטרס סי' י"ח שדברי עבוה"ק אלו, לאו דסמכא הוא שט"ס נפל שם, והשנית מי לחשך לומר דעיר (אי) מאנהעטען דינה כרה"ר, לפי דעת הגמ' והמפורשים דינה כהל המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות, לפי שאין המים מבטלין מחיצות התל, ומבריא את העולם ועד הנה לא הי' לה דין דרה"ר ע' שבת (ק'), והוי רה"י מן התורה וכרמלית דרבנן, לפי שהוא כחצר יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה עירובין (סז), וגם דינה כישבה ולבסוף הוקפה כמבואר בסי' ח'.

דף (י"ט) עשה ב' לשונות בדברי רש"י עירובין (ק"א), ללשון ראשון ירושלים דינה כחצר של רבים ומהני בה עירוב, וללשון שני דינה ככרמלית ולא מהני לה עירוב, וקשה עלי הדבר דאם הי' כמו שרצה הרב ללמד בדברי רש"י, למה סתם רש"י זאת ולא כתב מפורש דלא מהני עירוב לירושלים, דאמורא צריך לפרש רבריו ומכש"כ הפוסקים, והרי רש"י גופא כתב כן וז"ל בפ"ק דגיטין (ד'), הוה לי' לרב נחמן דאמורא הוא לאפרושי למלתא, דלא תיפוק חורבה מיני' עכ"ד.

ולפי רברי הרב ראמר ללשון שני של רש"י לא מהני עירוב לירושלים, משמע רלא הוי רה"י מראורייתא וכרמלית דרבנן, א"כ טעו הה"מ הכ"מ והלח"מ

תיקון עירובין במאנהעמען

ע

בפירושו של רש"י, שזה"מ ברפ"א מה' עירובין והלח"מ שם והכ"מ ברפ"ד מה"ש כתבו בפירושו, דלרש"י ירושלים הוי כחצר של רבים שלא עירבו, ומהני בה עירוב, ולא ככרמלית דלא מהני בה עירוב, ואם ראה הרב אותן פוסקים ופליג עליהם הלא הוא לגבן יחיד כנגד רבים, ואם לא ראה ולא עיין בהם, קשה היאך כותבין קונטרס על תיקון עירובין, מבלי לעיין בהם שהם בסיס להלכה, ובפרט שגם מהרמב"ם בפיה"מ משמע כדבריהם.

תוספתא פ"ב דעירובין, מערבין במעשר שני בירושלים אבל לא במדינה עכ"ל, משמע דמהני עירוב לירושלים, ומדסתמו ולא אמרו במבואות או בחצירות ירושלים, משמע דמהני לכל העיר.

ירושלמי עירובין פ"ג ה"ב, תני ב"ש אומרים מערבין במעשר שני בירושלים, א"ר ירמי' הדא אמרית בעירובי חצירות ולא בעירובי תחומין, קרבן העדה הכי גרסינן תני בש"א מערבין במעשר שני בירושלים, וה"פ דכיון דיכול לאכלו שם הרי הוא מזון הראוי לו, הדא דאת אמר שמערבין במעשר שני בירושלים, היינו בעירובי חצירות שנתן העירוב בתוך העיר, אבל בעירובי תחומין כיון שהוא צריך לתת אותו חוץ לירושלים אין הסעודה ראוי' לו בשעת קניית העירוב, דהיינו בין השמשות אין מערבין בו.

הרמב"ם פ"א מה"ע הט"ז ז"ל, ומערבין במעשר שני בירושלים, מפני שהוא ראוי שם לאכילה אבל לא בגבולין עכ"ל, ויש לדקדק מאי טמעא לא תביאו הה"מ והכ"מ מאין הוציא הרמב"ם דין זה, ואם ה"י כוונתו שמערבין רק במבואות או בחצירות ירושלים לא ה"י לו לסתום אלא לפרש כמש"כ לעיל בשם רש"י.

הריטב"א עירובין (ק"א), והא דקאמרינן דירושלים כרמלית הוא, לא דייקנן בלישנא ונקטינן אשגרת לישנא, דרגילין לומר רשות הרבים כרמלית, דודאי כיון שיש לה דלתות הננעלות הרי הוא כחצר גמורה, שאעפ"י שלא עירבו בה מותר לטלטל בכולה כלים ששבתו בה, וכדאיתא בפרק ר' אליעזר, וגם מבואות ירושלים כן הדין, ואין אסור אלא שלא להכניס ולהוציא מן הבתים וחצירות למבואות, כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר שאינה מעורבת.

מאירי עירובין (ו'): ז"ל, והאמר ר"י ירושלים זכו, והם מפרשים זכו, אבל מ"מ יש בה איסור ואין בה תקון חכמים והרי הוא כרמלית, אלא שלדעתנו לא נאמר אלא מפני שצריכה עדיין לעירוב פת כמו שידוע בכל תקוני המבואות,

שאעפ"י שהוכשרו צריכים לעירוב פת, ואף גדולי המתבררים הזכירו מדינה המוקפת חומה שדלתותי' ננעלות בלילה ומבוי סתום המוכשר בלחי כאחד, אלמא שבדין אחד הם.

תשובות הריב"ש סי' ת"ה ז"ל, ואל תשיב מההוא דמבוי שכלה לרחבה, דלא אצרכוה ולא מידי, דרחבה אינה כרמלית אלא דה"י גמורה, שהרי היא מוקפת בארבע מחיצות, ואינה יתירה על בית סאתים ומותר לטלטל בכלה, ואפילו היא של רבים, דהא לית בה דירוקין, ואפילו עירוב אינה חסדה, ואף אם חסרה עירוב כיון שהיו בה דירוקין, עדיין אינה כרמלית ואעפ"י שאסור לטלטל בה, דרה"י גמורה היא במחיצותי', אלא שמפני חסרון השיתוף אסור לטלטל בה ככרמלית, והיא כירושלים שקראוה כרמלית בפרק המוציא תפילין, וכתבו המפורשים ז"ל "דלאו דוקא כרמלית", דכיון שדלתותי' נעלות בלילה "רשות היחיד גמורה היא", אלא לענין טלטול הרי הוא ככרמלית מפני הדיורין לחסרון השיתוף עכ"ל, ומש"כ הריב"ש הרי היא ככרמלית, נראה לענ"ד כוונתו, שאסור להוציא כלים מבית או מחצר שעירבו לרחובות העיר, כמו שאסור להוציא מדה"י לכרמלית, אבל כלים ששבתו ברחובות ירושלים מותר לטלטל יותר מד' אמות, דהיינו שמותר לטלטל בכל העיר, לפי שהוא רה"י גמורה עירובין (פ"ט.ט.), משא"כ בכרמלית דאינו מותר בטלטול, אלא בד' אמות שבת (ו').

מהרי"ל הלכות ע"ח ז"ל, ועוד הבאתי להם ממה שקרא כרמלית לחצר שישראל ועכו"ם דדים בה, באחד מחיבורים או בתים ע"כ, חיבורים היינו הרבה בני אדם דרים ביחד, הנה המהרי"ל קרא ג"כ לחצר שאינה מעורבת כרמלית.

תשובות בית שלמה סי' נ"א מביא בשם תה"ד דעיקר כרש"י דירושלים לאו כרמלית היא, אלא כחצר של רבים שלא עירבו, ולא הי' להם ב' לשונות ברש"י שם.

ולענ"ד נראה ראי' מתוס' שבת (ו'). ד"ה ארבע רשויות וז"ל, קשה לרשב"א לתני חמשה (רשויות), דהא קרפף יתוד מבית סאתים שלא הוקף לדידה, הזורק מרה"ד לתוכו או איפכא חייב, ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות, וי"ל דההיא רה"י גמור הוא, אלא לענין דאין מטלטלין בו אלא בד' אמות עשאוה ככרמלית, והרי כבר שנה רה"י והכרמלית, ולהכי נמי לא תנו חצר שלא עירבו עכ"ל, הרי דקראו התוס' לחצר שלא עירבו כרמלית, לפי שאסור להוציא מן הבית לחצר שלא ערבו.

תיקון עירובין במאנהעטען

אבל אין לומר דגם בחצר שלא עירבו שהוא כרמלית דרבנן, אין מטלטלין בה אלא בד' אמות, כמו בקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, דבפ' אמרינן בשבת (דף ו'. וק"ל) דבחצר שלא עירבו מותר לטלטל בכלה הכלים ששבתו בתוכה, ע' רש"י עירובין (צ"ג) ד"ה ורב, וכן כתב הריטב"א הנ"ל.

הרמב"ם פט"ז מה"ש ה"ב, הי' יתר מבית סאתים (סלע שבים) אעפ"י שהוא רה"י, הואיל ואסור לטלטל בו אלא בד' אמות ככרמלית, הרי זה מותר לטלטל מתוכו לים, שזה דבר שאינו מצוי הוא ולא גזרו בו הג"מ שם, מכאן התייר ר"ת בגינה אחת יתירה מבית סאתים שלא הוקפה לדירה לטלטל מתוכה לחוץ, הואיל ואין רה"ר גמורה עוברת לפני' אלא כרמלית וכו', ועוד רא"י מדתניא בפ"ק דשבת ד' רשויות לשבת ואם הי' אסור לטלטל משאר כרמלית לקרפף יתר מבית סאתים, אשכחן להו חמשה ע"כ לשון מהר"ם עכ"ד, והוא דאי' נכונה למש"כ.

כן הוא דרך מחכמי הש"ס שלא לדייק כל כך בשמא אם הוא בדומה לו בקרוב, וכן הוא בפ"ב דערלה מ"ג, והערלה מעלה את הערלה, וכתב הרע"ב שם וצריך לומר דאחד מהם נטע רבעי שהם שני שמות, דאי אפשר לאיסור של שם אחד שיהי' מבטל קצתו לקצתו, וקרי תנא לנטע רבעי ערלה שמן הערלה הוא בא, ולהכי לא קתני הכלאים, שאין בכלאים שני שמות כמו שיש בערלה עכ"ד, וכן הוא בשבת (ו') אמר עולא כרמלית היא (הבקעה) ואמאי קרי לה רה"י לפי שאינה רה"ר, וכעין זה כתב הריב"ש סי' ת"ה, ולפיכך אין לדייק מזה דקראו לירושלים כרמלית, דכרמלית ורה"י חד דינה אית להו מן התורה.

טוטה (מ"א) מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו, וכל כך למה כדי להראות חזותו לרבים, ופירש"י מכאן ואילך, לאחר שגמר כהן גדול לקרוא פרשה בברכותי', כל אחד ואחד מן הציבור מביא ספר תורה מביתו לעזרה, דקסבר אין עירוב והוצאה ליום הכפורים, אי נמי "ירושלים דלתותי' נעולות כליליה ומערבין את כולה" עכ"ל. הנה רש"י כתב כאן ב' פירושים, אין עירוב והוצאה ליום הכיפורים, "אי נמי" ירושלים דלתותי' נעולות כליליה, ובכללים ברש"י מובא בסוף ברכות כתב, כשאומר רש"י אי נמי כדרך איבעית אימא, והוא כשיש חולשא ודחוק בתירוח ההוא חוזר לתרץ בענין אחר, ועיין הדחוק שיש בתירוח הראשון עכ"ד, וכאן הדחוק הוא בפירוש הראשון, הא תיבנה יות"כ שחל להיות בחול, יות"כ שחל

להיות בשבת מאי איכא למימר, ע"כ חזר בו רש"י מפירושו הראשון וכתב פירוש אחר דאפילו יוה"כ שחל להיות בשבת ג"כ מותר להביא ספר תורה מתוך ביתו.

ובתוס' ב"מ (נ"ג:) ד"ה דנפיל מחיצות כתב ז"ל, פ' רוב מחיצות וכו', דקודם שנפדצו היו "מותדים לטלטל" כדאמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותי נעולות בלילה עכ"ל, הרי דקודם שנפדצו בה פדצות היו מותרים לטלטל בכל העיר. ובוזה נפל בבידא כל השקלא וטריא של הרב ר"מ שליט"א בענין ב' לשונות, ובענין מאי טעמא לא עידבו.

דף כ' הקשה הרב בקונטרסו מאי טעמא לא עידבו בירושלים, ראשית מי אמר לו שלא עידבו, ומי לא מהימן לנו דרש"י ז"ל הנ"ל וגם התוס' הנ"ל שעידבו, והשנית ואם אין אנו יודעין הטעם שלא עידבו בירושלים, אין אנו דשאינן לבדות גזירות אשר לא כרת, ואין להם שורש וסמך בשום מקום ושהם נגד השכל והמנהג, ואם אנו דואים שתקנו עירובין בשנים קדמוניות, במערהין בהאלאנד בצרפת ועוד, אשר רוב הקהל לא היו טובים מאלה היום בארצות הברית, וגם לא תקנו בכל המקומות אלא בעיר אחת או שתיים מכל המדינות, ודק במקום שהי' להם אפשרות, ולא ברו גזירות מלבם וד"ל.

והה"מ פ"ה מהח"מ ה"כ כתב, ואני אומר אין לנו לגזור גזירות מדעתנו אחד דורות הגאונים ז"ל, והרא"ש הוסיף עוד יותר וכתב פ"ב דשבת סי' ט"ו ז"ל, תמינהי היאך יוכלו הגאונים לחדש גזירה, אחד שסתם רב אשי הש"ס.

והרמב"ם בפיה"מ על עירובין נתן טעם משום שיוד, דצדיכין לשייד בעיר של רבים, כמו דאיתא במשנה דעירובין (נ"ט.) ולתירוץ זה הסכים התו"ט, וגם לתירוצים יש להקשות מאי טעמא לא עשו שיוד, והלא הוא דבר קל שאפילו בית הבקר ובית התבן הוו שיוד כדאיתא שם בגמרא. אבל התפאי"ש כתב טעם מספיק אשר אין להשיב, והוא שהצדוקים לא הניחו להם, לפי שאינם מאמינים בתורה שבעל פה, ובפרט בשבע מצות דרבנן, והצדוקים היו בתוקף ועוז באלו העתים, כמו שמצינו כמה פעמים בגמרא, מפני הצדוקים, והתפאי"ש שם מביא שאפילו מלכים וגם כהנים גדולים היו מהצדוקים, והוא טעם מספיק שעולה על השכל.

ובסוכה (ל"ו:) אמרו כל דין שאתה דן תחלתו להחמיד וקופו להקל אינו דין, ביצה (ט"ז:) אלא אי אמדית לחומרא מאי קלקולה איכא, כיון

דמקלקלי בה רבים היינו קלקולא, ופירש"י כיון דמקלקלי בה רבים ששוכחין ומטלטלין בלא עירוב, היינו קלקולא אם הי' מותר לערב אתמול והוא אסר.

ולענ"ד אמרתי בזה מה שקראו לירושלים כרמלית, טעם נכון ומקובל וקרוב אל האמת, והוא כד מעיינין בכל הש"ס, לא מצינן תקוני עירובין בעיר, אלא במבוי וחצר, אלא פעם אחת איתא במשנה עירובין (נ"ט.) עיר של יחיד ונעשה של רבים, והוא משום דין דשירור, וגם בראשונים לא מצינן כ"כ ת"ע בעיר, הגם דהרמב"ם כתב איזה פעמים מדינה, אבל כל הלכותיו הם לענין מבואות וחצירות, חוץ ממה דמצינן ת"ע בימי רש"י, מובא בהג"מ ובב"י סס"י ש"ב בעירוב "בטרוש".

בספר הפרדס המיוחס לרש"י* (הלכות עירוב כתב, אם דרך דה"ר מפסיק בין המבואות, יעשה צורת פתח משני צדדים בקנים ובחבלים, ומותרים כל בני מבואות שבתוך הפתחים לטלטל איש לחבירו בעירוב, וכן כל המדינה ימעט כל פתחי בקנים ובחבלים ויעשה כעין צורת פתח ומותרים בעירוב. וכעין זה כתב בח"ג פ' הדר ואו"ז פ' כיצד מעבירין.

והטעם הוא לפי שבזמן הבית והתנאים והאמוראים ועד דור האחרון, היו בניני העיירות בצורה אחרת משונה מזמנים האחרונים, דהיינו שהיו הרבה בתים בחצר אחת והרבה חצירות במבוי, רק באמצע העיר או בצידה היו שווקים ורחובות מפולשים מקצי העיר אל קצה השנית, ולא היו שום בנינים בתוכן, ושווקים ורחובות היו משתמשין לאסיפת התגרינן מכל העולם שבאו לקנות או למכור, גם נתאספו שם לעיין בצרכי העיר אשר שם ישבו זקני העיר לתקן תקנות, לפי שנחוץ לזה מקום רחבת ידים, וזה הוא שער העיר או רחוב העיר המוזכר בתנ"כ ובכמה מקומות, אבל חניות קטנות וביהכ"נ ובית המרחץ וכיוצא בו הכל היו במבוי, והמבוי הי' כעיר קטנה, ובשבת לא היו צריכין להוציא או להכניס ממבוי למבוי, ואפילו עשו שיתופי מבואות לא עשו השיתוף אלא אותן המבואות שבצד אחד מן השווקים או רחובות, הלכך המבואות והחצירות עירבו, ולהשווקים ורחובות ע"פ רוב לא עשו עירוב, כי לא הי' בהם צורך בשבת אלא לעת מצוא.

ע' רש"י עירובין (ה'). ד"ה בתים וחצירות, בתים פתוחים לחצירות וחצירות למבוי, שכן הי' דרכן שאין בתים פתוחין אלא לחצריהן, וע"ע

(* של"ה ריש מסכת תענית ד"ה מן כתב וז"ל, ומכואר מדברי הפרדס שנתחבר בשם רש"י ז"ל.

רש"י שם (ז'). ד"ה אין צריך כלום ז"ל, כל כניסה ויציאה דבתים שבהש"ס דרך החצר הוא, וחצר לפני הבתים עכ"ל, ומהגה סי' שפ"ז שכתב בזמן הגמרא משמע ג"כ כמו שכתבתי.

ומה שנוטה דעת הרב להחמיר מפני הטועין, היינו שבאים לכאן בני אדם ממקומות אחרים אשר אין להם עירובין, ורואין שמטלטלין בשבת, איכא למיחש שמא יבואו לטלטל גם כן במקומותיהם שלא עירבו. סברה קלישה כזו לא שמענו, וכי במדינות איראפא כמו הונגריא ליטא ופולניא היו עירובין בכל עיירות, גם בימי הח"צ הנוב"י הכני"ח השב יעקוב והשב"י עשו ע"ח בכל עיירות, אלא במקומות שהי' להם אפשרות לתקן, תקנו ולא חששו לחשש טועין, ואם אמרו חכמים לשייר מקום, שלא לערב עם כל העיר ולא חששו לטועין, או שהתיר המ"א לטלטל בנהר הנקדרש בעת הקיץ סי' שס"ג ס"ק ל"א, ולא חשש שמא יטעו ויטלטלו גם בימי החורף כבימי הקיץ.

בעירובין (י"ד): תנא עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי, פשיטא אלא אימא יש לו חצי מבוי, הא נמי פשיטא מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאישתמושי בכלי קמ"ל עכ"ל ולחי אמרו לעיל שרחבו ועוביו כל שהוא, וכמה כל שהוא תני רב חייא אפילו כחוט הסרבל, ופי' ר"ח פי' חוט הסרבל, חוט כפול שתופרין בו הסרבל כרתיב כפיתו בסרבליהן ע"כ, ולא חשו רבנן שמא יבואו לטעות ולהשתמש בכל המבוי.

תוספת שבת סי' שס"ג ס"ק כ"ח, ואם המים נקדרשים בימות הגשמים אסור לטלטל רבטלו המחיצות ממילא, כן כתב המ"א והחזיקו אחריו בשו"ת שב יעקב ובכנסת יחזקאל לדינא, אבל לא משום המחיצות אלא משום הטעם של המ"א, אבל בקיץ שרי לטלטל, ולא דמי להאי חששא דשרטון ראסור אף בשעת ההיתר, שאני שרטון דלא שכיחי ולא ידעו לחלק, אבל קרישה דשכיח בכל חורף וחורף, כשם שידעו מן ההיתר כך ידעו מן האיסור ע"ש שהאריכו עכ"ל.

ויש לדקדק על הא דאיתא בשבת (כ"ט), אבין ציפוראה גרד ספסלא בעילתא דשישא לעילא מרבי יצחק בן אלעזר, א"ל אי שתוקי לך כדשתקי לי' חבריא לר' יהודא נפיק מני' חורבא גזירה עילתא דשישא אטו עילתא דעלמא עכ"ל, והרי לעיל בבדייתא אמרו דאם עשו לחי רק לחצי מבוי מותר להשתמש בחצי מבוי, ולא גזרינן שמא יבואו להשתמש גם בהחצי מבוי שלא עשו שם לחי, וכאן גזר עילתא דשישא אטו עילתא דעלמא, ונלע"ד לתרץ דגבי מבוי שאני, לפי שהם עצמם עשו תיקון הלחי בחצי המבוי, ע"כ לא יטעו לטלטל בשאר המבוי שלא תקנו לחי, הלכך לא גזרו שם, משא"כ

תיקון עירובין במאנהעטען

כאן שלא עשו העילתא דשישא, כדי להתיר גרירה אלא לנוי בעלמא, לכן שפיר גזר ר' יצחק לגרר ספסלא אטו עילתא דעלמא, ולפי זה לא יהי קשה על התוס' דכאן ד"ה גזירה מהברייתא דלעיל ע"ש.

מ"א סי' שס"ג ס"ק ל"ד וז"ל, ועיר מוקפת חומה בדלתות ראויות לנעול זולת בפתח אחד, כל העיר כולה ניתרת במחיצות אלו שפתח ההוא לא גרע מלחי או קורה, וכל העיר כמבוי אחד שיש בראשו לחי, שאין מערבין אותה לחצאין; ואם יש פירצה בטל הכשירה ויוכל להכשיר חצי במחיצה ולהניח חצי עכ"ל, ולא חש לטועין, וזו וא"צ לומר זו, שכתבו התוס' בפירוש דלא גזרינן עיר אחת אטו עיר אחרת, וז"ל התוס' שבת (כ"ט): "ד"ה גזירה, ומפ' בקונטרס דכולה מחווא רצפה היתה, התם אין לגזור אטו שאר עיירות", אבל בעיר אחת גזרינן עלי' זו אטו עלי' אחרת.

דף ג' ד"ה כתב, כתב הרב שם עוד טעם, והוא מפני אלו שא"א להם לתקן, או שלא "יתקנו", זה הוי כשגגה היוצא מלפני השליט, שעל הראשונים אנו מצטערים, והוא מה שכתב שלא יתכן לתקן ע"ח במאנהעטען, מפני שאר מקומות שא"א להם לתקן ע"ח, לפי שאינו להלכה כלל כמו שהוכחתי לעיל, ובא הרב שליט"א להוסיף גם אלו שאינם רוצים לתקן, אעפ"י שיש להם אפשרות, ומה נעשה שאינם רוצים לבנות בתי כנסיות, כאשר בנו אבותינו במקומות מושבותיהם וד"ל, ועוד אכתוב מזה אי"ה בספרי ואכמ"ל.

ואפילו נאמר כהרב שיטעו אחד מני אלף מאלו הנוהדים מלטלטל, הנה יצא הפסדו בשכרו, שאפילו אלו הנוהרים, גם הם ובפרט בני ביתם, נכשלין בזה האיסור על כמה אופנים, ועוד אם יש אפשרות להציל רבבות מישראל, שהם שומרי שבת חוץ מאיסור טלטול, שהם כמו אנוסים לפי שמאוד קשה להם להיזהר, ואם ספו להו התירא לא אכלי איסורא, בודאי מצוה רבה הוא להציל כמה נפשות מעבירה, ועל דבר זה אמרו חז"ל שבת (ד'), וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיוזכה חברך, ואפילו לדעת התוס' שם שאומרים חטא בשביל שיוזכה חברך, כגון בשפחה שחצי' עבד וחצי' בת חורין, שכופין את רבה לשחררה, ובכהן דמותר לחתוך תיבלת לעבוד העבודה, הוא משום שהם מצוה דדבים, בכהן מצוה דרבים הוא, לפי שעבודת הכהן הוא מצוה דרבים, ובשפחה הוא ג"כ מצוה דרבים, משום דמכשלת את בני אדם, ומצוה להציל את הרבים מעון זנות, אבל בנדון דידן מה מצוה דרבים הוא, שנאמר חטא בשביל שיוזכה חברך, אדרבא מצוה דרבים הוא

בתיקון עירובין, כדי להציל רבים מאיסור הוצאה וטלטול במזיד, וממשול בהוצאה וטלטול בשוגג.

קודם שהבאתי קונטרסי לבית הדפוס, נתן לי רבינו מהר"ם ספרו אגרות משה, וראיתי שנדפס שם קונטרסו תיקון עירובין בסי' קל"ח קל"ט ק"מ, ואחרי עבור כחמישה שנים, חזרתי על כל המקרא הן בדיני רה"ר הן בענין פי תקרה ושאר ענינים, ויש לענ"ד לדקדק בהם, ואי"ה בספרי תיקון עירובין אבוא על כל או"א באריכות וכאן אביא תרי מנהון.

ב"ה ב' מצורע תשי"ט, אל מעלת כבוד האי גברא רבא ויקרא ידיד ה' וידיד ב"א מורינו ורבינו מוה"ר משה שליט"א, בראותי בספרו אגרות משה אשר נתן לי שבוע העברה בסי' ק"מ, שהקשה מאין להם להרא"ש להרמב"ן ולהמ"א שהשערים צריכין להיות מכוונים זה כנגד זה, דמלשון רש"י באמת אין רא"י, שלא כתב שהשערים מכוונים, אלא כתב רה"ר שלה מכוון משער לשער, וגם אין ברש"י הלשון "זה כנגד זה" והניח דבריהם בתימא.

הנה זהו לשון מפורש של רש"י עירובין (ו'), אבולי דמחוזא שערי העיר מכוונים "זה כנגד זה" והיו שם ששים רבוא.

ומש"כ בסי' קל"ח דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בהעלוועטערס. לפי שנעשו להשתמש למעלה דהיינו לעבור עליהן עגלות הסאבוויי, ולא להשתמש למטה, דהיינו להגן מהגשם או לצל, אינו נראה לענ"ד דלא גרע מהגוזזטראות היוצאין מכותלי הבתים דהם כנעשו מאליהן, ולא נעשו להשתמש לא למטה ולא למעלה, ואעפי"כ כתב הפני משה בפ"ק דירושלמי ה"ט שדנין עליהן משום צוה"פ או משום פי תקרה, ומה דכתב רש"י עירובין (צ"ה.) וסוכה (י"ט.), דכי אגמרי' רחמנה למשה גוד אחית מחיצה (פ"ת), במחיצה העשו' לחלל שלה אגמרי' ולא לחוצה לה, הוא לענין סוכה דוקא אבל לא לענין שבת, ע' כל השו"ט בזה סי' ה' אות ב'.

ובכלל נטה רבינו ר"מ פיינשטיין מדרך הראשונים והאחרונים שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירובין ואפילו במחיצות כמו שביארתי בסי' י"א, ומדעת כל התשובות שחפשו וחסרו אחר כל היתרים להציל רבים מאיסור הוצאה וטלטול בשבת בלי עירוב.

סימן י"א

בענין דהעלאת הים שרטון

הנהר (ריווער) הסובב העיר (האי) מאנהעטען דינו כנהר ממש, לפי שיש לו שפה מכאן ושפה מכאן בכל האורך ככל שאר נהרות, ובים הרי"ף והרמב"ם ורבינו חננאל והערוך לא חיישי לשרטון, ובנהר כל הראשונים והאחרונים לא חיישי לשרטון מלבד הט"ז. הלכה כדברי המיקל בעירובין ואפילו במחיצות, אם נפרץ הים מגבולו באיות מקום ושלה מימיו למרחוק לא חיישינן שם לשרטון לדברי הכל.

ראיתי להרחיב מעט אמרי בעניני שרטון, ולפרש דברי רבותינו מפרשי ים התלמוד בדברים חדשים אשר לא נמצאו בספרי האחרונים כיד ה' הטובה עלי, ומקום הניחו לי מן השמים. כי נחזיק הוא מאוד לפי שאנו יושבים בין החולות, במדינות אשר ימים ונהרות מקיפים אותם עד מדרך כף רגל, וה' הטוב ינחינו במעגלי צדק שלא ניבוש בזה ובכא.

הנהר (הריווער) הסובב את כל העיר (האי) מאנהעטען גיוריארק, דינו כנהר ממש אליבא דכילא עלמא, לפי שיש לו שפה מכאן ושפה מכאן בכל האורך ככל שאר נהרות, ואם חוששין בכל שאר נהרות שמא יעלה הנהר שרטון.

הנה הט"ז סי' שס"ג ס"ק כ' אוסר גם בשאר נהרות, אבל המ"א בסימן זה ס"ק ל"א מתיר, וז"ל ומשמע מלשון רש"י והרא"ש והטור, דבשאר נהרות לא חיישינן שמא יעלה שרטון, וכ"מ בתוס' דף כ"ד ע"ש עכ"ל. ויש לתמוה היכי פליג הט"ז על פסקא דבה"ג פרק הדר ואו"ז דמכשיר בעיר המוקפת בנהר וז"ל בה"ג, ואי אית לה למתא שורא (חומה) אי נמי הודרין לה נהראתא אי נמי יתבא על תילא דמידליא עשרה טפחים, זה הוא עירובה ולא צריכא אלא עירובי הצירות.

אור זרוע פרק כיצד מעברין, כתב בה"ג וכן כתב בספר בשר על גבי גחלים, וצריכא מתא למיעבד עירוב הדר הדרונה בחבלים או בצורת הפתח, ואי אית לה למתא שורא אי נמי הדרן לה נהרתא אי נמי יתבא על תילא דמידליא עשרה טפחים זהו עירובה ולא צריכא אלא עירובי הצירות.

וז"ל המאירי עירובין (ז'): וגדולי המחברים פסקו שהים אין חוששין לו לשרטון, והלכך אם צידו אחד כלה לאשפה של רבים אין צריך כלום עכ"ל, הרי דאפילו בים גופא אינו חושש לשרטון כל שכן בנהר, והוא כגירסת הרי"ף והרמב"ם ורבינו חננאל שם בגמרא (ח'). והערוך.

תיקון עירובין במאנהעמען

עט

ת' מהרי"ט ח"א סי' צ"ד ז"ל, בזה נשאנו ונתננו לפני מעשה, ומתוך הדברים נזכרתי מעשה בטברני' שרחובה פתוחה לים והיינו מטלטלין. בכל העיר ובכל רחב, על פי זקנים אעפ"י שפרוצה יותר ממאה אמה.

ובחידושי הרשב"א עירובין (כ"ד:) כתב ז"ל, ואם תאמר גודא דנהרא כיצד הוא עולה משום מחיצה, ניהוש שמא יעלה הנהר סרטון, ולפי גירסת רש"י ז"ל והראב"ד ז"ל דגרסי לעיל, דחיישינן שמא יעלה הים סרטון, ר"ל שלא אמרו אלא בים, מתוך שאינו שקט והולך וסועד, וגרשו מימיו רפש וטיט, כי השקט לא יוכל, אבל בנהר לא חששו.

ובתשובות הריב"ש סי' ת"ה כתב, וכבר כתבו המפורשים ז"ל דלא חששו שמא יעלה הנהר שרטון, דדוקא בים הוא דחיישינן להכי, משום דהכי אורחי' כדכתיב, כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט עכ"ד. תשובות מהרש"ם הובא בספר עירוב והוצאה מהה"ר יהושע סיגעל ז"ל כתב ז"ל, מצאתי באו"ז הלכות עירובין סי' קס"ד, שמביא בשם בה"ג ובשר ע"ג גחלים, שפסקו דמתא דהדרא לה נהרתא אין צריך תיקון יותר, ודינה כעיר מוקפת חומה ע"ש.

תשובות מים רבים סי' ק"ו ז"ל, וכבר העיד בעל כנה"ג דמנהג בתוגרמה שלא לחוש לשרטון, ובסי' שצ"ה כתב בשם רבו, דבקושטאנטינא אעפ"י שהיא פרוצה לים בכמה מקומות יותר מעשר אמות כסתום דמי הביאו המ"א סי' שס"ג, וגם בעל אמונת שמואל הסכים על ידו להורות כן ולא חשש לשרטון, וכמו שהאריכו הרב הגדול מוה"ר צבי בתשובותיו סי' ה' עכ"ל.

ספר תוספת שבת סי' שס"ג ס"ק ס"ה, ומשמע מלשון רש"י והרא"ש והטור דבשאר נהרות לא חיישינן לשרטון, וכ"כ בתוס' עירובין (כ"ד) ומ"א וכ"כ הריב"ש בהדיא, וכל זה נעלם מהט"ז בתשובה, ובתשובות כנסת יחזקאל האריך בזה ע"ש.

והרב הגדול בעל התניא בש"ע שלו סי' שס"ג כתב ז"ל, אבל שאר נהרות אין חוששין שיעלה שרטון, א"כ אותן נהרות שדרכן להתייבש בקיץ ולהעלות שם חול ואבנים וכו', וכל הוא בתשובות חינוך בית יהודא סי' י' אודות נהר ווייקסעל בעיר פלאצק.

ספר חמד משה סי' שס"ג ז"ל, ובפרט לדברי הפוסקים שמשמע מדבריהם, שרק בים יש לחוש שמא יעלה שרטון ולא בשאר נהרות, כמ"ש המ"א ודבריהם ברורים למעיין עכ"ד.

תיקון עירובין במאנחעטען

חזון איש סי' ל"ט ס"ק ח', ולמדנו מכאן בנהר המקיף את העיר וגידודי הנהר י' שמתירים העיר, והכא א"צ טפח למעלה מן המים כיון שאין המים עוברין את גדותיו, אם שטפה הנהר את העיר.

ולע"ד נראה ראוי מהגמרא דלא חיישינן לשרטון לא בים ולא בנהר, דאיתא בעירובין (כ"ב) א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עלי' משום רה"ר, יתיב רב דימי נקאמר לה להא שמעתא, א"ל אביי לרב דימי מאי טעמא, אילימא משום דמקיף לה סולמא דצור מהך גיסא ומחתנה דגדר מהך גיסא, בבל נמי מקיף לה פרת מהך גיסא ודגלת מהאי גיסא, דכולא עלמא נמי מקיף אוקיינוס וכו', וכתב רש"י ונהי דאסור לטלטל "מדרבנן" מיהו לאו דאורייתא הוא לאחיובי עלי' עכ"ל, והאי אסור לטלטל מדרבנן דכתב רש"י, נראה דכוונתו הוא שדינם ככרמלית לפי שלא עירבנו, ואין האיסור מחשש שרטון, אבל מה דקשה לי בזה, דרש"י גרס לעיל (ח.) בהא דרבי חיישינן שמא יעלה הים שרטון, ואם נאמר דהאי אסור לטלטל מדרבנן דכתב רש"י כאן, כוונתו הוא משום גזירת שרטון, נמצא שרש"י ז"ל חייש לשרטון אפילו בנהר, דהא פרת נהר הוא ולא מצינו לרש"י סברה כזו, ולא כתבוה שום אחד מהפוסקים משמו, ועוד דסתם אסור לטלטל מדרבנן דכתב רש"י בכל מקום, הוא דוקא משום איסור כרמלית ולא משום גזירת שרטון, ואם ה"י כוונת רש"י כאן דאסור משום שרטון, הוה ל"י לפרש דבריו ולא לסתום, כי כן כתב רש"י גופא גיטין (ד.) וז"ל, דהוה ל"י לרב נחמן דאמודא הוא לאפרישו למלתא דלא תיפוק חורבה מיני' עכ"ל, ומכש"כ דפוסק צריך לפרש דבריו, כללים בדרכי הפוסקים מבעל כנסת הגדולה אות (פ.), אם באמודאים איבעי' ל"י לפרושי כ"ש בפוסקים, בשם הרד"ק הריב"ש ועוד, ועל רב יצחק דלעיל לא קשה מהא דרבי, דאפשר הוא גרס בהא דרבי לא חיישינן לשרטון, כגירסת הרי"ף ודעמי', אבל לגירסת רש"י קשה וצ"ע, ואפשר לתרץ דיש לחלק לרש"י בין מבוי שנפרץ כי אם מצד אחד לים, ובין עיר כולה או מדינה או אפילו כל העולם, כמו שכתבתי לעיל בשם בה"ג ואו"ז ולקמן ובשם ספר חמד משה, במתא דהדרא לה נהרא.

אמנם אותו נהר (ריזוער) הסובב את כל העיר (האי), פתוח מצד אחד לים הגדול אוקיינוס, והוא לצד מזרחית דרומית של העיר, ונשקי שם אהרדי מימי הנהר עם מימי הים, ואפשר ה"י לחוש לחומרת רש"י והגלויים אליו, דחוששין שמא יעלה הים שרטון.

הנה איתא בעידובין (י"ב), ת"ר לשון ים הנמנס לחצר אין ממלאין הימנו בשבת, אלא א"כ יש לו מחיצה גבוה עשרה טפחים, בד"א שפדצתו יותר מעשר, אבל עשר אין צריך כלום, ממלא הוא דלא ממלאינן הא טלטולא מטלטלינן, והא נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה, הכא במאי עסקינן דאית לי גידודי, ופירש"י דאית לי גידודי מה שנשאר מן הפירצה בגובה עשרה אבל הים כיסהו והתוס' שם כתבו וז"ל, ור"ת פירש דאית לי גידודי, שיש גידודים גבוהים עשרה טפחים בתוך החצר ולכך מטלטלין בחצר, אבל למלאות מן המים אסור, דמקום המים נפרץ במלואו לים והים הוי כרמלית, ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון, שהגידודים גבוהים יותר, או שהם רחוקים משפת הים ביותר הרבה עכ"ל, הנה הלשון "שהם" דכתבו התוס' קאי על הגידודים, כן הוא גירסת התוס' בגמרא אשר לפנינו, ודברי התוס' הם כספר החתום, כי מה לי אם הגידודים הם רחוקים מן הים אם לאו, שהעיקר הוא שיהיו הגידודים גבוהים כל כך, עד שאפילו יבא השרטון יהיו הגידודים גבוהים י' מן השרטון ולמעלה, כמו שכתבו התוס' "שהגידודים גבוהים יותר".

אבל המאירי והריטב"א שם גורסין בתוס' הלשון "שהוא" רחוק משפת הים, דהיינו הלשון ים גופא רחוק הוא מן הים, וכן הוא במ"א סס"י שנו' ובתשובות שב יעקב סי' י"ז.

וז"ל המאירי גדולי הדור ראיתי שמפורשים בגידודים אלו, שעשו גידודים סביב הלשון כדי להשלים עומק עשרה טפחים, עד שנמצאת מוקפת מארבע רוחותי' על דרך שאתה מבין בצורתה זו, ואף לשון גדולי המפורשים הם מבינים אותה בענין זה, והחצר מותרת לעצמה מתוך השלמת הגידודים, ואסור מיהא למלאות מן הלשון הפרוץ במלואו לים, שזו היא פירצה יתירה על עשרה טפחים, ושואלין בה אחר שאין הגידודים בעצמן גבוהים עשרה על החצר, נחוש שמא יעלה הים שרטון לדעת הפוסקים כן, ותירצו "שהוא" רחוק מן הים ואין זעפו של ים נכנס שם להכניס שם רפש וטיט, ואין לחוש לשרטון.

וכן הוא דעת הריטב"א שכתב, ור"י פי' וכן הראב"ד ז"ל, כי הים עשה חריץ בחצר בפנים, ועשה בו בשפתו גידודי גבוהים עשרה טפחים שהם חשובים מחיצה לחצר כדי לטלטל בו, וממלא הוא דלא ממלאינן מן הים דכרמלית הוא, ואפילו למאן דסבר חוששין שמא יעלה הים שרטון, בהא לא חיישינן דלא קביע ולא שביק שיעשה שם רפש וטיט, שרחוק "הוא" מן הים עכ"ד.

תיקון עירובין במאנהעטען

לפי דברי המאירי והריטב"א אפשר ג"כ להבין דברי התוס' והוא דאם הלשון ים מפסיק בין הים לבין הגידודים, אין כח בים להעלות רפש וטיט עד סמוך לגידודים.

בספר אהל מועד דרך שלישי נתיב ב' כתב, לשון ים הנכנס לחצר, אם פרצתו ביותר מעשר אמות, ואין בעומקו עשרה טפחים, אין ממלאין ממנו בשבת ואסור לטלטל בחצר, עשה לה צוה"פ מותר עכ"ל, משמע דאם יש בעומקו עשרה טפחים מותר לטלטל בחצר, ואפשר דס"ל דלא חיישינן לשרטון לגמרי, או דס"ל כדעת הריטב"א והמאירי.

עיי' בהראב"ד פט"ו מה"ש הלכה י"א, דלשון ים הוא לשון זכר, ותיבת הוא קאי על הלשון ים, הרי דאם עצומו של ים הוא על מקומו, רק לשונו מתפשט למרחוק, אין כח באותו הלשון להעלות שם רפש וטיט, וכן הוא בנדון דידן ג"כ, אעפ"י דנשקי ומתערבי מימי הנהר (ריווער) עם מימי הים הגדול (אוקיינוס), אין לחוש בזה לשרטון.

ולענ"ד אפשר לומר לפי כל השקלא וטריא דלעיל, דאפילו אם היו כל מימי הנהר ריווער, מתהוים מן הים, גם כן אין לחוש לשרטון, לפי שאינו מחזיק הים עצמו, רק הוא לשון הים, ותמהני שהמרש"ם בתשובתו לכאן לא רמז מזה כלום.

עוד נראה לע"ד בזה להחליש כח הים מאיתנו ומזעפו בנדון השרטון, והוא הב"י סי' שס"ג כתב וז"ל, ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעה אחת הכי נקטינן, וכתב על זה הדרכי משה, ואף זה אינו נראה, לדחות כל האחרונים מפני הרי"ף והרמב"ם, ואף בדעת הרי"ף אין הכרע דסבר דלא חיישינן לשרטון, דהרי השמיט דין זה לגמרי עכ"ל.

מה שכתב הדרכי משה ז"ל שאין לדחות כל האחרונים, מפני דברי הרי"ף והרמב"ם, הלא ישנם ג"כ רבינו חננאל והערוך והמאירי, דגרסי ג"כ בגמרא לא חיישינן לשרטון ועוד מה שכתב הד"מ ואף בדעת הרי"ף אין הכרע דסובר לא חיישינן לשרטון, דהרי השמיט דין זה לגמרי, יש לדקדק בדבריו ז"ל מדברי בעל המאור רפ"ק דעירובין שכתב וז"ל, ומבוי שנפרץ מצידו בעשר ובראשו בד', לא הוכירה הרי"ף, ומסתברא לן דהלכתא כרב נחמן וכו' וקיי"ל כוותי' דבתרא הוא עכ"ל.

והמרדכי כתב יותר מפורש דמה שלא הזכיר הרי"ף הדבר, הוא משום דלא פסק כן, שכתב בפ"ק דעירובין אות א' בשם הר"מ וז"ל, כתב

תיקון עירובין במאנהעמען

פג

הר"מ ופליאה בעיני שראיתי בספר האלפסי שדילג מילתא דר"ל, וכן מנהגו שכל דבר "שאינו הלכה" כך הוא מדלג, וכן כתב בעל המאור ר"פ כל גגות ז"ל, שתי חצירות וחודבה אחת ביניהם, לא הזכירה הרי"ף ז"ל וכו', ואפשר לומר זה שלא כתב הרי"ף ז"ל שמעתא דרב הונא, משום דכרב אזלא ואנן קיי"ל כשמואל.

והרא"ש שבת (ט') בסופו כתב וז"ל, רב אלפס ז"ל לא הביאה משום "דאין הלכה" כאחדים, אע"ג דקיי"ל כר' מאיר בגזירותיו וכו'.

ובסוכה (ל"ה:) כתב הרא"ש, ולא איפשטא (האיבעיא) אזלינן לקולא ולהכי קאמר ניקב לאותן חדרים לא הוי כמפולש, וכן משמע שהרב אלפסי סובר דאזלינן בהך בעיא לקולא, דהני פסולי אין עיקרן אלא דברי סופרים, ולהכי לא הביא "זאת האיבעיא".

ובכללים בדרכי הפוסקים מבעל כנסת הגדולה אות (ז') כתב, אין לומר בדרכי הרי"ף ז"ל מדלא הביא דברי גאון פלוני ודאי דלא ס"ל הכי, ואין לומר כן אלא כשהשמיט "דברי הגמרא", הרא"ם ז"ל חלק א' סי' מ"ה.

ולע"ד נראה ראי' מפורשת מן הגמרא דאם אינו נראה להרי"ף מימרא אינו מזכירה, דאיתא בעירובין (ט"ז), ורבי יוחנן לא שמיע לי' הא, אלא שמיע לי' ולא סבר לה, רבי חייא נמי לא סבר לה, האי מאי בשלמא רבי יוחנן לא סבר לה, משום הכי לא תני לה, אלא רבי חייא אי איתא דלא סבר לה, למה לי' למיתנא, הרי דמה שלא תני הרי"ף הדין דשרטון, לפי שסובר כהרמב"ם ור"ח והערוך, ובוה תשש חילי' דים מהעלאת שרטון, ובמקום שיש עוד צדדי היתר, אפשר לסמוך ע"ז להקל וכחא דהתירא עדיף, ועוד שהמתירים רבים הם, וכן משמע מכללים בדרכי הפוסקים מבעל כנה"ג אות (צ"ב) וז"ל: אם אחד אוסר ורבים מתירים, הולכים אחר הרבים המתירים, בשם הרא"ש הלוי ז"ל.

ועוד הלכה כדברי המיקל בעירובין ואפילו במחיצות, כן הוא בהגהות מיימוניות פט"ז מה"ש אות (ו') בשם מהר"מ, ובמרדכי פ"ק דעירובין, וכן פסק הרא"ש שם (כ"ה) והג"א שם והרא"ש שם (כ"ה) והג"א שם והרא"ש שם (צ"ד), וכן פסק רבינו חננאל שם, (כ"ה) וברא"ש שם (ו') משמע דגם הרי"ף פסק במחיצות שהם מדאורייתא רשות היחיד, אלא הספיקא הוא אם מדרבנן הוי מחיצה, הולכין בוה לקולא, וכעין זה כתב הה"מ פי"ז מה"ש הל"ה, וכתב שכן הוא דעת הרי"ף והרמב"ם וספר

העיתים, וכן כתב הת' מים רבים סי' ל"ז בשם בעל שלחן שלמה, דהלכה כדברי המיקל בעירובין ואפילו במחיצות.

ובע"ז (ז') אמדינן ת"ד הנשאל לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר, היו שנים אחד אוסר ואחד מתיר, אם הי' אחד מהם גדול מחברו בחכמה ובמנין הלך אחריו, ואם לאו הלך אחד המחמיר, ר' יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל, א"ר יוסף הילכתא כר' יהושע בן קרחה עכ"ל, ואפשר לא הי' לו להדרכי משה הא דרבינו חננאל ובעל הערוך דגרסי לא חיישינן לשרטון, שאם הי' רואה אותם הי' פוסק כהב"י משום דרבים הם וגם הוא מד"ס.

ואחר כל השקלא וטריא בדעת הרי"ף בדבר השרטון, נראה דהוא כמפורש ברי"ף דאין חוששינן לשרטון, וז"ל הרי"ף פ"ק דעירובין, ת"ר לשון ים שנכנס לחצר אין ממלאין ממנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים, בד"א שפירצתה ביתר מעשר אבל עשר אין צריך כלום, ממלא הוא דלא ממלאינן הא טלטולי מטלטלינן, והלא נפרצה החצר למקום האסור לה, הכא במאי עסקינן דאית לי' גידודי, שהם כמו פסין ואותן הפסין הם מב' רוחות ולמעלה מן המים מכשירות לטלטל בחצר עכ"ל, והאי ב' פסין כוונתו ב' לחיין, וכן כתב רבינו חננאל דאית לי' גידודי פי' שהן כמו לחיין.

ורבים מקשינן מה הועילו אותן הפסין בפירצת יותר מעשר או במלואה, ולע"ד נראה דהרי"ף ס"ל דאם הפירצה אינה במלואה אין צריך כלום, דהים הוא מחיצה גמורה, אבל אם נפרצה החצר במלואה או יותר מעשר צריך ב' פסין משום היכר בעלמא, ואל תתמה על דבר זה כי כן כתב הרמב"ם פט"ו מה"ש ה' י"ג וז"ל, שאיסור טלטול במים מדבריהם, והקלו במחיצה (תלויה) שאינה אלא כדי לעשות היכר, וכן מצינו בתוס' שם (י"ב) ד"ה הכא וז"ל, דאית לי' גידודי וניכרת מחיצה לבני חצר, ולבני בית שהם רחוקים אינה ניכרת ועירובי מיא, ומשום הכי אסור עכ"ל, הרי דכל האיסור כאן הוא משום דאין היכר לבני בית, אעפ"י דאיכא מחיצות גמורות וכן הוא דעת הרי"ף דאם נפדץ במלואה ויש ב' פסין, יש כאן היכר, ואחר כתבי זאת ראיתי בת' בית שלמה סי' מ"ב כסברה זו ושמחתי.

ומה דהשמיט הרי"ף הדין דשרטון ולא הזכירו כל עיקר, וגם הא דמכשיר בלשון ים בב' פסין, הוי כמו שכתב בפירוש דלא חיישינן לשרטון.

תיקון עירובין במאנהעמען

פה

בענין חשש דהעלאת הים שרטון שהוכחתי מכל הפוסקים (חוץ מהט"ז), דס"ל שבאם יש לחצר למבוי או למדינה שלש מחיצות שלימות, והים הוא בצד הרביעית, אזי אין חוששין בזה שמא יעלה הים שרטון, ותתבטל המחיצה הרביעית, לפי שאפילו אם יעלה הים שרטון ותתבטל המחיצה הרביעית, היינו מחיצת הים, אעפ"כ ישארו שלש מחיצות שהם רשות היחיד מן התורה, ואפילו לחייב עלי' חטאת להזרוק מתוכה לרה"ר או מרה"ר לתוכה, ורק מדרבנן הוא דאסור לטלטל בתוכה עד שיתקן מחיצה הרביעית.

ועל זה העירני האדמו"ר מו"ה מ"מ שליט"א מליובאוויץ, וכתב בעטון הברזל ובלשונו הזהב וז"ל, כן מה שכתב אודות העלאת הים שרטון, שבמקום שהוא רק מדרבנן אסור, אין חוששין שמא יעלה הים שרטון, על כרחך צריך לומר שלא נתקבלה דיעה זו, כיון שלדעת כמה ראשונים וגם כמה מהאחרונים הלכה למעשה, אין רשות הרבים בזמן הזה, ובכל זה מביאין ומאריכין בהחשש דהעלאת הים שרטון גם עתה.

תשובתי לע"ד הוא, אמת הוא כמו שכתב כ"ת שאין לנו רה"ר בזמן הזה, כן פסק המחבר בסי' ש"ג ס' י"ח, וכן כתב הרמ"א סס"י שמ"ז ושנ"ז והט"ז והמ"א בכמה מקומות, ומכל זה מביאין דיני דרה"ר למאות, גם רש"י ז"ל שהוא אחד מן הפוסקים דצריכין ששים רבוא בוקעין לדין דרה"ר, מביא ג"כ דיני רה"ר לאין מספר, ולפי זה מוכרחים אנו לומר דטעמא דרש"י וכת דילי', דסוברי שאין לנו עתה רה"ר, לאו משום דבטלי לגמרי דיני דרה"ר הוא, אלא משום דלא שכיח כל כך, שיהיו ששים רבוא בוקעין במקומות האלו, אבל אם המצא תמצא המקום דשכיח שם ס"ר בוקעין, בהצטרף גם כן כל התנאים הנחוצים להעשות המקום רה"ר, אזי שפיר נוכל לומר דגם בזמן הזה יש רה"ר, וכן משמע מתוס' שבת (ס"ד:): ד"ה רבי וז"ל, ואנו שאין לנו רה"ר גמור דכל רה"ר כרמלית היא, שהרי אין מבואות שלנו רחבות ט"ז אמה ולא ששים רבוא בוקעין, הרי הוא כחצר שאינה מעורבת, ולזה הסכים המ"א בסי' שנ"ז. ס"ק י"א והט"ז סי' שס"ד ס"ק ב', וזהו ג"כ דעת המחצה"ש והפרמ"ג, חזינן דלא בטלו לגמרי דיני דרה"ר, אלא דלא שכיחי להמצא כל כך, וכן הוא ג"כ בדין דשרטון, דאם אפשר בהא שיבוא לידי איסור דאורייתא, דהיינו שלא ישארו אחר העלאת הים שרטון שלש מחיצות, או חיישינן להחשש דשרטון אפילו בזמן הזה, ולפיכך הביאו הפוסקים דין דשרטון.

תיקון עירובין במאנהעמען

תשובת האדמו"ר שליט"א מליובאוויץ וז"ל, לא נעלם ממני זה אבל אינו דומה כלל לנדון דין ודברים, כי דיני רה"ר הובאו בשו"ע וגם כן מפני: א) שבכמה ענינים גם בזמן הזה גוזרים מפני דאתי לאחלופי, ב) בכמה מקומות ניתוסף על אתר שבזמן הזה אין שייך לדין זה וכו', ג) רובם ככולם של דיני רה"ר מדברים בכלל ולא למאורע פרטי, ובמילא נוגע לכשתהי' רה"ר גמורה, בנדון דין ודברים. א) אם יגזרו משום אחלופי נפל כל ההיתר, ב) החשש דהעלאת שרטון הובא בנוגע לעיר פרטית (סורא — דאין אוכלסא בבבל — קישטנטינא ועוד, ד) ובזה השקלא וטריא, ולכן ברור פסק רבינו הזקן בשו"ע שלו: מבוי הפתוח לרה"ר או לכרמלית וכו' שמא יעלה הים שרטון סי' שס"ג ס"ה.

הנה אם הייתי אומר כל זה על שמי, דהיינו מה שכתבתי לעיל דאם ישנם ג' מחיצות לבד מחיצת הים, אזי לא חיישינן להחשש דשרטון, לא שמתו אל לבי לפי שבאלף אלפי אלפים בטלה דעתי, נגד דברי רבינו הקדוש ז"ל בעל התניא בשו"ע שלו, אבל עכשיו שנאמרו הדברים הללו בשם הגי' תלמא גברי רברבי, ה"ה הברכני יוסף הת' ח"ס ות' הרי"ם, לא אשקוט עד אשר אעשה שלום בין הגי' גברי רברואתא, כי כן אמר התנא רבי עקיבא, אני אתקן שיהיו דברי חכמים קיימין (רפ"ק דאהלות), וכעין זה מצינו בסוף פ"ט דנגעים, אמר לו אם לקיים דברי חכמים הין, אמר לו חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים, וכתב התוסיו"ט, חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים כנותן טעם לדבריהם, יותר מאילו סתרת את דבריהם.

בעירובין (ח'). איתא מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה, ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה דהא קיימו מחיצות, היתר נמי לא אמר בה חיישינן שמא תינטל אשפה, ויעלה הים שרטון.

ופירש"י צידו אחד ים וצידו אחד אשפה וראשו אחד סתום כשאר מבוי, וראשו אחד לרה"ר מתוקן בלחי או קורה עכ"ל, הנה מדחוינן דלא פירש"י אלא בזה האופן, שבאם תינטל האשפה ויעלה הים שרטון, לא יהי' להמבוי רק מחיצה אחת בצד אחד ובצר שכנגדו יש תיקון לחי או קורה ויהי' המבוי רה"ר, שמעינן מדבריו שבאם יהיו מחיצות המבוי על זה האופן, דאחר שיעלה הים שרטון ישאר המבוי כרמלית, דהיינו בגי' מחיצות שהוא כרמלית מדרבנן ורה"י דאורייתא, או לא חיישינן לפירש"י להחשש דשרטון ע' רש"י ריש מסכ' סוכה, ורש"י לא הי' יכול לפרש כמו ר"ח דנשאר

להמבוי שתי מחיצות, כי הוא כתב ובצד שכנגדו יש לחי או קורה, והכשר מבוי בלחי או קורה אינו רחב יותר מעשר אמות, וב' מחיצות זכ"ו ולחי ה"ה רה"י כראיתא פ"ק דעירובין (י"ב:) ולא חיישינן לשרטון.

גם בהא דלקמן גבי מרימר פסיק לה לסורא באזולי, מוכרחים אנו לומר שהי' ג"כ באופן זה כמו שפירש"י לעיל במעשה דרבי, לפי שאם נפרש לרש"י בהא דמרימר ראם אחר שיעלה הים שרטון, ונשאר המבוי רק כרמלית נמי חיישינן, א"כ יהיו דברי רש"י ז"ל סותרין זה את זה, ומדלא הביא הרא"ש אלא מעשה דרבי והאי דמרימר לא הזכיר, משמע דשניהם בצורה אחת נאמרו.

ורבינו חננאל שם כתב וז"ל, היתר נמי לא אמר בה שמא תינטל האשפה מזה הצד, ויעלה הים שרטון מן הצד האחר, ונמצא מבוי מפולש לרה"ר משני צדדיו, הגה ר"ח כתב שהיו להמבוי שתי מחיצות זו כנגד זו ולא כפירש"י שכתב דהי' להמבוי כי אם מחיצה אחת, ולפי זה לא כתב ר"ח שהי' להמבוי לחי או קורה כמש"כ רש"י, לפי שהוא סובר שהי' המבוי רחב שש עשרי אמה, לפיכך אינו גיתר בלחי וקורה ואם יעלה הים שרטון מצידו האחד ותינטל האשפה מצידו השני, יהי' המבוי מפולש משני צדדיו לרה"ר, ואז הוי המבוי גופא רה"ר, ודעתו של ר"ח הוא כדעת רש"י רק באופן אחר, ור"ח לא בא בכאן אלא לפרש מעשה דרבי, אבל להלכה הא גרס בהא דמרימר לא חיישינן לשרטון.

והטור הפריד בין האשפה לבין הים, לפי שכתב בסי' שס"ג וז"ל, מבוי סתום שאחד מצדדיו ים לא חשוב כסתום, דחיישינן שמא יתייבש הים ותבטל המחיצה עכ"ל, ופי' מבוי סתום להטור הוא, מבוי שיש לו רק שתי מחיצות ומחיצה השלישית היא הים, ומן התיקון בצד הרביעית לא דיבר כאן, ואם יעלה הים שרטון יהי' המבוי מפולש, ומדלא הזכיר הטור לחי או קורה כמש"כ רש"י, משמע שהמבוי הוא רחב שש עשרי אמה, ואם יעלה הים שרטון, אז נשאר המבוי מפולש משני צדדיו לרה"ר, ויהי' המבוי עצמו ג"כ רה"ר והיינו הך דפי' ר"ח.

ורבינו בעל התניא בש"ע שלו סי' שס"ג סל"ה כתב ז"ל, מבוי הפתוח לרה"ר או לכרמלית ומתוקן שם בלחי או קורה, ובראשו דהיינו ברוח שכנגד הפתח יש שם מחיצה מהחצירות הפתוחות לתוכו, ובצידו האחד יש מחיצה מאשפה הגבוה עשרה טפחים, ובצידו השני יש מחיצה מהים, שעמקו עשרה טפחים סמוך לשפתו, מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות הרי זה

תיקון עירובין כמאנהעמען

מותר, ויש אומרים שהים אינו עולה משום מחיצה למבוי, גזירה שמא יעלה הים שרטון, שכך דרך הים שמתקצר ונעשה קרקע ומעלה שם חול ואבנים ובטלה מחיצתו, שנתמעט שיפועו שם ואינו מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, ויטלטלו כבתחילה וכן עיקר עכ"ד.

הנה הלשון של התניא ז"ל בש"ע שלו הוא לשון עצמו של רש"י, אלא שהוסיף בה תיבת "כרמלית", והאי כרמלית דכתב התניא כוונתו כרמלית מדאורייתא בלא מחיצות, לפי שאם יעלה הים שרטון ותינטל האשפה, ישאר רק מחיצה אחת ואינו כלום, אבל בכרמלית דרבנן לא דיבר לפי שהוא רה"י מדאורייתא, ואם מבוי פתוח לכרמלית דרבנן שהוא רה"י מדאורייתא, אינו צריך לתקן שם בלחי או קורה, דהוה ככל פירצה שבין מבוי לחצר או בין חצר לחצר וניתר בשאר תקונים, ובעיקר הדבר מה יהי' דינו של המבוי אחר העלאת הים שרטון ואחר שתינטל האשפה ס"ל כרש"י.

היוצא לנו מכל זה, דרש"י ורבינו חננאל ומלשון הרא"ש והטור ובעל התניא, כולם בפה אחד אומרים, שבאם אחר העלאת הים שרטון, נשאר המבוי כרמלית מדרבנן שהוא רה"י דאורייתא, אין חוששין לשרטון, ועל זה סמכו הני תלתא גברי רברבי, הברכי יוסף הח"ס והרי"ם ז"ל לפטוק כן להלכה, ואפשר הי' לומר דאפילו אם אחר שיעלה הים שרטון יהי' המבוי כרמלית דאורייתא ג"כ לא חיישינן לשרטון לרש"י ור"ח והטור, אלא שהברכי יוסף והח"ס והרא"ם לא התירו רק בג' מחיצות שהוא רה"י מן התורה וכרמלית מדרבנן.

ובעירובין (פ"ז). אמרינן, ועד כאן לא קאמר רבי חנניא (בגוזזטרא פ"ת) אלא בימה של טבריא הואיל ויש לה אוגנים ועיירות וקרפיות מקיפות אותה, ופירש"י, אלא בימה של טבריא, דהכי אמר לקמן דלאנשי טבריא התיר, אוגנים, שפה גבוהה דהויה כמחיצות סביב לה דאיכא קצת היכירא דהיתר, דהא כרמלית מדרבנן היא גזירה משום הוצאה מרה"י לרה"ר, והואיל ויש לה קצת היתר אע"ג דאכתי כרמלית היא, דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הוא, מיהו בתקנתא פורתא כי הא סגי עכ"ל, ומה הועיל בתקנתא פורתא כי הא, אם חיישינן לשרטון, הא אסור משום חשש דשרטון לרש"י ודעמי, אלא ודאי דהחשש דשרטון הוא רק באופן זה דיכול לבוא לידי איסור דאורייתא.

ורבינו יצחק או"ז ה"ע כתב וז"ל, והואיל ולא אפשרטא בעיא דרב המנונא אזלינן בה לקולא בשל סופרים, דאין כאן הוצאה מרה"י לרה"ר

עכ"ר, השו"ט שם הוא בעומד מדובה ברוח אחת או בב' רוחות דהיינו במחיצות, והואיל והוא מחיצה מדאורייתא רק האיבעיא הוא אם הוי מחיצה אף לרבנן להתיר בטלטול, ע"ז כתב האו"ז דבשל סופרים אולינן לקולא. הה"מ פ"ז מה"ש ה"ה כתב וז"ל, עוד שם מרימר פסק לה לסורא באוזלי אמר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון, כלומר שיתרחק הים ממקומו וישאר אותו מקום רפש וטיט, ויטלטלו מן המבוי לו עכ"ל.

ראיתי רבים יצאו ללקוט ולא מצאו טעם מספיק, על הא שכתב הה"מ וז"ל, כלומר שיתרחק הים ממקומו, וישאר אותו מקום רפש וטיט, ויטלטלו מן המבוי לו, והקשו הלא מה שחשש הה"מ הוא, רק שלא יבואו לטלטל מן המבוי, לאותו המקום שנתרחב על ידי העלאת השרטון, אם אותו המקום נעשה עי"ז רה"ר או כרמלית, אבל לטלטל במבוי עצמו הי' מותר, לולי החשש שמא יוציאו ממבוי למקום שנתרחב ע"י השרטון, וקשה הלוא המבוי גופא הוא פרוץ במלואו, או אפילו יותר מעשר למקום האסור, ונאסר ג"כ המבוי מלטלטל בתוכו.

אבל לפי דעתי לא קשה מידי, דהה"מ פירש דעתו דר"ח במעשה דרבי שלא אמר לא איסור ולא היתר, ועל פירוש זה כתב הה"מ דהטעם דר"ח כך הוא, אם יבואו לטלטל במבוי עצמו אחר שיעלה הים שרטון, בהא לא חש רבי כלל, דאפילו אם יעלה הים שרטון ויהי' המבוי פרוץ יותר מעשר למקום השרטון אין בכך כלום, והמבוי נשאר בהתירו הראשון לפי שהוא רה"י מדאורייתא לטלטל, דר"ח אזיל לשיטתו שכתב שם (י"א): וז"ל, ולב"ה שלש מחיצות דאורייתא לטלטל, וכשם שלחי משום היכר כך קורה משום היכר, ובשתי מחיצות נמי מבוי מיהו לזרוק בו מדה"ר אסור, כדאמרינן דהוא רה"י ולטלטל בו עד שיהו שלש עכ"ל.

וכיון דשתי מחיצות ולחי הוי רה"י לר"ח, ע"כ כתב הה"מ דר"ח ס"ל דלא חשש רבי לגזור החשש דשרטון, אם יטלטלו במבוי גופא, משום דאף לאחר שיעלה הים שרטון, ישאר המבוי רה"י מן התורה ובוזה לא גזרינן, אלא דהחשש הוא לר"ח אליבא דרבי, שמא יטלטלו מן המבוי שהוא רה"י גמור, למקום השרטון שהוא או רה"ר או כרמלית, אבל בפ"י ר"ח שבש"ס שלנו, משמע דגם המבוי עצמו הי' אסור מלטלטל בתוכו.

והפרמ"ג כתב לתרץ בענין אחר וז"ל, ומרימר דפסק לסורא באוזלי, י"ל דסובר שפיר לא חיישינן לשרטון, שמא יטלטלו ממבוי לשרטון, כי לא הורגלו בכך ולא יבואו לכך, משא"כ בתוך העיר יטלטלו כדמעיקרא.

תיקון עירובין במאנהעמען

בענין מתא דהררא לה נהרא, דפסק הט"ז סי' שס"ג ס"ק כ' בעיר שטייניץ, דיש לחוש לשרטון הוא מן המתמיתה, לפי שלא מצינן חומרא כזו לא בגמ' לא בראשונים ולא באחרונים חוץ ממנו, והמדובר הוא רק במבוי, שאם יעלה שם שרטון בטלה המחיצה ונפרץ המבוי לרה"ר או לכרמלית, לא כן בעיר ששובב אותה ים או נהר דאפילו יעלה שרטון, לא יבטלו על ידי זה המחיצות, אלא יתוסף עלי' עוד מקום.

בספר חמד משה סי' שס"ג כתב, ע"ש השאלה מעיר שטייניץ והתשובה ומה שכתב הט"ז לאסור שם, משום שמא יעלה הנהר שרטון, במחילה מכ"ה לא דק בזה כלל ואין הנדון דומה לראי', דבשלמה בהתאם מעשה דרבי עירובין (ח'). שפיר יש לחוש לזה, דהתם המחיצה היתה נמשכת מצד אחד למבוי בראשה עד הים והים הוא כמחיצה, נמצא הם כשתי מחיצות דבוקות זו בזו כמין גם, ובצד שכנגד המחיצה רצו לעשות תיקון המבוי כדין, ואסר להם רבי דשמה יעלה הים שרטון באותו מקום, ויהי' במקום שעתה מים קרקע עולם, ואותו הקרקע תהי' רה"ר או כרמלית מפסקת בין המחיצה והתיקון לבין הים, ונמצא שלא יהי' תיקון כלל בזו המבוי או כפירש"י או כפי' הה"מ ע' מ"א ס"ק ל"א, שכל רוח זה שהי' מחיצה הוי כאלו נפרצה המחיצה זאיך, אבל עיר שהנהר סובב את כולה, אף אם יעלה הנהר שרטון בקצתו הסמוך לעיר, מ"מ כל שלא יחרב ויבוש כולו הרי מחיצה קיימת, ואותו שיבש ונעשה קרקע, גם הוא יהי' בכלל קרקע העיר כולה, דכי גביל יש לה לעיר שנאמר עד פה תבוא לטלטל, אלא עד הנהר שהוא מחיצה מותר לטלטל, ואם יתקצר הנהר ויתרחב מקום העיר מה בכך, ואף באותו מקום מותר לטלטל, דכל זה מרשות העיר הוא והרי מחיצה סובבת אותה, דומה לזה אם יהי' רה"י ומחיצה עבה סובבת אותה, ויתקלקל קצת מעובי המחיצה לצד פנים ויתרחב רה"י, וכי משום זה יהי' אסור לטלטל ברה"י, זה ודאי אינו כיון דהמחיצה קיימת, ואם תהי' דקה מן הדקה מחיצה גמורה הוא, הי"נ בנדון זה, אם לא שנאמר שהענין הי' בנהר שדרכו לפעמים ליבש כולו מקצה אל הקצה, ודאי לא הי' השואל מסתפק, ומן הסתם אין לחוש לזה, ובפרט לדברי הפוסקים שמשמע מדבריהם שרק בים יש לחוש שמא יעלה שרטון, ולא בשאר נהרות כש"כ המ"א, ורבריהם ברורות למעיין, וזו חששה רחוקה ביותר עכ"ל.

הנה מה שכתב החמד משה דלא חיישינן שמא יתייבש ויחרב הנהר כולו יש לענ"ד ראי' לדבריו מתוס' עירובין (כ"ד) ד"ה ליעבד וז"ל, והשתא

נמי לא חיישינן לשרטון, דלעולם יהי' מתלקט עשרה טפחים מתוך ר' אמות, והמרש"א כתב, דצה לומר דהשתא לפי פירושה דע"כ מיירי באין הנהר רחב יותר מעשר אמות, ואין לחוש נמי לשרטון, דמסתמא לא יהי' השרטון כל כך עד קרוב לחצי רחב הנהר, גם אם יהי' השרטון עד ר' אמות ברוחב הנהר, ויהי' מתלקט עשרה טפחים מתוך ר' אמות ולא תיבטל הגורא דנהרא וק"ל עכ"ל, הרי דהמרש"א דייק מלשון התוס' דלעולם לא חיישינן שמא יתייבש ויחרב הנהר, ומה שכתב ואם תהי' דקה מן הרקה מחיצה גמורה הוא, כן הוא ברש"י עירובין (ע"ו:), וז"ל, האי דנקט רחב ארבעה, משום סיפא נקט ליה וכו', אבל לענין מיהוי מחיצה בכל דהו פותיא (עובי) הוי סתימה עכ"ד, וכן כתב הרא"ש ורבינו יהונתן והרע"ב פ"ז דעירובין מ"ב.

אבל מה שיש לדרקק הוא, דכתב המ"א סי' שס"ג ס"ק ל"א וז"ל, ובמ"מ משמע דאעפ"י שיתקצר הים, מ"מ נשאר מדרון בעומק עשרה טפחים והוי מחיצה, אלא שהחששה היא שמא יטלטלו מן המבוי למקום שנתייבש הים שהוא כרמלית, אפי' מוקף במחיצות הים, לפי שלא הוקף לדירה כמ"ש סי' שס"ה ס"ג עכ"ל, נמצא בהא דספר חמר משה במתא דהדרא לה נהרא, אם עלה שרטון סביבות העיר, הי' לנו לאסור אם יש בשרטון יותר מבית סאתים, לדעת המ"א בפירושו בהה"מ.

ויש לדרקק מה שמביא המ"א ראי' מהמחבר דסי' שס"ה ס"ג שכתב נפרץ (המבוי) לרחבה פחותה מסאתים, או יותר על סאתים והוקף לדירה, דינו כאלו נפרץ לחצר, אבל אם יתירה על סאתים ולא הוקף לדירה, הוי כאלו נפרץ לכרמלית וצריך תיקון עכ"ל, ולענ"ד אין הגדון דומה לראי', לפי דשם בסי' שס"ה הי' הרחבה אסורה מעיקרא, משום יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שדינה ככרמלית, ואם נפרץ המבוי לאותה רחבה, הנה נפרצה למקום האסור מכבר, משא"כ במבוי שצידו אחד כלה לים, או עיר שסובב אותה ים או נהר, ואחר כך עלה הים או הנהר שרטון, הוי כאלו ניתוסף עליהם סתם, דהוי כמוקף לדירה, כן משמע מהמחבר סי' שני"ט שכתב, רחבה שאחורי הבתים יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה, אין מטלטלין בה אלא בד' אמות, ואם פתח לה פתח מביתו ואחר כך הקיפה, אפילו אם יש גורן בינה לבית" הוי מוקף לדירה עכ"ל, הרי דאם פתח פתח מביתו ויש לומר דמשום גורן הוא, מ"מ הוי כמוקף לדירה, ומכש"כ במבוי שנתרחב ע"י העלאת שרטון, או עיר שנתרחבה כל סביבותיה ע"י שרטון דדינה כמוקף לדירה, ואין נ"מ אם הוקפה על ידי אדם או הוקפה מאלי' כולענ"ד, ע' בסי' ה' אות ב'.

עוד אפשר שיותר מטעם אחר, והוא דאם נפרצה העיר או המבוי למקום שאסור מכבר, הרי נפרצו למקום שיש בו שיעור לאסור, דהיינו יותר מבית סאתים, אבל אם עלה הים או הנהר שרטון, לא עלה שרטון יותר מבית סאתים בפעם אחר, אלא מעט מעט, וכל קמא מהשרטון שעלה אמרינן בזה קמא קמא בטל, וגם לא אמרינן כאן שחוזר וניעור כמו דאמרינן ביו"ד סי' צ"ט, לפי דשם ה"י הדבר אסור מקודם שנפל, ולא ה"י כשיעור, וחצי שיעור ג"כ אסור, אבל כאן ה"י מקודם היתר, ע"ש בהג"ה שכתב איסור שנתבטל כגון שהי' ס' כנגדו, ונתוסף בו אחר כך מן האיסור הראשון, חוזר וניעור ונאסר, לא שנא מין במינו ל"ש מין בשאינו מינו וכו', אבל כאן ה"ה היתר לפי שלא בא עדיין לכלל איסור, ויש לעני"ד דא"י שיש חילוק בין דבר שלא בא לכלל איסור ובין דבר שבא לכלל איסור, מהא דסי' תרנ"ו שכ' המחבר, אם אין הסוכה צילתה מרובת מחמתה אלא ע"י האילן, צריך שישפיל הענפים ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרים וכו', וכתב ע"ז הט"ז וקשה הא קיי"ל בכל דוכתא אין מבטלין איסור לכתחילה וכו', שוב ראיתי למו"ח ז"ל שכתב בשם המרדכי הארוך ואגודה לתרץ זה ח"ל, דקודם יו"ט שאינו אסור עדיין ניתקן עכ"ל, וכן בסי' תנ"ג שכתב המחבר אם לא ביררו החטים מאכילת עכבר אין בכך כלום, הגה, וכן אם לא ביררו ממנו אותו דגן שצמח עכ"ל, והטעם משום דקודם הפסח כשטווחו הדגן הכל היתר ע"ש, וברפ"ב דכלאים איתא כל סאה שיש בו רובע (הקב) ממין אחר ימעט, ונראה דהטעם הוא דהוי היתר בהיתר קודם שנוצע.

וכל זה הוא אם נהר מקיף העיר מסביב, או אפילו מימי הים מקיפין אותה, כגון שחפרו חריץ סביב העיר ארבעה טפחים רחב או יותר ואפילו כמה מאות אמה, ועמוק עשרה טפחים או יותר, ואין נ"מ בזה אם נעשה ביד"א או ביד"ש, אבל אם עצם הים מקיף העיר דהיינו עיר שנבנתה על אי, בזה יש חילוק בין רש"י ותוס', דרש"י כתב דהחשש דשרטון הוא, שמא יעלה הים שרטון חול ואבנים אצל שפתו כי כן דרכו ומתקצר רחב הים ונעשה קרקע כרחב פרסה או יותר, נמצא דחשש זה אינו כי אם במבוי כמו שאיתא שם במעשה דרבי, ולא בעיר כולה שעומדת באמצע הים דאין כאן חשש זה, דאפילו יעלה הים שרטון ותתדחב העיר, הרי נעשתה יותר גדולה ומשתכרת מקום יותר, אבל לטעם התוס' שם (י"ג) ד"ה אין עושין וד"ה ליעבד צוה"פ ושם (פ"ו) ד"ה אלא, שכתבו דהחשש דשרטון הוא שמא יפחת וימעט מהעומק הים בשפתו, ולא ישאר עומק י' טפחים וגם לא יהי' מתלקט י' מתוך ד', ותהי' העיר פרוצה לים שהוא כרמלית, צ"ע.

והאור זרוע ה' עירובין נקט טעמו של רש"י דכתב, והאשפה היתה גבוה עשרה טפחים אם נמי שפתו גבוה י' טפחים ובא מעשה לפני דבי וכו', חיישינן שמא יעלה הים שרטון של חול ואבנים אצל שפתו כי כן דרכו ומתקצר רחב הים ונעשה קרקע ברחב פרסה או יותר עכ"ל, ות' הדיב"ש סי' ת"ה כתב כתוס' וז"ל, וכך בים אעפ"י שהי' עמוק מן המבוי י', חיישינן שמא יעלה הים שרטון ולא תהי' שפתו עמוקה מן המבוי י' וישאר המבוי גפרץ כי היו פדצות יתרות על י' עכ"ל, והט"ז נקט חומרא דכולהו.

אבל יש לדעת למה לנו לחוש להחשש דשרטון, יותר מרוח שאינה מצויה דלא חיישינן ע' סי' שס"ב, ואדרבא רוח שאינה מצויה שכיח יותר משרטון, כמש"כ המחצה"ש סי' שס"ג דשרטון יכול לבא אחת לשבעים שנה, ורוח שאינה מצויה אנו רואין שבא כמעט בכל שנה ושנה, ואם הטעם הוא שמא יטלטלו אפילו אחד שיעלה השרטון, יש לחוש שיטלטלו ג"כ אחר רוח שאינה מצויה, כי כמו שניכר הפירצה שפרץ הרוח שאינה מצויה, כמו כן יהי' ניכר הפירצה שנעשה ע"י השרטון וצ"ע.

סימן י"ב

איזה הוא רשות הרבים

דה"ד הוא אפילו אם יש לו שתי מחיצות, דק באופן שהמחיצות הן מפולשות, והיינו שאין להם גיפופין מבי' צדדין, דאם יש להן גיפופין מבי' צדדין, הוי כמו שם ד' מחיצות. ולדעת התוס' עירובין (כב.) ד"ה דרבנן, בי' מחיצות הוי רק כרמלית דאורייתא. אותן הבאים לאיזה צורך לתוך המבוי או לתוך העיר אינם נקראין רבים בוקעין. אותם הנוסעים בעגלות או במכונות אם מיקרי רבים בוקעין, ואם בעלי חיים כגון בני אדם ובהמות חיות ועופות מחלקין רשות לעצמן.

המחבר סי' שמ"ה ס"ז כתב, איזה רשות הרבים רחובות ושווקים הרחבים שש עשרי אמה, ואינם מקורים, ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער עכ"ל, ובכ"מ פי"ד מה"ש כתב, ונראה דה"ה נמי אם יש לה כמה פתחים, אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה, דכל שאינו מפולש משער לשער, ה"ה רשות היחיד גמור.

אור זרוע פ' כיצד מעברין הלכה (קס"ד), עיר של חיד שאין דה"ד עוברת בתוכה, שאין פתחי' מכוונים זה כנגד זה כגון דגלי מדבר, ואין רחבה ט"ז אמה ורגילין לערב את כולה כאחת, ונעשית של רבים שרבו

תיקון עירובין במאנחעמען

אנשים בעיר והבנותי' שסביבותי' הרגילים לבוא שם לסחורה עד אשר עלו לששים רבוא כמנין דגלי מדבר ורה"ר שלה רחב ט"ז אמה, אבל אין פתחי' מכוונים זה כנגד זה מערבין את כולה, הואיל ואין רה"ר גמור, דברה"ר שאינו גמור עסקינן דמערבין את כולה דליכא למגזר אטו רה"ר גמור דילמא אתי לעירובי, דהא שם רה"י עלי' זאע"ג דדמי לרה"ר בכל דבריו חוץ מדבר אחד, או אין רחב ט"ז אמה או אין פתחי' מכוונים זה כנגד זה ל"ג אטו רה"ר גמור, דהא שם רה"י עלי'.

הנה רב וגדול אחד מגאוני ארצות הברית כתב, שאינו יודע המקור מאין הוציא המחבר (הכ"מ) הדין, דרה"ר צריך להיות מכוון זה כנגד זה, ובשביל זה רצה לדחות דברי המחבר בשתי ידיים, ואמרתי לענ"ד גברא רבא אמר מילתא לא תכיחו עלי', ואלו הן המקורים.

מרא דשמעתא דרה"ר צריך להיות מפולש ומכוון, משער לשער זה כנגד זה הוא רש"י ז"ל, שכתב בעירובין (ב') בזה הלשון, כל מילי דשבת ממשכן גמרינן, ועגלות של לויים ברוחב שש עשרי אמה אזלי, כדאמרן בהזורק שבת (צ"ט), הלכך לא הוי רשות הרבים בציר משש עשרי אמה רחב, ומפולש משני ראשין, ולהלן (ו') כתב רש"י, רשות הרבים משמע רחב שש עשרי אמה, ועיר שמצויין בה ששים רבוא, ואין בה חומה, ושיהי' רשות הרבים שלה "מכוון" משער לשער, שיהי' מפולש שדומה לדגלי מדבר, ומעבר לדה' זה כתב רש"י עוד יותר מפורש וז"ל, אבולי דמחוזא שערי העיר "מכוונים זה כנגד זה" והיו בה ששים רבוא עכ"ה.

רש"י ז"ל כתב כאן שני דברים, מכוון זה כנגד זה, ומפולש, מכוון זה כנגד זה משמע שהרה"ר צריך להיות מכוון משער לשער, זה כנגד זה בכל האורך, בלי שום עיקום, וחוץ לזה צריך ג"כ להיות מפולש, ומה מיקרי מפולש, הנה כתב בספר מלחמת ה' להרמב"ן פ"ב דעירובין וז"ל, אבל בשתי מחיצות כרבנן סבר לה, וירושלים אלמלא דלתותי' נעולות כלילה חיביים עלי' משום רשות הרבים, לפי ששערי' "מכוונים זה כנגד זה" והיו להו דרכים פרוצין "במלואן" במקום פתחים, ברחב שש עשרי אמה, דאתו רבים ומבטלי למחיצות שעוברים בהן כרבי יהודא, ואשתארו להו "שתי מחיצות" דאינון רשות הרבים כרבנן.

המלחמת ה' כתב כאן שני דברים והם, "מכוונים", ופרוצין במלואן", והאי פרוצין במלואן שכתב, הוא פירושו של מפולש שכתב ברש"י דלעיל, והיינו שלא נשתיירו אלא שתי מחיצות בלא גיפופים, אבל אם נשתיירו

גיפופים בצדדין, יש שם שם ד' מחיצות ואינו רשות הרבים, אפילו הוא מכוון משער לשער, כך הבנתי מלשונו של בעל מלחמות ה'.

ואחר זה ראיתי בחידושי הרמב"ן עירובין (נ"ט.) וז"ל, הילכך כל מבוי שמפולש (במקום פריצים במלואן) בשני ראשין מכאן ומכאן עד חוץ למדינה ורחב שש עשרי אמה.

בספר הרקח ה"ש (קע"ה), רה"ר שהוא י"ו אמה המפולש מב' צדדין ומצויין שם ששים רבוא, ואין שם חומה, או מכוון משער לשער צריך דלת מכאן ודלת מכאן עכ"ד, משמע דאם אינו מכוון משער לשער אין צריך דלתות וסגי בצוה"פ, הנה הרקח כתב, או מכוון משער לשער, ולא כתב זה כנגד זה, והצדק אתו כי הלשון מכוון לבד משמע זה כנגד זה, וכן איתא בפרק י"ב דאהלות מ"ה, קורות הבית והעלי' שאין עליהן מעזיבה והן "מכוונות", ולא אמרו במשנה זו כנגד זו, כי הוא שפת יתר ליפות הלשון.

ספר אהל מועד הלכות שבת דרך י"ג גתיב ב', וכן מבואות של עיר המפולשים ורחבים י"ו אמה ופתחיהן מכוונים זה כנגד זה דינן כרה"ר, והוא שאין דלתותיהן ננעלות בלילה.

ובעל התניא בש"ע שלו סי' שמ"ה סי"א, כתב יותר מפורש מה מיקרי מפולש וז"ל, איזה זה הוא רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים שש עשרי אמה על שש עשרי אמה שכן הי' רחב הדרך במחנה ליום שבמדבר, והוא שאינם מקורים, ואין להם חומה סביב, ואפילו יש להם חומה סביב, אלא שהם מפולשים משער לשער, דהיינו שהשערים "מכוונים זה כנגד זה", הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער, כל דין רשות הרבים, אם הוא רחב שש עשרי אמה, שהרי אין לו אלא "שתי מחיצות" משני צדדיו בלבד, אם אלו מחיצות אינן "רחבות אמה" ברחב רשות היחיד "מכנגד חלל השער" עכ"ל.

ובת' מים רבים לר' רפאל מולדילה ועל ספרו הסכימו בעל כני"ח ושאר גאוני זמנו, כתב בסי' ל"ח, כי רה"ר צריך להיות דומה לדגלי מדבר הרחב ט"ז שהוא מקום הילוך לרבים ומבלי חומה, וכשהוא מפולש ג"כ משער לשער אין בו חומה קרינן ב' כי שתי מחיצות לאו כלום הוא.

נמצא דאפילו במכוון זה כנגד זה, אם יש גיפופים ברחב אמה, כנגד חלל השער, לא מיקרי רה"ר, אלא צריך ג"כ להיות מפולש במלואו, דהיינו שלא יהיו גיפופים, שאם נשתירו גיפופים ברחב אמה יש לו שם ד'

תיקון עירובין במאנהעטען

מחיצות, והוי כעין פסי ביראות, ומוכרח לומר דהאי "פרוצין במלואן" שכתב בספר המלחמת, היינו שלא נשתיירו גיפופים ברחב אמה, לדעת רבינו בעל התניא.

התוס' עירובין (ו') ד"ה כיצד ז"ל, כיצד מערבין רה"ר, פ"ה רחב ט"ז אמה ומפולש משני צדדים משער לשער עכ"ל, הנה הגירסא בתוס' שלפנינו חסר המלה "מכוונים" וגם "בלי עקום" כמו שהוא ברשב"א בריטב"א ובמאירי, שהם הולכים תמיד בעקבות התוס', וגם במרדכי חסרים המלות מכוונים ובלי עקום כמו בתוס' וז"ל המרדכי במס' שבת פרק הוורק, ואע"ג דאינו לנו רה"ר וכל הרחובות שלנו כרמלית הן, דלא מיקרי רה"ר אא"כ רחב ט"ז אמה ומפולש משער לשער וס"ד בוקעין בו.

חדושי הרשב"א על מסכת עירובין (כ"ב), ומיהו הא דאמר ר' יוחנן דבקיעת הרבים מבטלת מחיצות, הני מילי מחיצות העשויות ברשות הרבים, ויש ביניהם רחב שש עשרי אמה, ושפתחיו "מכוונים זה כנגד זה", שדומה לדגלי מדבר.

ספר עבוה"ק להרשב"א שער ג' אות (א'), וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונים "זה כנגד זה" ורחבין שש עשרי אמה, והעם עוברים ביניהם כדגלי מדבר והעגלות.

הריטב"א עירובין (ו') ד"ה כיצד מערבין כתב, פירשה רש"י ז"ל ברשות הרבים גמורה, רחבה שש עשרי אמה, ושפתחיו "מכוונים זה כנגד זה", ושיהי' רגיל לששים רבוא, עוד שם (כ"ב.) פי' מבואות ירושלים דין רשות הרבים יש להם, שהרי אית להו שש עשרי אמה רחב, והוא דרך לששים רבוא, וכן ברוחותי' מפולשין, ומכוונים זו במזרח וזו במערב זו בצפון וזו בדרום, שזה דין רשות הרבים במבואות המפולשין, כדפירש"י ז"ל כאן ובספר שבת עכ"ל, הנה הריטב"א הזכיר כאן התנאי שיהי' "מכוונים" וג"כ "מפולשין", לפי ששניהם נחוצים לדין רשות הרבים, ובאחד מהם לבד לא הוי רה"ר.

המאירי עירובין (א'), כתב, וכן הצריכו גדולי הרבנים שיהא בו דריסת רגל לששים רבוא, ולא שיהא ששים רבוא יכולין לעבור שם ביחד, אלא שיהא מצוי לששים רבוא ורגילים לעבור שם, עוד שם במאירי ורשות הרבים הוא דרך שיש ברחבה שש עשרי אמה, ומפולש" משני ראשיו, עד שיוכל אדם לעבוד שם "ביושר בלי עקום", עוד שם (ו') כבר ביארנו בראשון (פ"ק דעירובין), שלשים ושנים זרתות, ושפתחיו שני ראשיו "מכוונים זה

כנגד זה, עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה, «בלא שום עקום», עוד שם וענין ירושלים הוא שמבואותי רחבים שש שערי אמה, ומפולשים «במכוון זה כנגד זה», ואעפ"י שהוא מוקפת חומה, מכל מקום יש בחומותי שערים גדולים שהם שערי העיר, שכל אחד מראשי המבוי מפולשים לאיזה מן השערים, ונמצאו רבים מצויים לבקוע ליכנס ולצאת «ביושר בלי עקום», ולמדת שאעפ"כ דיו בדלתות נעולות, עוד שם (נ"ט): גדולי המפורשים כתבו שזה שהחמרנו בשני פתחים, פי' בשהפתחים 'מכוונים זה כנגד זה', עד שדרך רשות הרבים עוברות עלי' «דרך ישר», אבל אם היו פתוחים מצד אחד, אינם נחשבים אלא כפתח אחד עכ"ד.

המאירי כתב כאן ב' לשונות, א' ביושר בלי עקום, ב' דרך ישר, ונראה דמקורו הוא מרש"י בשם הירושלמי (במדרב י' כ"ה) וז"ל, תלמוד ירושלמי לפי שהי' שבטו של דן מרובה באוכלוסין הי' נוסע באחרונה, וכל מי שהי' מאבד דבר הי' מחזיר לו, אתיא כמאן דאמר כתיבה היו מהלכין, ומפיק לה מן כאשר יחנו כן יסעו, ואית דאמרי כקורה היו מהלכין, ומפיק לה מן מאסף לכל המחנות עכ"ד, ונראה דלא מבעיא אליבא דמאן דאמר כקורה היו מהלכין, שהוא דרך ישר בלי עקום, אלא אפילו למאן דאמר כתיבה היו מהלכין ג"כ אפשר ללמוד שדגלי מדבר ועגלות היו מהלכין ביושר ובלי עקום כתיבה זו שהיא ישרה.

ופירוש «ביושר» כתב הרע"ב בפ"ב דכלים מ"ב וז"ל, מרחיקה מטבעת שאוחז בה ומכבדת על הקנה (קנה מאונים) עד שיבא «ביושר» שלא יכריע לשום צד יותר.

התפארת ישראל בפתחה למס' שבת כתב, דה"ר הוא כל מקום מעבר לרבים, בין שהוא רחוב שבעיר הנקרא בש"ס פלטיא, והוא «מפולש» מב' הצדדים, בשערים «מכוונים זה כנגד זה».

והרע"ב פ"ב דמדות מ"ד כתב יותר מפורש מה מיקרי מכוונים זה כנגד זה, והוא שיהי' המקום שוה ביושר בלי שום עקום מעט, כדי שיוכל לראות את כל מה שכנגדו אפילו למרחוק, וז"ל, אעפ"י שהשערים מכוונים כולם זה כנגד זה, שער הר הבית כנגד שער העזרה גדולה ושער העזרה גדולה כנגד פתח ההיכל, לא הי' יכול לראות את פתח ההיכל דרך הפתחים, לפי שההר עולה ומגבי' וכו', נמצא שאין הכהן השורף את הפרה יכול לראות חללו של פתח ההיכל דרך אותו פתח.

בעיר (אי) מאנהעטען ניו-יארק הגשרים אינם מכוונים זה כנגד זה כלל, כל זה ברור להנוסע סביב לעיר, המעיין בתכנית העיר, והוי דשות היחיד גמור לכל הדיעות, בעבור המחיצות המקיפין אותה מכל הצדדין מסביב, ואינה מפולשת ומכוונת משער לשער.

הנה ראיתי בהגהות חכמת שלמה על או"ח סי' שמ"ה שכתב ז"ל, הנה אם בעינן שש עשרי אמה ממש, או אף קרובים להיות שש עשרי אמה, כגון שתוא יותר מחמש עשרי אמה, אם נחשב נמי רשות הרבים, לא נתבאר בפוסקים דין זה, אך המעיין בפירש"ב"ם במס' ב"ב (פ"ג) ד"ה בעי ר"א זכ"ו, ואת"ל דלא מפסיק הרשות הרבים, כגון מד' אמות עד ט"ז ולא ט"ז בכלל מהו שתפסוק, וכן כתבו התוס' שם ד"ה רה"ר מהו שתפסוק, לאו ברוחב ט"ז אמרו אעפ"י שסתמו כר, אם כן מוכח דס"ל דאף דלא הוי ט"ז אמה בשלימות נמי הוי רה"ר, ולא בעינן ט"ז שלימות וצ"ע בזה כעת עכ"ד.

מאוד תמהתי על זה שכתב, "דלא נתבאר בפוסקים דין זה" ולא חזו עיניו הטוהורים את דברי רש"י דריש עירובין (ב.), שכתב בפירוש דלא הוי רה"ר בפחות מט"ז אמה, ז"ל כל מילי דשבת ממשכן גמרינן, ועגלות של לויים ברוחב ט"ז אמה אזלי כדארמון בהזורק, "הלכך לא הוי רה"ר בציר מט"ז אמה דחב".

והרמב"ם פי"ד מה"ש ה"ו כתב, דה"ר שהיתה עלי' תקרה או שאין ברחבה ט"ז אמה, הדי היא ככרמלית, שם ה"ו וכן מקום המוקף שאין בו אדבעה על ארבעה, אפילו הי' ארכו אלף מיל ורחבו ארבעה "פחות שעורה", וגבוה מג' ולמעלה הרי זה מקום פטור, הרי דאותו "פחות שעורה" מוציא מדין דרה"י ועושיהו מקום פטור, שלא לחייב עליו סקילה במזיד וחטאת בשוגג, ה"ה טפח או אצבע או אפילו פחות, מוציא את הרה"ר מדין דרה"ר, ועושה אותה כרמלית לכל הדברים.

ואין לומר דפחות האמור אצל טפחים הוא משהו ממש, אבל משהו האמור אצל אמות גדול הוא ממהוה, דרש"י טוכה (ד.) כתב, פחות מד' אמות כשרה ואף היא הוכשר על ידה, דקיי"ל הלכה למשה מסיני דמכשרי טוכה על ידי עקימת דופן עד ארבע אמות "חסר משהו" עכ"ל, נמצא מפורש בדברי רש"י דאין חילוק בין טפחים לאמות, ובכל מקום שאמרו פחות או בציר הוי משהו דוקה.

אהלות פ' י"ג מ"ה, אלו ממעטין את הטפח פחות מכזית בשר ממעט על ידי רובע עצמות, ופחות מעצם כשעורה ממעט ע"י כזית בשר, הרי

דפחות מעצם כשעורה שהוא כל שהוא ממעט משיעור פותח טפה על טפה שלא תיכנס הטומאה לחדר השני ואם נכנס כהן בחדר השני לא נטמא ומותר לו ליכנס למקדש, ואם נכנס שם נזיר לא נטמא ומשלים ימי נזירתו, ואם הוציאו העצם ונכנס שם כהן חייב משום נכנס למקדש בטומאת הגוף, והנזיר הנכנס נטמא ומביא קרבן טומאה, ואינו משלים על ימי נזירתו, והימים הראשונים יפלו כתיב.

גם נראה לענ"ד דאין משם רא"י, ובמקום שמסתפק החכמת שלמה, אם מיקרי רה"ר פחות מט"ז אמה, משם משמע דאין רה"ר פחות מט"ז, וז"ל הגמ' הנ"ל בעי רב פפא, מכר לו שנים בתוך שדהו ואחד בתוך של חבירו מהו תיקו, (אם קנה הקרקע כדין הקונה ג' אילנות), בעי רב אשי בור מהו שתפסיק, אמת המים מהו שתפסיק, רשות הרבים מהו תיקו, ולא קשה דר"ה הוא ט"ז אמה, וט"ז אמה מפסיק אפילו בתוך השדה בלא רה"ר, די"ל שהוא קרן זוית רה"ר שאינו רחב ט"ז אמה, ולקמן (ק"ד:) איתא הלשון דרך הרבים במקום רה"ר, ובפט"ז דאהלות מ"ה כ', הי' בודק והגיע לנחל או לשולית או לדרך הרבים מפסיק עכ"ל, דרך הרבים משמע שאינו רה"ר כן משמע ממשנה דעירובין (כ"ב.), רבי יהודא אומר אם הי' דרך רה"ר מפסק יסלקנה לצדדין, ולא אמר דרך הרבים סתם, לפי שאפשר לדרך הרבים שאינו רה"ר, כגון שקנו הרבים דרך ואינו רחב ט"ז אמה, מ"מ דרך הרבים מיקרי, אבל אין לו דין דרה"ר, וז"ל הרע"ב פ"ד דכלאים מ"ג, ודרך היחיד ודרך הרבים וכו', שאין אחד מהם רחב שמונה אמות עכ"ל, לפי שיש רה"ר לטומאה למו"מ ולנזיקין ואינם רה"ר לשבת, וז"ל התוס' שם ד"ה רה"ר, לאו ברחב ט"ז אמה מיירי, אעפ"י שסתמו כך עכ"ל, נראה כוונתם אע"ג דסתם דרך הרבים הוא ט"ז אמה, כדתנן לקמן בהמוכר פירות (צ"ט:), דרך הרבים שש עשרי אמה, הוא לענין מקח וממכר דוקא, אבל לא נחתי התוס' כאן לדיני דרה"ר לענין שבת כלל.

וז"ל הרשב"ם שם, רה"ר כגון מד' אמות עד ט"ז ולא ט"ז בכלל, מהו שתפסיק עכ"ל, ולשון הרשב"ם הוא לשון רש"י שעל הרי"ף ממש, שכתב רה"ר שאינו רחב שש עשרי אמה, (הגהות מא"י נ"ב אלא מד' אמות עד ט"ז אמה), ומה משמע לי' לבעל חכמת שלמה ז"ל, מתוס' ומהרשב"ם יותר מפי'רש"י שעל הרי"ף שלא הזכירו, והנה לפי דעתו שרצה לפרש, דהאי רה"ר המוכר ברש"י, הוא רה"ר ממש אף לענין שבת, ולא רק לענין מקח וממכר, כדארנן לקמן (ק"ד:), אם כן הוא, נמצא שדברי רש"י כאן סותרים את דבריו דריש עירובין, לפי שכאן קרא רה"ר אף פחות מט"ז אמה, ושם בעירובין

תיקון עירובין במאנחעפען

כתב רש"י הלכך לא הוי רה"ר "בציר מט"ז אמה רחב", חזינן בפירוש דבציר מט"ז אמה לא מיקרי רה"ר לרש"י, ובפירושו שעל הרי"ף הוסיף עוד הלשון אבל מבוי קצר הוא ואינו רחב ט"ז אמה, ולא נתן שיעור כמה יחסר מרחבו, שתבטל ממנו דין דרה"ר.

ואם הוא כדעת הבעל חכמת שלמה ז"ל שכתב דט"ז אמה לאו דוקא, וה"ה פחות מעט, דהיינו חצי אמה, אם כן בטלו כל השיעורים שבתורה, והיאך יבואו לידי חיוב חטאת כי הכל יהי בספק.

ועוד יותר יש לתמוה על גברא רבא כותבי מה שלא דקדק בדברי רש"י ורשב"ם, דאלו כתבו בזה הלשון רה"ר דהיינו שאינו רחב שש עשרי אמה, הי' מקום לספק אם הוא פחות מעט, אם ג"כ דינו כרה"ר ממש, אבל אחרי שכתבו הלשון מד' אמות עד ט"ז ולא בכלל, משמע שדין ד' אמות ודין ט"ז אמות פחות מעט דין אחד להם, והיאך אפשר לדרך שהוא ד' אמות רחב, שיהי' דינו כרה"ר ממש לענין שבת.

ומה שדחק להו לרשב"ם ותוס' לפרש, שהדרך הוא פחות מט"ז אמה, הוא משום דאיתא שם בגמ' (פ"ג.) כמה הוא מקום רבים ארבע אמות, וכמה יהו מרוחקין שש עשרי אמה, הרי זה קנה קרקע ואת האילנות שביניהם, ע"ש בתוס' בענין עד ועד בכלל, ולכן לא הי' אפשר להם לפרש (על דרך זה) שש עשרי אמה רחב, כי בלא זה שש עשרי אמה רחב מפסיק בין האילנות, שלא לקנות הקרקע שביניהם, אפילו בלא דרך הרבים רק באמצע שדה, ע"כ הכרחו לפרש כן.

עוד נראה לענין אם ט"ז פחות מעט הוי רה"ר ממש כדעת החכמת שלמה, הוי לוי לרב אשי לפשוט האיבעיא שלו ממסכת זו (נ"ה:) ולא להניחה בתיקו, דאיתא הוציא חצי גרוגרות לרה"ר והניחה, וחזר והוציא חצי גרוגרות אחרת, בהעלם אחד חייב, בשני העלמות פטור, רבי יוסי אומר בהעלם אחד ברשות אחת חייב, בשתי רשויות פטור, ואמר רבה והוא שיש חיוב חטאת (מפסיק) ביניהם, אבל כרמלית לא עכ"ל, הרי דיפה כחן של רשויות שהייבים עליהם חטאת להפסיק ביניהם, (דהיינו קרן זוית דרה"ר שאינו רחב ט"ז כמש"כ לעיל), ומכש"כ לענין מקח וממכר דמפסיק, וא"ת ממונא מאיסורא לא גמרינן, מצינו לקמן דילפי ממונא מאיסורא, דתנן שם (צ"ט) דרך הרבים שש עשרי אמה (אם קנו דרך לרבים בסתם ולא התנו כמה יהי' רחב), ופירש"י דגמרינן מעגלות ליום, ושם הוא לענין שבת, וגם החכמת שלמה

תיקון עירובין במאנהעטען

קא

עצמו רצה ללמד איסורא מממונא. בהרבה מקומות מדמין דיני שבת לדיני טומאה ונזקין, ואחד מהם הוא בשבת ("צ.).

בדין דרבים בוקעין אם מבטלין מחיצות, כתב המחבר סי' שס"ה, חצר שנפרץ עד עשר אמות אף דבוקעין בה רבים מותר, והט"ז כתב בשם הרמב"ם פי"ז מה"ש הי"ח, חצר שהרבים בוקעין בה נכנסין בזה ויוצאין בזה, ה"ה רשות היחיד גמורה, וכן פסק הרי"ף הרמב"ם והרא"ש והבאים אחריהם, ובאשל אברהם להגה"צ מביטשאטש כתב בשם הג"א בשם אר"ז עירובין (כ"ב), דליכא לדידן רשות הרבים, דקיי"ל כרבנן דר"י דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות, גם ששים רבוא בוקעין גם בדאיכא אלא ב' מחיצות.

ולענ"ד יש לדקדק אם האר"ז פסק כרבנן דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות, דהיינו אין רבים בוקעין מבטלין מחיצות, הלא רבנן סברי דשתי מחיצות לבד לא הוי רה"י, ואפשר לומר דכוונת האר"ז הוא בשתי מחיצות עם גיפופים, דהוי שם ד' מחיצות, או אפשר דהאר"ז ס"ל כתוס' שם ד"ה דרבנן, דכתבו דב' מחיצות הוא רק מדרבנן אסור ולא מדאורייתא. הח"ס בתשובותיו סי' פ"ט פסק ג"כ דקיי"ל כרבנן דר"י, דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות, והתשובות בית אפרים סי' כ"ו מביא ג"כ הג"א בשם אר"ז ע"ש.

העיר (האי) מאנהעטען מוקפת חומה סביב לה כנזכר, ולפי זה דינה כחצר של רבים, כן כתב בהג"ה סס"י שג"ז, והמחבר סס"י שס"ה והט"ז ומ"א שם, ובספר תה"ד סי' ע"ג כתב דעיר המוקפת חומה סביב, עשאוה חז"ל כחצר של רבים, וז"ל המרדכי עירובין (ס"ב) סי' תק"צ, ופסק ר"י מכאן דאותם יהודים יחידים הדרים בכרכים מוקפין חומה, שיש בהם מחיצות גמורות וכו', וא"כ הוי לי' הכרך כמו חצר של רבים, ופשיטא דחצר של רבים וישראל אחד דר שם אין צריך לשכור, דלא פליג בין חצר קטנה לגדולה עכ"ל.

וכלשון זה כתב בהגהת מיימוניות פ"ב מ"ה ערובין סי' ס"ו, וכן הוא בתשובות מים רבים סי' ל"ח וז"ל, כל מקום שמוקף מחיצות אפילו רבים הולכים שם, לא אתו רבים ומבטלו מחיצות, ולעולם רה"י הוא, דומיא דחצירות שאעפ"י שרבים נכנסין בזה ויוצאין בזה רה"י הם, והזורק לתוכן חייב כמוזכר שם בש"ס.

תיקון עירובין במאנהעמען

וז"ל המהרי"ל הלכות ע"ה, וא"כ אותן עיירות שלנו המוקפות חומה ומחיצותיהן קיימין, נחשבין כחצירות של רבים, וראי' מיהודי הדר לבר בכרך שהגאונים קראום חצירות.

הרמב"ם רפ"ד מה"ש וז"ל, ואיזו רה"י זכו, וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחיצות, גובהן עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן, כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותי' ננעלות בלילה, וכלשון זה כתב ברפ"א מה' עירובין.

שם פ"ז ה"י, שני כותלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם, עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן, ואחר כך יעשה ביניהם רה"י עכ"ל, הנה הרוחב שבין הכותלים מוכרח לומר שהוא ט"ז אמה, דבפחות מט"ז אמה ה"ה כמבוי המפולש, ובמבוי המפולש אמרינן בעירובין (ו'). דצריך צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן.

וז"ל הרמב"ם רפ"ז מה"ש, מבוי שיש לו ג' כותלים הוא הנקרא מבוי סתום, ומבוי שיש לו ב' כותלים בלבד, זה כנגד זה, והעם נכנסין ברוח זו ויוצאין ברוח שכנגדה, הוא הנקרא מבוי המפולש, הלכה ג' שם, והיאך מתירין מבוי המפולש עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן עכ"ל, הה"מ ד"ה והיאך מתירין, ממה שסתם רבינו את לשונו נראה, שהוא סובר שאפילו מפולש לרה"ר מכאן ורה"ר מכאן, הכשירו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן, וזה דעת ההלכות (הרי"ף) עכ"ד, וכלשון זה כתב הכ"מ, משמע דהרמב"ם סובר דב' מחיצות ברה"ר ויש ביניהם ט"ז אמה, אינו ניתר אלא בדלתות, אבל בג' מחיצות הוי כמבוי הסתום והכשירו בצוה"פ, כדאיתא בריש עירובין, והרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו צוה"פ אינו צריך למעט, והוא מוסכם מכל הפוסקים באין חולק, והא המדינה יש לה ד' מחיצות.

ואין לחלק בין רה"ר קטן כמו ב' כותלים, לבין רה"ר גדול כמו מדינה, דלא מצינו שום חילוק בזה לא בגמ' ולא בפוסקים, (חוץ מהרשב"א בעבוה"ק ומה שהובא במאירי ולאן דסמכי הוא).

ונראה לתרץ דמה שכתב הרמב"ם, וכן מקום שהוא מוקף ד' מחיצות כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותי' ננעלות בלילה, מיירי שהחומה היא מפולשת משער לשער ברוחב ט"ז אמה, דהוה כמו ב' מחיצות, דאם אינה מפולשת זו כנגד זו, דינה כמו מבוי בג' מחיצות, כן כתב המחבר בסי' שמה"ה ס"ז, ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער, דהוה כב' מחיצות.

תיקון עירובין במאנהעטען

קג

ומצאתי און לי בדברי החזון איש, שכתב בסי' מ"ג מה' עירובין אות ז' וז"ל, ויצא לנו מזה דבזה"י כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן דה"י גמורה מה"ת, דכולן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והיא דה"י, וכל הרחובות הפתוחות לה דה"י, והפתוחות לתוכן נעשין דה"י, וכיון שכן הוא הן ניתרות בצוה"פ, ובמ"ב סי' שמ"ה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס"ר בוקעין, כל שהוא דרך לרבים לעוברים ולסוחרים, ולהאמור ההיתר מחזור ומרוח לכרכים שלנו, וביותר הוא מפורש בש"ע רבינו התניא בסי' שמ"ה סי"א וז"ל, איזה היא דה"ר וכו', ואפי' יש להם חומה, אלא שהם מפולשים משער לשער, דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה, הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין דה"ר, אם הוא רחב ט"ו אמה, שהרי אין לו אלא „שתי מחיצות“ משני צדדיו.

בדין דרבים בוקעין נראה לענ"ד דבר חדש, אשר לא ראיתי עד הנה שיהיו נאותין לאורו, להקל מעלינו טורח ומשא של רבים בוקעין, והוא הא דרבינ בוקעין מבטלין מחיצות, הוא דוקא אם הרבים עשו להם דרך מיוחד, לעבור דרך שם אל מקום חפצם, אבל אותן הרבים יהיו כמה שיהיו, הבאין אל המקום הזה דוקא, דהיינו שצריכין ליכנס לשם לעשות צרכיהם, אעפ"י שיוצאין אח"כ מאותו מקום בדרך אחר, זה לא מיקרי בקיעת רבים, והאנשים האלו אין מבטלין מחיצות.

ויש לענ"ד ראי' לזה ממשנה דעירובין (כ"ב.), שאמר אם הי' דרך הרבים מפסקתן יסלקנה לצדידין דברי ר' יהודא וחכמים אומרים אינו צריך, הרי דלא פליגי ר' יהודא ורבנן אלא באותו הרבים העוברים דרך שם, ואין להם שום צורך להתעכב שם לאיזה ענין, אבל אותן האנשים הבאים אל תוך הפסי ביראות כדי להשקות את בהמותיהן, אעפ"י שהם יוצאין אח"כ בדרך אחר, אין אלו האנשים נקראין רבים בוקעין, ואפילו המה במספר כמה ששים רבוא, אין המקום שבין הפסין נעשה ע"י בקיעה זו דה"ר.

ומצאתי און לי בדברי הג"א שם (ר'), וקודם אביא את הרא"ש דשם, ת"ר כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר, עושין צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, חנניא אומר ב"ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשיוצא ונכנס נועל, ב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי או קורה מכאן, איתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנניא ואליבא דב"ה, והלכתא כרב בתרווייהו במבוי עקום דאמר תורתו כמפולש ובמבואות המפולשות דאמר כת"ק.

תיקון עירובין במאנהעטען

וכתב הג"א הלכה כת"ק וסגי בצוה"פ, ודוקא דליכא בקיעה אלא מבני מבוי, אבל אם בקעי כל בני העיר מכאן ומכאן, דרך אותו מבוי המפולש, שאורך אותו מבוי כנגד הסרטיא ופלטיא, או שאורך אותו מבוי כנגד שערי העיר מכאן ומכאן, או לא סגי בצוה"פ, דאתי רבים ומבטלי מחיצתה, ואע"ג דלא הוי אלא י' עכ"ל, נמצא שהג"א עשה חילוק בין הבקיעה שהוא מבני המבוי עצמו, ובין הבקיעה שהוא מבני אדם שעוברים דרך שם, ואין להם שום צורך להתעכב במבוי ההוא, ורק אלו האנשים נקראו רבים בוקעין המבטלין את המחיצות, והאי "ודוקא דליכא בקיעה מבני המבוי" שכתב הג"א, נראה דאין כוונת הג"א אלא על בני המבוי דוקא, אלא אפילו על בני אדם שהם ממקומות אחרים, ובאים לאותו מבוי לעשות עסקו, אעפ"י שנכנסו בדרך זו ויצאו אח"כ בדרך אחרת, שפיר מיקרי בקיעה מבני המבוי לדעת הג"א, לפי שכתב "אבל אם בקעי כל בני העיר", ומה הוא הבקיעה שהוא מכל בני העיר שכתב הג"א, אם לא שהוא דרך לרבים לעבור דרך שם, באין צורך להתעכב שם לעשות מלאכתן כנלע"ד. והשתא אפשר לומר דמה שאמרו בתוס' עירובין (כ"ב) ד"ה דילמא, ויש לומר דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשובה כולה האי, ואפילו רבנו מודו (לר' יהודה) דאתו רבים ומבטלי מחיצה עכ"ד, מוכרח לומר שהוא ג"כ באופן הנ"ל.

אבל מה שיש לדקדק בדבר זה הוא, דרש"י עירובין (נ"ט.) כתב וז"ל, עיר של יחיד, שלא היו נכנסין בה המיד ששים רבוא, ולא חשיבה רה"ר דלא דמיא לדגלי מדבר, ונעשית של רבים, שניתוספו בה דיריין, או נקבעו בה שווקים, ובשבת (צ"ו) כתב רש"י מחנה לוי' רה"ר, שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו, משמע דלא ס"ל כסברה זו שכתבתי לעיל, שצריכין ליכנס לשם לעשות מלאכתן דוקא, ולא עוברים ושבים בעלמא.

שוב ראיתי כעין זה בחדושי הרמב"ן על מס' עירובין (נ"ט.) וז"ל, ויש לומר עוד שלא אמר ר' יהודה שתי מחיצות תורה, אלא ברחב שש עשרה אמה שדרך הרבים עוברות שם ואין הרבים נקבעין ועומדין שם, דגמר ממדבר דליכא מחיצות, אבל פלטיא גדולה של עיר רחבה שהרבים מתקבצין שם לשוק והיא רחבה של עיר, כיון שהרבים קבועים ועומדין שם כל היום זהו רה"ר גמורה עכ"ל.

הנה דברי הרמב"ן אינם סותרים את דברי, כי איך אפשר לסתור דבר אשר הוא הכרחי, לפי שהפסין נתקנו בשביל אלו הבאים להשקות את בעירם, יהיו כמה שיהיו אם מעט ואם הרבה אלפים ורבבות, ואין המקום שבין הפסין

תיקון עירובין במאנהעמען

קה

נעשה עי"ז רה"ר, וגם להרמב"ן אין זה מיקרי קבוע אלא עד שישתהה שם כל היום, והשתא אפשר לומר שדברי רש"י ג"כ אינם סותרים דברי, ודברי רש"י ודברי הרמב"ן עולין בקנה אחד והד טעמא אית להו.

עוד נראה לע"ד דאלו דמצרכי ששים רבוא בוקעין בה בכל יום, אין כוונתם אלא על אלו דבוקעין בה פעם אחד ביום, אבל אותן שעוברים ושבים פעמים ושלש בדרך זו ביום אחד, אינן חשובים להצטרף לששים רבוא אלא כאיש אחד, לפי שכתבו התוס' עירובין (ו'). ד"ה כיצד וז"ל, כיצד מערבין רה"ר, פ"ה רחב ט"ז אמה ומפולש משני צדדים משער לשער ומצויין בה ששים רבוא, וכן יש בבה"ג דבעינן דריסת ס"ר, וקשה לר"ת דבשבת בפ' הזורק (צ"ח). אמר, דעגלות הוו תחתיהן וביניהן רה"ר, ותחתיהן לא היו ס"ר, ואומר ר"י דמ"מ דרכן לצאת ולבוא באותו דרך, ועוד הקשה בדגלי מדבר הוה טף ונשים לאין מספר, וכן קשה מערב רב, ויש לומר דלא גמרינן ממשכן אלא מילתא דכתיבה במספרם עכ"ל, הרי דאעפ"י שאיש אחד יצא מחוץ למחנה ונכנס כמה פעמים ביום אחד, אינו נחשב אלא לאיש אחד לענין ס"ר בוקעין.

בתשובות בית אפרים סי' כ"ו כתב, דנראה לו שאותן הנוסעים בקרונות ואינם הולכים בגליהם, אינם מצטרפין לחשבון הס"ר ע"ש, ונראה להביא רא"י לדבריו משבת (ח'). מהא דזרק כוורת מרה"י לרה"ר גבוה י' ורחבה ששה פטור, לפי שהכוורת הוא רשות לעצמה ולא הוי הוצאה, שבכל מקום שעומדת רה"י היא ולא הוציאה מרשות לרשות, וכתבו התוס' ד"ה רחבה ששה וז"ל, רחבה ששה פטור שהכוורת עצמה נעשית רה"י כשתנוח, והוי כזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר דפטור, כדאמר לעיל דלא יליף זורק ממושיט, ואפילו לר' עקיבא דאמר קליטה כמי שהונחה דמיא הכא פטור, דכל מקום שהיא מונחת חשוב רה"י עכ"ד, נמצא לדברי התוס' שאותן העוברים בקרונות שהם גבוהים עשרה טפחים, ורחבים ד' טפחים על ד' טפחים או יותר, מעולם לא עברו ברה"ר, כי מדי עברו נעשה המקום שהוא עובר רה"י, כדמשמע בפרק הזורק בעגלות הלויים, ומעולם לא יצא מרשות לרשות, א"נ אפשר דהוי כפורח באויר, ואיך שיהי' אינו דומה לס"ר דמדבר שעלו ברגל.

ואם בעלי חיים כגון אדם ובהמה חי' ועוף גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים אם חולקין רשות לעצמן כמו כוורת ומגדל וכיוצא בו, ונ"מ אם זרק בעלי חיים מרה"ר לרה"י או מרה"י לרה"ר, או בעלי חיים גבוה י' ורחב דע"ד עומד ברה"ר זורק ונח על גביו אם חייב או

תיקון עירובין במאנחעטען

לאו הר"ן רפ"ק דשבת בשם הראב"ד והתוסיו"ט רפ"א דשבת בשם כתבו דבעלי חיים אינו חולקין רשות לעצמן ע"ש.

ונראה להביא רא"י לדבריהם מהא דאיתא שבת (ג.) בעי רב מרבי, הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ מהו, עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומיחייב, או דילמא לא, א"ל חייב, חזינן דלא חלקו בין אדם שאינו רחב דע"ד, ובין אדם שרחב דע"ד, משמע שבעלי חיים אינו חולקין רשות לעצמן, ואל תשיבנו מכל מוציא ומכניס מרשות לרשות, לפי שדרך הוצאה בכך, אדם עוקר חפץ בידו מרה"י ומניחו ברה"ר או איפכא, אבל זה שהטעינו חבירו ולא עשה בידו לא עקירה ולא הנחה, אם אמרינן דבע"ח חולקין רשות לעצמן אם הם רחבים ד"ע, הוי דינם כמו כוורת ומגדל.

וגם אין לומר שעל הכוורת עצמה אינו חייב, אבל אם יש עלי חפץ או בתוכה חייב, וה"נ על האדם עצמו אינו חייב, ומה שחייב בהטעינו חבירו הוא משום אוכלין ומשקין שעליו, לפי שאמרו זרק כוורת בסתם, וסתם כוורת יש בתוכה דבש, והמוציא דבש שיעורו כדי ליתן על הכתית שם (ע"ו). נסתפקתי אם עשו מחיצה מבני אדם או שאר בעלי חיים בשבת דהוא רה"י גמורה לכל הדיעות, וז"ל הב"י סי' שס"ב, וכתב הרשב"א בתשובה דאפילו ברה"ר מהני האי מחיצה, דמחיצות בני אדם מחיצה גמורה הוא מדאמרינן עירובין (מ"ד) גבי סוכה, עושה אדם את חבירו דופן עכ"ל, ופשיטא דאם זרק מרה"ר לתוך אותו רה"י דחייב, ואם זרק על אחד מבני אדם שנעשו מחיצה אם אמרינן ג"כ דחייב, משום דלאחרים עושה רה"י לעצמו לא כש"כ שבת (צ"טו), ע' שם (צ"ד). פלוגתא דרבנן ור' נתן בענין חי נושא את עצמו ואכמ"ל.

סימן י"ג

בענין השוור

עיר קטנה יכולה להיות שוור לעיר גדולה או איפכא, בית עכו"ם יכול להיות שוור לכל העיר.

בענין השוור הנה הטור והמחבר סי' שצ"ה כתבו ז"ל, ועיר של רבים אין יכולה לערב כולה ביחד, אלא צריך לשייר מעט ממנה שלא יערבו עמה, והשאר יערבו ביחד אם ירצו, וזה השוור שמניח, אפילו אינה בית אחד סגי, ואפילו אינה פתוח לעיר, בענין שיוכל לערב עמה אפ"ה הוי שוור, ואפילו בית הבקר או בית התבן, שאין צריך לערב הוי שוור.

תיקון עירובין במאנהעמען

קז

ספר המאור פ"ה דמס' עירובין, דשמעינן מההיא עובדא דעבדין שיור אפי' בבתי הפתיחי לנהרא ולא פתיחי למתא, ולא דייקינן למתני' דתנן אין מערבין את כולה, מכלל דאי בעי לערובי מצי מערבי, אלא אע"ג דלא מצי לעירובי הוי שיור, כל אלו הלכות גדולות וקבועות הן.

שלטי הגבורים שם, כתב הרא"ש ז"ל, ותימה היאך פסק רב אלפסי כאמורא, כי היאך יחלוק אמורא עם תנאים דמתני', דמר מצריך חמשה דיורין, ומר מצריך שלש חצירות, ונראה לי שרב אלפסי סובר דרבי יצחק הוא תנא ובריתא הוא, והלכה כדברי המיקל בעירוב וסמך אההיא דאביי דלעיל, דבי תיבנא לאחורי הוי שיור.

מאירי עירובין (ס') וכשם שהקטנה נעשית שיור לגדולה, כמו שביארנו בעיר חדשה שביהודא, כך עיר גדולה נעשית שיור לקטנה.

התניא בש"ע שלו סי' שצ"ב ס"ג כתב, אבל בתי עכו"ם יש אומרים שאינם מועלים לעשותם שיור ויש מתירין (הר"ן).

ספר תוספת שבת סי' שצ"ב ס"ק ו' כתב, ודבר זה משום היכר הוא, ואפילו אי איכא נכרי בהדי מתא, לא הוי שיור ריב"ל, ובשם הר"ן כתב דנכרי הוי שיור מג"א.

ארחות חיים בהגהות מהרש"ם רס"י שצ"ב כתב, במ"א הביא מתשובות הר"ן סי' נ' דגם עכו"ם הוי שיור, ושם הוכיח דעיקר טעמא דבעינן שיור הוא, שלא תשתכח תורת רשות הרבים, אבל בירושלמי פ"ה כתב, אסי אמר ובלבד ישראל, ובשי"ק תמה על הר"ן שנעלם ממנו הירושלמי, וגם תמה על מנהגינו שעושים דירת עכו"ם שיור, ולע"ד י"ל דהתם קאי אליבא דר"י דמתני', דסובר דבעינן כעיר חדשה שביהודא שיהי' בה חמישים דיורים, ומפרש דאפילו אנשים ונשים וטף, ולזה אמר ובלבד ישראל, שאם לא כן אינו בכלל עיר חדשה שביהודא, כמ"ש כה"ג הר"ן פ"ק דמגילה דישוברת עכו"ם אינה ישובה, אבל לדין דקיי"ל דאפילו בית אחד בחצר אחת סגי, יש לומר דגם דירת עכו"ם מיקרי שיור.

ספר פרשת העיבור וז"ל, ולענין השיור שצריך לעשות, שלא תשתכח תורת רשות הרבים כדאיתמר בגמ', וכדי לעשות היכר והבדלה למקום המשור, יעשו השיור במבוי אחד קטן, שאין דרין בו ישראלים, כדמסיק בעל גינת ורדים בתשובות הנ"ל.

ואם אותן הדרים בתוך השויר, או שאר בני אדם הדרים מתוך לעירוב, הוּו רגל האסורה במקומה, ואוסר נמי שלא במקומה, הנה התשובות נודע ביהודא מה"ת סי' ע"ו כתב, דאפילו באים בשבת אל תוך העירוב להתפלל, ואפילו קנו להם מקום בבהכ"נ, שא"א למחות בידם אינם אוסרים, וכן פסק בתשובות רבי עקיבא איגר סי' ל"ד.

סימן י"ד

בענין שכירות הרשות

יכולין לשכור רשות העיר משר העיר, ואפילו משכירו ולקיטו, ואפילו הוא ישראל, ואפילו אינו דר שם.

בענין שכירות הרשות משר העיר, המחבר בסי' שצ"א ס"א כתב ז"ל, במה דברים אמורים (שאינן השר יכול להשכיר רשות) בשר שאין הבתים שלו, וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל, ואפילו בשעת מלחמה, אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא על פי השר או הממונה שלו, ודאי ששכירות מהשר זהו או משכירו ולקיטו מהני, שהרי יש רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר, בשעת מלחמה שלא מדעתם.

והמ"א שם ס"ק א' הוסיף בה ז"ל, אפילו בשעת מלחמה, אלא על פי יועצי המדינה עכ"ל, נראה כוונתו אעפ"י שאין השלטון בידו לבדו להעדיף מלחמה, אלא צריך ליעץ עם יועצי המדינה, ובלא הסכמתם אינו רשאי לעשות כלום, מ"מ מיקרי שפיר שר המדינה לענין שכירות הרשות, לפי שמן הדין דירת עכו"ם, או מחלל שבת בפרהסיא אינו אוסר, אלא גזירה הוא כדי שלא ילמדו ממעשיהם, לפיכך הקלו בזה כל מה דאפשר להקל, שלא יכשלו באיסור הוצאה וטלטול בשבת בלא עירוב שהוא איסור גמור.

תשובות ח"צ סי' ו' כתב ז"ל, ובתשובות הריב"ש הנוכר שכתב, דלטעם שיש רשות להאדון ליטול דרך הרבים, וליתן להם דרך מן הצד, מותר לטלטל במבוי ולא בבית הגוים, דומיא דביטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל, תמיהא לי טובא, מאי ענין זה לזה, דבשלמא דירת ישראלים האוסרים זה על זה, שמיר אמרינן דאף דביטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל ואסורה, אבל דירת גוי וכדירת בהמה הוא, ואינה אוסרת, אלא אם יש שם שני ישראלים אוסרים זה על זה, וכאן כיון ששכרו המבוי, שהוא המקום

תיקון עירובין במאנהעטען

קט

שהישראלים אוסרים זה על זה, שוב אין שום ישראל אוסר על חבריו בית הגוי, שהרי אין לישראל שום דרך ודריסת הרגל על הגוי, ודריסת הרגל שיש לגוי במבוי, כבר הותרה על ידי שכירות מהאדון, ולמה נאסר בתי הגוים על הישראלים מעתה. עכ"ד.

ונראה לע"ד כוונתו, דאם שכרו רשות החצר או רשות העיר, אין לו לעכו"ם שום רשות לאסור הטלטול בחצר או בעיר, אבל מה שנשאר לעכו"ם הוא כי אם רשות ביתו, אבל אם אמרינן שדירתו הרי הוא כדירה של בהמה, דהיינו כדירה בלא ריורין, הוי ביתו כמו החצר או רחובות העיר שמותר לטלטל בתוכם, אם עירבו ביניהם.

ויותר נראה דהוה כדרך שכולה עכו"ם וישראל אחד דר שם, או אפילו הרבה ישראלים דרים שם בחדר אחד שמוותרים לטלטל בכל העיר ובכל הבתים, כמו ישראל אחד הדר בחצר עם עכו"ם אחד ואפילו עם הרבה עכו"ם שאינם אוסרים עליו, כדאיתא בפרק הדר וברא"ש שם.

ספר חמד משה סי' שצ"א ז"ל, בחנם האריך בזה הט"ז, וכל דבריו ללא צורך להמעיק בבי"ו, ודברי הרמ"א בריב"ש הם מוסכמים למסקנה, דאף בשד שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות, שדיבר בו המחבר בראשונה, מ"מ יכולים לשכור אצלו רשות העיר, ובלבד שלא יכניסו לבית העכו"ם או יוציאו ממנו, שזה רשות לכל שר לשנות הדרכים ולעשות בהם כרצונו, ובדרך השני שכתב המחבר שיש לו רשות, (היינו להושיב אנשיו וכלי מלחמתם בשעת מלחמה) מותר אף להכניס לבתיהם ולהוציא מהם, וזה ברור לכל מעיין בדברי הרב"י עכ"ל, ואני הבאתי לעיל בשם הח"צ רבכל אופן מותר לטלטל בבית העכו"ם, והח"צ כתב טעם מספיק לדבריו כמ"ש לעיל.

תשובות שו"מ מהדירה תנינא ח"ב סי' ס"ב, מתיר שם שכירות הרשות מהשר או משכירו או לקיטו מטעם הריב"ש, וגם שיש כח ביד השר אם אינו נותן המס לקח הקרקע (הבית) בעד המס.

תשובות בית שלמה סי' נ"ה ז"ל, ואם כן די בשכירות מהשופט או מראשי הקהל, (היינו ראשי הקהל מהעיר) בפרט לפי טעם שכתב הריב"ש דגם הממונה יכול להניח מטעם האדון כליו בבית הנכדים, וע"ש במהרי"ט וטעם זה מספיק נמי לשופט העיר וגם לראשי הקהל, כיון שעכ"פ הם שלוחים להטפל בעבודתו של מלך, כמש"כ מהרי"ט שם עכ"ד.

תיקון עירובין במאנחהעמען

ואם מותר לשכור הרשות משכירו ולקיטו של השר או המלך, אם השכירו ולקיטו הוא ישראל, הגה הרמב"ם פ"ב מהלכות עירובין הי"ב כתב ז"ל, ואפילו הי' שכירו ומשמשו ישראל, הרי זה משכיר שלא מדעתו עכ"ל, פי' שלא מדעת המלך או השר, הה"מ שם, ומ"ש רבינו ואפילו שכירו ישראל מבואר שם (ס"ג) במעשה דהמן בר ריסתק שלא הי' רוצה להשכיר, ואמרו ניזיל חד מניהו ולשאול מני' דוכתא זליתיב בי' מידי, וה"ל כשכירו ולקיטו עכ"ל, וכן פסק הטור והמחבר סי' שפ"ב.

רש"י עירובין (ס"ד): ישתדל עם הנכרי עד שיהא אזהבו, וישאל לו הנכרי מקום בחצירו לאתנוחי בי' מידי, דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי, הוי לי' האי ישראל שכירו ולקיטו של נכרי ע"כ.

בה"ג פרק הדר, ותיכא דלא מוגרי גוים דשותיהו ניזיל חד מבני מבוי ונשאל מן ההוא גוי דוכתא ולתנח בי' מידי, דהוה לי' כאגורי' דגוי וכלקיטי, דניתו בני מבוי ונגרי מההוא ישראל ושפיר דמי.

מאירי עירובין (ס"ג) ז"ל, גדולי הרבנים מפורשים, שישאל ממנו מקום ויערב עם האחרים, והוא הדין משכירו ולקיטו ישראל, אעפ"י שאינו דר שם ממש" הואיל ויש לו רשות בה.

תשובות שו"מ מהר"ת ח"ב סי' ס"ב, מתיר שכירו ולקיטו ישראל, תשובות בית שלמה סי' נ"ה כתב, אמנם שאלתנו נפשטה לקולא מדברי הרמב"ם פ"ב מה"ע הי"ב שכתב, וכן שכירו ומשמשו אפילו ישראל ע"ש, וכן כתב בכל בו סי' ל"ג.

תוספת שבת סי' שפ"ב ס"ק י"ט וז"ל, ומשכיר שלא מדעתו אבל בלא שכירות לא סגי, דבמקום העכו"ם הוא עומד, וצריך להשכיר דוקא, ולא דמי לחמישה ששרויין בחצר אחד, דאחד שוכר בשביל כולם, והכי נמי נימא דהוא שאל בשביל כולם, דלא דמי שואל לשוכר, מיהו נראה דהכא יכול (הישראל) להשכיר "בפחות משהו פרוטה", כיון דבמקום עכו"ם הוא עומד, וכתב בהג"א דדוקא אם אין האדון רוצה להשכיר הוא דסגי לשכור מזה, אבל כשהאדון רוצה להשכיר, צריכין לשכור מהאדון דוקא והסכים עמו הב"ח, אבל הב"י חולק על זה ע"ש, ואם העכו"ם עושה שליח לעכו"ם אחר, לדעת המ"ב והש"ך בח"מ סי' רמ"ג מהני, אבל המ"א בסי' תמ"ה והבית שמואל סס"ה חולקים בזה, וכתבו דאין עכו"ם עושה שליח אפילו לעכו"ם אחר.

שם ס"ק כ' ז"ל, וי"א שאין צריך, דס"ל דשואל דמי לשוכר, וכשם דאחד שוכר בשביל כולם, כך אחד שואל בשביל כולם, ונותן את עירובו ודיו, וכתב הלבוש דכל זה יכול לעשות, אפילו «איש אחד שאינו מבני החצר כלל», וה"ה לדעת ראשון אם אותו המתקרב «אינו מבני החצר», ורוצה להשכיר ולתת עירוב בעד דשותו שיש לו מן העכו"ם הרשות בידו, עכ"ל, והוא כדעת המאירי דלעיל.

וז"ל בעל התניא בש"ע שלו סי' שפ"ב סט"ו, אם אין הנכרי רוצה להשכיר, יתקרב לו אחד מבני החצר ויעשה אוהבו, עד שישאל לו הנכרי מקום ברשותו, שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, ואז אנו רואים כאלו ישראל זה הוא דר אצל הנכרי, אעפ"י שעדיין לא הניח אצלו שום דבר, דק שקנה באחד מהדרכים שקדקע נקנה בהם, ונעשה ישראל זה כאלו הוא שכירו או לקיטו, ומשכיר לו שלא מדעתו.

תשובות מנחת אלעזר מהגה"צ ממונקאטש סי' י"ד ז"ל, עכשיו נעשה במדינתנו דעפובליק שהעבירו את המלך ונעשית מדינה חפשית עפ"י בחירת השרים המנהיגים, ואמרתי כיון שפנים חדשות באו לכאן בממשלה חדשה מהיות טוב, לחומרא דאוי לקנות לכאורה עוד הרשות מבעל מלחמה יהודי שהוא שכירו, אבל מעיקר הדין אין צריך לפע"ד כלל, כיון שגם בהיות המלך, לא הי' תלוי בידו רק בשד העיר כנ"ל, ועכשיו הוברר הרבר למפרע יותר, כי העיקר תלוי בשד העיר ולא בהמלך כנ"ל.

אדחות חיים בהגהות מהרש"ם סי' שפ"ב ס"א ז"ל, הדר עם העכו"ם, הטעם דשמא ילמד ממעשיו, ע' ת' גו"ד הספדי הא"ח כלל ג' סי' כ"ב, דבזמן הנה שאנו דגילין לדור בין העכו"ם לא שייך טעם זה, כמש"כ כה"ג ביו"ד דסי' קנ"ט ובט"ז ס"ק ב', וע' שו"ת דיב"ם שנייטוך סי' ס"ה, וע' שו"ת בש"ד סי' קצ"ה בשם ת' מהר"ח א"ז שכתב ג"כ דבזמן הנה לא שייך גזירה זו, והמקיל גם בלא שכירות רשות לא הפסיד ע"ש, וכן הוא בב"מ סס"י זה, ומכל מקום ח"ו להקל נגד כל הפוסקים, «ודק בשעת הרחק יש לצרפו לסניף» וע' עוד בתשובות ח"ס סי' צ"ט מ"ש בזה, עכ"ד, וז"ל דש"י ע"ז (י"א), ד"ה בגולה, אין אנו יכולים להעמיד עצמינו מלישא וליתן עמהם, שביניהן אנו יושבין ופדנסתינו מהן עכ"ל.

שם סי' שפ"ה ס"א ז"ל, לפי הטעם שהביא הבאה"ט דהיחידים טפלין, אם הוא בעיד שרוב היהודים מחללי שבת לא יועיל שכירות רשות, אבל לא אדע מדוע לא גימא, שהרב השוכר רשות הדי הוא שוכר דק עבור היהודים

תיקון עירובין במאנהעטען

שומרי שבת כדי להתיר להם הטלטול ולא לאסור, ועדיף מהא דלעיל סי' שפ"ב ס"א בהגה, וע' בת' שבויי ה"ג סי' כ"ט שכתב ג"כ דשכירות רשות מועיל גם נגד יהודים שאין רוצים לבטל רשותם, או נגד המומרים ע"ש. תשובות מהר"מ שיק סי' קע"ט, ישראל המחלל שבת בפרהסיא אין עירוב מועיל לשיתוף עם הקהל, והוא נשאר נבדל מקהל ישראל, ואין לו חלק עם הקהל והוא כעכו"ם, וכיון דשכרו המקום משר העיר, שפיר רשאינן לטלטל כנ"ל לע"ד.

והת' שו"מ מהדירא תנינא ח"ב סי' ס"ב כתב, דמערכין על מחללי שבת לפי שזכות הוא לו, וזכין לו "בע"כ" עכ"ד, ויש לדקדק הא אמרו חז"ל דהמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעכו"ם לענין עירובין, וכן כתבו כל הפוסקים, ולפי דבריו ז"ל בטל דין זה לגמרי, ואפשר לומר שדין שכירות רשות ממחלל שבת בפרהסיא הוא דק בחצר ומבוי, אבל לא בעיר ומדינה אשר יש שם ב"ד, ששוכרין הרשות משר העיר, דאמרינן הפקר ב"ד הפקר (גיטין ל"ו), ויש בידם להפקיר נכסיו, והוי הוא כאורח לגבם דאינו יכול לאסור, נמצא שזכות הוא לו שיכול לטלטל בהיתר.

ויוכל להיות ראוי לדבריו, ממה שאמרו בסופ"ז דעירובין, אבל בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא לדעתו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו, ובפ"ג דאבות מט"ז כתב הרע"ב שלא מדעתו נגד רצונו ע"ש.

חזון איש ה"ע סי' י"ח ס"ק ט' כתב, ונהגו לשכור את כל העיר משוטר העיר, ונראה דלאו מטעם שכירות מהמשכיר אתינן עלה, דלעולם לא פקעו הקרקעות מהיחידים להמושלים, ואין השוטר שליח כלל להאי שכירות, אלא משום דחשיב כשכירו ולקיטו, שיש לו רשות בכל חצר לצורך הממשלה וליכנס שלא ברשות, ונמצא שהוא עצמו הוי כשאל דוכתא בחצר ושוכרין ממנו.

שמעתי מהה"ג מוה"ר יוסף אלי' שליט"א הענקין, שטוב לשכור הרשות משר העיר אפילו בעיירות שא"א לתקן ע"ה, לפי שדרים שם בבית או בחצר אי' שומרי שבת ואין שומרי שבת ועכו"ם, ואינם רוצים להשכיר רשותם, אבל כששוכרין הרשות משר העיר, המעריב יכול לזכות בעירוב גם בשביל חלקו של השוכר, וכן כתב החזון איש בסי' הנ"ל חז"ל, אף אם אין העיר מוקפת מחיצות, יש ליהזר לשכור הרשות משום החצירות המתוקנות במחיצותיהן, ואולי יש בהן עכו"ם האוסר עכ"ל, ולע"ד עשיתי זאת מדעתי והשכרתי הרשות מעיר (מאי) מאנהעטען משכירו ולקיטו של שר העיר, פ' חיי שנת תשט"ו על משך של חמש שנים.

בירור הלכה מי מיקרי אינו מודה בעירוב

בו יבואר דאין בישראל דין דאינו מודה בעירוב, אלא אם הוא אינו מחלל שבת בפרהסיא דינו כישראל, ואם הוא מחלל שבת בפרהסיא ואפילו במילי דרבנן דינו כעכו"ם.

כדי להוציא מלב אלו האומרים דיש לישראל דין „דאינו מודה בעירוב“, ויען כי דין זה לא נתבאר כ"כ בפוסקים, אמרתי אציגה נא לפניכם הסוגיא, ואברר הדבר לענ"ד כיד ה' הטובה עלי, החל מהמשנה עד האחרונים, והראתי לדעת שאין באחד מהם דס"ל, שיש בישראל דין דאינו מודה בעירוב.

אבל קודם שאברר ע"פ דברי רבותינו ז"ל, אקדם באיזה דברים הנראה לענ"ד ע"פ סברה, איך יש באפשרות שתימצא ברי' חדשה בשם אינו מודה בעירוב והוא מבני ישראל, ואעפ"כ לא בשם ישראל יכונה, וגם בגוים לא יתחשב, שאין דינו לא כישראל שמבטל רשותו, ולא כעכו"ם ששוכרין ממנו רשותו, והוי כברי' בפני עצמו ולא הכריעו חכמים אם דינו כישראל או כעכו"ם, והולכין בו לחומרא כמו בכוי כדאיתא בשחיטת חולין פרק כיוסי ה"ד.

ואם נאמר שאפשר להיות כדבר זה, יש לחקור היאך נברא הברי' הזאת ומי הם מולידיו, דהיינו מה הביאו לזה המצב, אם ראינותו מחלל שבת אפילו באיסור דרבנן, הא אמרינן שדינו כעכו"ם, ושוכרין ממנו רשותו כבכל עכו"ם, ואם לא ראינותו מחלל שבת רק אומר לנו שאינו מאמין בדברי רז"ל, והא אמרו בכתובות (י"ח:) אין אדם משים עצמו רשע, וכתב רש"י והר"ן ז"ל, אינו נאמן לפסול את עצמו מחזקתו, דקרוב הוא אצל עצמו וקרוב פסול לעדות, ובשם דובר צדק, ומגיד מישרים אתחיל לבאר דברי חז"ל הנאמרים, וזה החלו.

במשנה עירובין (ל"א:) איתא, השולח עירובו ביד מי שאינו מודה בעירוב, פירש"י כותי, שם בגמ' או ביד מי שאינו מודה בעירוב, מאן כותאי, שם (ס"א:) הדר עם מי שאינו מודה בעירוב, פירש"י כותי.

רבינו יהונתן פרק בכל מערבין ז"ל, כגון כותאי שאינם מודים „בדברי חכמים“, וכל החשיד בדבר לא דנו ולא מעידו דשמא שקר הוא עכ"ר, הגה

מדברי רבינו יהונתן משמע, הא דהשולח את עירובו ביד מי שאינו מודה בעירוב דאינו עירוב, אין הטעם משום דאינו חייב בדבר כישראל גמור, אלא משום דאינו מהימן בדבר ושמא משקר, הלכך חשוד הוא בדבר שלא עשה שליחתו, או שעשה שלא כהוגן, אבל אם אחרים מערבין בשבילו, בזה הרי הוא כישראל גמור, ובתנאי שלא יהי' מחלל שבת בפרהסיא, ואין הטעם של חרש שוטה וקטן, וטעם מי שאניו מודה בעירוב שויץ בזה, דחרש שוטה וקטן אינם בני שליחות, ומי שאינו מודה בעירוב הוא חשוד בדבר.

אבל בר"פ הדר כתב רבינו יהונתן וז"ל, ומי שאינו מודה בעירוב כגון כותאי, כדאמרינן בפרק בכל מערבין (ל"א) דסבירא לן כותים גירי אריות הם וכעכו"ם נחשבים לגמרי עכ"ל, וזה סותר למה שכתב בפ' בכל מערבין שאינם כעכו"ם, ע' בתגהות הב"ת ר"פ הדר אות (ה') דמשמע דר"י חזר מדבריו, ופסק דכותי הרי הוא כעכו"ם.

והמרדכי פרק הדר פי' שצדוקי הרי הוא כעכו"ם, אבל בישראל כתב בזה הלשון, ישראל מומר שאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות, ואפילו אינו מחלל שבת אלא באיסור דרבנן עכ"ל, כוונתו דאינו יכול לבטל רשותו כישראל, אלא שוכרין ממנו רשותו כעכו"ם.

עירובין (ס"ט), האי גברא דנפיק בהומרתא דמדושא (פירש"י טבעת), כיון דחזי' לר' יהודא נשיאה כסי', אמר (רבי) כגון זה מבטל רשות עכ"ל, ואם איתא דישראל מחלל שבת בפרהסיא מיקרי אינו מודה בעירוב, הוי לי' לרבי למימר, כגון דא לא מיקרי אינו מודה בעירוב, לפי שאינו מחלל שבת בפרהסיא, אלא משמע דלרבי אין בישראל דין דאינו מודה בעירוב, אלא אם מחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם, ואם מחלל שבת בצנעה דינו כישראל.

הרא"ש שם כתב וז"ל, משום דהוי עבריין עכ"ד, הרי דקרא הרא"ש להמחלל שבת בפרהסיא "עבריין", ולא ירד לסוף דעתו אם הוא במסותרים מודה בעירוב ואם לאו ידונו ככותי, ונלע"ד הטעם מפני שאין הרשות בידי ישראל לברור ולבחור לו מהמצות להחזיק בהם ולבעט בשאר, כי לא ניתנה התורה לחצאין, או על תנאי, שיוכל הישראל לעשות פשר בין דבר לדבר כן נראה לע"ד.

ובבכורות (ל'): אמרינן עכו"ם שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, רבי יוסי בר' יהודא אומר אפילו דקדוק אחד "מדברי סופרים" עכ"ל, וטעמם לפי שלא ניתנה התורה לשיעורין, ומכש"כ שכן

ישראל אין לו רשות לברור איזה מהמצות לקיים ואיזה שלא לקיים, ובתוס' מנחות (י"ח:) ד"ה מודה, קורא אותו האיננו מודה בעירוב רשע והיינו עברייני.

ואחר איזה שנים נזדמן לי הספר חזון איש וראיתי שם בה' עירובין, סי' פ"ג ס"ק י"ג וז"ל, ואנו ששוכרין מן השר או מאריסו שכירו ולקיטו, אע"ג דיש בעיר מחללי שבת בפרהסיא, ומחללי שבת בצנעה, ובלתי מאמינים, משום מחללי שבת בפרהסיא מהני שכירות רעועה וכמש"כ לעיל סי' י"ח, ולמחללי שבת בצנעה לתאבון מהני עירוב, ובלתי מאמינים, אף אם אינם מחללי שבת בפרהסיא, מ"מ דינם כמומר ומהני שכירות, דלדידן ליכא מחזיקים, בקצת המצות, והמכחישים אין להם חלק כלל באמונה ודינם כעכו"ם, ונראה רא"י לדבריו מהרע"ב פ"ג דנדרים מי"א שכתב דמומר לערלה דינו כעכו"ם, והגהת רעק"א על יו"ד סי' רי"ז כתב וז"ל, ומותר בערל ישראל, וכתב הב"י דדוקא במתו אחיו מחמת מילה אבל לא במומר לערלות, והוא כדעת הרע"ב.

הג"א, שם, אבל אם הוא משמר שבת וכל הלכותי' אפילו במילי דרבנן, אפילו הוא מומר דאורייתא בשאר מילי מבטל רשות, וכל מי שאינו מודה בעירוב אין מערבין עמו עכ"ל, וא"ת דהאי וכל מי שאינו מודה בעירוב דכתב הג"א קאי על ישראל, היאך אנו יודעין על סתם אדם אם הוא אינו מודה בעירוב, אם לא שאנו רואין אותו שהוא מחלל שבת, באיסור הוצאה וטלטול, הא כתב הג"א גופא אם משמר שבת וכל הלכותי' מבטל רשות, משמע הא אינו משמר שבת וכל הלכותי' אינו מבטל רשות, לפי שדינו כעכו"ם, ואם אין אנו רואין אותו מחלל שבת, מנין אנו יודעין שאינו מודה בעירוב, וא"ת שאינו מחלל שבת בפרהסיא כי אם בצנעה, ואומר לנו שאינו מאמין בדברי רז"ל, והלוא אין אדם משים עצמו רשע, אם אין אנו רואין מעשיו הרעים, וא"ת שאינו מחלל שבת בפני עשרה, שזה לא מיקרי פרהסיא לכמה דיעות, הוי לי' לרבי למימר בהאי דנפיק בחומרתא דמדושא, כגון זה מבטל רשות לפי שלא אמר בפ"י שאינו מאמין במצות עירוב, אבל אם אומר בפ"י שאינו מודה בעירוב בצירוף חילול שבת בצנעה דינו כעכו"ם אפילו בלא פרהסיא, אלא ע"כ צריך לומר דהאי וכל מי שאינו מודה בעירוב דכתב הג"א קאי על כותי'.

הרמב"ם פ"ב מה"ע הט"ז כתב, ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עכו"ם (הרמב"ם הוסיף עובד עכו"ם), הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו, ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות, אלא שוכרין ממנו כעכו"ם, אבל אם הוא מן האפיקורסין שאין עובדין עכו"ם ואין מחללין שבת, כגון צדוקין

זבייתוסין, וכל הכופרים בתורה שבע"פ, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו, לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כעכו"ם.

הה"מ שם, כללו של דבר זהו "להוציא רשעים", וכן מפורש ריש פרק הדר "שמי שאינו מודה בעירוב הרי דינו בזה כעכו"ם, ומבואר בפרק בכל מערבין שכותי אינו מודה בעירוב עכ"ל.

הנה הלשון כללו של דבר זהו "להוציא רשעים" שכתב הה"מ, נראה דכוונתו הוא על ישראל מחלל שבת בפרהסיא, שהוא אינו מיקרי אינו מורה בעירוב, אלא מיקרי רשע, כי לא מצינו הלשון רשע סתם דקאי על עכו"ם, וגם ממה שמביא ראי' מפ' הדר ומפ' בכל מערבין, ושם הוא כותי דזקא כנ"ל, ועוד הה"מ גופא כתב "וכן מפורש ריש פרק הדר שמי שאינו מודה בעירוב הרי דינו כעכו"ם, והרמב"ם כתב "כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כעכו"ם, והה"מ כתב דמי שאינו מודה בעירוב הרי דינו כעכו"ם נמצא דהה"מ פליג על הרמב"ם, ולענ"ד הה"מ הוא רק מפרש דברי הרמב"ם, אלא מוכרח לומר דהאינו מודה בעירוב שכתב הה"מ הוא כותי, וכותי הוא כעכו"ם לכל דבר, והאינו מודה בעירוב שכתב הרמב"ם הוא צדוקים ובייתוסים וכיוצא בו, אבל בישראל שניהם טוברים דאין להם דין דאינו מודה בעירוב, גם אם הי' כוונת הרמב"ם שיש ישראל מחלל שבת שדינו כעכו"ם, ויש ישראל אינו מודה בעירוב, שאין דינו לא כישראל ולא כעכו"ם, לא הי' לו לסתום אלא לפרש.

בפיהמ"ש להרמב"ם פ"ג דעירובין מ"ב כתב ז"ל, ומי שאינו מודה בעירוב והוא "הנכרי והצדוקי" עכ"ל, הרי שלא חשב ישראל בהדי נכרי וצדוקי, ונכרי שכתב כאן כוונתו על כותי, לפי שאצלו תכתי ה"ה כעכו"ם, לפי שלא הזכיר כותי בהלכות עירובין, וגם המחבר פסק בסי' שפ"ה דכותי ה"ה כעכו"ם, הרע"ב שם, ביד מי שאינו מודה בעירוב, כגון כותי וצדוקי עכ"ל, ורע שהרע"ב הולך תמיד בעקבות הרמב"ם, מלבד במקום שכותב שאינו נראה לו דברי הרמב"ם, וכאן דברי הרמב"ם אינם ברורים, והוא בירר אותם.

מאירי עירובין (ס"א). ז"ל, ומכל מקום לענין פסק, עכו"ם וכותי וצדוקי וישראל משומד לחלל שבת בפרהסיא כולם אוסרים, ואין להם תקנה בעירוב, ושלשה מהם ר"ל עכו"ם וכותי וישראל משומד, אין להם תיקון אף בנתנית רשות וביטול רשות (כי אם בשכירות רשות), אבל צדוקי גדולי המחברים וגדולי המפורשים הסכימו שנותן רשות ומבטל רשות, אעפ"י שאינו בכלל

עירוב, וכן אעפ"י שלדעת קצת "האינו מודה בעירוב", (הצדוקי), אעפ"י שנעשה מין, אינו עובד עבודה זרה, וכל ישראל שאינו עובד עבודה זרה, ולא מחלל שבת בפרהסיא, נותן רשות ומבטל רשות, וכן דעת דוב מפורשים אעפ"י שיש מפקפקין בה עכ"ד, הרי דחשב המאירי כי רוכלא את כל הני דידיע לי' ולא מנה בהדיהו ישראל אינו מודה בעירוב משום דליכא כי האי גונא.

וכן השוה המאירי ישראל משומד לעכו"ם וכותי לומר שדין אחד להם, דהיינו עכו"ם שוכרין ממנו רשותו, וישראל משומד ג"כ ה"ה כעכו"ם ושוכרין רשותו, וכותי בזמן הזה נמי דינו כעכו"ם ושוכרין רשותו.

וכן מש"כ המאירי הלשון, "וכן אעפ"י שנעשה מין אינו עובד עבודה זרה" כוונתו על צדוקי שחשב לעיל, וכן הוא ברש"י ר"ה (י"ז), ד"ה המינין וז"ל, המינין, האנשים אשר הפכו דבר א' חיים לרעה, כגון "צדוקים ובייתוסים" עכ"ל, לפי שישראל אם אינו אדוק בעכו"ם, שהוא יותר מן עובד עכו"ם אינו נקרא מין, כן הוא ברש"י ע"ז (כ"ו): ז"ל, מינים כומדים לעכו"ם, בין עכו"ם בין ישראלים.

בספר הרקח הלכות שבת סי' קנ"ד כתב דיני נכרי ואינו מודה בעירוב דהיינו כותי, ובסי' קנ"ז הביא דיני מומר דהיינו ישראל מומר.

הריטב"א עירובין (ס"א): כתב, הדר עם עכו"ם או מי שאינו מודה בעירוב, פי' דהיינו כותי ע"כ, הגה הריטב"א פי' ג"כ על מי שאינו מודה בעירוב כותי.

ירושלמי עירובין פ"ג ה"ב ופ"ו ה"א, קרבן העדה, ופני משה, וכן הטור והמחבר עם כל נושא כליו, כולם לא הזכירו שיש בישראל דין דאינו מודה בעירוב, אבל הפרמ"ג סי' שפ"ה מש"ז ס"ק כ' הוי כמסתפק במומר בצנעה ואינו מודה בעירוב, ומסיק בצ"ע אם יוכל לערב ע"ש, ולענ"ד הוכחתי מדברי כולם שזה א"א.

ומה שיש לדקדק בדברי הפרמ"ג הנ"ל, היאך אפשר הדבר להיות מומר בצנעה ואינו מודה בעירוב אם הוא מחלל שבת בצנעה, דהיינו שאין ישראל רואהו מחלל שבת אלא שאומר בפני בני אדם שאינו מאמין במצות עירוב, הא אמרו חז"ל בכמה דוכתי אין אדם משים עצמו רשע כמש"ל.

ומה מיקרי פרהסיא וצנעה, ראיתי בפרמ"ג יו"ד סי' ב' שפתי דעת ס"ק י"ז וז"ל, כתב השמ"ח חילול שבת דוקא בדאורייתא לא דרבנן דלא כב"ה

(בענין שחיטה), פרסום הוי עשרה מישראל „או שידע שיתפרסם“ עכ"ל, הרי דבאם יתפרסם הדבר אח"כ אפילו בפחות מעשרה ג"כ מיקרי פרסום.

הנה ראיתי בתשובות תפארת אדם, מקרוב בא מבית הדפוס, להגה"צ מו"ה משה דוד זצ"ל אב"ד דק"ק טשימפא, בסי' ל"ד מביא בשם ת' תשורת ש"י, אם מומר לחלל שבתות בפרהסיא, אוסר על ישראל יחיד הדר עמו בחצר, הספר הנ"ל אינו כעת ת"י לעיין בו אבל מה שנלע"ד הוא, שדבר זה מפורש בתוס' עירובין (ס"א) ד"ה הדר וז"ל, ר' אליעזר בן יעקב אומר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה וכו', משמע דאתדויהו קאי דאב"י אעכו"ם ואכותי, ובגמ' מפרש דטעמא דראב"י דכיון דעכו"ם חשיד אשפיכות דמים, בתרי דשכיחי דדידי גזרו בהו דבנן שמא ילמד ממעשיו וכו', וא"ת והרי כותים דלא חשידי אשפיכות דמים, א"כ שכיחי דדיירי ונגזר בחד וכו', ואומר ר"י דעיקר תקנה משום עכו"ם איתקן, שמא ילמד ממעשיו, ולא צדוקי וכותי, ואגב שאסרו בעכו"ם אסרו נמי בכותי, וכיון שלא נאסר אלא ע"י עכו"ם, לא תחמיר בהן יותר מן העכו"ם עכ"ל, והיינו טעמא דישראל מומר יחידי, אע"ג דאינו חשיד אשפיכות דמים, מ"מ כיון שלא נאסר אלא ע"י עכו"ם, לא החמיר בו יותר מן העכו"ם.

אבל מה שיש לדקדק הוא, מה שכתבו התוס' ואומר ר"י דעיקר תקנה משום עכו"ם איתקן שמא ילמד ממעשיו, ולא משום צדוקי וכותי, ואגב שאסרו בעכו"ם אסרו נמי בכותי, וכי צדוקי וכותי אין מעשיהם מקולקלים, והרי רבן גמליאל קרא לצדוקי תואב במס' זו (ס"ח:) ובחולין (ה'): אמרו ר"ג ובית דינו נמנו אשחיתת כותים ואסרוה שנמצא להם דמות יונה, ונלע"ד דהאי שמא ילמוד ממעשיו שאמרו בגמ', אינו אלא במי שעושה מעשים אלו בהיתר, דהיינו שאינו מצווה שלא לעשותם, אלא שלגבי ישראל הם מעשים דעים, ודבר זה אינו אלא בעכו"ם שהוא מצווה דק על ז' מצות, ולכן חששו רז"ל שלא ילמד הישראל ממעשיו, שעושה אותם העכו"ם בהיתר, ויאמר הישראל כשם שמתירים לו כך מותרים אצלי, משא"כ צדוקי וכותי וישראל מומר, אין חוששין באלו שמא ילמד ממעשיהם, לפי שידוע שעושים את המעשים הרעים באיסור ולא ילמד מהם, ויש קצת ראי' ממה שלא אמרו שם בגמ' הלשון שלא ילמד ממעשיו „הרעים“ אלא ממעשיו סתם.

וכן משמע מהרע"ב פי"ד דזבחים מ"ד וז"ל, ודוק לישראל נאסרו הבמות, אבל עכו"ם מותרים להקדיב לשמים בכל מקום, ואפילו בזמן הזה, ואסור לישראל לסייעם, „אבל להורות להם סדר הקרבה שרי“.

וברש"י בכורות (ל"ה). ד"ה דאי אשמועינן כתב, דליכא למימר אתי
האי נכרי למיסרך ללמד להטיל מום בקרשים, דסרכי' דנכרי (קסרור) לא
איכפת לן שהרי נהוג הוא באיסורא, ותמה עלי' התוסיו"ט וז"ל, ואני תמה
דמכדי הטלת מום בבכור אסור הוא לגבי', ובסוגיא לא קאמר אלא דלא אתי
למסרך ע"ש, הרי דמה דמותר לנכרי לא מיקרי איסור לגבי' אעפ"י שאסור
הוא לישראל.

וז"ל הלכתא גבירתא כללא דפ"ו דעירובין, וישראל מומר לעכו"ם או
לחלל שבת בפרהסיא אפי' רק לאיסור ררבנן, כגון להוציא חוץ לעירוב או
לטלטל מעות או שאר מוקצה, ועושה זה בפרהסיא בפני עשרה ישראלים
שלשה פעמים דינו כעכו"ם, וכן אפיקורס המלגלג בדברי חז"ל דינו כעכו"ם
אפי' לא חלל, מיהו כל זה להכניס או להוציא מבתיהם לחצר, אבל מפתח
ישראל לרחוב מותר, דבתחילה כשנתיישבו שכרו הרחוב משר העיר, ושוב אין
מומר אפיקורס ועכו"ם אוסרים, וצדוקי דאנוס הוא רמעשה אבותיו בידו
אינו כמומר ומבטל רשות כישראל, משא"כ עירובו דאינו מועיל, ראינו מודה
בעירוב" עכ"ל.

לא קרא אינו מודה בעירוב רק לצדוקי ולא לשאר, אבל מה שהשוה
אפיקורס למומר ועכו"ם, אינו כן בהרמב"ם שלדעתו אפיקורס הוא צדוקי,
וכן משמע מהאבן עזרא (שמות כ'. כ"ג.) וז"ל וככה יקרא לכל אפיקורס אשר
בדברי קדמונינו לא יאמין.

תפארת ישראל בפתיחה לעירובין, ומפני שיש להעכו"ם דריסת הרגל
ברחובות שדרים שם ישראל, לכן כשבאים ישראלים לרור בעיר, שוכרים
משר העיר או מראש העדה שלהן או מאשתו או ממשרתו (הפאליצייא) את
כחו ברחובות העיר, אפי' בפחות משה פרוטה, ואז העכו"ם "והמומרים" אינן
אוסרים על הישראלים, שהרשות שברחוב של שר העיר הוא, ויוכל לסלק הכל
משם לכשירצה, ולהכי מותרים להוציא מבתיהם לרחוב, אבל לא מבתי
עכו"ם ומומרים להרחוב עכ"ל, וזה הטעם כתב ג"כ התשובות מהר"ם שיי"ק
סי' קע"ט ע' לעיל סי' י"ד, לכן אפי' איכא מאן דס"ל דיש דין דאינו מודה
בעירוב, מותרים לטלטל ברחובות העיר מטעם זה, ולדברי הת' שר"מ שהבאתי
בסי' שלפני זה, דמערבין על מחלל שבת וזכין לו בע"כ לפי שזכות הוא לו,
ולא כתב אבל לא על האינו מודה בעירוב, משמע דזה אינו.

סימן ט"ז

בענין זרעים המבטלין את הדירה

זרעים העשויים לנוי אינם מבטלין הדירה. זרעים המוקפין גדר אין מבטלין הדירה. זרעים הגבוהים י' טפחים אם הם עצמן געשים מחיצה. ועוד שוי"ט בענין זה.

אודות הגנים (פארקס), והם פרדסים העשויים לנוי העיר ולטיול ולהרחה, גם יש סביב הרבה בתים שטחים עם מיני דשאים שנעשו לנוי לטיול ולהרחה, מה יהי' דינם, אם הם כזרעים המבטלין את הדירה, או דינם כאילנות שאין מבטלין הדירה.

הרא"ש עירובין (כ"ד), דעתו לחלק בין חצר שמשתמשין בו לדירה, לקרפף שאין משתמשין בו כל כך, לפיכך לאו דירה מעליא הוא, ומשו"ה הזרעים מבטלין דירתה, כמ"ש רש"י דבזרעים לא דיירי אינשי, משא"כ בחצר שמשתמשין בו תדיר והוא דירה מעליא, אין אומרים שהזרעים האלו יבטלו שם הדירה, כיון דאליהם כחו דחצר יותר מקרפף, וכל זה הניח הרא"ש בצ"ע.

ומקור דבר זה הוא בתוס' שם ולפי שהתוס' הניחו בצ"ע, חששו לזה הרא"ש וזממדכי מלהקל, והניחו גם הם בצ"ע, ואם יבוא הדור האחרון ויזיכוהו שיש צד להקל, אז יסכימו גם הם בג"ע, לפי שכחא דהתירא עדיף, ודין זרעים מבטלין דירה הוא מדרבנן, וספק אם אסרו חכמים כי אם בקרפף ולא בחצר, והוי כספיקא דרבנן, ואם ימצא אחד מהראשונים שמתיר זרעים בחצר, אז נצרף את הפלוגתא מהראשונים לספק, כ"כ הפרמ"ג בכלליו ובתשובות ר' עקיבא איגר סי' ח"י, ומהרש"ם בתשובתו בספר עירוב והוצאה מהה"ר יהושע סיגעל ז"ל מניו-יארק שנדפס בשנת תרס"ז כתב, דהוי כס"ס מדרבנן דשרי לכ"ע.

הראב"ד פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"ז כתב דפלוגתא דאמוראי הוה ספיקא, וכן כתב שם הכ"מ ומכש"כ פלוגתא דראשונים.

המאירי עירובין (כ"ד): ז"ל, ומכל מקום יראה לי שהזרעים העשויים "לטיול ולהרחה" אין אלו מבטלות מחיצות והיקף דירה הוא אעפ"י שנזרע, ומכאן יראה לי שרבים מקילין בכך בפרדסים הסמוכים לבתיהם עכ"ל, ומש"כ רבים אפשר כוונתו על רש"י או"ז הרי"ף והרמב"ם, כמ"ש הבעל שלחן שלמה דלקמן, ומקורו נראה מהא דאיתא שם בגמ', נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר אר"י והוא שעשויין איצטבלאות, ופירש"י איצטבלאות, נטועין שורות

שורות ונאה לשבת שם, הרי שלהאוסד בנטועות שאינן עשויין איצטבלאות, מתיד אותם אם הם עשויים איצטבלאות לפי שנאה לשבת שם, ה"נ אם הזדעים נזרעו לנוי ולשבת שם אינם מבטלין הדידה, והרי"ף השמיט הלכה זו לגמרי.

וכעין זה איתא בפ' י"ד דכלים מ"ב, מקל שעשה בראשו מסמר טמא כמין חזיינא טמא, סומרו טמא ר"ש אומר עד שיעשה בו ג' סדרים, וכולן שעשאן לנוי טהורין, הרע"ב, עשאן לנוי כגון שעשאו במסמרים דקים מצויירים כדי ליפות את המקל טהור, דהוי כלי מתכת המשמשת את העץ דתנן לעיל שהוא טהור עכ"ל, ה"נ הכא הזדעים שעשאן לנוי בטלין לגבי העיר ואין מחלקין דשות לעצמן.

תשובות מהרי"א הלוי ח"ב סי' ק"א פסק שהדשאים אינם מבטלין הדידה משום דלא הוו כזדעים, ומביא רא"י לזה מדכתיב בנאות דשא, ובספדי "תיקון עירובין" הארכתי בזה והוכחתי דעשבים אין דינם כזדעים המבטלין דירה.

בספר פרשת העיבור (מב"ת מים רבים) דף כ"ב כתב, אם נעיין בפלפול שעשה הבעל ספר שלחן שלמה, להוכיח דדעת רש"י ואו"ז והרי"ף והרמב"ם להתיד חצר שנזרע או רחבה זרועה, ודלא אתו זרעים ומבטלו דירה חשובה כזו, וכן נטה דעת הרא"ש דכתב דהכי מסתבדא, ואף כי בעלי התוס' מספקא להו אי זרעים מבטלין דירת חצר ורחבה, לא שבקינן פשיטותא דכל הני דברוואתא, מקמי ספקיהו דבעלי התוס' וכו', ומסיק להלכה שאם הגינה היא בתוך העיר מוקפת חומה, (היינו שיש לעיר חומה סביב) אפילו הוא (הזדעים) יותר מבית סאתים, אין לך דירה גדולה כזו, והזרעים שלה לא יאסדו אותה, וכן הסכים ה"ה הגדול מוה"ר ר"ש אאיליון עכ"ד.

כעין זה כתב בספר דבר שמואל סי' רנ"ט בשם מהר"ש אבוהב מובא בספר תיקון עירובין מהה"ג מקראקא, וז"ל ולענין גזון דידן (היינו זרעים שיש בתוך העיר קראקא) יש עוד טעם להקל כאן, כיון שהיהודים שקנו רשות העיר עשו עירוב, והעירוב מתיר הטלטול בשווקים וברחובות שיש להם דין כרמלית גמור, וה"ה הקרפיפות דמאי שנא.

רבים ראו כן תמהו מה ענין עירוב אצל כרמלית, ותירצו מה שתירצו, ולע"ד נראה לתרץ בדרך פשוט, דכוונתו של הספר דבר שמואל הוא, דכשם שיש כח בעירוב להוציא העיר המוקפת חומה שהוא רה"י מן התורה לכל הלכותי, מדין כרמלית דרבנן לעשות אותה רה"י אף מדרבנן, כי כן קראו כל

המפורשים לעיר מוקפת חומה שלא עירבו כרמלית, כן יש בעירוב כח להוציא הקרפיפות שנזרעו שהם בתוך העיר, והם ג"כ רה"י מן התורה, בעבור חומות העיר שהיא מוקפת חומה, אלא שהם כרמלית מדרבנן, לרה"י דרבנן, ואל תתמה על זה שכן מצינין בגמ' שם (כ"ד:) שאם יש לו קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, דאסור לטלטל רק מדרבנן (דהיינו כרמלית דרבנן), ויש לה פירצה של עשר אמות שהוא כפתח, אם פרץ באותה פירצה עוד משהו ברחבה, וחזר ותיקן אותו משהו, והעמידה על עשר אמות כבראשונה, מותרת אף מדרבנן, הרי שבתיקון מעט נעשה מכרמלית דרבנן רה"י דרבנן, אף בנדון דידן נאמר כן, הגם שהוא סברה קלישה אבל נוטה אל האמת, לפי שעיר מוקפת חומה דינה כחצר של רבים כמו שהבאתי לעיל, ובחצר התוס' הרא"ש והמרדכי הניחו בצ"ע, ע"כ בהלכתא רפיא כזו, יש כח בעירוב לעשות מרה"י דאורייתא רה"י דרבנן.

וסברה כזו ראיתי בחזון איש ליקוטים סי' ד' אות כ"ג, שכתב דזרעים לא מבטלי דירה לגמרי אלא עושין אותה דירה גרועה.

ורש"י עירובין (פ"ד) בד"ה אוגנים כתב ז"ל, דהא כרמלית מדרבנן הוא גזירה משום הוצאת מרה"י לרה"ר, והואיל ויש לה קצת היכר אע"ג דאכתי כרמלית הוא, דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הוא, מיהו בתקנתא פורתא כי הא סגי.

בספר תיקון עירובין מהה"ג ז"ל מקראקא, בת' מהה"ג מוה"ר יעקב ז"ל וויידענפעלד מחרימלוב, מסתפק בדבר אם נעקרו הזרעים מהקרפף אחר שאסרו הקרפף, אם הדרא הקרפף להתירה הראשונה אחר שנתלשו הזרעים, וז"ל שם, לכאורה יש למפשט זאת מהא דאיתא בש"ס עירובין (כ"ח), נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימין מהו, ופשוט לה דהוי מחיצה מעלי' עכ"ל.

הנה יש להוסיף על דבריו ז"ל מה שלא פירש, והוא לפי שישנם שני אופנים בעקירה זו, א' עקירה שהוא לאחר שנתבשלו הזרעים ובדעתו לזרעה עוד בשנה הבאה, ב' עקירה אחרת דהיינו קודם שנתבשלו הזרעים, ובדעתו שלא לזרוע שם עוד.

באופן א' לע"ד הוא פלוגתא בין הט"ז והמ"א סי' שס"ג סכ"ט בנהר שנקרש, שלדעת הט"ז בטלו המחיצות ונשארה העיר באיסורה אפילו אחר שנפשר הנהר, ולהמ"א לאחר הפשרת שלגים חזרו המחיצות להתירן הראשון,

וה"ה בנדון דידן להט"ז נשארה הקרפף באיסורה, אפילו לאחר שנעקרו הזרעים, ולהמ"א חזרה הקרפף להתירה הראשון, וא"ת א"כ קשה על הט"ז מהגמ' דנבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימין, ואפשר לתרץ דלא דמי הא דנבלעו מחיצות להא דנהר שנקרש, דמה טעם אסר הט"ז בנהר שנקרש, משום גזירה דאם יתירו לטלטל בעת שנפטר יבואו לטלטל בעת הקרישה, והיינו גזירת שרטון המובא במעשה דרבי שם (ח'), אבל בהא דנבלעו המחיצות אין חשש זה, לפי שהמחיצות העליונות ישארו בהתירן לעולם, ולפי זה הדמיון של הרב ז"ל, שמדמה הא דזרעים שנתלשו מהקרפף להא דנבלעו המחיצות, אינו עולה יפה, לפי דהמחיצות התחתונות נשארו לעולם בהתירן, משא"כ בקרפף שניתר וחוזר ונאסר כל שנה ושנה.

והמ"א אינו חושש בנהר לגזירת שרטון, לפי דבים אין זמן קבוע לשרטון, כמש"ש המח"ש שיכול לבוא השרטון פעם אחת לשבעים שנה, אבל בנהר וגם בזרעים יש זמן קבוע, וכמו שכתבתי בשם הספר תוספת שבת ז"ל, שכשם שידעו מן ההיתר כך ידעו מן האיסור.

ובאופן ב' דהיינו שעקר הזרעים מן הקרפף קודם שנתבשל ו אין בדעתו לזרוע שם עוד, נראה להביא רא' משם (כ"ג:) שכתב רש"י דהטעם מה שהזרעים מבטלין דירה הוא, משום דזרעים לא דיירי אינשי, ואם זרעה גלי דעתי' דאינו רוצה לדור שם עוד, ועשאוה חכמים כמוקף שלא לדירה, וכשעוקר הזרעים אח"כ גלי דעתי' שרוצה לדור שם מעתה, הלכך חזרה הקרפף להתירה הראשונה, ומצד המחיצות אין כאן שום עיקוב, לפי שלא נעשה מעשה במחיצות עצמן, רק הזרעים גרמו האיסור, ובהחסר הזרעים חזרה הקרפף להתירה הראשונה, מבלי מעשה במחיצותי', ובאופן זה הראי' של הרב ז"ל מנבלעו מחיצות וכו' עולה יפה ואפילו להט"ז.

נסתפקתי באם הזרעים גבוהים עשרה טפחים, ואין בין קנה לקנה ג' טפחים שדינם כלבוד, אם אמרינן דהזרעים עצמן נעשין מחיצה, בין מקום שנזרע לבין שאר מקום שלא נזרע ויהא מותר לטלטל בשאר מקום שלא נזרע אם לאו.

ונראה לענ"ד להביא רא' מעירובין (ט"ו.) דאיתא, ת"ש הי' שם אילן או גדר או חיצת הקנים נדון משום דיומד, פירש"י חיצת הקנים, קנים מחוברים חיצת, שהיו נטועים כסדר מחיצה, ועוד אמרינן שם, שבת בתל שהוא גבוה עשרה טפחים והוא מארבע אמות עד בית סאתים, וכן בנקע שהוא עמוק עשרה טפחים והוא מארבע אמות

עד בית סאתים, וקמה קצירה ושיבולת מקיפות אותה, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה עכ"ל הגמ' הרי דחיצת הקנים והשיבולת נעשו הם עצמן מחיצה, אי משום דיומד, אי משום מקום המוקף מחיצות סביב, דהיינו מקום הנקצר בתוך השיבולות נעשה רה"י, ע' תוס' שם ((צ')) ד"ה איתמר, דהא דמותר בשיבולות הוא דוקא עד בית סאתים כמו בשאר, אבל ביותר מבית סאתים לא. משום דהוי כמוקף שלא לדירה.

ירושלמי פ"ק דעירובין ז"ל, הדלה עלי' את הגפן ואת הדלעת, הדא דתימא על בית סאתים, אבל יתר מבית סאתים נעשית כמחיצה שהוקפה זרעים, שאין מטלטלין בה אלא בד' אמות עכ"ל, ופי' נעשית כמחיצה שהוקפה זרעים שכתב הירושלמי, נראה דהוי כקרפף יותר מבית סאתים שהוקפה לדירה וזרע בתוכה, שמבטלין את הדירה, ונראה דכאן מיירי שיש בין קנה לחבירו שלשה טפחים, אבל אם אין בין קנה לקנה שלשה טפחים, אז נעשו הם עצמן מחיצה כמש"כ לעיל.

וכן משמע מהא דאיתא בירושלמי פ"ב דעירובין, הכותל והאטן ואישות הקנה נידונין משום דיומד, עלו מאליהן מטלטלין בהן עד בית סאתים, עשאן ביד מטלטלין בהן אפי' כור אפי' כורים, ע"כ, וכאן מיירי שאין בין קנה לקנה שלשה טפחים, וגבוהין עשרה טפחים, דאם יש ביניהם שלשה טפחים ואין גבוהין עשרה טפחים, אינן נידונין משום דיומד, ואם נידונין משום דיומד לענין פסי ביראות, מכש"כ שהם מצטרפין למחיצה שלימה.

ואפשר להביא עוד דא"י מתוספתא דעירובין פ"א ה"ז, מבי המקורה מרוח אחת, והדלה עליו את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסם מרוח אחת, אין צריך כלום עכ"ד, והחסדי דוד שם דחק לפרש התוספתא ולא עלה בידו ע"ש, ולפי מה שנסתפקתי לעיל, הורה לנו התוספתא, שאם צר אחד מהמבוי כלה למקום שיש שם גפן דלעת וקיסום על האופן דלעיל, נעשים הם עצמן מחיצה ודינו כמבוי הסתום, דהיינו שיש לו שלש מחיצות שניתר בלחי וקורה, והיינו שכ' התוספתא מבי המקורה מרוח אחת, מלשון קורה, משמע מכל הלין דשבולות או שאר זרעים, אם הם גבוהים עשרה טפחים, ואין בין קנה לחבירו שלשה טפחים, נעשים הם עצמן מחיצה.

אבל מה שיש לדקדק הוא, דהזרעים קודם שגדלו עד עשרה טפחים בגובה אסרו המקום מלטלטל, ואחר שגדלו עד עשרה חזר המקום להתירו הראשון, דהיינו קודם שנזרע, וקשה מזה על מה שאוסר הט"ז, בעיד שסובב אותה נחר מלטלטל בקיץ, לפי שנקרש בימות הגשמים.

תשובות שו"מ ח"ג סי' קל"א ז"ל, שוב הגיע לידי ספר מוד וקציעה לדו"ז הגאון סבא קדישא ז"ל, וראיתי שהוא מתיר בעיר שמוקפת חומה ומעורבת, והביא שו"ת דבר שמואל סי' דנ"ט ומ"ש אא"ז הח"צ, והנה אף שבאמת כפי הנראה הח"צ לא הסכים בזה ע"ש, ואמנם אף לדבריו הוא רק שמחזקת חומה בישוב ולבסוף הוקף, אבל באם אינה מוקפת חומה וואינה מעורבת ודאי דורעים מבטלין דירה.

ובתשובות בית שלמה סי' נ"א כתב, דאם הזרעים מוקפין בגדר לא חישינן ואינו מזיק לשאר העיר, ע' תשובות אבני נזר סי' חצ"ד שמתיר ג"כ הזרעים בעיר, רק שלא יטלטלו במקום הזרעים.

הפרמ"ג סי' שמ"ה מש"ז כתב, שמעתי מש"כ בגמ' לא קשיא בזמן שהיו ישראל וכו', להיפך כמ"ש התוס' בחולין פ' כסוי הדם, בזמן שהיו ישראל במדבר, היתה הארץ מצמחת אין רשות להלך רה"י, בזה"ז רה"ד עכ"ד, וכן כתבו התוס' סוכה (ד') ד"ה פחות ז"ל, לא דמי דשות שבת שהוא למנוע רגל הרבים, לסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך עכ"ל, וקשה אפילו היתה הארץ מצמחת, אין לה דין דרה"י כי אם כרמלית, לפי שאין לה מחיצות, ולפי מה שכתבתי לעיל, דאם הזרעים גבוהים י' טפחים נעשים הם עצמן מחיצות, אפשר שבמדבר הי' ג"כ על זה האופן, וג"כ מותר לטלטל בתוך הזרעים כמ"ש לעיל בשם המאירי, שהזרעים העשויים לטיול ולהריח אין מבטלות הדירה.

הכ"מ פי"ד מה"ש כתב ז"ל, כתב ה"ר אברהם בנו של רבינו, שיש מפורשים בזמן שישראל חונים במדבר, והיו מחנותיהם סדורים בו, הי' לגבן כמו בקעה ושדה ומאי דדמי להו, (דהיינו או רה"י או מקום פטור), ובזמן הזה שאין ישראל דרים בו, אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו הוא רה"ד, וטעמא דמסתברא הוא עכ"ד, ואפשר דמה שכתב הפרמ"ג בשם התוס' דבזמן שהיו ישראל במדבר היתה מצמחת, הוא מה"ר אברהם ז"ל שכתב בקעה ושדה, ומש"כ ומאי דדמי לי, היינו גנות ופרדסים, כי לא הי' צורך להם בתבואה, בעבור המן שהי' להם, אבל גנות ופרדסים לטיול ולהריח היו צריכים.

סימן י"ז

עד אימתי מותר להשהות את פת עירובי חצירות

עירובי חצירות הוא בסת דוקא, אינו צריך לעשות ע"ח על כל שבת ושבת, ומותר לערב על כל השנה ויותר, ובלבד שיחא ראוי לאכילה, טוב לעשות בערב פסח מצה גדולה ולערב בה, כדי שלא תתעפש ותוכל לעמוד זמן רב.

בענין עד אימתי מותר להשהות פת העירובי חצירות, ויהי' מותר לטלטל על ידו, ראיתי בספר הפרדס המיוחס לרש"י ז"ל הלכות עירובין וז"ל, מצאתי כתוב מי שלא עירב בערב פסח צריך לעשות עירוב בכל שבת ושבת עד הפסח, והגאונים אמרו שאין צריך לעשות כן, אלא לא עשה בערב פסח עירוב מן המצה, יעשה בכל ערב שבת מן החמץ, ואם ירצה יעשה עוגה שאינה חמץ אפי' בשאר ימות השנה, ויסמוך עלי' עד הפסח הבא ויבעירנה, והרב ר' קלונימוס בר' יצחק משום ר' יהודה בר' קלונימות נ"ע אמר, מפני מה עושין בערב פסח משאר מועדים, לפי שבערב פסח עושין עוגות מצות, דבר שמכניסו לקיום שאינו מתעפש, לפי שאם נאבד או נתעפש, שאינו ראוי למאכל אדם בטל העירוב, וכדי שלא יבא לידי קלקול, שיחא מטלטל בשבת בלא עירוב, תקנו הראשונים לעשות בפסח מצה מן הקמח הנגבית מכל בני החצר או המבוי, שיש לקיימה לכמה ימים שלא יתעפש, ואלו הי' קיים העירוב "עד הפסח השלישי", לא הי' צריך עירוב כל זמן שהראשון קיים, אלא שאינו מתקיים לפיכך צריך לחדשו, ועוד שלא תשתכח תורת עירוב מישראל, לכך מזכירין אותו לחדשו בכל פסח ופסח, אעפ"י שהראשון קיים וראוי למאכל אדם, ואם נאכל אותו עירוב שנעשה או שנאבד לאחר הפסח יעשה עוגה אחרת עד פסח הבא, ואין צריך לעשות בכל שבת ושבת, אבל מי שחביבים עליו מצות עירוב, יחדשו בכל שבת ושבת כדי שיעשה בפת ברכה של ברכת העירוב וברכת המוציא, כדגרסינן בברכות (ל"ט:) רב אמי ורב אסי כי הוה להו רפתא דעירובא, מברכין עלי' המוציא לחם מן הארץ, אמרי הואיל ואתעבד בי' מצוה חדא, נעביד בי' מצוה אחריתא, ובלבד שישתייר מאותו הפת מזון שתי סעודות, כדי לסמוך עליו כל השבת כולה, אבל דיעבד אפי' בכל שהוא מותר עכ"ד.

מ"א סי' שצ"ד ויש לבצוע שחרית הואיל ואיתעבד חדא מצוה געשה

בו מצוה אחרת.

(*) שלי"ה ריש מסכת תענית ד"ה מן וז"ל, ומבואר מדברי הפרדס שנתחבר בשם רש"י ז"ל.

אבל להלכה אפילו אם אכלו כל פת העירוב, או נאבד בין השמשות, מותר לטלטל כל אותו שבת, ובודאי חשיכא מותר לאכלו לכתחילה, כן הוא בהג"ה סי' שצ"ד, גם כתב שם שטוב לערב על כל השנה בפעם אחת.

הראב"ד פ"א מה"ע, במקומות הללו נהגו בעירובי חצירות, שגובין מעט מעט קמח מכל בית, ועושין אותו חלה אחת מצה, ומשמרין אותה כל השנה.

בהג"א עירובין (ס"ח.) כתב ז"ל, וא"כ צריכין ליזהר, כשאדם עושה עירוב בבית בעל ביתו מדעתו, שלא לערב מדבר שבעל הבית מקפיד עליו, כגון אותן דברים שתיקן לכבוד שבת פשטידא או ככר נאה של סלת וכיוצא בו מאו"ז.

פרמ"ג סי' שצ"ד מש"ז ס"ק א', והמנהג הפשוט לעשות מצה מערב פסח לרעב פסח, ותולין באויר שלא יתעפש ויהא ראוי לאכילה, ובערב פסח נוטלין הישנה ונותנין החדשה לשם עירוב.

הגה סי' שס"ח ס"ה, ולכן נהגו לעשות העירוב חלת מצה שאינה ממהרת להתעפש, ועוד דיכולין לשמרה בימי הפסח, ויכולין לשמור העירוב כל השנה, וזה טוב יותר מלערב כל שבת ושבת, שלא ישכחו מלערב, והט"ז שם כתב ועוד יש מנהג בקצת קהילות, שבערב שבת הגדול הולך השמש מבית לבית, ונותן לכל אחד קצת ממצת העירוב.

של"ה הלכות עירובין, וכתב האגור סימן תרס"א, נשאל על גדול הדור מהר"ר יעקב מולין, על שיש מנהג בקצת קהילות מאשכנז, שעושין עירובי חצירות בפת ותולין הפת שעשוי כמין מצה בבית הכנסת וכו'.

ספר זכור לאברהם ח"א אות ע', אם עשה עירוב לזמן כמנהגינו מפסח לפסח, אם בבוא הזמן שכחו ולא עירבו מחדש, אם מהני הישן או לא, ע' בסי' שפ"ב ס"ז.

בסידור בית אהרן וישראל מאת גיסי הה"צ מוה"ר יוחנן הארמו"ר מסטולין קארלין בלקוטים מהה"צ מוה"ר אהרן זצ"ל כתב, קבלה בידינו שפת העירובי חצירות התלוי בבית "שמורה גדולה הוא".

סימן י"ח

בירור דעת ספר עבודת הקודש להרשב"א בענין סרטיא ופלטיא

בו יבורר אם מהני תיקון עירובין לשווקים של העיר (היינו פלטיא).

התשובות חכם צבי סי' ל"ז כתב ז"ל, לדבר זה ראה מצאתי להרשב"א בספר עבודת הקודש חידוש גדול, לא נמצא בשום פוסק זולתו לא קדמון ולא אחרון, שכתב דפלטיא אפילו דלתות המדינה ננעלות בלילה, תורת רשות הרבים עליו, כנראה דעתו דדוקא במבואות המפולשות, שהם מיוחדות לאנשי המבוי ההוא, ואין יד כל אדם שוה בו, הוא דמהני נעילת דלתות, ולא בפלטיא שיד כל אדם שוה, דאפילו נעילת דלת לא מהני בו, וכנראה שזו הוא דברי הרב רבינו אפרים שהביא בעל המאור (עירובין פ"ב), ובאמת דעה נכונה הוא, והכי דייק לישנא דגמרא, דבמבואות נקט מפולשין ולא בפלטיא, אלא דאני תמת שלא ראיתי לאחד מהפוסקים ז"ל שהביאו דבר זה, וביחוד הרב הגדול הב"י ז"ל שדרכו להביא כל הדיעות, ודברי הרשב"א ז"ל חביבים עליו עד לאחת.

וז"ל ספר עבוה"ק שער ב' אות א', הי' המבוי רחב שש עשרי אמה, נעשה הוא רשות הרבים, ואין רה"ר מתערב עד שיהיו דלתות נעולות בלילה וכו'.

שם אות ד', מקום שהרבים בוקעין בו משער לשער, ושעריו מכוונים זה כנגד זה כדגלי המדבר, אם הוא רחב שש עשרי אמה, זו הוא רשות הרבים גמורה ואסור לטלטל בו חוץ לארבע אמות, רצה לערבו ולהתיר בכלו ולטלטל בכלו כיצד הוא מכשירו, עושה לו דלתות וננעלות בלילה, והרי חדרי זה רשות היחיד, ויראה לי שאין צריך דלתות ננעלות מכאן ומכאן, אלא כל שיש כאן דלת ננעלת בלילה, ולחי או קורה מכאן הרי זה רשות היחיד, שאין רשות הרבים אלא המסור לרבים בכל עת, והואיל ויש לזה דלת ננעלת בלילה, ולחי או קורה מכאן הרי זה רה"י, שאין רה"ר אלא המסור לרבים בכל עת, והואיל ויש לזה דלת ננעלת בלילה, וחוסמת העוברים שם בלילות אין זו רה"ר.

(אמר המחבר, הדברים האלה אינם מובנים, שמתחילה כתב "אם הוא רחב שש עשרי אמה" ואח"כ כתב "אלא כל שיש כאן דלת ננעלת בלילה, ולחי או קורה מכאן", וכי מבוי הרחב ביותר מעשר אמות נותר בלחי או קורה וצ"ע). שם שער ג' אות א' ז"ל, איזו הוא רשות הרבים, כל מקום שרחב שש

עשרי אמה על שש עשרי אמה, ומתקבצים שם בני אדם לסחורה, ולעשות שם צרכיהם כשווקים שבמדינות, ואעפ"י שרלתות המדינה נעולות בלילה, וזו הוא פלטיא שאמר, וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונים זה כנגד זה, ורחבין שש עשרי אמה, והעם עוברים ביניהם כרגלי מדבר והעגלות, במר"א בשאין דלתותיהן נעולות בלילה היו דלתותיהן נעולות בלילה אין זה רשות הרבים, שאין רה"ר אלא הנמסר לרבים בכל שעה. וז"ל בעל המאור בשם רבינו אפרים בפ"ק דעירובין, ומה שהשיב רבינו אפרים לאמר דרה"ר לא מיערבה אפילו בדלתות נעולות, אין נראין דבריו אלא כדברי הר"ף ז"ל עכ"ד.

הנה על רבינו אפרים לא קשה מידי, לפי שהוא סובר דמה דקאמר שם (ו'.) אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך, פי' אפילו בדלתות נעולות, ומה דקאמרו בגמ' אמר רב יהורא כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר, היינו שאין רחבין ט"ז אמה, דאם רחבין ט"ז אמה הם עצמן נעשין רה"ר, ואין עירוב מועיל בהם כלל, ורלא כפי' ר"ח שכ' אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך, וכי תימא בכך הוא דלא מיערבה, כלומר בלחי או קורה, הא ברלתות אע"ג דאינן נעולות עכ"ל, משמע דר"ח ס"ל דקסברי בגמ' בדלתות נעולות מיערב אפילו רה"ר גמורה, וכן פסק הר"ף, ומהרמב"ם פי"ז מה"ש היי שכתב, שני כותלים ברה"ר, איכא למשמע הכי ואיכא למשמע הכי, אבל הה"מ שם כתב, מדהביא הרמב"ם הא דר' נחמן היו משוקעות (הדלתות) בעפר מפנה אותן, ושם מיירי ברה"ר, משמע דהרמב"ם ס"ל דמהני עירוב ברה"ר כהר"ף, אלא דלא בעי נעולות דלתות, והרא"ש פסק דרה"ר אינה מיערבה אלא בדלתות נעולות כהר"ף, עוד אפשר לתרץ דיש לדקרק דאמרינן עירובין (כ"ב.), אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ירושלים אילמלא דלתותי' נעולות בלילה, חיבין עלי' משום רה"ר, משמע דרה"ר שפיר מעורבת, דקאמר ירושלים סתם משמע כל העיר עם השווקים ורחובות שבה וקשה לר"א, ואפשר לתרץ רמה שאמר ר"א דרה"ר אינה מעורבת אפילו בדלתות נעולות, היינו רה"ר בלי דיורין, אבל אם יש שם דיורים מעורבת אפילו לר"א, כי כן מצינו חילוק בין מקום שיש בו דיורין, למקום שאין בו דיורין, שם (ס"א.) לענין עירובי תחומין.

אבל הרשב"א בעבוה"ק כתב בפירוש דרה"ר מיערבה, וגם כתב הלשון "רה"ר גמורה", ואם רה"ר גמורה מיערבה, מי ימצא רה"ר יותר גמורה מרה"ר גמורה, ואפילו את"ל שיש רה"ר יותר גמורה שאינה מעורבת, נמצא שיש חמש רשויות, רה"ר המעורבת ור"ה שאינה מעורבת וכו', ואנן ד' רשויות תנן, ע' תוס' שבת (ו'). ד"ה ארבע רשויות, וכן קשה מה שכתב

וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונים זה כנגד זה, והעם עוברים ביניהם כדגלי מדבר והעגלות, ואפילו הכי מהני בהו דלתות נעולות, ואנן כל דיני דרה"ר מדגלי מדבר ועגלות גמרינן שבת (צ"ח), ורש"י ריש עירובין ובכמה דוכתי, ומה רה"ר יותר חזקה וגמורה תמצא מרה"ר דמדבר.

גם לא פירש הרשב"א מה תהי' דינה של המדינה עצמה, שפריצה לשוק ביותר מעשר, אמות. לפי שאם פריצה רק בעשר, הוי לי' כפתח נעול ושתיחה מותרות בטלטול, כי כן כתב הרשב"א, ואעפ"י שדלתות המדינה ננעלות בלילה משמע אבל אם "דלתותי" ננעלות, דהיינו דלתות הפלטיא גופה אינה רה"ר. ומדברי הרשב"א משמע דהמדינות הוו רה"י והשווקים רה"ר, ועל רבינו אפרים לא קשה מזה שהוא כתב רה"ד סתם, ואפשר בצורה כזו לא הוי רה"ר לר"א כמש"כ לעיל.

ועוד היאך אפשר שהמדינה תהי' רה"י, בעבור המחיצות והדלתות שיש לה, והשווקים שבתוכה יהיו רה"ר, הנמצא כזאת בכל הש"ס והפוסקים רה"ר בתוך רה"י, הגם דמצינן מקום פטור בכרמלית, לדעת הה"מ פי"ד מה"ש ח"ו וי'.

יותר יש לדקדק שכתב הח"צ ז"ל, כנראה דעתו דדוקא במבואות המפולשות, שהם מיוחדות לאנשי המבוי ההוא, ואין יד כל אדם שוה בו, הוא דמהני נעילת דלתות, ולא בפלטיא שיד כל אדם שוה בו, דאפילו נעילת דלת לא מהני ע"כ, משמע דגם במבוי אם יד כל אדם שוה בו ג"כ לא מהני נעילת דלת, כמו בפלטיא דמה חילוק, והלוא בזה המקום כתב הרשב"א, "וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונים זה כנגד זה, ורחבים ט"ז אמה והעם עוברים ביניהם כדגלי מדבר והעגלות", הרי דאעפ"י שעוברים במבוי "כדגלי מדבר" דהכל שוין בו, מ"מ מהני דלתות נעולות, ומאוד קשה עלי הרבר שלא הזכיר מזה הח"צ ז"ל, וכתב ובאמת דיעה נכונה הוא.

גם מש"כ הח"צ והכי דייק לישנא דגמרא, דבמבואות נקט מפולשין ולא בפלטיא עכ"ל, משמע דבלטיא אין צריך להיות מפולשין לדין דרה"ר, ומביא רא"י מהגמ' שבת (ו') דבמבואות נקט מפולשין ולא בפלטיא, נלע"ד דאין משם רא"י ואינו דיוק, לפי דנקט בגמ' בתר הכא, הלשון שאינם מפולשין, לפי שאי אפשר בענין אחר, לפיכך כתב מעיקרא הלשון מפולשין.

הבט וראה לשון רש"י ריש עירובין ז"ל, דמדאורייתא איתסר הוצאת רה"ר בשבת, ומה הוא רה"ר סרטיא ופלטיא גדולה, כדאמרינן בפרק יציאת

השבת שדומין לדגלי מדבר, דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן, ועגלות לויים ברחב ט"ז אמה אזלי כדאמרינן בפ' הזורק שבת (צ"ט), הלכך לא הוי רה"ר בציר מט"ז אמה רחב, ומפולש מב' ראשין, הרי דלא הזכיר רש"י מבוי כלל, אלא סרטיא ופלטיא, ואפ"ה כתב הלשון מפולש, משמע דגם פלטיא אינה רה"ר כי אם מפולש, ולשון כדגלי מדבר ועגלות שכתב הרשב"א הוא לשון רש"י, ומה שלא אמרו בגמ' הלשון מפולש ואינו מפולש בסרטיא ופלטיא כבמבוי, הוא לפי שלעולם מפולשים הם כמובן, אבל מבואות סתם לעולם אינן מפולשין, וכן משמע מרש"י דלעיל שכתב וז"ל, אבל מבוי קצר הוא ואינו רחב ט"ז אמה, אי נמי רחב הוא, אינו מפולש" ע"כ.

אחר כתבי זאת איתרמי לי ספר חדושי הר"ן על מס' עירובין וראיתי שם (ו') וז"ל, סרטיא פירש"י מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, פלטיא רחבה של עיר שמתקבצין שם לסחורה, וכתב הרא"ה ז"ל, ומסתברא דפלטיא נמי בעינן מפולשת, אלא דבמבואות איצטריך לאשמעינן, משום דאיכא סתומין עכ"ל, וברוך שכוונתי לדבריהם הקדושים.

ספר אהל מועד ה"ש דרך י"ג נתיב ב', וכן מבואות של עיר המפולשים ורחבים י"ו אמה ופתחיהן מכוונים זכ"ו דינן כרה"ר, והוא שאין דלתותיהן ננעלות בלילה עכ"ד, כתב המפולשים דסתם אינם מפולשים.

הרמב"ם רפ"ד מה"ש, איזה הוא רשות הרבים מדברות ועיירות ושוקים ודרכים המפולשין להן עכ"ל, ושוקים ודרכים הם פלטיא וסרטיא, וכתב שהם מפולשין למדברות ועיירות.

בספר פרשת העיבור הקשה על עבוה"ק וז"ל, בפרק המוציא תפילין תנן, לא יעמוד ברה"י ויפתח ברה"ר וכו', דברי ר' מאיר, אמרו לו מעשה בשוק של פטמים שהי' בירושלים וכו', ופריך הש"ס ר' מאיר אמר רה"ר ואינהו הדרו לי' כרמלית, ותרצו כאן לאחר שנפרצו וכו' וקשה מאי פריך דאהדרו לי' כרמלית, והא אהדרו לי' משוק של פטמין ושוק של צבעים, והאי שוק רה"ר הוא לדעת הרשב"א, אפילו קודם שנפרצה עכ"ד.

ולע"ד יש להקשות דקאמרינן שם (נ"ט), עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה, ופירש"י ונעשית של רבים, שניתוספו בה דיורין, או נקבעו בה "שווקים" עכ"ד, והיאך מותר לערב את כולה אם נקבעו בה שווקים.

הח"צ כתב עוד, "אלא דאני תמה שלא ראיתי לאחד מהפוסקים ז"ל שהביאו דבר זה, וביחוד הרב הגדול הב"י ז"ל שדרכו להביא כל הדיעות, ודברי הרשב"א ז"ל חביבים עליו עד לאחת" ע"כ.

הנה הכ"מ רפי"ד מה"ש כ' וז"ל, איכא למידק דבפרק בתרא דעירובין (ק"א) אמתניתין דלא יעמוד אדם אפתח ברה"ר, פריך ורבנן אמר ר' מאיר דה"ר ומהדרו אינהו כרמלית, דאמר רבה בב"ח "ירושלים" אלמלא דלתותי ננעלות בלילה חייבים עלי' משום רה"ר, ומשמע דהשתא דנעולות בלילה הוי כרמלית, יש לומר דאה"נ דכי דלתותי ננעלות בלילה הויא רה"י גמורה, אפילו להתיר, לטלטל בכולה"א אם לא הוי דרים בה רבים, ולא קרי לה כרמלית, אלא משום רכיון דדיירי בה רבים, הויא לה חצר של רבים שלא עירבו, שאסור לטלטל מתוכה לבתים וכו' עכ"ל, וכן פירש"י וכן כתב הה"מ רפ"א מה"ע והלח"מ שם, הרי דהכ"מ כתב בפירושו דמהני עירוב לכל ירושלים עם רחובותי, ולא מצינן שחזר מזה בחיבורו או"ח.

בה"ג לר"י גאון הלכות שבת, ואי אית לה למתא שורא, אי נמי הורדן לה נהרואתא אי נמי יתבא על תילא דמידליא עשרה טפחים זה הוא עירובה, ולא צריכא אלא עירובי חצירות עכ"ד, ולא חילק בין מבואות ובין פלטיא שבה.

נמצינו למדין מכל הני רבירותא "דירושלים עם השווקים" שבתוכה רה"י הוא, ולולא דמסתפינא הייתי אומר שדברים אלו בעבוה"ק, ואעפ"י שדלתות המדינה ננעלות" לאו דסמכא נהו, ותלמיד אחר טועה כתבם או טעות סופר נפל בזה.

כריתות (ג.) רש"י ד"ה לרבי יצחק וכו', עד סיפא לא גרסינן לה ופירוש משובש הוא מתלמידים טועין, כ"מ פי"ד מה"ש, וכתב הרשב"א ומהו שיקרא חורי רה"ר, טעות סופר הוא וצריך להגיה ומהו שיקרא חורי רה"י.

ואפשר שאם הי' הרשב"א בינותינו הי' משיב שנפל ט"ס בהלכותיו, כשם שעשה הרמב"ם כששאלו אותו חכמי לונגיל על בור שבכרמלית, והשיב להם, אבל יראה לי מדבריכם שיש בספר שלכם חסרון דברים, ע' הה"מ שם ה"ו, והה"מ פ"ג מה"ע כתב, ולא הבנתי בשום פנים ענינו וכו', ואיני צריך לכתוב במה שהוקשה לי בו, שמבואר הוא לכל מבין, ואולי טעות סופרים הוא, ע' מגדל עוז רפ"א מה' גניבה וז"ל, אלא טעות סופר הי' ואין על המחבר ולא על המגיד חטא אלא על העט, וכן הוא בהגהת חכמת שלמה סי' שס"ג סכ"ו וז"ל, נראה בעליל שט"ס נפל בהדי"ף וכו'.

וראיתי את המראה ואשתומם שלא הרגישו בזה הח"צ ז"ל והבאים אחריו, דכשם שכתב בעל עבוה"ק בפלטיא, כן כתב במבואות, בפלטיא כתב

„ואעפ״י שדלתות המדינה ננעלות בלילה“, משמע אבל אם דלתות הפלטיא עצמה ננעלות הרי היא דה״י, ובמבואות כתב, וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוננים זה כנגד זה ורחבין ט״ז אמה והעם עובדים ביניהם כדגלי מדבר ועגלות במד״א בשאין „דלתותיהן“ נעולות בלילה, משמע הא דלתות המדינה לבדן ננעלות, לא מהני למבואות, והיינו טעמא דפלטיא, והיינו טעמא דמבואות, וחד דינא אית להו, ואפשר לומר דטעמו הוא, שאם דלתות הפלטיא אינן ננעלות בלילה, אז עובדים דרך שם כל בני המדינה, הלכך הוי הפלטיא דה״ד, וכן הדין במבואות אם אין דלתותיהן נעולות בלילה, הוו המבואות ג״כ דה״ד מזה הטעם דבוקעין שם בני המדינה, זה נראה לע״ד, אבל בהג״א לא מצאתי כן, וז״ל בפ״ק דעירובין, ודוקא דליכא בקיעה אלא מבני המבוי, אבל אם בקעו כל בני העיר מכאן ומכאן, דרך אותו מבוי המפולש, שאורך אותו מבוי כנגד הסרטיא ופלטיא, או שאורך אותו מבוי כנגד שערי העיר מכאן ומכאן, אז לא סגי בצוה״פ עכ״ל, משמע אבל דלתות מהני.

וראיתי שחצי שאלתי נמצאת במאידי שבת (ו׳). וז״ל, איזו היא דה״ד סרטיא ופלטיא וכו׳, סרטיא היא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, ופלטיא היא דחבה שמתקבצין בה לסחורה, ואפילו דלתות המדינה נעולות בלילה הואיל ואין „באותה פלטיא בפרט דלתות“, שאם היו בה דלתות הרי אף דה״ד מתעדרת בדלתות לדעתנו, כמו שביארנו בראשון של עירובין, הא כל שאין בפלטיא זו בפרט דלתות אעפ״י שכל המדינה יש בה דלתות נעולות בלילה, אין פלטיא שבתוכה נכשרת בהכשר העיר.

סימן י״ט

שקלא וטריא בדברי הרמב״ם בענין פי תקרה יורד וסותם

בענין מה דס״ל להרמב״ם דמבוי שנחנק בקורה הוא כרמלית ולא רה״י, ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ויהי המבוי רה״י ולא כרמלית.

דע דהרמב״ם סובר שחצר מבוי ומדינה, או כל מקום שיש לו כי אם שלש מחיצות, הוי דק מקום פטור (דהיינו כרמלית דאורייתא).

וזה לשון הה״מ פ״ז מה״ש ה״א, דע שדעת רבינו הוא שדין מבוי שלו שלש מחיצות, דבר תורה כדין כרמלית, וכבר ידעת שדין הכרמלית דין תורה

הוא כדין מקום פטור, ושניהם דין אחד להם מן התורה, שמטלטלין בהם אפילו באלף אמה, ומכניסין מתוכן לרה"י ומרה"י לתוכן וכן מרה"ד, וחכמים גזרו בכל זה בכרמלית.

הרמב"ם שם ה"ט כתב ז"ל, מבוי שהכשירו בקורה אעפ"י שמותר לטלטל בכולו כרה"י, הזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ד לתוכו פטור, שהקורה משום היכר עשוי ע"כ, וכתב שם הראב"ד ע"ז, אמר אברהם הא מילתא קשיא לי טובא כאן, שמותר לטלטל בכולו, אלמא במבוי שיש לו שלש מחיצות קמיירי, וקיי"ל דשלש מחיצות דאורייתא, א"כ הכשירו בקורה אמאי פטור, וכי באו חכמים להקל בשל תורה ולהטעינו קורה, והה"מ שם ה"א ביאר כל זה וכתב, דמה שאמר הרמב"ם, ויעשה רה"י ויהי מותר לטלטל בכולו, לאו רה"י ממש אלא כמקום פטור, דהיינו ככרמלית דבר תורה, דשניהם דינם אחד דבר תורה, וכעין זה כתב הה"מ רפ"א מה' עירובין.

ועתה יש לדקדק דהרמב"ם בפרק זה הלכה ל"ה כתב, בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלה בעשר אמות, הרי זה אסור לטלטל בכולו, אעפ"י שכל פירצה שהוא עד עשר אמות דינו כפתח, אין עושין פתח בקרן זוית, ואם היתה שם קורה מלמעלה על אורך הפירצה, רואין אותה שירדה וסתמה ומותר לטלטל בכולו, הרי דהרמב"ם ט"ל דאמרינן בקורה פי תקרה יורד וסותם, וא"כ קשה למה לא אמר הרמב"ם ג"כ בקורה שעל גבי המבוי פיתיו"ס, ועושהו רה"י לחייב להזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ד לתוכו, הואיל ויש כאן ד' מחיצות שהוא רת"י גמור אפילו להרמב"ם.

ונתתי אל לבי לתור בדברי הרמב"ם ז"ל, דמה שכתב ואם היתה קורה על החצר רואין אותה שירדה וסתמה, ומותר לטלטל בכולו, מונתו שהחצר דינה ג"כ כמבוי ואכסדרה, שהזורק מתוכם לרה"ר פטור, אבל זה אינו לפי שהי' לו לכתוב בפ"י והזורק לתוכה פטור, כש"כ במבוי ואכסדרה, ואם לא כתב כן משמע שהחצר היא רה"י גמורה, ואפילו לחייב להזורק מתוכה לרה"ר, וכן משמע מהלכה ט' מפרק זה שכתב מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים, אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר לטלטל בכולו, שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד, ולבוד הוי מחיצה דאורייתא, כן הוא במס' עירובין מ"ט ורפ"ק דסוכה, וכן משמע מהרמב"ם הלכות סוכה ובכמה מקומות.

וביותר קשה לטעם הכ"מ שכתב בפרק זה, וכן כתב הרשב"א דהטעם שאמרו אין מבוי ניתן בלחי או קורה אלא א"כ בתים וחצירות פתוחים לתוכו, הוא מפני שכל שהוא עשוי יותר לדירה ותשמיש הצנע, צריך יותר מחיצות

גמורות, ומביאו המ"א סי' שס"ג ס"ק כ"ה, ואם מועילה הקורה בחצר משום פיתיו"ס להרמב"ם, עאכו"כ שתועיל במבוי.

ואפשר שיש לחלק בין קורה טפח לקורה ד' טפחים, אבל אין זכר מזה ברברי הרמב"ם, ומ"ש הרמב"ם פ"ג מה' עירובין הכ"ב דקורה ד' טפחים מתרת במים, האמר שם קל הוא שהקלו חכמים במים, משום דקורה ד' מבדיל בין מים למים דחשוב הוא, ואם הי' נוהג דין זה בקורת המבוי לא הי' נמנע מלהביאו.

והרב משה הגר שיחי' רצה לתרץ, לפי שיש חילוק בין חצר למבוי שהחצר אינה פריצה במלואה דיש לה דופן הבולט מרוח אחת, משא"כ במבוי שאין לו גיפופין כלום, ע"כ לא אמדינן בי' פיתיו"ס לעשותו רה"י.

אבל אפי' לפי תרוצו קשה לע"ד, שבהלכה זו כתב הרמב"ם אכסדרה בבקעה וכו', ועל האי אכסדרה פירשו ר"ח והתוס' עירובין (צ"ד) ובעל המאור ורבינו יהונתן והשלטי הגבורים לרעת הדי"ף, דיש לאכסדרה זו שלש מחיצות, וגם גיפופים מב' צדדין ברוח רביעית, (ובוודאי הבין כן הרמב"ם מדלא חלק בין אכסדרה שיש לה גיפופים לשאין לה גיפופים), ואעפ"כ פסק דהזורק מתוכה לדה"ר או מדה"ד לתוכה פטור, כמבוי שהוא פרוץ במלואו לגמרי, הדי דהרמב"ם אינו מחלק בין אם יש גיפופים אם לאו, וג"כ אין לחלק בין פירצה שהוא בעשר אמות, לבין פירצה שהוא יותר מעשר אמות, שהדי הרמב"ם השוה דין דמבוי לדין דאכסדרה, והמבוי הוא עד עשר אמות דוקא, ואכסדרה אין שיעור לפירצתה, וכן כתבו התוס' בפי' שפירצת האכסדרה היא יותר מעשר אמות, וכן כתב הב"י סי' שס"א ד"ה אבל, דהרמב"ם פסק כלשנא קמא עירובין (צ"ד): דרב מתיר פי תקרה אפילו ביותר מעשר אמות.

וראיתי שהרמב"ם בהקדמתו על פיה"מ למס' שבת, ופ"א ממס' עירובין מ"ב מחלק בין המקומות שיש להם שלשה כותלים הפתוחים לרשות הרבים, ובין מקומות שיש להם שלשה כותלים הפתוחים לכרמלית, וז"ל, והמקומות שיש להם שלשה כותלים והרוח הרביעית "ממול רשות הרבים", הם כרמלית עכ"ל, משמע מדבריו דאם רוח הרביעית הוא "ממול כרמלית" הם רשות היחיד, הכא נמי אפשר לתרץ, דמשו"ה הוה המבוי והאכסדרא כרמלית, לפי שהם ממול דה"ר, והחצר הוה דה"י לפי שהיא ממול כרמלית.

סימן כ'

בענין ששים רבוא בוקעין, אם עכו"ם מצטרפין, אם בני ברית דוקא

המוסקים דס"ל דאין רה"ד אלא אם כן יש ששים רבוא בני אדם בוקעין שם, אם ישראל דוקא או אפילו עכו"ם. בו יבואר מה שראיתי בחומש תורה שלימה פ' יתרו מהה"ד מ. מ. כשר, ובקושיית הגהת בני בנימין על הרמב"ם.

נסתפקתי, לשיטת הבה"ג ורש"י ותוס' והרא"ש והבאים אחריהם, דילפו מדגלי מדבר, דבעינן ששים רבוא בוקעין להעשות המקום רה"ד, אם נאמר כשם שבדגלי מדבר לא עלו לחשבון הששים רבוא, אלא בני ברית דוקא, אף כאן לשיטת הבה"ג ורש"י נאמר ג"כ, דבעינן ס"ד בני ברית דוקא לדין דרה"ד, או נאמר דלא גמרינן מדגלי מדבר אלא החשבון של הששים רבוא, ואפילו עכו"ם מצטרפין.

ואפשר לע"ד להביא דאי' מהא דאיתא בעירובין (ס"ב.), דדירת עכו"ם לאו שמה דירה, ופירש"י הטעם לפי שאין חילוק רשות בעכו"ם, ומשמע שאין רשותם רשות כלל, ואם תאמר שאין להם רשות, אבל הם עצמן חשובים להצטרף לששים רבוא, א"כ למה דייקו שם בגמ' ואמרו, דהטעם הוא מפני שדירתם אינה דירה, ולא אמרו סתם לפי שדירתם אינה אוסרת, ותלוי הדבר בעכו"ם גופא, לפי שהוא דר שם לפיכך ישובתו אינה אוסרת, אבל הדירה לבדה הוא דירה מעליא, אלא הרי היא כמו דירה בלא דירוק, נמצא למדין מזה שהעכו"ם עצמו כאין נחשב.

והרמב"ם פ"ב מה' עירובין ה"ט כתב, ישראל הדר עם העכו"ם, או עם גר תושב בחצר אינו אוסר עליו, שדירת העכו"ם אינה דירה, אלא כבהמה הוא חשוב עכ"ל, משמע כדברינו לעיל, שהדירה הוי דירה מעליא, אלא הרי היא בלא דירוק, וכשם שהוא כבהמה לענין רשות, דהיינו שאין לו קנין רשות, כך הוי כבהמה לכל דבר השייך לענין שבת, ולשון הרמב"ם הוא לשון הירושלמי שבפ' הדר.

ובפרק ט"ז מה"ש הי"ב כתב הרמב"ם, שלשה ישראלים או יותר עליהן, ששבתו בבקעה הוי הן שיירא, ומותר לטלטל בכל צרכן אפילו כמה מילין זכו, ואין הקטן משלים לשיירא, ועל זה כתב המגדל עוז שם, ואין הקטן משלים לשיירא, זה הוא בירושלמי, וגם אומר שם שאין הנכרי משלים לשיירא, אבל לא כתבו ר"מ ז"ל והדין עמו, דחא פשיטא לן דלא שייך בעירוב

ואיתאמרא בתלמוד בבלי בכמה דוכתא, וגם הוא כללו בהלכה בכמה מקומות כד"ן עכ"ל, הנה המגדל עוז כתב בפ"י הטעם דמשום דלא שייך בעירוב, לכן אינו מצטרף לשיירא, ונ"ל דה"ה לענין ששים רבוא בוקעין, דמשום שאינו שייך בדיני רשויות לשבת, לפיכך אינו עולה לחשבון ס"ר.

וז"ל הירושלמי פ"ק דעירובין ה"י, אין העכו"ם משלים בשיירא, פני משה אין שיירא פחות משלשה ישראלים, ואין העכו"ם משלים לשיירא, דלאו בר חיובא הוא.

והחילוק שבין שיטת הבה"ג ורש"י דמצרכי ס"ר בוקעין, ובין הרי"ף והרמב"ם דלא הביאו דיעה זו כל עיקר, דמשמע ולא ס"ל דיעה זו, הוא, שהבה"ג וסיעתו צריכין שני דברים אלו, שהמקום יהי שש עשרי אמה רחב, ושיהי' מפולש משער לשער זה כנגד זה בלי שום עקום, שיהא דומה לדגלי מדבר, וגם יהיו ששים רבוא בוקעין שם, כמו במדבר שהיו מספרם ס"ר, ואם חסר אחד משני תנאים האלו אין לו דין דרה"ר, אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם, אין אנו באים לדון אלא על המקום בלבד, ואם אותו המקום מוכשר הוא להיות דה"ר, לפי כל התנאים שכתבתי לעיל, אזי הוי דינו כרה"ר להתחייב עלי', ולא משגחינן על כמה רבים, אבל עכ"פ גם להרמב"ם צריך להיות רבים, הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ על מס' שבת, רה"ר, והוא מקום שידרכו, כל העם כולם, ושיהי' רחבו ט"ז אמה עכ"ל, משמע דמצריך רבים.

וכן כתב הקרבן נתנאל עירובין (כ"ו) אות (ט') וז"ל, ומצויין, וכן מסיק רבינו בפ' אין צדין סי' כ', דלא שכיח האידינא רה"ר דששים רבוא בוקעין בו, וכן משמע קצת הא דמשני תלמודא בפ"ק דשבת, כאן בזמן שישראל שרויין במדבר, אבל הרמב"ם סבר היכא דשכיח "רבים", אפילו אינם ששים רבוא מקרי רה"ר עכ"ל, ואפשר לומר שלדעתו ולדעת הקרבן נתנאל דמצריך אף להרמב"ם מיהא רבים בוקעין, יהי' דינא הכא ברבים אלו, כמו שהוא בשיירא דלעיל, דאין העכו"ם מצטרפין לשיירא, ה"נ בנ"ד אין העכו"ם מצטרפין לרבים.

ואפשר להביא רא' לדבר זה, דהר"ן בר"פ במה אשה כתב, לא מחזורא האי סברה, שלא מצינו שהזכירו חכמים ברה"ר דבעינן שיהו עוברים שם ס' רבוא בכל יום וכו', מדקאמר הלשון "בכל יום", משמע דבכל יום אין צריכין ס"ר, אבל עכ"פ רבים מיהו צריכין ואם נחוץ לרבים היינו לבני אדם, אותו הרבים ישראל דוקא, ע"כ כתב הר"ן רפ"ק דמגילה בענין כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון, דישוב עכו"ם אינו חשוב כישוב ע"ש.

תיקון עירובין במאנהעטען

עוד אפשר להביא ראי' מהרא"ש, דהנה הרא"ש בפ"ק דעירובין פסק דצריכין ששים רבוא בוקעין לדין דרה"ר, וגם פסק שם דאין רה"ר מיערבא אלא בדלתות נעולות דוקא, ושם (ס"ב) כתב הרא"ש בזה הלשון, הלכך ישראל הדר יחידי בעיר המוקפת חומה, מותר לטלטל בכולה ע"כ, ולא מצריך שם דלתות נעולות כמו שמצריך לעיל, ודבריו הם מהתוס' שם ד"ה רבי יוחנן ז"ל, ואומר ר"י דאותן ישראלים הדריים יחידיים בכרכים המוקפין חומה שיש להם מחיצות גמורות, ודלתותיהן נעולות בלילה, שרי לטלטל בכולה בשבת, כיון דליכא ישראל אחו' דאוסר עלי' עכ"ל, ומדמצריך הר"י בכאן לדלתות נעולות דוקא, משמע שיש שם ששים רבוא ע"כ דינה כרה"ר, שכן משמע מתוס' שם (ו') שאין רה"ר לר"י בבציר מס"ר בוקעין, והרא"ש אינו מצריך דלתות נעולות, לפי שאינה רה"ר שאין שם ס"ר ישראלים אלא עכו"ם.

על כן נראה שהוא פלוגתא בין הר"י והרא"ש בזה, דלהר"י עכו"ם עולים לחשבון הס"ר הלכך הוי העיר רה"ר, ובעינן דלתות נעולות, ולהרא"ש אין עכו"ם מצטרפין לסך ס' רבוא, לפיכך לא הוי הכרך רה"ר, אע"ג דאית בה ששים רבוא עכו"ם, ולפי זה לא בעינן דלתות נעולות להרא"ש.

וז"ל הג"א שם, בתוס' כתוב ודלתותיהן נעולות בלילה, ואין נראה למהר"ם מרדכי מהרמ"ק עכ"ד והוא כדעת הרא"ש.

הג"מ פ"ב מה"ע אות (ו') ומכאן פסק ר"י דיהודי הדר יחיד בין עכו"ם בכרך המוקף מחיצה גמורה ודלתותי' נעולות בלילה וכו', ומה שכתבו התוס' ודלתותי' נעולות לא נהירא למהר"ם, דאפילו מאן דמצריך נעילה בפ"ק, ה"נ"מ ברה"ר או במבואות המפולשות לרה"ר, אבל לדידן דלית לן רה"ר לא בעי נעילה, וא"כ הוי ל"י הכרך כחצר של רבים עכ"ל, ומדלא מפליג בין כרך שיש בו ס"ר לכרך שאין בו ס"ר, וכתב סתם אבל "לדידן דלית לן רה"ר", דמסתמא הוי גם בזמנם כרכים גדולים עם ס"ר עכו"ם, משמע דס"ל דאינם נמנים בחשבון הס"ר.

וכרך גדול מעיר כ"ה ברש"י כתובות (ק"י) ז"ל, כרך גדול מעיר והוא מקום שזוקים ומכל סביביו באים שם לסחורה וכל דבר מצוי בו עכ"ד, מכות (י'). ערים הללו אין עושין אותן לא טירין קטנים ולא כרכין גדולים, אלא עיירות בינוניות עכ"ל, ואין לומר שהרא"ש דקדק בלשונו וכתב עיר דוקא ולא כרך, לפי שהג"א שם כתב בשם מהר"ם ומרדכי בשם מהרמ"ק, דאפילו בכרך אין צריך דלתות נעולות, ומסתמא גם הרא"ש ס"ל כן, ובסוכה (נ"א) אמרינן מי

שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם, וירושלים לכולא עלמא רה"ר היא, אם לא היו דלתותי' ננעלות, ונקראת כרך משמע דבכרך נמצא ס"ר.

רש"י ע"ז (כ.). ד"ה סוריא כתב, ארם צובה סמוכה לארץ ישראל וכיבשה דוד וחזיברה לקדושת ארץ ישראל, שלא ע"פ הדיבור ובלא ששים רבוא, וקרי לי' כיבוש יחיד עכ"ה, ושם בני ברית דוקא ומן המפורש אתה למד לשאינו מפורש.

סנהדרין (ע"ד). וכמה פרהסיא, אמר רבי יעקב אר"י אין פרהסיא פחותה מי' „בני אדם“, פשיטא ישראלים בעינן דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא י"ב), בעי רבי ירמ' תשעה ישראלים ועכו"ם אחד מהו, ת"ש דתני רבי ינאי אחזה דרבי חייא בר אבא, אתיא תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם (במדבר ט"ז) הבודלו מתוך העדה הרעה הזאת, מה להלן עשרה וכולהו ישראלים, עכ"ל, ובנדון דידן דגמרינן ס"ר מדגלי מדבר, נאמר ג"כ מה להלן ס"ר ישראל, אף כאן ס"ר ישראל.

והגה"ק ז"ל מביטשטש בחבורו אשל אברהם על או"ח סס"י שמ"ה הוי כמסתפק בענין זה, ומסיק שלא מצא ראי' ברורה לזה ע"ש.

הנה ראיתי בספר תורה שלימה מהה"ג מוה"ר מ. מ. כשר שליט"א, בפ' יתרו דף קס"ז שמביא שם כמה חקירות בזה הדבר, וז"ל, הרמב"ן והריב"ש כתבו דליבעי ששים רבוא מבני עשרים ועד ששים כמו בדגלי מדבר, ובהגהת מרדכי סו"פ י"א דשבת כתב דאם כן ליבעי כהנים ליום וישראלים עכ"ל, והנה כהנים ולוים גם אלו הישראלים עד עשרים ויותר מבן ששים שנה לא עלו לחשבון ס"ר אעפ"י שהם ממחנה ישראל, עכו"ם לא כש"כ.

ובתוס' עירובין (ו'). ד"ה כיצד מערבין כתבו, ועוד הקשה (ר"ת) דבדגלי מדבר הו' טף ונשים לאין מספר, וכן קשה מערב רב, ויש לומר דלא גמרינן ממשכן אלא מילתא דכתיבא במספרם עכ"ל, ומספרם היו ישראלים דוקא, ונראה להביא ראי' לדברי התוס' דאיתא שבת (פ"ח.), דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל, וקשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע.

עוד כתב שם בספר תורת שלימה, והנה זה לשון הגאונים שית מאה אלפי גברי, מקום שיש בו ששים רבוא „בני אדם“, (ע' רש"י עירובין נ"ט

ס"ד בני אדם), והרב הנ"ל רצה להוכיח מכח זה, שס"ד ישראלים לאו דוקא הוא, ואין נראה לע"ד, לפי שלשון הגאונים הוא לשון התרגום ספר במדבר (י"א, כ"א), "שית מאה אלפין גברא", ושם היו ישראל דוקא.

ובתוס' ע"ז (ג'), ד"ה כהנים, כתבו בשם ר"ת דבני אדם אף עכו"ם במשמע, נראה לע"ד שהוא דוקא לענין ישוב העולם, כמו גבי אם יש קנין לעכו"ם בארץ ישראל, בענין לחפור חפירות בארץ, אבל לא לענין דידן בדיני רשויות לשבת, שאין להם עסק בהם, ובזה לא אמרינן דבני אדם אף עכו"ם במשמע.

ומגמ' דסנהדרין (ע"ד), שהבאתי לעיל, דאיתא שם הלשון "בני אדם", ואמרו "דבני אדם" ישראל דוקא ע"ש. וגם מהרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ על מס' שבת שכתב שם הלשון "בני אדם", בענין איסור הוצאה וטלטול, דשם בני אדם ישראל דוקא, נסתרה לגמרי הוכחת הרב מלשון הגאונים שכתבו "ששים רבוא בני אדם" דלאו דוקא ישראלים הם, וגם הוא ראי' למש"כ לקמן בענין נדרים, דלכל דבר שבקדושה, דהיינו תו"מ בני אדם ישראל דוקא.

וכן משמע מר"ת שהקשה לעיל בתוס' דבמדבר היו טף ונשים וערב רב, ולא הקשה דבמדבר היו תגרי עכו"ם שבאו לתוך המחנה לסחור עם ישראל, כן איתא ביומא (ע"ה), אלא משום דפשיטא לי' לר"ת דעכו"ם אינם נמנין לחשבון הס"ד, והערב רב דהקשה משום שהם כגרים ודינם כישראל.

כן מש"כ הרב הנ"ל, וכן מבואר ברמב"ם הלכות עירובין ז"ל, וכן לענין אתי רבים ומבטלי מחיצה, אין נ"מ בין ישראל לעכו"ם, ג"כ אין ראי' לנדרן דידן, לפי שדיני המחיצות הלכה למשה מסיני הם, כן הוא בריש עירובין, אבל דין דס"ד בוקעין אנו למדין מדגלי מדבר, כן הוא שם ג"כ ובכמה דוכתי, וכן מחלק החכמת שלמה בין רה"ר ובין מחיצות בענין ס"ד בוקעין, ע"ש ססי' שס"ג, וכיוצא בו מצינו שבת (צ"ו), ותו מעביר ד' אמות ברה"ר מגלן דמחייב, אלא כל ד' אמות ברה"ר גמרא גמירי לה ע"כ, ושם אמרו דמלאכת הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים גמרינן ממשכן, והמעביר ד' אמות ברה"ר אמרו דלא גמרינן ממשכן אלא גמרא גמירי לה, והיינו כעין הלכה למשה מסיני.

וכן משמע מהגהת בני בנימין על הרמב"ם פי"ד מה"ש שכתב, לא זכר רבינו דצריך ס"ד בוקעין להיות רה"ר וכו', והבאתי ראי' מהא דעירובין (ר'), ואמר עולא הני אבולי דמחוזא אלמלא דלתותיהן ננעלות בלילה, חייבים עליהן משום רה"ר, ומחוזא בבל הוא והרי אמרו ברכות (נ"ח), אמר עולא

תיקון עירובין במאנהעטען

קמא

אין אוכלוסי בבבל, ואין אוכלוסי פחות מס"ד, ואיך משכחת לה דה"ד בבבל, או דלא בעינן תנאי זה לדה"ד עכ"ד, (ע' דש"י יומא י"א.) אבולי דמחוזא שערי עיר ששמה מחוזא, והיו רובן ישראל).

הנה מהקושיא של הגהת בני בנימין נראה דסובר, דש"י ס"ל דבעינן ס"ד ישראל דוקא, לפי דמקשה מהא דאמר עולא אין אוכלוסי בבבל, והאי אוכלוסי המוזכר שם בגמ' הוא לענין ברכת ברוך חכם הרזים, כדאיתא שם ת"ר הדואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים עכ"ל, ואם אין ס"ד ישראל בבבל היאך אפשר למחוזא להיות דה"ד, אלא מוכרח לומר דלא בעינן תנאי זה לדה"ד וקשה לדש"י.

וכדי שלא יקשה משם על דש"י קושית הב"ב, רבאמת היטב להקשות על דש"י בזה, דבאם אין בכל מדינת בבל ס"ד ישראל, דהקאמר אין אוכלוסי בבבל, ואוכלוסי הם ס"ד דוקא, ואיך אפשר למחוזא שהיא רק עיר אחת מכל עיירות שבבבל להימצא שם ס"ד ישראל.

אמרתי לתרץ על זה האופן, והוא דמה שאמרו בגמ' אין אוכלוסי בבבל, טונתם לענין חיוב ברכת ברוך חכם הרזים, שצריכין להיות כל הס"ד ישראל כנוס במקום אחד, כמו שהיו במדבר, וזה לא הי' בבבל, אעפ"י שבמחוזא ובסביבותי' היו יותר מס"ד ישראל, אעפ"י לא היו מכוונים במקום אחד, לפיכך א"א לברך ברכת ברוך חכם הרזים אבל לענין להיות מחוזא גופא דה"ד שפיר אפשר, כגון שבאו לשם מכל המקומות מערב עד בוקר, או אפילו עד למחרתו ס"ד מישראל, ובוהו הוי דינה כדה"ד, וכן כתב המחבר סי' שמ"ה, ששים רבוא בוקעין בו בכל יום, היינו יום שלם שהוא מעל"ע, ואם הוא בדרך זה, הוי מחוזא דה"ד אפילו לדש"י, וז"ל בעירובין (נ"ט.) עיר של יחיד פי' שלא היו נכנסין בה תמיד ס"ד של בני אדם, ולא חשיבא דה"ד דלא דמי לרגלי מדבר, ונעשית של רבים פי' שנתוספו בה דיודין או נקבעו בה שווקים, הנה דש"י חשב כאן שני אופני ס"ד, א' שנתוספו בה דיודין ויש בה ס"ד ביחוד, ב' או נקבעו בה שווקים שבאים בה ס"ד כל היום, דהיינו כל מעל"ע ולא בפעם אחת, נמצא דאפילו נכנסין בה הס"ד כל היום וכל הלילה ולא בפעם אחת, ג"כ מיחשב שפיר ס"ד בוקעין וזה הי' במחוזא.

תשב"ץ ח"ב ת' ל"ה וז"ל, אם יש הברל במבוי המפולש להיות מעבר ישראל או עכו"ם, לא מצינו הברל בענין זה בין ישראל לעכו"ם, אלא לענין דירה, דרירת עכו"ם אינה דירה, ולענין דגל האוסרת אין הפרש ביניהם, וכי היכי דלישראל סגי תיקונא דלחי וקורה או צורת פתח הכי נמי לעכו"ם, ודבר

זה אין כדאי להשיב עליו עכ"ד, ונראה דהשואל שאל שם אם מהני תיקון למבוי שכולו עכו"ם בלחי זקורה או צוה"פ אם יש איזה צורך לזה, ומה דאמרו חז"ל דירת עכו"ם אינה דירה, כוונתם שהוא דירה בלא בעלים, כמש"כ הירושלמי והרמב"ם, אלא כבהמה המה להם, פי' המה כבהמה חשובים אבל דירתם הוא כדירה ראוי, ולכן המבוי יש לו בתים וחצירות פתוחים לתוכו, ומותר לתקנו בהכשר מבוי, אבל בנדון דידן אפשר דגם התשב"ץ ס"ל דאינו מצטרפין לס"ר.

בדרים (ל"א.) קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל, הר"ן שם ואע"ג דישראל נמי בני נח נינהו, כיון דאיתקדש אברהם אבינו איקראו על שמי' ולא על שם נח וז"ל הרי"ף קונם שאיני נהנה לבני וכו', וישראל נפקי מכלל בני נח אין, כיון דאיתקדש אברהם איקדשי בנים על שמי', והריטב"א שעל הרי"ף כתב שאיני נהנה לבני נח, מותר בישראל ואסור באומות העולם, פי' שאומות העולם קרויין בני נח, אבל ישראל על שם אברהם מיקרי עכ"ד, ואפשר לומר ג"כ כאן כיון דאיתקדשי האבות איקראו על שמם ולא על שם אדם.

או אפשר לומר לכל דבר שבקדושה, דהיינו תו"מ, בני אדם ישראל דוקא, וכמו שאמרו כאן (ל') ובנדרים הלך אחר לשון "בני אדם", ובני אדם דכאן בני ישראל דוקא, כי מה עסק יש לעכו"ם בדיני דנדרים, ואפילו אם קראו במקרא לישראל "בן אדם", לשון המקרא לחוד ולשון בני אדם לחוד, וכדאמרו בתוס' פסחים (ב') ד"ה כדתניא וז"ל, מיהו היכא דלשון בני אדם אינו כלשון המקרא אזלינן אחר לשון בני אדם.

סימן כ"א

שקלא וטריא בדברי הגאון ר"ח הלוי ז"ל סולוביצ'ג מבריסק

שו"ט אם המחיצות עשויות את הרה"י, או המקום עישה את הרה"י. אם קראו חז"ל ברייתא משנה, אם המחיצות מצטרפין למקום ד' על ד' אם לאו.

(א) שקלא וטריא בדברי הגאון ר"ח הלוי ז"ל סולוביצ'ג מבריסק, מש"כ בספרו חדושי ר"ח הלוי בענין לחי מעצי אשירה, (ב) מש"כ הספר תוספת שבת שנעלם מהט"ו משנה שלימה, (ג) מה שנראה לענ"ד שהוא פלוגתא בין הט"ו והמ"א.

תיקון עירובין במאנהעטען

קמג

הרמב"ם פ"ז מה"ש הי"ב, בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים, ואפילו באיסורי הנאה, עכומ"ז עצמה או אשירה שעשה אותה לחי כשר, שהלחי כל שהוא, וז"ל הראב"ד, אם עוביו כל שהוא גבהו מיהת צריך שיעור שיהא גבהו י', אלא בין לחי בין קורה מותר, דמשום היכר הוא והאיכא היכר.

וכתב הרב הנ"ל וז"ל, והנה בין בדברי הרמב"ם ובין בדברי הראב"ד, הרי מבואר דהך הלכתא דכתותי מיכתת שיעוראי, לא נכלל בזה דעצם הדבר חשוב כמו שאינו, דאם כן הרי לא הי' מועיל הא דלחי שיעוראי במשהו, כיון דגם המשחו אין כאן, אלא ודאי דיסוד הוא דהשיעור מיכתת ובטל מני' שיעוראי, אבל עצם הדבר איתי' בעיני' ולא בטיל עכ"ד.

הנה בזה צדקו דבריו ז"ל, ויש לע"ד ראי' לדבריו, מדאיתא בחולין (פ"ט) אמר רב אשי הכי השתא התם (גבי שופר ולולב) שיעורא בעינן ועכו"ם כתותי מיכתת שיעוראי, הכא (גבי כסוי הדם) כל מה דמיכתת מעלי לכסוי עכ"ל, והיינו כדבריו ז"ל דאעפ"י דמיכתת ונטחן עד אשר דק, מכל מקום נשאר העצם ומעלי לכסוי, ה"נ בלחי אע"ג דכתותי מיכתת, מ"מ אותו המשחו הנחוץ לחי נשאר בעצי אשירה, לפיכך כשר להרמב"ם, ואף להראב"ד שהלחי הוא משום היכר, מ"מ אפילו להיכר משהו בעינן, וכן מוכח מתוס' עירובין (פ"ז) ד"ה אבל קורה שכו', והר' אברהם פירש לחי מדבק הכתיתים בכותל הוי לחי, ובלבד שלא יהו ניטלת ברות.

ואחר כתבי זאת ראיתי בת' תשב"ץ ח"ב סי' ל"ד וז"ל, ומה שכתבתי הוא הנכון דאפילו מיכתת שיעורא, אי אפשר שלא ישאר באפרו גובה י', דומה למה שאמרו פרק כסוי הדם שמכסין בעפר עיר הגדחת, דאי מוכתת שיעורא כל שכן דעדיף טפי לענין כסוי.

אבל מש"כ הרב אחר זה וז"ל, על כן נראה דדעת הרמב"ם הוא בכל מחיצות רה"י, דבעינן שיהא גבהן עשרה טפחים, עיקר השיעור, אינו בעצם המחיצות כי אם בהמקום, דבעינן שגובה עשרה טפחים שבו יהא מוקף מחיצות, ואם מצאנו גובה עשרה טפחים שמוקף מחיצות בכל עשרה שבו, לא איכפת לן כלל בעצם המחיצות, אם הם מחזיקות עשרה אם לא, וע"כ גם הכא בלחי של אשירה, ניהו דכתותי מיכתת שיעוראי, אבל הרי זה לא מהני רק דעצם הלחי לית בי' שיעורא, אבל "בהמקום" הרי עכ"פ כל גובה עשרה חשוב כמוקף מחיצה רביעית, דמועיל זאת בדיני מחיצות עכ"ד.

הנה בזה דבריו ז"ל אינם מובנים, דאיך אפשר לאיזה מקום להיות מוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ולא יהיו בהמחיצות עשרה טפחים גובה, כמ"ש הרב, ואם מצאנו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל עשרה שבו, לא איכפת לן כלל בעצם המחיצות אם מחזיקות עשרה טפחים אם לאו, לפי שזה תלוי בזה וא"א להפריד ביניהם, לפי שרק מחיצות של עשרה טפחים עושות את הכרמלית או הרה"ר לרה"י, וכן הוא בשבת (צ"ט): לאחרים עושה מחיצה לעצמו לכש"כ, ופירש"י לאחרים כל החלל עשאו רה"י ע"כ, ובלא המחיצות אין המקום נעשה רה"י, ובהחסר המקום מחיצות לבדן לא הועילו כלום, וכן משמע שם (ע"י) העלם זה וזה בידו מהו, א"ל הרי העלם שבת בידו ואינו חייב אלא אחת, אדרבא הרי העלם מלאכות בידו וחייב על כל אחת ואחת, א"ל רבינא לרב אשי כלום פריש משבת אלא משום מלאכות, כלום פריש ממלאכות אלא משום שבת, אלא לא שנא ע"כ, משמע דתרוייהו בענין, ומה דאמר בעירובין (ל"ב) כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד' אמות, היא לה רשות היחיד ורה"י עולה עד לרקיע, לאו רה"י ממש לחייב להזורק מתוכו לרה"ר כמ"ש שם רש"י וזה פשוט.

וביותר קשה שהלביש את הרמב"ם מדו בד אשר א"א להלמתו, ואם הי' מפורש שם בסברת הרב ז"ל, אזי אין להרהר אחריו, אבל עכשיו שרצה לדייק זאת מדברי הרמב"ם, שאין שם רמז מזה, מוטב הי' לו לתלות הדבר באשלי רברבי ובדתנן. דתנן שם (ט"ז) מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה, ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים, וקאמר בגמ' שיעור החבלים ועוביין יתר על טפה, שיהו בין הכל עשרה טפחים, ופריך למה לי יתר על טפה, ליעביד פחות משלשה וחבל משהו, פחות משלשה וחבל משהו, מארבעה וחבל משהו, ותסברא האי פחות מארבעה היכא מוקים לי, אי מוקים לי תתאי, הוי לי כמחיצה שהגדיים בוקעין בה, אי מוקים לי עילאי, אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לי, פירש"י אתי אורא דמן החבל העליון ולרקיע, ודהאי גיסא אורא שבין העליון לאמצעי דהוי נמי אורא כיון דהוי יותר משלשה טפחים ויצא מתורת לבוד, ומבטלי לי לחבל העליון, ואין כאן אלא ששה טפחים התחתונים ע"כ.

ויש לדקדק בזה, דבשלמא האויר שבין החבל העליון לחבל האמצעי, הוי מן האויר שאנו חשובין אותו כסתום, מחמת לבוד לצרפו לגובה עשרה, שהוא השיעור של מחיצות, הלכך אם יש יותר משלשה בין החבל העליון לאמצעי, או יצא מתורת לבוד ואמרינן כי אתי אורא ומבטל לי, אבל האויר

שמן חבל העליון עד לרקיע, מה עסק יש לנו בו שנאמר אתי אורדא ומבטלי לי, והלא אורד זה אינו מצטרף למחיצה, לפי שהוא למעלה מעשרה, ואין אנו צריכין לו יותר.

אבל לפי דברי התוס' ממסכת זו (י"ז) ד"ה ואצבעיים, לא קשה מידי, שכתבו וז"ל, והריצב"א מפרש דאורדא דעלמא לא אמר דאתי ומבטל לי, אלא באורד שאני חושבו כסתום, וכהוא דלעיל דחשוב האורד של עשר אמות כסתום, ובמקיפין בחבלים" אורדא דלמעלה חשוב כסתום, אבל האורד שאינו מן המחיצה, אינו מבטל עכ"ל, הרי רכתבו התוס' דהאורד שאינו מן המחיצה אינו מבטל, ומה שמבטל האורד שמן החבל העליון עד לרקיע, הא כתבו התוס' "ובמקיפין בחבלים אורדא דלמעלה חשוב כסתום", פי' כוונתם דמה טעם אמרו דה"י עולה עד לרקיע שבת (ז"ז), ולא אמרו כן בשאר רשויות, לפי דאמרינן במחיצות של עשרה טפחים גוד אסיק מחיצתא, והיינו שהמחיצות מתארכות ועולות עד לרקיע, נמצא שכל מקום המוקף במחיצות גמורות, נעשה כאלו הוא מוקף מחיצות ממש עד לרקיע והוא הלמ"ס, הלכך הוי כל גובה דה"י כה"י משא"כ בשאר רשויות שאין להם מחיצות גמורות. וז"ל המ"א סי' שס"ב ס"ק ט"ו, וצ"ל דס"ל כמ"ש התוס' דף י', דאורדא דעלמא לא אמרינן אתי ומבטל למחיצתא, אלא "באורד שאני חושבו כסתום", וכמו שכתב סי' שס"ג, וה"ה כשהקיפן בחבלים "דאורד של מעלה מעשרה חשוב כסתום" עכ"ד.

ואם הי' כדעת הרב ז"ל שכתב "דעיקר השיעור אינו בעצם המחיצות כי אם במקום", אם כן המקום עצמו עולה עד לרקיע, אם יש מחיצות של עשרה, ואינו צריך למחיצות עוד יותר בגובה ע"י גוד אסיק, א"כ קשה על הגמ' דלעיל לדעת הריצב"א בתוס', למה אמרו חכמים באורד שמן החבל העליון עד לרקיע, אתי אורדא ומבטל, כי לפי דעתו של הרב ז"ל, בלא אריכות המחיצות ע"י גוד אסיק, נעשה ג"כ האורד של מעלה דה"י, ע"י המקום גופא. ואחשבה לדעת שלא יקשה מהגמ' והתוס' על הרב ז"ל, דאפשר לתרץ על זה האופן דעד עשרה טפחים המקום עושה דה"י, ומעשרה ולמעלה המחיצות ע"י גוד אסיק עושין דה"י, שמצינו ג"כ החילוק בין עשרה ולמעלה מעשרה ברה"ד וכרמלית, דעד עשרה הם דה"ד וכרמלית, ולמעלה מעשרה רינם כמקום פטור שבת (ז"ז).

(ב) המחבר סי' שס"ג כתב, לחי שעשה מעצי אשירה כשר, וכתב הט"ז שם כתב הב"י ולרברי מהר"ם דס"ל דחוט הסרבל דוקא, לא תקשה

תיקון עירובין במאנהעמען

מדמכשרינן עצי אשירה דכתותי מוכתת שיעוריי, דאיכא למימר דמה דבעינן כחוט הסרבול, לאו משום דבעי שיעורא, אלא משום דבעינן שיהא ראוי להעמיד בו שום דבר, ואשירה ראוי להעמיד בה, דלא מופסל משום מוכתת שיעורא אלא במידי דבעי שיעור, א"נ דטעמא דמוכתת שיעורא לפי שעומד לשריפה, וכיון שאפשר שישרף ויעשה אפר, אם גבלו ועשו ממנו עמוד, מהני משום לחי עכ"ל, ותמהני שנעלם ממנו משנה שלימה דטוף תמורה, כל הנשרפים אפרן מותר חוץ מעצי אשירה עכ"ד הט"ז.

וכתב בספר תוספת שבת בסימן זה וז"ל, גם מש"כ הט"ז דהוא משנה שלימה, רבי לא שנה רבי זיידא הוא דתני בברייתא דטוף תמורה עכ"ל. ולענ"ד חלילה לעשות הט"ז כטועה בין המשנה להברייתא, אלא הלשון משנה שלימה הוא רק לשון מליצה, ע' תשובות פנים מאורות ח"ב סי' ל"ד שהבין ג"כ כמו שכתבתי. שבת (ס"א.) וקסבר (ר"י) אין הלכה כאותה משנה, והוא ברייתא, ובעירובין (י.) אמרינן תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה מאמצעיתו ודיו, הוא אמר לה דאין הלכה כאותה "משנה", והוא מימרא ולא משנה.

ויכול להיות שהוא שגרת לשון בלבד, וכן הוא בתוי"ט ס"פ י"א דאהלות וז"ל, ומ"ש מהר"ם דלא הוי טומאה רצוצה אשגרת לישנא הוא, דהכא הטומאה בבית והכלים רצוצים.

ורש"י (במדבר כ"ב, ל"ג) כתב וז"ל, כי ירט הדרך לנגדי, רבותינו חכמי המשנה דרשיהו נוטריקון יראה ראתה נטתה שבת (ק"ה.) עכ"ל, והוא מימרא, אלמא שגרת לשון בעלמא הוא, מנחות (ט"ז) אנא אמינא לך משנה שלימה, פירש"י סתם משנה ע"כ, והוא ברייתא ולא משנה שם (ח').

תמן תנינן בכורות (נ"ו.), א"ל זו אינה משנה ואם תמצא לומר משנה, רבי שמעון בן יהודא הוא וכו', והוא אינה משנה. ויותר מפורש הוא בדברי הרשב"ם ב"ב (קל"ח.) וז"ל, אלא הלכה כרבנן דמשנתינו מתני' משמע, אבל היכא דאמר' משנה היינו נמי ברייתא, כדאמרינן בעלמא משנת ר' אליעזר בן יעקוב קב ונקי, ומשו"ה קי"ל כוותי' בין במשנה בין בברייתא. (רש"ש שבת פ"ג.).

נחזור לתרץ דברי הב"י דלעיל, הנה הב"י כתב לתרץ על שני אופנים, דהיינו אם נאמר דלחי אין צריך שיעור, בודאי מותר לחי מעצי אשירה, אעפ"י דכתותי מוכתת שיעוריי, ואפילו לאלה הסוברים דלחי בעי שיעור נמי מותר, לפי שמותר לעשות מאפר זה לחי, דמה שנהנה מאפר לאו כלום הוא, דמצות לאו ליהנות נתנו, ע' נתיב חיים שם.

ומהגמ' דחולין (פ"ט:) שהבאתי לעיל משמע תרתי, משמע דלאחר שנשרף גשאר "עצם", ועצם הוי שיעור (אם יש בו כפי הנצרך) כמו בדין דכסוי, וגם משמע דמותר לגבלו ולעשות ממנו לחי, ואמרינן בזה מצות לא ליהנות נתנו, כמו שיותר לכסות ממנו הדם.

(ג) עוד נראה לענ"ד בזה אם המקום עושה הרה"י, או המחיצות עושות הרה"י, תלוי בפלוגתא בין הט"ז והמ"א, הנה המחבר סי' שמ"ה ס"ב כתב, איזה רה"י מקום המוקף מחיצות גבוהים עשרה טפחים, ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, וכתב הט"ז ויש בו ארבעה וכו', משמע דעובי המחיצות, הם נמדדין עם החלל לארבעה טפחים, וז"ל המ"א ע' סי"ט, דכתב המחבר שצריך שיהי' בין המחיצות ארבעה טפחים דלא כע"ש, מ"א ס"ק ט"ז ואין ביניהם וכו', משמע דאין עובי המחיצות מצטרפין לארבעה (ב"ח).

הנה מה שמביא המ"א ראי' מלשון ואין ביניהם דע"ד שכתב המחבר, בהגהת חכמת שלמה בסימן זה כתב דלשון "ביניהם", גם המחיצות בכלל הם, ומביא ראי' ממה דאמרינן עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ.
מה שמביא המ"א ראי' מלשון ואין ביניהם, שהוא בלא מחיצות, והגהת חכמת שלמה מן עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, שהוא עם המחיצות, נראה לע"ד דאינה ראי', לפי דאיכא הכי ואיכא הכי, כגון בין גלא לגלא ב"ב (ע"ג), עגלות תחתיהם וביניהם וצדיהם רה"ר (שבת צ"ט), בין השמשות דר"י כהרף עין שבת (ל"ד), בין חומש לחומש ד' שיטין ב"ב (י"ג), בין פרשה לפרשה רש"י ריש ויקרא, הוא כדעת המ"א, אין בין יו"ט לשבת מגילה (ו'), בין קדושת שבת לקדושת יו"ט פסחים (ק"ד), בין דם לדם דברים (י"ז, ח'), בין טוב לרע אינן מבחינין (ברכות כ"ג), בין ימא לליליא לא טעי אינשי פסחים (י"ב), כך נטלו עצה ביניהם מכות (ה'), רש"י ד"ה איסטמית, הם כדברי הט"ז.

אבל נראה לע"ד להביא ראי' לדברי הט"ז והגהת חכמת שלמה, מהא דאיתא בשבת (ק'), אמר אביי בור ברה"ר עמוקה עשרה טפחים ורחבה שמונה טפחים, וזרק לתוכה מחצלת חייב, חילקה במחצלת פטור, פירש"י זרק לתוכה מחצלת וכו', משום סיפא נקט לי' דבעי למימר חילקה במחצלת פטור, לאשמעינן דהנחת חפץ וסילוק מחיצה בהדדי פטור, והכא סילוק מחיצה הוא, דזיל הכא ליכא ארבעה, וזיל הכא ליכא ארבעה, "דבצר לי' עובי מקום מחצלת".

תיקון עירובין במאנהעמען

לכאורה משמע מהגמ' ופירש"י בדברי המ"א, דאין המחיצות מצטרפין למקום ד' על ד', אבל כד מעיינין בדברי אב"י, דלא אמר למילתי' אלא בבור, לפי שאין לו מחיצות ממש, ואם נסתם הבור כולו או מקצתו, לא נשאר בתוכו רחב ד' על ד' בגובה י', ובטל הימנו דין דרה"י, בזה דוקא אמרינן דאין המחיצות מצטרפין, נשמע מדבריו דאם חלק במחצלת או בכל דבר, למקום שהוא רחב ארבעה על שמונה טפחים, שהוא מוקף מחיצות ממש על הארץ, דהיינו דות, ואין בצד זה ד' על ד' ואין בצד זה ד' על ד', דאמרינן בזה שפיר דעובי המחיצות נמדדין למקום דע"ד, לפי שאפילו אם נסתם כל המקום שמוקף במחיצות, מ"מ נשאר עליו דין דרה"י כבראשונה, מידי דהוה אתל או עמוד ברה"י, והוא כדברי הט"ז.

ורש"י עירובין (ה') ד"ה ומאן דאמר כתב וז"ל, וכיון דלא הוי מעיט ד' טפחים, (באורך המבוי), הוי מחיצה העשויה לפחות מד', וקיי"ל בכל דוכתא דמחיצה שאינה ראוי' לד', לאו מחיצה הוא, דאין רה"י לפחות מד', ואעפ"י שמוקף מחיצה של עשרה טפחים, ובגוזזטראות רחניא בן עקבי' גמי הכי אמרינן, דאין מחיצות אלא אם כן יש "תוך החלל ארבעה טפחים", בפרק כיצד משתתפין.

רש"י שבת (ו') ד"ה קמ"ל, כגון חריץ וכן גדר דאמרינן מד' צדדין גוד אסיק פני המחיצות על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מד' צדדין "וחללו ד"י".

רש"י שם (ט') ד"ה פתח נעיל, דכל מחיצה "שאין בין חלל המחיצות ד"י אינן מחיצות, ולא שייכא בהו גוד אחית.

ספר אוהל מועד דרך י"ג נתיב ה', דכל מחיצה שאין בחלל המחיצות ד' אינה מחיצה ולא שייכא בה תורת גוד אחות.

עירובין (ל"ג) ברש"י ד"ה התם הדרן מחיצות וז"ל, הטרסקל טובבת את הקנה שהרי תחוב באמצעיתו, וכי אמרינן גוד אחית מחיצות הטרסקל עד הקרקע, נמצא קנה מוקף מחיצות "שחללו ארבעה" עכ"ל.

עוד שם (פ"ז) כתב רש"י ז"ל, דאין מחיצה פחות מעשרה טפחים גובה, ואין מחיצה פחות מארבעה טפחים "חלל שביניהם" עכ"ל, משמע מלשונו דאין עובי המחיצות מצטרפין לד' על ד' כדעת המ"א.

ונראה לע"ד דגם כן משם אין ראוי' לדברי המ"א, לפי שבמבוי ובגוזזטראות דלעיל, אין שם מחיצות ממש אלא על ידי רואין, (ומחיצות ע"י

תיקון עירובין במאנהעטען

קמט

רואין הם, גוד אסיק, גוד אחית, פי תקרה יורד וסותם, ופסי הבידאות, ולבוד, וכולם הם הלמ"ס), ומוכרח לפרש כן כדי שלא יקשה על רש"י דמבוי וגזוטראות, מהא דאביי דמחצלת דלעיל, ויש לע"ד להביא רא"י דיש חילוק בין מחיצות ממש, למחיצות על ידי רואין, מפירש"י דשבת (ו'): ד"ה קמ"ל וז"ל, כלומר זו הוא שנגמרו מנין מחיצות שלה, שיש לה מחיצות מכל צד, כגון חריץ וכן גדר דאמרינן מד' צדדין גוד אסיק פני המחיצה על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מד' צדדין ו"חללו ד'" עכ"ד, הרי דלא כתב דמוכרח להיות חללו ארבעה טפחים שלימות, אלא על אלו מחיצות שהם מחמת גוד אסיק על ראשו וכדומה, כי אם לא יהי' להמקום ד' טפחים שלימות, והמחיצות ע"י רואין אינן מרחיבין המקום, נמצא שאין בו ד' על ד' ואינו מקום חשוב, כש"כ רש"י לעיל, אבל במחיצות ממש שהמחיצות עצמן נמדדין עם המקום, ונמצא בין הכל ד' על ד', או שפיר ס"ל לרש"י ג"כ, דהמחיצות מצטרפין לד' על ד', וכן מש"כ שם רש"י (ט'). ד"ה פתח נעול וז"ל, דכל מחיצה שאין בין חלל המחיצות ד' טפחים אינן מחיצות, ולא שייכא בהו' תורת גוד אחית ע"כ, הכא נמי הטעם הוא, לפי שאינן מחיצות ממש, אלא ע"י גוד אחית.

ומה שכתב הרע"ב פ"ח דעירובין מ"ח וז"ל, א"כ עשו מחיצה על סביבות הגזוטרוא, או סביב הנקב ד' על ד' החקוק באמצעיתה, דאמרינן גוד אחית מחיצתא עכ"ל, הוא ג"כ במחיצות ע"י רואין, ולפי שאין לעובי מחיצות שיעור, ויכולין להיות דקה מן הדקה כמ"ש הרע"ב בפ' הקודם, צ"ל האי דנקט רחב (עובי) ד' לאו משום דצריך רחב ד' במחיצה למיהוי סתימה, דמחיצה ברחב כל דהו' הואי סתימה וכו' עכ"ל, הלכך חזר ותני נקב ד' על ד', אבל במחיצות מעליות אפשר דס"ל ג"כ דמצטרפין עם החלל.

וז"ל האבהע"ו סי' שמה, וכן הקשה הספר תוספת שבת בסימן זה, איזה רה"י וכו', משמע מלשונם (המחבר והמ"מ) דהחלל שבין המחיצות צריך להיות ד' על ד' טפחים, וכן מוכח מדרש"י שבת (ו'): וז"ל, גוד אסיק מחיצה על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מד' צדדין וחללו ד' על ד' ע"כ, אבל הב"ח והט"ו הביאו רא"י מתוס' שם (ה'), דהמחיצות מצטרפין לד' טפחים, והט"ו מסיק דאין על זה חולק, ושגגה יצאה מהשליטים עכ"ל, אבל לפי מה שכתבתי לעיל לחלק בין מחיצות ממש, למחיצות ע"י רואין אין כאן שגגה כלל.

והעבודת הקודש להרשב"א עשה פשר דבר בין הט"ו והמ"א, שכתב בשער ד' אות (ט') וז"ל, ויראה לי שאם הי' רחב הכותלים משלימין לארבעה

טפחים הרי זה רה"י, שרוחב הכותלים מצטרפין לחללו, ובד"א בכותלין בריאין ויכולין לקבל כסוי, שאם רצה לכסותו ולהשתמש עליו מכסה ומשתמש עכ"ר.

ומקור הדבר הוא בפרק חלון (ע"ח), גבי עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד', ובתוס' שבת (ח'). ד"ה רחבה ששה כתבו וז"ל, ואין נראה פירוש ר"ח (דסובר שאין עובי המחיצות נמדדין לד' על ד'), דהא עובי חוליות הבור מצטרף נמי לחלל הבור לארבעה, משום דחזי למינח עליהו מידי ולהשתמש.

אבל יש לדקדק דמשמע מלשון התוס' והרשב"א שאם המחיצות אין מקבלין כסוי אין מצטרפין, אבל המחיצות עצמן דינם כמחיצות מעליות, והלא אמרו סוכה (כ"ד) כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' אינה מחיצה, וכן פסק המחבר סי' שס"ב וצ"ע.

והרשב"א בחדושו על מס' שבת (ח'), ד"ה רחבה תמה על דברי התוס' שכתבו דעובי הדפנות מכורת מצטרפין, משום דאיבעי מנח עלי' מידי ומשתמש וז"ל, ואני תמה על דבריהם דהא בהריא אמרינן בגמ' דלא אמרינן הכי, מדאמרינן בפ' הזורק אמר אביי בור עמוק י' ורחב שמונה, וזרק מחצלת לתוכו חייב חלקו במחצלת פטור, דהנחת מחצלת וסילוק מחיצה בהדי הררי קא אתי, ואם איתא מאי סילוק מחיצה איכא, והלא אף המחצלת אפילו אחר שנעשה כותל לבור, "עולה הוא מהמנין", אלא על כרחינו לא אמרו בכל כותלים, אלא בכותל עבה העשוי' לכסות עליה ולהשתמש, משא"כ בכורות ומחצלת, ואפשר דמשו"ה נקיט אביי מחצלת ולא נקיט דף, והכא נמי נקיט אביי כורת, ולא נקיט תיבה ומגדל עכ"ה, והניח דברי התוס' בתימת.

ולפי מה שכתבתי לעיל לתרין, דמשו"ה לא איבעי לי' לאביי במחיצות הנעשות על גבי קרקע, אלא בבור דוקא שהוא בתוך הקרקע, לפי שאם נסתם כולו או אפילו מקצתו ואין בו דע"ד, אז בטל לי' מתורת רה"י, ולא משום דלא חזי למינח עלי' מידי ולהשתמש, וה"ה אם הי' דף עבה ג"כ הי' דינו הכי, ובדין דמחצלת כתב הרמב"ם כלי במקום מחצלת, ובכורות כתב "בו" ולא בתוכו, דמשמע דהדפנות משלימין לדע"ד כפי' התוס' ורש"י, ואין חילוק בין מחצלת לדף, ובין כורת לתיבה ומגדל, וחד דינא אית להו, ורבדי התוס' ברורים.

וז"ל הגהות שנות אליהו על המשניות מהגאון הר"א מווילנא פ"ק דשבת, רה"י גדר גבוה עשרה ורחב ארבעה או חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה, והחילוק ביניהם "שהגדר עצמו" מצטרף לארבעה.

מדות פ"ה, כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע, על רחב מאה
 ושלשים וחמש, הדע"ב, כל העזרה, כל היקף העזרה שבתוך אותו היקף נבנה
 הבית עכ"ד, וכשתעיין בחשבון תמצא שחומת כל העזרה נמדד בחשבון הנ"ל.
 ואחר כל אלה ראיתי במאירי שבת (ו'), שכתב ג"כ דעובי המחיצות
 מצטרפין למקום ד' על ד'.

ונראה שיש בזה פלוגתא בין ב"ש וב"ה דאיתא, מנחות (ל"א.) השידה
 ב"ש אומרים נמדדת מבפנים וב"ה אומרים נמדדת מבחוץ, ופרש"י השידה
 נמדדת מבפנים, אם מחזיק חללה כודיים טהורה, מבחוץ, עובי הנסרים נמדד
 עמה דדואין אילו הי' חלל מבפנים הי' משלים לכודיים.

נמצא לדברי הט"ז שסובר דהמחיצות נמדדין עם המקום לארבעה
 טפחים, אעפ"י שהמקום עצמו אינו ראוי להיות רה"י, אמרינן המחיצות עושין
 את הרה"י, ולהמ"א דס"ל שאין המחיצות משלימין המקום לרחב דע"ד, ע"כ
 אין המקום נעשה רה"י בצידוף מחיצות אמדינן בי' דהמקום עושה את
 הרה"י.

ובמימדא דאביי בכורות שם (ח') כתב רש"י בפירושו דעובי מחיצות
 הכוורת מצטרפין לד' על ד', וז"ל, ואביי לא דק ולחומרא הוא דלא דק
 להפדישו מאיסור שבת, אע"ג דיש כאן אלכסון באינה רחבה ששה, מחייב
 ל' מדרבנן עד דאיכא ששה, אבל ודאי לענין קרבן לא מייתי אי הויה ה'
 טפחים ושלש חומשין, דהויא כוורק רשות עכ"ל, ה' טפחים ושלש חומשין הם
 עשרים ושמונה חומשין, ז' חומשין לכל טפח באלכסון ויש בהם ד' טפחים
 במרובע.

הדא"ש שם ז"ל, ובחמישה ותלתא חומשין סגי, ולאפדושי מאיסורא
 נקט ששה, אבל חיוב הטאת ליכא כשהוא רחבה ה' טפחים וג' חומשין,
 "והדפנות מצטרפות עם חלל הכוורת לרחב ד" עכ"ד, והוא כדברי רש"י.
 אבל הדי"ף האריך שם עד למאוד, וכתב בסופו דעשרים ושמונה
 חומשין הם לרבע בו דע"ד, וב' חומשין הם לעובי המחיצות, לפי שהחלל
 בלא המחיצות צריך להיות דע"ד, דאין המחיצות מצטרפין לדע"ד.

והרמב"ם שדרכו להלך בעקבות הדי"ף, נטה כאן מדרכו וכתב פ"ד
 מה"ש הי"ט וז"ל, זרק כלי מרה"י לדה"ר והי' אותו כלי גדול, ויש בו ארבעה
 על ארבעה בגובה עשדה פטור, מפני שכלי זה רה"י גמורה, ונמצא כמוציא
 מרה"י לרה"י, עכ"ד הרמב"ם כתב בו ולא בתוכו.

נמצא מכל זה דלרש"י והרמב"ם במחצלת ובכוורת אמרינן דהמחיצות משלימין לדע"ה, לפי דהרמב"ם פרק זה הכ"ב הביא מימרא דאביי דמחצלת להלכת, וכמש"כ לעיל מדיוקא דאביי דלא איבעי' לי' כי אם במחיצות הכור, ולא במחיצות יפות על הארץ, משמע פשיטא לי' דעובי המחיצות מצטרפין לד' על ד', ולהרי"ף בשתייהן אמרינן דאין המחיצות מצטרפין, והרא"ש שדילג הא דמחצלת, והביא מימרא דכוורת ופסק דהמחיצות מצטרפין, משמע דס"ל דלא דמיא מחיצות הכוורת שהוא כלי, לשאר מחיצות שהם על הארץ, וטעמו נראה דבכלי א"א להפריד בין המחיצות והאוויר, משא"כ בשאר מחיצות דהמקום לחוד והמחיצות לחור, א"נ מדפסק בכוורת דהמחיצות מצטרפין, כל שכן מחיצות מעליות, ולא צריך לי' להזכירו כי פשוט הוא.

ויש לדקדק דהרי"ף פסק דאין עובי המחיצות משלימין לדע"ה, אבל עובי השולים מצטרפין לגובה י', דמה חילוק יש ביניהם, ורבינו נסים כתב לתרץ זה, משום דגידוד חמישה ומחיצה חמישה מצטרפין עירובין (צ"ג), ולענ"ד קשה להבין למה ראה הרי"ף לצרף השולים לגובה י' והדפנות אינו מצרף לרחב דע"ד, לפי ששתייהן כאחד עושין הרשות, ואם מודדין הכוורת מבחוץ גם המחיצות ימדדו, ואם מודדין אותה מבפנים גם השולים לא יצטרפו לגובה י' דמה שנא, וכן הוא דעת הרא"ש שכתב, והדפנות מצטרפין עם חלל הכוורת לרחב ד', כי היכי דמצטרפות השולים לגובה י'.

שבת (צ"ט:) בעי ר' יוחנן כותל ברה"ר גבוה י' ואינו רחב ד', ומוקף לכרמלית ועשאו רה"י, וזרק ונח על גביו מהו, מי אמרינן כיון דאינו רחב ד' מקום פטור הוא, או דילמא כיון דעשאו רה"י כמאן דמלי' דמיא, וכתב הט"ז פירש"י והוה אצלו כארעא סמיכתא כל החלל, אמר עולא ק"ו לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כש"כ, ופירש"י ראש הכותל ע"כ, הרי לפנינו דכיון שעשאו רה"י, אז אמרינן דהוה כמאן דמלא, דרה"י עולה עד לרקיע, משא"כ כאן דבלא העובי לא הוי רה"י, א"כ אינו עולה עד לרקיע, ולא הוה כארעא סמיכתא, וכן במה דסיים לאחרים עושה רה"י וכו', זה אינו מבורר עכ"ל.

ויש לדקדק מה דאיבעיא לי' לר' יוחנן בכותל ברה"ר דוקא, ולא בכותל בכרמלית, דמשמע דאם ה"י הכותל בכרמלית, אין כאן איבעיא כלום, גם יש לעיין מש"כ אחר זה, וזרק ונח על גביו, מאי נ"מ כותל זה משאר כותלים שהיו שם, ומדאיבעיא לי' רק על האי כותל, משמע שעל שאר הכותלים פשיטא לי' דהוה רה"י.

וגם התוס' קשה להבין, שכתבו דהאיבעיא בגמ' הוא דוקא במוקף לכרמלית, אבל במוקף לדה"ד, פשיטא להו דגם הכותל הוה דה"י, ומאי נ"מ בין כרמלית לדה"ר בזה, וגם להט"ז דמספקא ל' אי המחיצות מצטרפין לרע"ד מהאיבעיא דר' יוחנן, משמע דלט"ז לדעת התוס' האיבעיא הוא, דק בכותל המוקף לכרמלית, אבל בכותל המוקף לדה"ר, גם הט"ז יודה שהמחיצות משלימין.

ע"כ נראה לתרץ דשאני כותל בדה"ד והוא מקום פטור, דהיינו דשות בפני עצמו, וכשהוקף לכרמלית לא הועיל לכרמלית, כי בלא הכותל הי' הכרמלית דה"י מה"ת (היינו מקום פטור), ע"כ לא בטלה דין מקום פטור מהכותל, דאמדינן חודו הפנימי יורד וסותם, משא"כ בשאר כותלים שלא הי' להם מתחילה דשות לעצמן, לא איבעיא להו אם דינם כדה"י, אבל אם הי' הכותל מוקף לדה"ד ועשאו דה"י, הרי הועילה הכותל לעשות מדה"ד דה"י, ע"כ שפיר אמדינן שחודו החיצון יורד וסותם, והשתא אתי שפיר מה דמחלקי התוס' בין כותל מוקף לכרמלית למוקף לדה"ד, וגם ספיקת הט"ז יתורף בזה.

וכדי שלא יסדרו דברי המ"א דכאן, שכתב דהמקום עושה דהה"י, את דבריו דלעיל שהביא דברי הריצב"א בתוס' דמשמע דהמחיצות עושין דהה"י, אמרתי לתרץ לע"ד דכן הוא לשיטת המ"א, שאמת הוא דהמקום עיקר, אבל אל המקום צריכין ג"כ מחיצות שלימות של י' טפחים, ולפי שיש מחיצות של י' טפחים אמדינן גוד אסיק מחיצתא, ושייך למימר בזה אתי אוריא וכו', וכאן ג"כ המקום הוא העיקר, ולפיכך נחוץ בתחילה למקום חשוב שהוא דע"ד, ובהגמר מחיצותי בד' רוחות, ה"ה דה"י גמורה, וזהו דעת המ"א, ולהט"ז המחיצות הם העיקר, ולפיכך נחוץ למחיצות תחילה שהם דע"ד ברחב, ובהגמר עמידתם על איזה מקום מוכשר, לקבל מחיצות של ד' על ד', אז נגמר דהה"י.

סימן כ"ב

אם צריכין להרמב"ם ארבעה טפחים לרחב הפתח לענין שבת ולענין מזוזה

שו"ט אם צריכין להרמב"ם ארבעה טפחים לרוחב הפתח לענין שבת ולענין מזוזה.

בדבר אם צריכין להרמב"ם ארבעה טפחים לרחב הפתח, לענין שבת ולענין מזוזה, הה"מ פט"ז מה"ש ה"כ כתב ז"ל, פתח שצורתו כיפה וכו', וסבר

תיקון עירובין ממאנהעמען

רבינו דלא בענין רחב ארבעה טפחים, לענין צורת פתח ולענין מזוזה, ועד כאן לא הזכירו שם רחב ארבעה, אלא משום רבי מאיר ראית לי' חוקקין להשלים, ואינו טובר כן במה שאינו רחב ארבעה, «שאיין לו שיעור», אבל בשיש ברגלי' עשרה, ודאי אינה צריכה רחב ארבעה כך נ"ל עכ"ר.

נראה לע"ד שכך הוא פירושו של הה"מ, דאין צריכין שיהי' להמשקוף העשוי ככיפה למעלה, דהיינו שעשוי כקשת רחב ד' טפחים, אלא לר' מאיר דאמר חוקקין להשלים בתוך הכיפה, כדי שיהיו להמזוזות אורך עשרה טפחים ברחב ד' טפחים, אבל אם לא יהי' להכיפה ד' טפחים רחב, אין לנו ממה לחוק, והאי ד' טפחים הוא משהו יותר, כדי שאחר החקיקה ישאר מב' רוחות מזוזות של משהו, ועל האי משתו לא דק, וכן משמע מתוס' עירובין (ה'). ד"ה ואי, אבל לרבנן דלא אמרינן חוקקין להשלים, ובלא הכיפה צריכין המזוזות להיות גבוהים עשרה טפחים ברחב ר', אין נ"מ בזה אם יהי' בהכיפה רחב ד' או פחות, לפי שאין אנו מצטרפין הכיפה לגובה המזוזות, שיהי' בין הכל גובה י', אבל הרחב שבין המזוזות גופא, שהוא תוך י' צריך להיות ד' טפחים אפילו לרבנן, לפי שאין פתח בפחות מרוחב ד', כמ"ש רש"י שם (י"א), וזה הוא דעת הרמב"ם.

וכן כתב רבינו חננאל שם ח"ל, אמר אביי הכל מודים «אם כיפה זו רחבה ר' ואין ברגלי' ג' וכו', וכן כתב הריטב"א בחידושו על מסכת זו.

אבל הב"ח ביו"ד סי' רפ"ז כתב, דמלשון הגמ' בעירובין משמע, דאם יש ברגלי' עשרה טפחים בלא העיגול, בזה הכל שוין דהיא חייבת במזוזה, אעפ"י שאינה רחבה ד', והכי משמע מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ו מה' מזוזה, בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות עשרה טפחים או יתר חייב במזוזה, ואם אין בהן עשרה טפחים פטור, מפני שאין להן משקוף עכ"ל, הרי שלא הזכיר התנאי, שצריך שיהא בגובה י' רחב ד' טפחים, אלמא דבדאיכא גבוה י' בלא עיגול חייב במזוזה, אעפ"י שאינה רחבה ד', וכ"כ הבעל המגיד להדיא בספטי"ז דה' שבת עכ"ל, (הוא הה"מ שהבאתי לעיל).

הנה מש"כ הב"ח דמפשט לשון הגמ' משמע, דאין צריכין לרחב פתח ד' טפחים, רש"י ור"ח לא הבינו כן ע"ש, וגם מכל השו"ט בגמ' שם (ה'). מה שתירץ רב יוסף דפתח לה בקרן זוית, שעשה רחב הפתח שהוא לא פחות מד' טפחים בקרן זוית, דהיינו רחב טפח מדופן זו ורוחב ג' טפחים מדופן זה, ולא תירץ רב יוסף כגון שעשה פתח הרחב רק ג' טפחים, משמע שאין פתח

פחות מד' טפחים רחב. ועוד מש"כ והכי משמע מדברי הרמב"ם, לפי שלא הוזכר בדין דכיפה התנאי שצריך שיהא בגובה י' רחב ד', אלמא בדאיכא גבוה י' בלא עיגול הכיפה, חייבת במזווה אעפ"י שאינה רחבה ד', לענ"ד אין מזה ראי', משום דלא נחית הרמב"ם בכאן לדין רחב הפתח, אלא לדיני דמשקוף ומזווה, ויותר רצו איזה מחברים להביא ראי' לדברי הב"ח, ממה שמנה הרמב"ם בפ"ו מה' מזווה עשרה תנאים לענין חיוב הבית במזווה, ולא חשב בהדיהו התנאי שצריך הפתח להיות רחב ד' טפחים.

ואמרתי לע"ד שג"כ זה אינו ראי', לפי שבפ"ו מה' מזווה לא מנה התנאים אלא השייכים לבית גופא ולא לפתח, ומש"כ שם הרמב"ם ויהי השער גבוה עשרה טפחים אעפ"י שאינו מתנאי הבית, הוא לפי שכתב בפ"ו מה"ש הי"ד וז"ל, בד"א שלא הי' לו להמבוי צורת פתח, אבל אם הי' לו צורת פתח, אפילו הי' גבוה מאה אמה או "פחות מעשרה", או רחב מאה אמה הרי זה מותר, לפיכך הוצרך לכתב דבמזווה אינו כן, אלא צריך השער (הפתח) להיות דוקא עשרה טפחים גובה (ובספרי הארכתי לע"ד לתרץ זה באיזה אופנים).

וזהו המקור אשר הראיתי לדעת דהרמב"ם סובר שחלל הפתח צריך להיות ד' טפחים רחב ולא פחות מזה. הרמב"ם פ"ג מהל' עירובין כתב, חלון שבין שתי חצירות, אם יש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר על זה וכו', אם רצו יושבי שתי החצירות לערב כולן עירוב אחד הרשות בידן, ויעשו כחצר אחת ויטלטלו מזו לזו, ואם רצו מערבין שני עירובין אלו לעצמן ואלו לעצמן, הי' החלון פחות מארבעה או שהי' כולו למעלה מעשרה, מערבין שני עירובין אלו לעצמן ואלו לעצמן עכ"ל, הרי דאפילו חלון שאין צריך להיות י' טפחים גבוה מ"מ צריך להיות ד' טפחים רחב.

שם ה"ט כותל שגבוה עשרה טפחים ובא למעטו כדי לערב עירוב אחד, אם יש באורך המיעוט "ארבעה טפחים" מערבין אחד.

שם ה"י, גפרץ הכותל שביניהם אם היתה הפירצה עד עשר אמות מערבין שני עירובין, ואם רצו מערבין אחד מפני שהיא כפתח ע"כ, הגה הרמב"ם כתב כאן היתה הפירצה עד עשר דהיינו השיעור שהוא למעלה, אבל השיעור שהוא למטה, כתב בהלכה ט' דשיעור אורך המיעוט הוא ארבעה טפחים ולא פחות, וכן הדין בכותל שנפרץ.

תיקון עירובין כמאנחעטען

קנו

הלכה י"ב חריץ שכין שתי הצירות עמוק עשרה ורחב ארבעה או יותר. מערבין שני עירובין וכו', נתן לוח שרחב ארבעה טפחים על רוחב החריץ. מערבין אחד ואם רצו מערבין שני עירובין.

שם פ"ה הי"ז, עכו"ם שהי' דר במבוי, אם יש לו בחצירו פתח אחד לבקעה, אינו אוסר על בני המבוי, ואפילו הי' פתח קטן ארבעה על ארבעה וכו', הנה הרמב"ם נקט השיעור היותר קטן שאפשר למצוא, ולא מצא שיעור קטן מדע"ה, וגם בטומאת אהלות הזכיר כמה פעמים פתח דע"ד ולא פחות, ועי' שבכל המקומות כתב, שצריך להיות רחב חלל הפתח, ארבעה טפחים דוקא, כמו בחלון בכותל ובהריץ ובפתח קטן, ואם הוא פחות משיעור זה אין לו דין פתח, גם אין לומר ולחלק דבכל אלו דלעיל צריך ד' טפחים דוקא, אבל בצורת פתח או פתח ממש, יכול להיות אפילו בפחות מד' רחב, דבפתח קטן לעיל כתב צריך להיות ד' על ד', וסתם פתח הוא פתח מעלי', ואפ"ה פתח ד' על ד' אין, ובציר מד' על ד' לא, וגם מהסוגיא דשם (ה'). משמע שאין לחלק בין צורת פתח לפירצה לכל דיני דפתח, לפי שתירץ רב יוסף דפתח לי' בקרן זוית, ולא תירץ דעשה פתח או צורת פתח, הגם שחלקו שם (ו'). התוס' דפתח בקרן זוית לא עבדי אינשי, וכתבו מיהו אם עשאה כעין פתח במזוזות ומשקוף הוי שפיר פתח, הא כתבו שם דלענין רחב ד' אין חילוק.

עוד נראה דמפשטא דגמ' דקאמר שם, (י"א) אמר אביי הכל מודים אם גבוהה עשרה, ואין ברגלי' שלשה, אי נמי יש ברגלי' שלשה, ואין גבוהה עשרה ולא כלום, כי פליגי ביש ברגלי' ג' וגבוהה עשרה, ואין רחבה ארבעה ויש בה לחוק להשלימה לארבעה, ר' מאיר סבר חוקקין להשלים, ורבנן סברי אין חוקקין להשלים עכ"ל.

משמע דר' מאיר סבר דצריכין בהכיפה רחב ד', כי בלא רחב ד' אין לנו ממה לחוק, ואין פתח בפחות מרחב ד' לר' מאיר, וגם אין לומר דמשו"ה מצריך ר' מאיר כאן רחב ד', דאם אין ברוחב החלל ד' בגובה ג', אין אומרים חוקקין להשלים, שבפירוש כתבו התוס' שם (ל"ג) ד"ה ורבי, דאמרין בכלכלה חוקקין להשלים, אפילו אינה רחבה ד' ע"ש, וגם א"ת דצריכין לר' מאיר רחב ד' לפתח או לצוה"פ, ולרבנן לא צריכין, א"כ נמצא שיש מחלוקת בין ר' מאיר ורבנן גם בזה, ומפשטא דגמ' לא משמע כן, והרע"ב רפ"ו דעירובין כתב, פחות מד' לאו פתח הוא ואין לעבור מנו לזו.

חזון איש ה"ע סי' ז' ס"ק ד', ודעת הרמב"ם שאין שיעור פתח בד' אלא אפי' בפחות מד' חשוב פתח לענין מזוזות, אע"ג דלענין שאר דברים לא

חשיב פתח בפחות מד' כדאמר עירובין (ה'). ואי בד' היכי משכחת לה, היינו דלא חשיב כניסה ויציאה מרשות זה לרשות זה בפתח פחות מד' וכו', הגה החז"א לא דיבר מענין שבת כי אם מענין מזוזה, ופליאה הוא בעיני, שהח"מ השוה דין דמזוזה לדין דשבת לפי שכתב "לענין צורת פתח ולענין מזוזה", לענין צורת פתח היינו צוה"פ לשבת ולענין מזוזה היינו חיוב פתח במזוזה, ולמה השמיט החז"א לענין שבת צ"ע, ומה שמביא ראי' מעירובין (ה') כוונתי לדעתו הטהורה.

אלו הם הדברים נלקחים ונלקטים מספרים הקדושים ומספרי "תיקון עירובין" שעתיד אני בעזרהי' להעלות על מזבח הדפוס, ויהי' מלפני אבינו שבשמים שנזכה להעלות עולות וזבחי שלמים לרצון לפני ה' בבא"ס. הנני עומד בעזרהי' להוציא לאור את ספרי "תיקון עירובין במנהטן" והרבנים החשובים שליט"א די בכל אתר ואתר, מתבקשים לשלוח אלי את הערותיהם וחדושיהם בענין הזה, ואי"ה אדפיסם על שם כל או"א.

סימן כ"ג

הצוואה הקדושה

אבקש מאת יו"ח שיחיו לאיוש"ט ומאת קרובי ובני משפחתי
ומאת ידידי כולם לאיוש"ט בעת שיגיע קצי
אתר מאה ועשרים שנה

הצוואה הקדושה למזמורי חנוכה.

(א) אם יהי' באפשרות לעשות התיקון בשערי ציון ובסדור רי"ע בית יעקב קודם יציאת נשמה ואחרי הפטירה אם יוכלו לעשות.
(ב) שיטמינו אותי בטלית של חול. ג) שלא יאמרו הספדים ארוכים ולא הרבה שבחים ולא גדולים. ד) שלא ישכיבו אותי אצל מחללי ש"ק וגלוחי זקן וקצוצי פאות. ה) רצוני שישכיבו אותי על הארץ בלי הפסק קרשים ובאופן שאין זה נגד המנהג אם אין עושים כן לשום איש, אבל אם פעמים עושין כן גם לי יעשו כן. ו) על המצבה לא יכתבו הרבה שבחים ולא גדולים. ז) אם יהי' אפשר להדליק נר תמיד של שמן כל י"ב חדש, אודות הירושה אין לי לצוות כי בעוה"ר אין לי נכסים רבים והון רב ב"ה ומסתמא יעשו בני שיחיו עפ"י תוה"ק ועפ"י מנהג עולם. הס' אמרי יהודה שאלתי מן הבהמ"ד אנשי זלאטשוב יע"א, אבקש מאת בניי שיחיו ובנותי שיחיו שאל יתרעמו עלי מה שאני מטריח אותם בדברים האלו, מה שאני יודע בעצמי שלא הרווחתי

אצלם זאת, מפני שלא יצאתי ידי חובתי עבורם ע"כ יעשו זאת בחסד חנם גם לקיים מצות כבוד אב וימחלו מה שלא עשיתי עבורם כראוי, מפני שלא הי' לי יכולת לעשות יותר, גם מבקש אני לכל איש ישראל ממכירי, אול יש למי ח"ו תרעומת עלי אולי פגמתי בכבודם או שדברתי עליהם לה"ר שימחלו לי וגם אני מוחל לכל מי שהי' מצער אותי ועשה עולת עבורי, אני מוחל להם בל"ש ובנ"ח, ובפרט לבניי ובנותיי שיחיו אם לפעמים לא יצאו ידי חובתן עבורי אני מוחל להם בל"ש ובנ"ח והשי"ת יסלח לי ולהם, ואני מבקש את בנותיי שיחיו שיהרו בכל יום לומר ברכת השחר ואח"כ לומר איזה תפילה בלשון שהמה מבינים, כי גם נשים חייבים בתפילה, גם יזהרו בברכת המזון אחר כל סעודה ובפרט בין מאכלי חלב לבשר או להיפך, אני מבקש מאת אחב"י אוהבי מצוה אשר היו מכירי שילמדו פעמים פ' משניות עבור נשמתי, או בעת שילמדו לשיעורם יזכרו את שמי לטובה כי כן הייתי נוהג להזכיר כמה אנשים ממכירי בעת שלמדתי משניות.

זאת יוכלו לומר עלי, שלא הייתי עץ להעשיר ולהרבות דירות מרווחים וכלים נאים ומלבושים יקרים ומעדני מלכים, וכמעט הייתי מסתפק כדי שלא להעמיט עול על אחב"י לקחת מהם ממון הרבה, כי גם על זה שלקחתי מהם אני מתאונן ונפשי דאבה כי היו חושבין אותי לגוטער יוד וקראו אותי צדיק, ואוי למי שהעולם מטעין בו, ואני תפלה להשי"ת ב"ה וב"ש שיתן בלב כל האנשים שימחלו לי והשי"ת יסלח לו.

בהשאפע למטה יש עפר אה"ק, יפורו על הקרקע תחת הגוף ועל העינים ועל הטבור ועל הברית מילה לכפרה, ויה"ר שיקוים בלע המות לנצח וזוכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו.

כפי ששמעתי, כי עפ"י חוקי הממשלה אין רשאים להניח על הקרקע, עכ"פ יעשו פרצות גדולות בתחתית התיבה ויהי' פרוץ מרובה על העומד, אם יוכלו למצוא ס' מעבר יבק לעת יציאת נשמה ולאחר כך הרי טוב, וגם אבקש מיו"ח שיחיו אם יהי' להם בנקל לעשות לי טובה הזאת שיצוו לכתוב במכת"ע שקורין בהם יהודים חרדים, דהיינו מארגען זשורנאל, להיות שאנשים נתנו לי מעות בחשבם שאני צדיק ואני יודע בעצמי שאיני צדיק ואולי נתנו לי בתורת צדקה בחשבם שאני ח"ו עני וע"פ דין מי שיש לו מאתים וזו לא יטול צדקה ואני יש לי ב"ה יותר מזה, לזאת אני מבקש שימחלו לי בלב שלם, זה יהי' בהצייטונג פעם א' בחודש איזו חדשים.

שלמתי בקהל החרדים 25 דאלער שאהי' חבר לחברה משניות ושלמדו משניות עבור נשמתי לאיוש"ט והצעטיל לוטה פה, גם נעשיתי חבר להחברה שומרי החומות בעה"ק טברי' ת"ו שילמדו עבורי משניות, ע"י ר' ניסן קליערס

מפה, וגם להתחבר המוסדות המאוחדים אור תורה טברי' יצ"ו, וגם חברה מפעל הכנסת כלה וגמ"ח רמ"א בירושלים ת"ו, וצריכין להודיע להם על האדרעסעס שלהם, והם בשופלאך מן הקאמוד, הבייטעל עם קרפיחץ מנרות גם ההדסים מהבייטעל השני יתנו בתוך הקבר וגם לולב ישן.

עוד אבקש את בני שיחיו אם לא יהי' טירחא עבורם יאמרו קדיש כל י"ב חודש ובפרט להתפלל לפני עמוד אפילו אחר י"ב חודש. אבקש להדליק נרות עבורי בעת התפילה ערב ובוקר כל השנים עשרה חודש, וגם אחרי השנים עשרה חודש, אם יהי' אפשר. נר תמיד אצל אה"ק נר עלעקטרי כל השנה, וגם אצל חתני נ"י, רק בלי לשוןאנגלי רק לה"ק, ואם יהי' באפשרות להדליק נר תמיד משמן בוודאי טוב. אבקש את נכדיי משה יחי' ומאיר יחי' שילמדו לפעמים משניות עבורי אם אפשר. גם בשנה ראשונה יזכרו נשמות ביו"ט, גם אם אפשר לומר בכל יום הקריאה תפילת א' מלא רחמים.

יצחק ברה"צ מוה"ר מאיר זללה"ה משפץ

לחנוכה

למען כבוד זקני הקדוש מוה"ה מאירל זללה"ה מפרעמישלאן וכדי לקיים כתוב זאת בספר לזכרון עולם לדור דור אכתוב נוסח המזמורים והשיר שקבלנו איש מפי איש עד היום.

תהלים (ל) מזמור שיר חנוכה וגו', (צא) ז"פ ויהי נועם וגו' עד ואראהו בישועתי. (סז) למנצח בנגינות וגו', מן (קכ) עד (קלד) והם הט"ו שיר המעלות. (לג) רננו צדיקים וגו', (קיט) האותיות "נר" הדיינו ח' פסוקים מן האות נ' וח' פסוקים מן האות ר', מעוז צור וכו'.

השיר שיסד בעצמו או קבל מאבותיו הקדושים זצ"ל או מרבתיו הקדושים זצ"ל, מעולם הייתה ישעי, כבוד ומרים ראשי, שמע נא לקול שועי, מלכי וא'... קדושי, העבר חטאי ופשעי, וגם בגלות השלישי, חזק ישראל, ומכניע יון וישמעאל, ומאדום תפדה נפשי".

ולפי שהמדובר בחיבור זה הוא מסרטיא ופלטיא, וסרטיא פירש"י בפר"ק דשבת הוא דרך ההולך מעיר לעיר, כדאי להזכיר מה ששמעתי מאדוני אבי ומורי זצ"ל, ששמע מזקנתו הצדיקת מרת מרים חי' ע"ה, שהיתה בתו הצעירה מהה"ק מהר"מ זצ"ל מפרעמישלאן, והיא היתה אצלו ושירתה אותו לעת זקנתו, וקיבלה ממנו ברכה שתהי' פועל ישועות, וכך הוה אחר פטירתו התחילה להיות פועל ישועות, ונהרו אלי' מכל המדינות מקרובות ומרחוקות.

וכמעט כל ברכותי נתקיימו, ונבאה על העתיד כמרים הנביאה ע"ה, וגם הרבה צדיקים שבדורה נסעו אלי' ונתנו לה פתקאות לקבל את ברכותי, ואבי ז"ל שמע מפי' שסיפרה, שבעת שאבי' הה"ק הוכרח לילך בגולה מפני הה"ק מסטרעטיץ, שרדף אותו על דבר נבואותיו, וישב באחת מערי מדינת באסאראביען, עד אשר ישוב ממנו חרון אפו של הה"ק מסטרעטיץ, ובעת היותו שם נהרו אליו למאות ולאפים בני אדם לקבל את ברכותיו, והדבר ידוע לכל שכל המעות שהי' לו מכל היום חלקם לצדקה עד הערב, ולא נשאר לו אפילו פרוטה אחת עד לבוקר.

ולענ"ד נראה טעמו וכוונתו שהי' בעיניו המעות שקיבל מבני אדם כמו קדשי קדשים, שאסור להותיר מהם עד הבוקר.

ופעם אחת באו אליו עם רב מאוד ואסף ממוץ הרבה וחלקם באותו יום כדרכו בקודש, ולעת ערב נכנסה זקנתי הצדיקת מרים הי' ע"ה להעריך סעודת ערב, וזקני הקדוש מהר"ם זצ"ל הי' בשעה זו בנוחא דעתא, ופתח ואמר בתי היקרה, מאיר עשה לו דרך כבושה לשמים רצופה מאדימים (רענדליך), וזאת לא שהם מונחים על רחבן, אלא עומדים על עובין (דהיינו על חודן), וידוע שאם הם רצופין על חודן צריכין לעשרה או לעשרים פעמים יותר, מאם הי' רצופין על רחבן.

ונראה אעפ"י שהי' הדרך רחב ט"ז אמה והוא רה"ר, לפי שהי' משתמש באותו דרך לצרכי רבים, אעפ"כ הי' הדרך רה"י, כי לא הי' יכול לעלות בו כי אם זקני הקדוש לבד, וזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, ומי שאמר לעולם די יאמר לצרותינו ולקץ גליותינו די, ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ או"א.

הנדכה והנשבר הי"ק יוסף דוד בהת"צ מוה"ר יצחק זצ"ל

משעץ ומטאטוב

מכתב גלוי לרבינו ה"ר משה פיינשטיין שליט"א

קודם שהבאתי ספרי לביה"ד ראיתי בהפרדס שנה ל"ג חוברת ט' שכתב שם הטעמים של הר"מ פיינשטיין, מה שאינו רוצה להצטרף להיתר תיקון עירובין בעיר (אי) מאנהעטען ניו-יארק, וז"ל: „לדעתי בעניותי בארתי באורך שודאי יש „טעמים גדולים“ להתיר לתקן במאנהעטען, אבל כיון שיש גם טעמים להחמיר, כפי שבארתי שלא מבורר מנהג נגדם, ומצד החשש שלא יתירו במקומות שא"א לתקן כדהוכחתי מירושלים, איני רוצה להצטרף להמתירים, אף שאיני מוחה בהמתירים, מאחר „שהטעמים להתיר מרובים“, ומצד החשש שהוכחתי מירושלים, בדיעבד בשעירבו הרי יהי' מותר, וכיון שהם סוברים להתיר, אף אחד שראו מה שכתבתי (באגרות משה סי' קל"ט) ודאי הרשות בידם לעשות כמו שהם סוברים, ובעלי נפש יראי ה' שיחושו להטעמים להחמיר כמו שכתבתי לא יטלטלו.

אבל בעצם איני רואה תועלת גדול וצורך לעשות תיקון לטלטל בכאן, של"ד לעיירות שבאיראפא שהי' צורך גדול ממש לחיי נפש, שלא הי' אפשר להכין מים לבהמות וכדומה מחיי הנפש אף לעצמן, אבל בכאן יש הכל בבית ואף בבתי כנסיות יש סדורים וחומשים עד למרבה, ורק לאלו הפושעים שעוברים על כל איסורי תורה לסלק מהם איסור הוצאה, שכנגד זה הרי יצא קלקול לאלו יראי ה' שלא היו רוצים לסמוך על המתירים, אם היו יודעים גם טעמי המחמירים.

וגם לאחר שיתקלקל איזה מהמחיצות לפי רוב השינויים המתהווים בכאן כמעט בשנים קרובות, וכמו שאחרי שנתבטל טעמו של הגר"י סיגעל שלא פסקו מלטלטל, ולכן איני רואה שיהי' חיוב לתקן במאנהעטען, אף אם הי' ההיתר ברור.

אבל אם אחד כ"ז סוברים המתירים שהוא צורך בשביל התינוקות ובשביל השוגגין איני מוחה, אבל איני מצטרף לעכ"ד.

(א) הנה מש"כ מ"ט לא עירבו בירושלים, זה הטעם נפל לגמרי, לפי שברוב זמנים הי' עירובין בירושלים כדביארתי בסי' י', וגם בזמן הזה יש ת"ע בירושלים שיש בה רוב מנין ורוב בנין מת"ח י"ש כ"י ומגאוני זמננו כידוע, ושמעתי מאיש אחד שהי' בירושלים בעת שתקנו מחדש ת"ע שם, שהחזון איש זצ"ל הי' מן הראשונים שהשתדלו בזה וכנס ת"ח לביתו ומיהר הדבר.

ב) מש"כ הטעם שאם יטלטלו במאנהעטען בהיתר יבואו לטלטל בשאר עיירות באיסור, על זה אני שואל על איזה מעם ישראל אמר כך, אם על אותם החרדים שומרי תו"מ בכל דקדוקי ופרטותי, הלא אינם חשודים על כך, ואם על אותם שאינם מדקדקים למאי נ"מ, ובאזני שמעתי מהרבה ר"ל שאמרו אם מותר לאכול בשר, מה לי אם שחט השוחט או אם הרג ההורג וזה וזה שויים, וגם שמעתי שאמרו למה לנו המקוה אשר לא טהורה היא, והלא אני "ובית" יש לנו מרחץ יפה וטהורה ממקוה שלכם וכדומה, ואעפ"כ לא נמנעו רבותינו מלהתיר לשחוט ולאכול בשר, ולהתיר טבילת נשים במקוה כשירה, וע"ז אמרו צדיקים ילכו בם אעפ"י שפושעים יכשלו בם.

הרמב"ם בפירוש המשניות סנהדרין פ"י, וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם (י"ג עקרים), ונתברר בה אמונתו בהם, הוא נכנס בכלל ישראל, ומצוה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה ה' יתברך איש לחבירו מן האהבה והאחווה, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרועה, הוא נענש כפי חטאיו, אבל יש לו חלק לעולם הבא, והוא מפושעי ישראל, וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות (י"ג עקרים), הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות ומצוה לשונאו ולאברו, ועליו נאמר הלא משנאיך ה' אשנא עכ"ל, נראה שישנם ב' מיני פושעים, א' מומר לתיאבון, ועליו כתב הרמב"ם "ומצוה לאהבו ולרחם עליו", ב' מומר להכעיס, ועליהם אמרו חז"ל צדיקים ילכו בם וכו', אבל הרב כללם יחד שלא מן הדין.

ומקורו של הרמב"ם נראה דאיתא פי"ב דנגעים מ"ה, אם כך חסה התורה על ממונו הבווי, ק"ו על ממונו החביב, אם כך על ממונו החביב, ק"ו על נפש בניו ובנותיו, אם כך על של רשע ק"ו על של צדיק, וכתב הרע"ב, על של רשע, שהנגעים באים על לשון הרע והתו"ט כתב, וז"ל הרמב"ם שראיית הצרעת הנזכרת בתורה, אמרו שהוא עונש בעבור לה"ר וכו', ולזה השורש נקרא רשע עכ"ל, ואעפ"כ אמרו חכמי המשנה, שהתורה חסה עליהם, ויפה דרשו רז"ל, כפלח הרימון רקתך, אפילו ריקנים שבך מלאים מצות כרימוך, אם אינו ח"ו מומר להכעיס.

ג) מש"כ הטעם שיצא מזה חרובה, שאם יתקלקל הת"ע יטלטלו ג"כ באיסור כמקודם, על מי יש לחוש, אם על המדקדקים בתו"מ אין חשש כלל, לפי שבאם יתקלקל הת"ע יעבירו קול במחנה ע"י ראדיא או ע"י אופן אחר, שנתקלקל הת"ע ואסור לטלטל בשבת זו, כמו שעשו אבותינו במקומות

תיקון עירובין במאנהעטען

קסג

מושבותיהם, ובודאי שישמעו וידאו וימעו מלטלטל עד אשר יתקנו העידוב, ומה כתב הספר תוספת שבת סי' שס"ג „כשם שידעו מן ההיתר כך ידעו מן האיסור“, ואם בשביל אותם שאינם מדקדקים מאי נ"מ, ולמה לנו למנוע הת"ע בשביל אותם שאין להם שום שייכות לדברים האלה.

ומש"כ שאינו נחוץ כ"כ לת"ע במקומות האלו כמו בעיירות יוראפא, שהיו צריכים לשאוב מים לבהמות ולשאר צרכיהם, וכאן הכל מוכן ומזומן מע"ש, הנה יש כאן צורך גדול לת"ע, ואפשר כ"כ כמו עיירות יוראפא, לפי שכל ימי השבוע האנשים טרודים בעבודתם והנשים בעבודתן, וביום ש"ק שנחו מהעבודה קשה, והם רוצים לצאת החוצה לטיול ולשאוף האויר או לבקר הקדושים, מוכרחים הם להיות כלוא ומסוגר בבית, לפי שא"א להם ליקח הילדים הרכים, וזה הוא עינוי גדול ולא עונג שבת, וכבר אמרה לי אשה אחת ששמעה שאני משתדל בת"ע, שאעשה לה טובה גדולה בזה, שתוכל לטייל עם בנה הקטן ותהי' לה ג"כ עונג שבת.

ה) ומש"כ ודק לאלו הפושעים שעוברים על כל איסורי תורה לסלק מהם איסור הוצאה וכו', ישנם כמה אלפים מישדאל שהם כבינונים, ואינם מחללים שבת בכל מלאכות ואפילו במו"מ הם נוהרים, אבל באיסור הוצאה וטלטול קשה להם להיזהר, ובשביל אותם הבינונים לבד כדאי הוא לתקן ת"ע ועוד שאמר החכם ע"ה כיתרון אור מן החושך, היינו שמן האור ניכר החושך, כן מן ההיתר שבעיר מאנהעטען יודע האיסור בשאר עיירות, וגם דבר נאה ויפה יהי' לבני ישראל שבאמעריקא, שישנם איזה עיירות שתקנו ת"ע ואפילו במקצתם ולא בכלם.

ואינו דבר חדש שכבר הי' לעולמים בימי הח"צ הכני"ח השבוי ועוד הרבה גאונים שבזמנם, שלא תקנו בכל המדינה אלא בעיר אחת או שתיים מכל המדינה, וגם העם לא היו טובים מאלה היום, ראה בקונטרס פרשת העיבור מבעה"ח שו"ת מים רבים מה"ר רפאל מילדולה, נדפס באמסטרדם שנת תצ"ד שהי' בימי הח"צ, ועל ספרו יש הסכמות הכני"ח שבוי שב יעקב, והוא כתב על בני דורו כמו שהוא בעו"ה עכשיו כאן, ומ"מ חקרו ודרשו אחרי היתרים כדי שיוכלו לתקן ת"ע, ואם אלו צדיקים וגאוני ארץ השתדלו ע"ז מסתמא יש ממש בדבר.

וז"ל הספר פרשת העיבור, אשר על כן הן רבים עתה עם הארץ הנכשלים באיסור חמור לחלל שבת בפרהסיא, ונעשה להם כהיתר גמור להוציא מרשות לרשות, ולהעביר ביד הסודר שמקנחין בו האף ושאר כל

תשמישיהם, כמו מפתחות הבתים אוכלים ומשקים, ואין משגיחים בזה לדברי המורה המוחה בידם ומוכיח וחוזר ומוכיח, והן כפתן חרש יאטמו און, ואדרבא מוסיפין במעשיהם וישלחו כצאן עויליהם לעשות בפומבי גדול בשווקים וברחובות למרות עיני כל רואיהם, ואפילו "הגדולים" שבהם והאיש הירא את דבר ה' והוא זריו ונשכר "נכשל בדבר" ולא פלט מידי חיוב חטאת, כי לא יכול לו דומנין דשואל בשלום רב מפני הכבוד ומפני היראה, ומסיר הזכובע ואתי לאתויי ולא אדעת' וכתנה רבות.

זהו סיבה זוהי ביאה שיצאתי ממחיצתי לדפוק בשער בת רבים ושערי ציון המצוינים בהלכה לבקש הוראת תיקון, כדי להפטר מן המכשלה הזאת עכ"ד, הרי שרצה לתקן בשביל אלו שאין משגיחים לדברי המורה המוחה בידם, ואעפ"כ לא קרא אותם פושעים, וע"ז אמרו חז"ל "חכמים הוזהרו בדבריהם", וגם בשביל הירא לדבר ה' רצה ג"כ לתקן, וכתב דגם היריו היינו חרדים נכשלו בדבר.

ו) ומש"כ שמשנים הבנינים והרחובות בכל פעם ופעם, הנה מה שמשנים הרחובות והבנינים בתוך העיר זה אינו מקלקל את היתר התיקון, אבל אם ירצו לשנות או לחדש גשרים או מעברות (טונעלס), לענ"ד יש בכח בני ישראל שבמאנהעטען להשתדל שיעשו או יתקנו הגשרים או המעברות באופן שלא יקלקלו הת"ע, ואפילו אותם יהודים שאין להם צורך בתיקון זה, הן הם ישתדלו שלא יקלקלו הת"ע, כי יהי' להם לכבוד ולתפארת אשר עיר שלהם יש לה ת"ע ואני יודע זאת ממעשה שהי'.

אבל בתנאי זה שיהי' הועד של ת"ע תחת הנהגת והשגחת אגודת הרבנים דאח"ב וקנדא, ושהם יהיו מפקחין על כל צרכי התיקון, ולענ"ד השכר יהי' יותר מן ההפסד, כי בעו"ת אין לנו מה להפסיד.

ואם מותר לתקן ת"ע במאנהעטען, לענ"ד כתבתי קונטרס ע"ז והוא רק שר"ט ולא להלכה, והרבנים הגאונים והגדולים שליט"א הם ידונו ע"ה, ויחוו דעתם הישרה והנכונה, וה' ינחנו במעגלי צדק שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה א"ס.

השתלשלות הדיונים בשאלת ת"ע למאנהעטען נ. י.

קודם שהבאתי את קונטרסי לבית הרפוס, ראיתי בספר נועם ח"א עמוד קצ"ו, יצא לאור ע"י הה"ג מוח"ד מ. מ. כשר, ושם כותב שענין ת"ע במאנהעטען אינו דבר חדש לפנינו, וכבר הי' דר"ד ושו"ט בענין זה בין הרים

הגבוהים משנים קדמוניות, זה אומר כה וזה אומר כה, ומנה אותם ככוכבים, ז"ל:

השתלשלות הדיונים בשאלה זו, במשך חמשים שנה ותמצית חוות דעת גדולי הרבנים בנידון זה.

א. הראשון שעסק בתיקון עירובין בארצות הברית היה הרב ר' זכריה יוסף ראזענפעלד ז"ל, רב לאגודת הקהלות בסאנט לואיס. בשנת תקנ"ה הדפיס קונטרס בשם "תקות זכריה", בו מברר בבקיאות רבה ובעומק הענינים כל צדדי ההיתר והאיסור ומסיק להיתרא. וכששאל לר' יצחק אלחנן ז"ל, השיב לו שישאל אצל הרב הגאון המפורסם מו"ה יעקב ג"י, רב הכולל בניו-יארק, כי ידועים לו סדר החובות באמעריקא ועל פי תשובתו יעשה. ושם בראש הקונטרס יש הסכמה מהרב הכולל וכותב: "האירו מול פני דברי ידידי הרב הגאון המפורסם מו"ה זכריה יוסף ראזענפעלד שליט"א כו' מה שנוגע להיתירו שחידש בעיר סאנט לואיס, והנה היטב אשר עשה להוציא כל דין מדברי הראשונים זי"ע אמרתי לפעלא טבא ישר חילו ויהי ה' עמו. ג' בסליחות תרנ"ה לפ"ק נויארק".

הנידון שלו הי', מג' צדדים מקיפים נהרות ומצד רביעי רצה לצרף חוטי הטעלעגראף ועוד דברים ומבאר שם בטוב טעם ההיתר של נהרות ומה שנוגע לגשרים וכו', כל אלו הענינים כבר נתבררו ונתלבנו היטב בספרי גדולי האחרונים כמו שיתבאר להלן. והוא העיר הערה חדשה הנוגעת גם לתיקון עירובין בניו-יארק, יובא להלן.

ב. בשנת תרס"ו יצא לאור בניו-יארק ספר בשם "עירוב והוצאה", (נוסח השער) "מאת הרב הגאון הגדול המפורסם כש"ת מוהר"ר יהושע סיגעל ג"י. [הרב הכולל דקהלות ישראל פה] אשר חשף זרוע עוזו ויצא בכחא דהיתרא אודות היתר הטלטול בש"ק בקצת חלק המזרחי דעיר נויארק, ככל הכתוב פה בספרו, ונוסף לזה תשובות בענין זה מאת המאורות הגדולים גאוני זמננו אשר כל אחינו בני ישראל נשענים עליהם בהוראתם [בעל שו"ת מהרש"מ מבערזאן, הרב ארי' לייביש הורביץ מסטאניסלאב, הרב משה מייזליש מפרעמישלא, הרב משה נחום ירושלימסקי רב דקיעלץ] ומהם ג"כ יצא הדבר בהיתר ומסכימים בכל עוז לרעת הרב הגאון המחבר הנ"ל ומפליגים בהוראתו זו. הובא לביה"ד ע"י הצעיר זאב וואלף במוה"ר מרדכי הירשפרונג מקראקא".

הגאון מבערזאן בעל שו"ת מהדש"מ כתב בתשובה ראשונה: «סוף דבר כי יש מקום להחיר הטלטול בצד המזרח של עיר נויארק אבל בעל נפש שיכול ליהזר בזה אשרי חלקו, אבל עפ"י ההלכה בשעת הדחק בזה יש להמקילים ע"מ שיסמוכו ויפה הורה הרב הגאון ז"ל». ובתשובה השני' כתב: «הנה אמת נכון הדבר כי אח"ז הגיעני מכתב מהרב הגאון הנ"ל וכפי שהציע הוא לפני מצב הענין במה שנתברר לפניו, ראיתי כי על פי הצעת הדברים ההיתר בדור גם שלא בשעת הדחק וגם בעל נפש יוכל לסמוך על זה ע"כ. שלום מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל».

הגאון מסטאניסלאב, אחרי שהאריך בחריפות ובקיאיות נפלאה בכל פרטי הענינים, כתב: «סוף דבר הנני תמים דעים עם כבוד הרב הגאון מוהר"ד יהושע נ"י הנ"ל בהיתר טלטול בשבת בחלק מזרחה של עיר נויארק ככל הכתוב בקונטרסו בלי שום פקפוק. הנני בעה"ח פה סטאניסלאב, צום העשירי שנת תרס"ו לפ"ק, הק' אר"י ליבש איש הודוויץ אב"ד דפה הגליל תע"א».

הגאון מפרעמישלא האריך בעקרי יסודי ההיתר וסיים: «על כן למען להרים מכשול יישר כחו וחילו שיצא בכח דהתירא כי הדור פרוץ מרובה מן העומד והמכשול בחילול שבת רב מאד ומחמת הטרדה קצרתי מאוד כו' ועכ"פ נוחה דעתי מהפלפול שהעיר הדב הנ"ל כו' חותם בכל חותמי ברכות. מוצש"ק פ' וישב תרס"ו לפ"ק פרעמישלא. הק' משה מיזליש בהגמה"ר יח"ל זצ"ל האבד"ק הנ"ל».

הגאון מקיעליץ, להרב הגאון מוהרר יהושע סיגעל ז"ל: «ואגב לא אמנע להעיר את כ' הדר"ג שזה יותר משנה שהשגתי קונטרס א' מכת"ר בענין תיקון עירובין. והוטב מאד דברי כת"ר בעיני. הק' משה נחום ידושלימסקי. האבדפ"ק קיעליץ והגליל».

ההיתר שלו היה דק על חצי חלק של מנהטן, על סמך שמשלשה צדדים היקף הנחרות ובצד הרביעי צירף את הגשר של רחוב עוועניו השלישית. שחוצה את העיר מדרום סאטו בעדי עד לצפון הארלעם ריווער.

ההצעה לתיקון של היום, הוא המדובר על כל מנהטן, המסובבת בנחרות וימים מכל צדדיה, בלי להשתמש כלל בהגשר של מסלת הברזל, שבמשך הזמן כבר נפרק עתה. אמנם ישנם הרבה פרטים שנוגע גם היום שכבר נתבררו בתשובתו כמו שיתבאר להלן. והוא כותב שם עמ' 26: «וכן עשינו מעשה בפועל ששכרנו הרשות מן שכירו ולקיטו של שר, העיר על משך עשר שנים והנני

עושה עירובי חצירות בכל ערב שבת ומטלטלין בשבת בכל משך הנ"ל מן סאוט בערי ער נהר הצפוני הארלעם ריווער באורך וברוחב מן נהר המזרחי עד מסילת הברזל הגבוה בשדרה השלישית. ומקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו". וקהל גדול של אנשי פולין קבלו את ההיתר שלו. ובספר "עדות לישראל" שיצא בשנת תש"א בנויארק, כותב הרב ר"א הענקין ברף 151: "הנה רבים משומרי תורה וביחוד מחסידי פולין מטלטלים פה בשבת וסומכים על ההיתר של הרב יהושע סיגעל משערפץ זצ"ל, והנני רואה בזה לבאר שאין זו סמיכה כלל כו' אבל שכירות מקום עשה אז הרב ז"ל רק על עשר שנים, ומני אז לא נשמע על מי שהוא שיעשה שכירות כדין כו'" (לקמן יובא לשונו מה שמבאר שכעת אזרא לה ההיתר). כנראה אחרי פטירתו של הרב הנ"ל נתרופף התיקון.

ג. בשנת תר"ע יצא הרב יהודה דוד בערינשטיין בקונטרס "הלכתא רבתא לשבתא" לסתור מה שרצה גדול אחד להתיר לטלטל בשבת בעיר נויארק. ד. בשנת תרע"ט יצא לאור בנויארק ספר "שו"ת בית אב תנינא" מהרב

ר"א יודעלעוויץ [אז הי' רב בבוסטון ואח"כ עבר לנויארק]. בו ישנו הרבה תשובות שבהן הוא מברר בבקיאיות נפלאה ובהיקף רחב כל ספרי הראשונים והאחרונים, כל אותם הענינים הנוגעים אל שאלת תיקון עירובין בנויארק, כמו שיובא להלן. הוא כתב תשובותיו בתיקון עירובין לעיר מנשסטער בענגלאנר והתיר בעשיית צורת הפתח להגשרים. הוא מזכיר כבר את הרב ראזענפעלד הנ"ל, אמנם לא הזכיר כלום בנוגע לנויארק.

ה. אחר עבור מספר שנים, כנראה שנתעוררו שוב הרבנים לחדש את התיקון של עירובין ופנו להרבנים בווארשא, ובשו"ת "תירוש ויצהר" להרב צבי יחזקאל מיכלזאן (בילגוריא תרצ"ז סימן ע"ג כתוב: "אני שולח לכ"ת קונטרס מיוחד בה' עירובין, אשר לפני הרבה שנים שאלו הרבנים הגאונים מנויארק אותי ואת מחותני הגה"צ ר' יוסף זצ"ל לעווענשטיין אבר"ק סעראצק". וכתבו תשובה להתיר [זה היה ג"כ כמו התנאים של הרב סיגעל] ובהקדמה להתשובה כתבו: "ואנחנו כותבים רק לעצמינו לצדד, אבל ח"ו הלכה ולמעשה עד יראו בהתאספות הרבנים אשר לפניהם לרחק ולקרב כו' ואם יראו הרבנים הגאונים היתר נשמח אם יתעורר זכות על ידינו", ע"כ.

ו. בשנת תש"ט שוב עלתה השאלה על הפרק, ע"י התעוררות ארמו"ד ר' שמעון קאליש זצ"ל מאמשענוב, אבל פנים חרשות באו לכאן, יען כי בהצעה של ההיתר מדובר על כל העיר נויארק, ולא חצי העיר נויארק כמו שנעשה מקודם. גבולי העירוב ומחיצותיו שונות לגמרי, מסילת הברזל באמצע העיר

תיקון עירובין במאנהעטען

כבר איננה. אז טפל בהדבר הרב צבי אייזענשטאט. השקיע בזה הרבה עבודה ויגיעה, שבעצמו סבב את רובה של העיר [עדיין לא כולה] וכתב הקונטרס שלו "הצעה לתיקון עירובין", בו נותן תיאור מפורט של הגבולין ומציע ג"כ אופני ההיתר לעשות צורת הפתח בהגשרים ואם אפשר הדלתות הידועות.

בשנת תשי"י נוסד "הועד למען העירוב במנהטן נ"י", בראשותו של הרב יהונתן שטייף שליט"א, והוציאו מכתב הבא בצירוף קונטרס מאת הרב צבי אייזענשטאט. וז"ל טופס המכתב:

...לכבוד הרה"ג...

הננו מיגשים לפני הדר"ג את הקונטרס הלוטה בזה בתור הצעה לתיקון עירוב במנהטן, נ. י. שחובר ע"פ חפץ ודרישת ועד הרבנים דעיר נויארק רבתי על ידי אחד מחברניו, שהשתדל בכירור הענין והציג את הצעתנו בזה.

לכן בחפצנו לדעת גם יתר ההסכמות מגדולי התורה בהצעה זו אשר או נוכל לגשת לעבודה תיכף לתקן במנהטן עירוב לבל ישלחו ח"ו אלפים ורבבות בחילול שבת קודש, וכמבואר בשו"ת ח"ס או"ח סי' צ"ט "שאינן להתעצל מלתקן המבואות לשמור העם מקלקולי שבתות כל השנה כולה, והדבר מוטל על הרב הת"ח שבעיר לתקן המבואות, ואם לאו מכשול וקולר העם על צוארו כדאמרינן בעירובין ס"ח. א' וכו' וע"ש.

ובכן מוטל גם על כהה"ר להודרו בזה ולהחיש כירור הענין בהקדם. ובאם ירצה כהה"ר להעיר מה בזה יחיש הערה עבורינו על הכתובת של חברינו הכי חשוב הרה"ג ר' יהונתן שטייף שליט"א כפי הכתובת דלעיל.

נשאר בד"ש ובהוקרה רבה למעכ"ת

הועד למען העירוב במנהטן, נ. י. יצ"י.

- ז. על השאלה הנ"ל ענו מספר רבנים וחיוו דעתם:
1. הרב מנחם סגל פאללאק אבד"ק סערענטש ז"ל, בעמח"ס "שו"ת חלק לוי", כתב תשובה לבסס ההיתר.
2. הרב אליהו הענקין השיב לדחות ההיתר. ועיקר טעמו שמא יתקלקל העירוב ולא יועיל התכונות לאיסור כיון דדש דש. והרב פאללאק השיב על דבריו.

תיקון עירובין במאנהעטען

3. הרב יהונתן שטייף מצטרף להיתר.
4. הרב ר' משה פיינשטיין כתב תשובה נגד ההיתר. עיקר טעמו שיש חשש שיתירו לעצמם גם בברוקלין שאין עירוב (*).
5. הרב מנחם מ. כשר מסכים להיתרא וחלק מקונטרס שלו בענין זה נדפס בספרו תורה שלמה יתרו חט"ו במילואים. ולהלן תבוא תשובת הרב כשר על רברי הרב פיינשטיין.
6. הרב מיכאל דוב ווייסמנדל מצטרף להיתר.
7. הרב אלי' מאיר בלאך (ז"ל) ר"מ ישיבת טלז בקליבלנד, צידד להחמיר.
8. הרב יצחק מאיר הכהן ראפאפארט, צידד להחמיר (**).
9. תשובה מהרב מיכאל דוב ווייסמנדל על דבריו.
10. הרב יוסף הירש, מסכים להיתר.

ח. שוב עברו מספר שנים והענין לא זו ממקומו. ושוב נתעורר הדבר ע"י הרב יוסף דוב מוסקוביץ מסאטוב. הוא כתב קונטרס חשוב „תיקון עירובין במנהטן“, לברר ולחזק את ההיתר, ועורר גם את אלה שטפלו בזה. ובירחון „המאור“ הדפיס מקצת מתשובותיו ומביא שם שאדמו"ר מליבאוויטש שליט"א הסכים להתיקון. ונוסד ועד אזרחי, המייצג קהל של בעלי בתים יראים וחרדים, המעונינים בחיזוק שמירת שבת ע"י כלל ישראל, ובקשתם מגדולי ישראל שיתענינו בבירור שאלה זו. ורצונם לשמוע ע"ז חוות דעתם למעשה ומוכנים להשתדל לעשות כל התיקונים הנחוצים כפי הוראת הרבנים. עכ"ד.

ביום ה' פ' בהעלותך י"ט ימים לחורש סיון שנת תשי"ט לפ"ק, נתקיימה אסיפה שנקראה מועד הרבנים דניו-יארק רבתי, בהשתתפותה של הועד למען תיקון עירובין במאנהעטען. לאסיפה זו באו קהל רב של רבנים גדולים וחשובים

(* עי' במכתב גלוי שהרב ר' משה פיינשטיין כותב שאינו מוחה באלו הרואים שיש תועלת בתיקון זה, אבל הוא עצמו אינו מצטרף להיתר.
 (** דברי הרב ר' יצחק מאיר ראפאפארט ותשובתו של הרב ר' מ. ד. ווייסמאנדל, אינו ענין לגדון ידון השייך לעיר מאנהעטען, אלא הוא שו"ט בענין פי תקרה יורד וסותם בנוגע לתיקוני עירובין בעיר ברוקלין, ואמר לי שקודם יעיין בחיבורי אחר שיצא מבית הדפוס, ואז יחווה דעתו בגדון מאנהעטען.

שליט"א כ"י, ואחר שקלא וטריא זמו"מ בנדון זה, החליטו שבמשך שלשה חדשים מיום הכנסי' ישלחו כל או"א מהרבנים חוות דעתם הכל בכתב למשרד ועד הרבנים, ואח"כ יקראו שנית אסיפה גדולה מכל הרבנים דניו-יארק רבתי, וגם יבקשו בע"ב שיבאו ג"כ לאסיפה זו, לשמוע דעת הקהל, ואח"ז יחליטו מה שיש לעשות.

מקום המוקף בד' רוחות בצוה"פ

כדי להוציא מלב אלו האומרים שער (אי) מאנהעטען היא רה"ר מדאורייתא, חוץ ממה שביארתי לענ"ד בהסימנים שבחיבורי, שמאנהעטען היא רה"י מדאורייתא, ואפילו מדרבנן רה"י היא ומותר לטלטל בכלה, אוכח דאפילו עיר שאין לה מחיצות כלל, רק שהוקפה כולה בצוה"פ ה"ה רה"י מן התורה וכרמלית מדרבנן, דהיינו שהזרק לתוכה מרה"ר חייב, ורק מדרבנן אסור לטלטל בתוכה, ולא לכל הדיעות שיש מי שאומר דגם מדרבנן הוא רה"י כמו שאבאר לקמן.

עירובין (י"א) מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן, שנעץ ד' קונדיסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם, ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים, ואמר ר"ל כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת, ר' יוחנן אמר לכלאים התירו לו, לענין שבת לא התירו לו וכו', ומסקינן בגמ' הא דאמר ר' יוחנן לענין שבת לא התירו לו, היינו בצוה"פ מן הצד, אבל בצוה"פ כתיקונו כגון קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, גם ר' יוחנן ס"ל דהוה מחיצה אפילו לענין שבת.

תוס' שם ד"ה אילימא, ואם תאמר הואיל והאיל ומהני צורת פתח מכל ד' רוחות, א"כ גבי פסי ביראות למה הוצרכו לארבעה דיומדין, ולא הוי שרי אלא לבהמה בין לר' מאיר ובין לר' יהודא, הי' להם לעשות ד' קונדיסין והמורה על גביהן, לרב בעשר ולמתני' ביתר מעשר, וגבי שירא נמי אמאי צריך שלשה חבלים זה למעלה מזה, או קנים פחות פחות מג', יעשו צורת פתח מד' רוחות, ואומר ר"י לפי שלא הי' מתקיים כל כך, משום דאתו גמלי ושדו לי, לפי שהיו צריכין להגביהו מן הגמלים הנכנסים שם לשנות וכן בשיירא, ועוד דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה עכ"ל, הרי צוה"פ חזק הוא מדיומדין בין לר' מאיר ובין לר' יהודא, וכמו בדיומדין דאם עובר רה"ר דרך שם אינו מבטל הרה"י שבתוכו, ולא צריכין לדלתות, כדתנן שם (כ"ב) ר' יהודא אומר אם הי' דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו

צריך, ומביאים זה להלכה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, והבאים אחריהם באין חולק. כש"כ בצוה"פ בד' רוחות ראין דרך הרבים מבטל הרה"י שבתוכו, ואין צריכין לדלתות כלום.

הרא"ש שם מעשה באדם אחר וכו', ובררב חסדא קמיפלגי (דהיינו בצוה"פ מן הצד) אבל על גבן מודה ר' יוחנן בצוה"פ מהניא אף מד' דוחות, לרב בעשר ולמתני' אפילו יותר מעשר.

והרי"ף והרמב"ם השמיטו הלכה זו, והוא לפי שק"ו הוא מפסי ביראות, ומש"כ הרמב"ם פט"ז מה"ש הט"ז, דאפילו בצוה"פ צריך להיות פרוץ כעומד, היינו להתיר הטלטול בתוכו, אבל מדאורייתא גם הרמב"ם ס"ל דאפילו כל ההיקף הוא בצוה"פ הוא רה"י מדאורייתא, כן משמע מהה"מ שם שכתב וז"ל, רבינו ז"ל תפס לו פשט הברייתות ופשט מימרא דר' יוחנן דאמר לכלאים התירו לו ולא לשבת, הנה הה"מ כתב דהרמב"ם ס"ל "דלא התירו" ולא כתב דאינו רה"י, משמע שהוא רה"י מדאורייתא לחייב להזורק לתוכו, אבל חכמים לא התירו לטלטל בתקנה זו, והיינו רה"י מדאורייתא וכרמלית מדרבנן, אבל בשם התוס' והרשב"א כתב הה"מ לקמן, דכל שיש שם צוה"פ עשוי כתקונו (היינו צוה"פ מעל גביו), אפילו פרוץ מרובה על העומד בארבע מחיצות, ואפילו בכל הד' רוחות הוא צוה"פ, הרי הן כעומדין, והוא כדעת הרא"ש והטור וסמ"ג וסמ"ק לפי דעת הב"י, דמותר אפילו בטלטול. וכן הוא דעת החזון איש ה' עירובין סי' ז'.

בה"ג פרק הרר, וצריכא מתא למיעבד לה עירוב הרר הודרינא (סביב סביב) בחבלים או בצוה"פ עכ"ל, ויש לראות למה כפל הענין, דהיינו חבלים והיינו צוה"פ, ויש לומר דזו ואצ"ל זו קאמר, לא מיבעיא דאם יש עומד אפילו בפרוץ מרובה על העומד דמותר בצוה"פ, אלא אפילו כולו הוא פרוץ, ואין שם עומד כ"א צוה"פ בד' רוחות ג"כ מותר, והיינו דמותר בטלטול, וכן כתב האו"ז הלכות עירובין, בשם בה"ג ובשם ספר בשר על גבי גחלים.

ורציתי לפרש דמה שאמרו הבה"ג והאו"ז, בחבלים, היינו מחיצה של שלשה חבלים זה למעלה מזה, וזה למעלה מזה כדאיתא במשנה שם (ט"ז:), אבל א"א לפרש כן, לפי שמחיצה כזו לא הותרה אלא ליחיד עד בית סאתים ולשירא כל צרכן, ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים, וזה א"א במרינה כולה.

ויותר מפורש כתב בספר הפרדס המיוחס לרש"י וז"ל אם ה' דרך הרבים מפסיק בין המבואות, יעשה צורת פתח משני צדדים בקנים ובחבלים, ומותרים

כל בני מבואות שבתוך הפתחים לטלטל איש לחבירו, וכן כל המדינה ימעט כל פתחי' בקנים ובחבלים, ויעשה כעין צורת פתח ומותרים בעירוב עכ"ל, ועתה אפשר לומר שיש טעות בדברי בה"ג והכי צריך לכתוב „בחבלים כעין צורת פתח“, הנה מדברי רש"י נשמע שאם רה"ר עובר בין המבואות, נעשה הרה"ר כחצר הפרוצה שניתרת בצוה"פ ואין צריכין לדלתות, וכן מדינה שיש לה פרצות הרבה, אינה נעשה עי"ז רה"ר ומותר לתקנה בצוה"פ.

הטור סי' שס"ב, ואם עשה צוה"פ אפילו לפירצה יתירה מעשר מותר, וכתב הרמב"ם ז"ל ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, ור"י פי' אפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין בארבע רוחות, ועשה צוה"פ על גביהן שרי, והנ"מ בחצר ומבוי שיש בהם ידירין, אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני, ודוקא בשכל ד' הרוחות ע"י צוה"פ, בהא אמרינן דלא מהני בבקעה, אבל הי' ההיקף כתקונו, אלא שיש בו פרצות יותר מעשר מהני בי' צוה"פ, אפילו אם הפרוץ מרובה עכ"ל, והוא ג"כ לענין להתיר בטלטול, אבל מדאורייתא הוא רה"י.

הב"י שם, ומ"ש רבינו והר"י פי' אפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין וכו', בפ"ק דעירובין פלוגתא דר"ל ור' יוחנן, ור"י הוא דאמר שרינן מחיצות לענין שבת, ואוקמה בגמ' דפלוגתייהו בצוה"פ העשוי מן הצד, כלומר שמתח זמורה מקונדס לקונדס באמצעיתן ולא על ראשיהן, הא אם מתח על ראשיהן מודה ר' יוחנן דהוי מחיצה ומתני אף מד' רוחות.

עוד שם, ומ"ש ותנ"מ בחצר ומבוי, שם בדברי הרא"ש דף קי"ד שהקשה דא"כ למה הוצרכו לעשות פסין לביראות, ויותר הי' קל לעשות צוה"פ וכו', ואעפ"י שכתב הרא"ש הירושלמי הזה (שמחמיר), לא סמך עליו רבינו, משום דירושלמי ס"ל כרב דסבר לא מהני צוה"פ ביותר מי', ואנן קיי"ל כמתניתין דסברה דמהני, וההכרע שהביא הירושלמי מדתנן מקיפין ג' חבלים, כבר ישבו הרא"ש, הלכך לא נקטינן כאותו ירושלמי, וכתב רבינו כדברי הרא"ש בתירוץ השני, דלא שרי פיאה אלא בחצר ומבוי ולא בבקעה, מפני „שהוא מחמיר“ עכ"ד, והוא רק חומרא בעלמא, שמדאורייתא, רה"י גמור הוא.

התניא בש"ע שלו סי' שס"ב סי"ט, אם עשה צוה"פ אפי' לפירצה יתירה מעשר אמות מותר וכו', אבל בבקעה שבא לעשות בה היקף כדי להתיר לטלטל בתוכו, אינו מועיל מד"ס כשכל הד' רוחות מוקפות ע"י צורת פתח בלבד, אבל אם ההיקף הוא כתיקונו, אלא שיש בו פרצות יתירות על עשר מועיל בהן צוה"פ, אפי' אם הפרוץ מרובה על העומד.

הפרמ"ג סי' שס"ב א"א ס"ק י"ז כתב דצוה"פ עדיף ממחיצות שתי או ערב, ומחיצות שתי או ערב הם דה"י גמור, כראיתא בעירובין (ט"ז): בהא דשיידא.

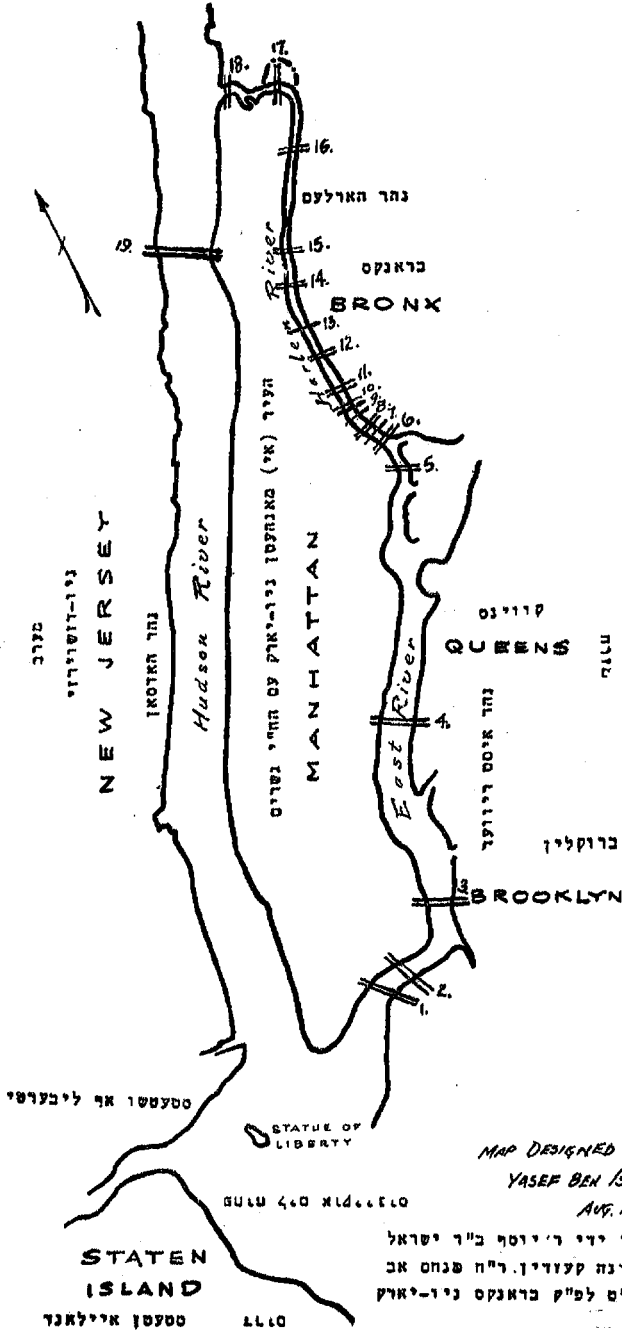
ואיני צריך עוד לחפש בחורין ובסדקין אחר דאיות שונות בענין זה, שכולם בפה אחד ענו ואמרו, שכל מקום המוקף מר' רוחות בצוה"פ כתיקונו, יהי' באדכו וברחבו כמה שיהי' ובכל מקום בחצר במבוי בכרמלית וברה"ר, אפילו בלי עומד (מחיצות) כלום ה"ה דה"י מן התורה וגם מדרבנן להמקילים, ולאותן המחמירים הוא דק כרמלית דרבנן, ומכש"כ עיר (אי) מאנהעטען שהיא מוקפת מחיצות סביב, דק שיש לה פרצות (גשרים), ויש הרבה פוסקים שאמרו דאין הגשרים מבטלין המחיצות שתחתיהן, ואפילו אלו שאמרו דהגשרים מבטלין מחיצות של מטה, מתירים בצוה"פ, אינו דין שאינה דה"ר, כל זה בירדתי בדאיות ברורות, ואלו שאינם מסכימים לדעתי העני' עליהם להביא דאי'.

ונשלם ספר (ת"ע) ודגלי צבאות, ולא' צבאות שבה והודעות, למאות ולאליפים ורבאות, וכאשר עשה עם אבותינו הגדולות והנוראות, יחוש כימינו קץ הפלאות, יבנה הבית והלשכות וגבול לפני התאות, ויבין שם לבית דוד כמאות, ועינינו רואות, והוא ברחמיו ינקנו מכל נסתרות ומכל שגיאות, ויראנו מתורתו נפלאות, וכן יהי רצון אמן. (רמב"ן סוף חומש הפקודים).

צידר העיר (אי) מאנהטטן

1187

MAP DESIGNED BY
 YASEF BEN ISRAEL
 AUG. 1959.

עשוי ידי ר' יוסף ב"ר ישראל
 הסכונה קענדין. ר"ח פנחס אב
 עש"ס לפ"ק בראנס ניו-יארק

סעקסטו אף ליברטי

סעקסטו איילאנד